

X.B.YUNUSOV, N.B.DILMURODOV, O.N.CHORIYEV,
SH.Z.DONIYOROV, E.A.MUXTAROV

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI

O'QUV QO'LLANMA

OBILIQE FAMILIA ORTVS
ERE ERVDITVS PRIMVM P
CHIPRESVL AD CARDINALA
LEGATIONE FVNGERETV
LTOR VIR IPSE DOCTI
LICE BONI QVI PRO
IENQ CONCLIA VSPQ
ABOR AUTE INTERPREDE O

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VETERINARIYA
VA CHORVACHILIKNI RIVOJLANTIRISH QO'MITASI
SAMARQAND DAVLAT VETERINARIYA MEDITSINASI,
CHORVACHILIK VA BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI

Hayvonlar anatomiyasi, gistologiya va
patologik anatomiya kafedrası

X.B.YUNUSOV, N.B.DILMURODOV, O.N.CHORIYEV,
SH.Z.DONIYOROV, E.A.MUXTAROV

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI FANIDAN AMALIY MASHG'ULOTLAR

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligining 2023-yil 25-avgustdagi 391-son buyrug'iga asosan
840000 – Veterinariya ta'lim sohasi talabalari uchun
o'quv qo'llanma sifatida tavsiya etilgan

Toshkent - 2023
“Fan ziyosi” nashriyoti

UO*K: 324.323.356.14

KBK: 48.15(50'zb)

619:47
L-79

X.B.Yunusov, N.B.Dilmurodov, O.N.Choriyev, Sh.Z.Doniyorov,
E.A.Muxtorov. Lotin tili va veterinariya atamaları. O'quv
qo'llanma. – Toshkent, "Fan ziyosi" nashriyoti, 2023, 300 bet

Ushbu o'quv qo'llanma Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti 840000 – Veterinariya ta'lim sohasi talabalari uchun fanning namunaviy dasturi asosida yaratildi. O'quv qo'llanma anatomik va gistologik, klinik hamda farmatsevtik atamashunoslik deb nomlangan boblardan iboratdir. Bu boblar o'z ichiga barcha veterinariya tibbiyoti atamalarini qamrab olib, talabalarga fundamental va mutaxassislik fanlarini integral o'qishida yaqindan yordam beradi.

O'quv qo'llanma Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti markaziy uslubiy Kengashi tomonidan (27.06.2023-y. № 11) chop etishga tavsiya qilindi.

Taqrizchilar:

Q.N.Norboyev – veterinariya fanlari doktori, professor

N.O.Hamraqulova – tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

SHARTLI BELGILAR

Nazorat uchun savollar:

Quyidagi maqollarni yod oling.

Uyga vazifa

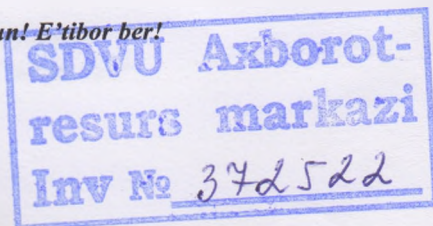
Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

Takrorlash uchun test savollari

NB! (Nota Bene!) – *Yaxshi tushun! E'tibor ber!*

ISBN: 978-9910-743-3-3-7

Soʻz boshi

Maʼlumki kasbni mukammal egallash, kasb tilini aks ettiruvchi soʻzlar va terminlarni oʻrganish bilan boshlanadi. Hozirgi zamon veterinariy tibbiy terminlari – keng qamrovli va murakkab terminlardan deb hisoblash mumkin. Bunda bir necha ming yillik soʻzlar va birikmalar mujassamlashgan. Tibbiy va biologik terminlarda koʻp asrlik anʼanalarni lotin tilining ishlatilishida alohida ahamiyatga ega. Talabalar mutaxassislik tilini oʻrganishi uchun oʻquv bazasini yaratish lozim. “Lotin tili va veterinariya atamallari” oʻquv qoʻllanmasi shular jumlasidandir. U bilimdon veterinariya mutaxassisini tayyorlashda va uning kasbiy til madaniyatini rivojlantirishda kerak boʻladi. Lotin tilini oʻqitish tibbiy terminlarining asosini oʻqitishdan boshlanadi Talabalarning kasb tilini muvaffaqiyatli oʻzlashtirishlari uchun asosiy oʻquv bazasi zarur. “Lotin tili va veterinariya atamallari” boʻyicha oʻquv qoʻllanmasi shunday baza boʻlib hisoblanadi.

Ushbu oʻquv qoʻllanma veterinariya taʼlim yoʻnalishlari I bosqich talabalari uchun tuzilgan. Uslubiy qoʻllanmada lotin tili fonetikasi, harf va tovushlar tasnifi, hayvonlar skeleti va ichki aʼzolari, kasalliklar nomlari, dori shakllari, dorivor oʻsimlik qismlariga doir maʼlumotlar kiritildi. Ushbu oʻquv qoʻllanmada veterinariya tibbiyoti atamalarining yasalishi va ularning zamonaviy tibbiyot terminologiyasi (anatomik, davolash hamda dorishunoslik)da qoʻllanilishi berilgan. Oʻquv qoʻllanmadagi mavzular III ta bobga boʻlingan:

I. Anatomik va gistologik atamashunoslik. Bunda anatomik iboralarning yasalishi, moslashgan va moslashmagan aniqlovchilar, ot va sifat, sifat darajasi, son berilgan;

II. Klinik atamashunoslik. Klinik atamalarni yasash usullari. Oʻquv qoʻllanmaning bu boʻlimida tibbiyotning davolashga doir atamalarining yasalishi: lotincha va grekcha maʼnodosh soʻzlar (rasmlar asosida) va ularning tibbiyotda qoʻllash uchun zarur boʻlgan qoidalar va mashqlar berilgan;

III. Farmatsevtik atamashunoslik. Bu qismda feʼl soʻz turkumi, feʼllarning mayl kategoriyalari, ularni retseptda qoʻllashga doir yoʻl-yoʻriqlar, dori shakllari, dorivor oʻsimliklar (rasmlar asosida) nomlari hamda lotincha va oʻzbekcha retseptlar berilgan.

Har bir bobda qisqacha grammatik material, mustaqil bajarish uchun mashqlar, mavzuni mustahkamlash uchun nazorat savollari, LM (leksik minimum) va kasbga oid ibora hamda maqollarni oʻz ichiga oladi. Ayrim mavzular boʻyicha oʻz-oʻzini tekshirish uchun topshiriqlar berilgan boʻlib, ular maʼlum tushunchalarni oʻzlashtirish kabi muhim oʻquv-uslubiy vazifani bajaradi.

I BOB. ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMASHUNOSLIK

LINGUA
LATINA

LOTIN TILI VA VETERINARIYA ATAMALARI FANIGA KIRISH.

Darsning maqsadi: Lotin tili va veterinariya atamalari fanining tarixi, maqsadi, vazifalari va mazmunini o'rganish. Nima sababdan 100 yillar mobaynida tibbiyot va biologiyada lotin tili qo'llaniladi — shu to'g'rida tasavvurga ega bo'lish.

Darsning mazmuni: Tibbiyot, fan, texnika, ishlab chiqarishning har qanday sohalarida ham muvaffaqiyat bilan ish olib borish uchun mutaxassis o'sha sohaga tegishli maxsusleksikani ya'ni atamani to'g'ri tushunishi va qo'llashi zarur.

Atamaning asosiy vazifasi (lotincha *terminus* - chegara) ilmiy tushunchani bir ma'noda aniq ifodalab berishdan iborat. Atama so'z ham (fan, to'qimagen, kasallik, appenditsit, flyurografiya), so'z birikmasi ham (ko'krak qafasi, umurtqa pog'onasi, gipertonik kasallik, gigiyena) bo'lishi mumkin. Atamalar kundalik turmushda ishlatiladigan adabiy tildagi so'zlardan farq qilib, ilmiy va ilmiy texnika tushunchalarini ifodalaydi. U ilmiy nazariy xulosa natijasi, ma'lum bir ilmiy nazariy parcha aksidir (bilimlar ilmiy tizimi).

Definitsiya yoki aniqlik

Kundalik turmushda ishlatiladigan soʻzlardan farqli oʻlaroq, ilmiy tushunchaga **definitsiya** (lotincha — **definito**) yoki qisqacha tushuntirish qoʻshimcha ravishda yoziladi. Definitsiyada ilmiy tushunchaning baʼzi bir muhim tomonlari ochib beriladi.

Maxsus lugʻatlarda atamashunoslikka va ensiklopediyaga oid atamalar tushuntirishlar bilan beriladi, masalan: “**Pnevmoniya** — bu oʻpka toʻqimalarida mustaqil holda yoki biror kasallik asorati sifatida hosil boʻluvchi shamollash jarayonidir”.

Ilmiy tushuncha mohiyatini bilish, bu bir tushunchani ikkinchisi bilan bogʻlay bilish — fanning tushunchalar tizimida uning oʻrnini belgilab berish demakdir.

Atamalar, atamalar tizimi

Maʼlum bir fan, atamashunosligi tushunchalar tizimidagi ilmiy tushunchani ifodalashda oʻzaro bir-biri bilan aloqada va munosabatda turgan nomlar, soʻzlar, soʻz birikmalari tizimidir. Atamashunoslik lugʻatning boshqa qatlamlaridan farq qilib tartibga, normaga solish predmeti hamdir.

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan soʻng Oʻzbekiston Sogʻliqni Saqlash vazirligi qoshida oʻzbekcha tibbiy atamalarni tartibga solish boʻyicha atamashunoslik qoʻmitasi ish olib bormoqda.

Atamashunoslik doimiy harakatda, unda nimadir oʻzgaradi, qoʻshiladi, isteʼmoldan chiqadi, chetlashadi. Koʻplab avvaldan tanish maxsus atamalar yangi ilmiy mazmun kasb etadi.

Atamashunoslik — bu fan, ilmiy adabiyot tilining ajralmas tarkibiy qismidir. Akademik V.X.Vasilenko fikricha “aniq bir atamashunoslikning yoʻqligi fan uchun nomunosibdir”. Vrachlik diplomining olinishi yosh mutaxassisning tibbiy xodim kasbiga oid boʻlgan tilni bilishi haqida guvohlik beradi.

Siz til oʻrganish mobaynida yoʻliqishingiz mumkin boʻlgan jiddiy obyektiv qiyinchiliklardan biri — bu tibbiy xodim professional tilining oʻziga xos xususiyatlaridir. Bu eng avval yunonizm va lotinizmlarning yaʼni kelib chiqish jihatdan yunoncha va lotincha boʻlgan tildan va yashash oʻrnidan qatʼiy nazar har qanday mamlakat shifokori qoʻllovchi professional soʻzlar, nomlar, atamalardir. Nima sababdan “oʻlik til” hisoblanuvchi lotin tili rivojlanishga faol taʼsir oʻtkazib kelmoqda? Bu savolga javob berish uchun lotin tili tarixi va uning tibbiyot taraqqiyotidagi roli bilan umumiy holatda tanishib chiqish zarur.

Lotin tili tarixidan.

Lotin tili (*lingua Latina*) hind-yevropa tillari oilasining italiy tillari guruhiga mansub. U uzoq o'tmishda hosil bo'lgan. Dastlab bu tilda Italiya markazidagi Latsiy viloyatida istiqomat qiluvchi lotin qabilasi (*Latini*), hamda Qadimgi Rim ahli va milodiy I asr boshlarida Rim qo'l ostiga o'tgan Apennin yarim oroli hududidagi italiy qabilalar so'zlashishgan. Mil. av. III asr o'rtalaridan boshlab lotin tili Rim legionlari bilan birga yanada qadimiyroq madaniyatga ega davlatlar – Yunoniston, Karfagen, Misr, Suriya va b. – hamda Yevropaning u davrda madaniyati kam yerlarga kirib bordi. Qadimiy davr lotin tili tarixi bir-biridan u yoki bu darajada farqlanuvchi 5 ta davrga ajratiladi:

- 1) eng qadimiy lotin tili davri (mil. av. VI-IV asrlar);
- 2) klassik davrgacha bo'lgan lotin tili davri (mil. av. III-II asrlar, adabiy lotin tilining shakllanish vaqti);
- 3) klassik, "oltin" lotin tili davri (mil. av. I asr, juda boy leksika va rivojlangan adabiyoti bilan ajralib turadi);
- 4) klassik davrdan keyingi, "kumush" lotin tili davri (milodiy I asr, adabiy tilning fonetik va morfologik meyorlari uzil-kesil shakllandi);
- 5) so'ngi bosqichdagi lotin tili (II-VI asrlar; yozuv tili bilan xalq-so'zlashuv tili – "xalqona lotin" o'rtasida tafovut paydo bo'ldi).

V asrda Rim imperiyasi qulaganidan keyin xalq-so'zlashuv tilining mintaqaviy farqlanishi tezlashib, bu narsa IX asrga kelib alohida, mustaqil roman tillarining (italyan, fransuz, portugal, ispan, rumin, moldavan va b.) paydo bo'lishiga olib keldi. Yozma lotin tilining birligi saqlanib qoldi, u leksik jihatdan rivojlanishda davom etdi, klassik lotin tilining asosiy lug'at tarkibi va grammatik qurilishi barqarorlashdi. Adabiy lotin tili tarqalgan barcha hududlarda u ma'muriy boshqaruv, savdo-tijorat, maktab tili edi; o'rta asrlarda butun G'arbiy Yevropa umumiy yozuv tili bo'lib qo'llandi; XVIII-XIX asrlargacha diplomatiya, ilm-fan va falsafa tili, XX asrda esa katolik cherkovi tili, Vatikaning (italyan tili bilan birga) rasmiy tili bo'lib qoldi. Lotin tili Yevropa madaniyati rivojida ulkan rol oynadi. Yevropa tillaridagi siyosiy, ilmiy va texnik terminologik tizimlarning leksik jihatdan boyishi va ko'payib borishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Loti tili qadimiy Hind-Yevropa tillariga xos, uni Xett tili, Hind-Eron, Kelt tillari bilan yaqinlashtiruvchi xususiyatlarni saqlab qolgan. Asosiy fonetik jihatlarida unda unililar cho'ziqligining fonologik farqlanishiga egaligi, urg'uso'zning oxirgi bo'g'iniga tushmasligi, undoshlarning kuchsizlanib borishi kabilardan iborat. Morfologik xususiyatlari: fleksiyaning shakl yasashning asosiy vositasi sifatida foydalanish, fleksiyaning 5 turi mavjudligi, turlanishning 6 kelishikka asoslanishi, fe'llarda 3 xil mayl (indikativ, konyunktiv, imperativ) va 2 xil nisbat (aktiv va o'rtapassiv) farqlanishi va boshqalar. So'z tartibida fe'lgap

oxirida keladi. Lotin tili leksikasida yaqin qarindosh yoki noqarindosh qabilalar tillarining ta'siri saqlanib qolgan. Lotin tiliga yunon tili, ayniqsa, mil. av. III-I asrlarda kuchli va davomli ta'sir ko'rsatgan. Lotin tili leksikasi, yunon tili bilan birga, ilmiy terminologiya sohasida hanuz baynalmilal terminlarni yaratishda manba bo'lib xizmat qilmoqda.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Amici - fures tempōris* – Do'stlar - vaqt og'rilari.
2. *Amat victoria curam* – Intilganga tole yor.
3. *Amicus Plato, sed magis amica veritas (Arastu)* – Aflotun [menga] do'st, lekin haqiqat ustunroq.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tili va veterinariya atamaları fanini o'rganish bo'lajak veterinariya mutaxassislari uchun nimaga kerak?
2. Lotin tili tarixi haqida nimalarni bilasiz?
3. Qadimiy davr lotin tili tarixi nechta davrga ajratiladi?

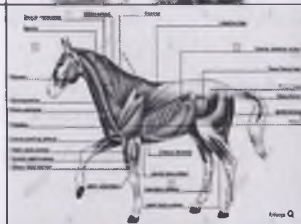
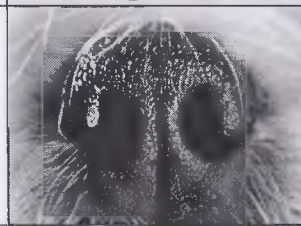

LOTIN TILI FONETIKASI.

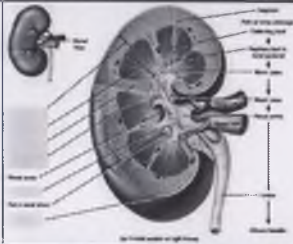
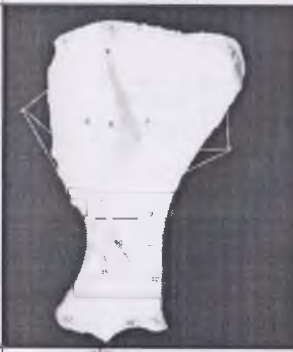
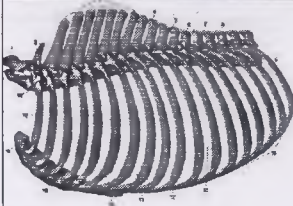
Darsning maqsadi: Lotin alifbosi harflari yozilishi va o'qilishini eslab qolish. Ushbu harflarni ifodalaydigan tovushlarni talaffuz qila olish.

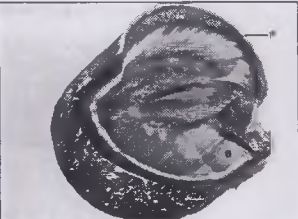
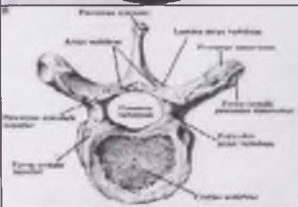

Darsning mazmuni: *Fonetika* - (yunoncha: *phonetikos* — tovushga, tovush chiqarishga oid, tovushli, ovoqli) — tilshunoslikning nutq tovushlarining hosil bo'lish usullarini va akustik xususiyatlarini, bo'g'in, nutqning pauza bilan ajraluvchi qismlarini o'rganuvchi bo'limi hisoblanadi.

Shu bilan birga, ayrim tilshunoslar fonetika doirasiga tovush birliklarining yozuvdagi ifodalari (grafika) va ma'noli birliklarning yozilish qoidalari (imlo)ni ham qo'shib, uning o'rganish obyekti yanada kengaytiradilar lotin tili fonetikasi doirasida, asosan, nutq tovushlari ularning artikulyatsion, akustik, perseptiv (psixofonetik) va funksional tomonlari va ohang (bo'g'in, sintagma, urg'u va boshqalar) o'rganiladi.

E e	e	e	ethmoidalis	
F f	ef	f	femoris	
G g	ge	g	gaster	
H h	ga	h	hepar	
I i	i	i	intestinum	

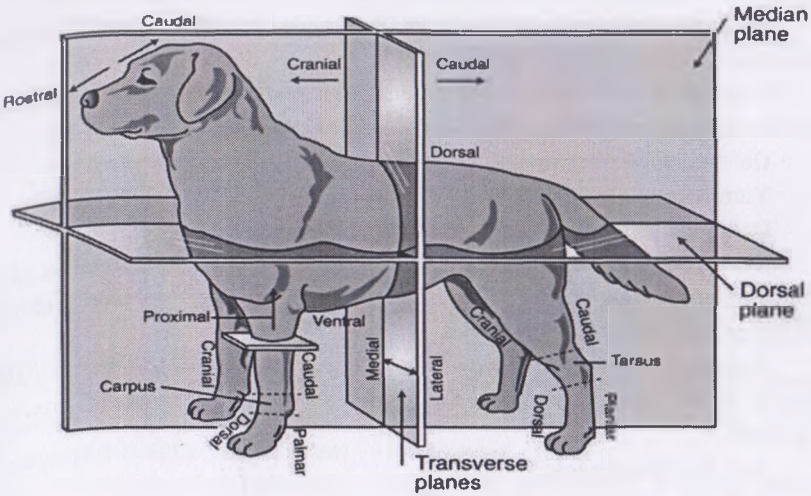
J j	yot	y	jejunum	
K k	ka	k	keras	
L l	el	l	labium	
M m	em	m	musculus	
N n	en	n	nasus	
O o	o	o	oris	

P p	pe	p	pulmonis	
Q q	ku	k	vertebra quinta	
R r	er	r	ren	
S s	es	s / z	scapula	
T t	te	t	thoracalis	

U u	u	u	ungula	
V v	ve	v	vertebra	
X x	iks	ks	larynx	
Y y	ipsilon (igrek)	i	hyoideus	
Z z	zeta	z	Zygomatium	

Tovushlar tasnifi

- a, e, o, i, u, y harflari unli harflarni beradi.
- b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z harflari undosh harflarni beradi.

1-rasm. Itning tana kesimlari va yo'nalishlari.

Uyga vazifa

1. Lotin tili alifbosini yod oling.
2. Unli va undosh harflarning o'qilishini eslab qoling.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Scientia potentia est* - Bilim bu kuchdir
2. *Mens sana in corpore sano* - Sog' tanda sog'lom aql
3. *Patriam amare et defendere debemus* - Vatanni sevmoq va himoya qilmog'imiz kerak.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tili alifbosida nechta harf bor va ular qanday talaffuz qilinadi?
2. c harfi qanday tovushlarni ifodalaydi?
3. s harfi qanday o'qiladi?
4. j harfi a, o, u, e unli harflari bilan birgalikda qanday talaffuz etiladi?
5. h, l, k, x, z harflarining o'qilish qoidasini aytib.

Darsning maqsadi: unli tovushlar va diftonglar haqida ma'lumotlarga ega bo'lish. Ularning yozilishini, qo'llanilishini hamda talaffuzini o'rganish.

Darsning mazmuni: unli harflar o'z navbatida bir unililar (monoftonglar) va ikki unililar (diftonglar) ga bo'linadi.

Lotin tilida 6 ta unli tovush mavjud, unli tovushlar bu tilda *vocales* deb ataladi, ulardan 3 tasi yumshoq va 3 tasi qattiq unililarni hisoblanadi.

Unli tovushlar - **a, e, i, o, u, y**

Yumshoq unililar – **i, e, y**

Qattiq unililar - **a, o, u**

Klassik lotin tilida va qadimiy hind-yevropa tillarida unililar uzun va qisqa talaffuz qilingan. Agar unli harfning ustiga “ – ” to'g'ri chiziq qo'yilsa, u cho'ziq talaffuz qilinadi. Misol: *lingua*, *amoca*.

Agar unli harfning ustida yoysimon belgi bo'lsa, bu unli harf qisqa talaffuz qilinadi - *tabŭla*, *aquŭla*. Unli harflarning uzun yoki qisqaligiga qarab, so'z ma'nosi o'zgaradi:

Unli harflarning talaffuzi

- *A a – a – aorta* – [aorta] – aorta
- *E e – e – vertebra* – [vertebra] – umurtqa
- *O o – o – foramen* – [foramen] – teshik
- *I i – i – vita* – [vita] – hayot

• *I i* harfi so'z yoki bo'g'in boshida unli harfdan oldin kelsa, hamda ikki unli harf orasida kelsa [y] kabi talaffuz qilinadi: *iugularis* [yugularis] bo'yinturuqqa oid; *iunctura* [yunktura] bog'lanma; *maior* [mayor] kattaroq; *iuga* [yuga] tepalik.

Yuqorida ko'rsatilgan vaziyatlarda zamonaviy veterinariya tibbiyoti terminshunosligida *i* o'rninga **J j** – yot harfi qo'llaniladi: *jugularis* [yugularis]; *junctura* [yunktura]; *major* [mayor]; *juga* [yuga].

• **J j** harfi faqat yunon tilidan o'zlashtirilgan so'zlardagina yozilmaydi, chunki unda [y] tovushi bo'lmagan: *iatria* [iatria] davolash; *iodum* [iodum] yod.

• **U u – u – rotundus** – [rotundus] – yumaloq

• **Y y – i – myologia** – [miologiya] – muskullar haqidagi fan

Y y ipsilon, igrek (*fr. i grec – yunoncha «i»*) yunon tilidan kelib chiqqan so'zlarda ishlatiladi: *tympanum* [timpanum] (yun. τυμπανον) nog'ora; *gyrus* [girus] (yun. γυρος) pushta.

«y» harfi yunon tilidan o'zlashtirilgan so'zlarda old qo'shimcha, o'zak va qo'shimcha sifatida uchrashi mumkin. Shuning uchun quyidagi old qo'shimcha, o'zak va qo'shimchalarni esda saqlash kerak.

- hyper - yuqori, ko'proq	hypertonia - qon bosimining ko'tarilishi
- hypo - past, kamroq	hypotonia - qon bosimining pasayishi
- oxy - taxir	Oxygenium - kislorod
- hydr - suv	Hydrogenium - vodorod
- pyr - issiqlik	Antipyrinum - antipirin
- poly - ko'p	polyvitamina - polivitamin
- glyc - shirin	Glycerinum -glitserin
- myc- qo'ziqorin	Biomycinum – biomitsin.

DIFTONGLAR TALAFFUZI

Bir tovushni ifodalovchi ikki unli harf birikmasi *diftong* deb ataladi. Lotin tilida, asosan, quyidagi diftonglar qo'llaniladi:

«*ae*» unli harflari birikmasi o'zbekcha «*e*» deb o'qiladi. Masalan: aegrotus (egrotus) — bemor, gangraena (gangrena) — tirik to'qimalarning o'lishi, Laevomycesinum (levomitsetinum) — levomitsetin.

«*oe*» unli harflari birikmasi o'zbekcha «*e*» deb o'qiladi. Masalan: oedema (edema) — sliish, Foeniculum (fenikulum) — shivit.

«*au*» unli harflari birikmasi (*au*) dagi (u) harfi qisqa o'qiladi. Masalan: Aurum (aurum) — oltin, trauma (trauma) — shikastlanish.

«*eu*» unli harflar birikmasi (*eu*) dagi (u) harfi qisqa o'qiladi. Masalan: neuralgia (neuralgiya) — asab kasalligi, pneumonia (pneumoniya) — o'pkaning yallig'lanishi. Leukomycesinum (leukomitsin) — leykomitsin.

«*ai*» unli harflar birikmasi lotin tilida «*ai*» deb talaffuz qilinadi. Masalan: Daimeton (daimeton) — daimeton, Dikcainum (dikaynum) — dikain, Naucain (naukain) — novokain.

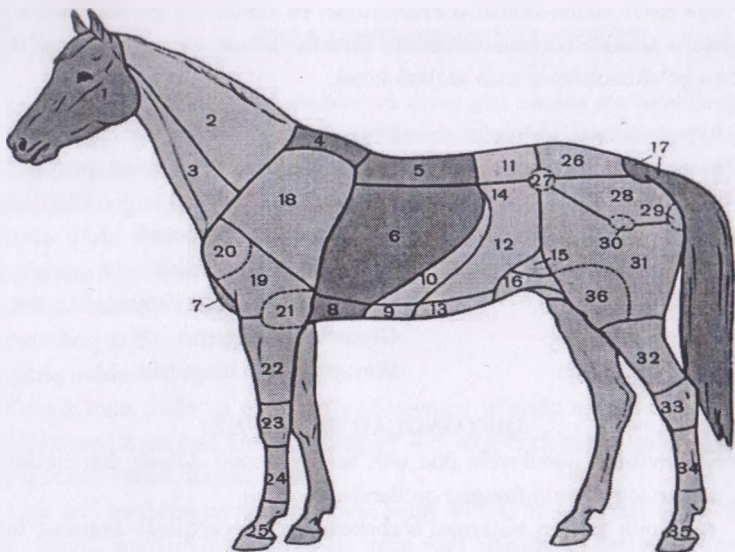
«*ei*» unli harflar birikmasi lotin tilida «*ei*» deb talaffuz qilinadi. Masalan: Luteine (luteine) — lutein.

«*ou*» unli harflar birikmasi o'zbekcha «*u*» deb o'qiladi. Masalan: croup (krup) — hiqildoqning o'tkir yallig'lanishi.

Ba'zi vaqtlarda qator kelgan ikki unli harf birikmasi diftong hosil qilmaydi, u holda ikkinchi unli harfning ustiga ikki nuqta qo'yiladi va unlilar ayrim-ayrim o'qiladi. Masalan: aër (aer) — havo, Aërosolum (aerolum) - aerazol, Aloë (aloy) — sabur, dyspnoë (dispnoe) — nafas qisishi.

aë - ae - *aër* - [aer] - havo

oë - oe - *aloe* - [aloe] - aloë

2- rasm. Otning tana qismlari

1-*caput* – bosh, 2-*regio colli dorsalis {nucha}*-bo'yinning yuqorgi qismi, 3-*regio colli ventralis (jugulum)*-bo'yinning pastki qismi, 4-*regio interscapularis*-qarchig'ay qismi, 5-*thorax*-ko'krak, 6-*regio thoracolateralis* - ko'krakning yon qismi. 7-*regio praesternalis* – to'sh oldi qismi, 8-*regio sternalis* - to'sh qismi, 9-*regio xiphoidea* - to'shning qilichsimon qismi, 10-*hypochondriaca* - qovurg'a osti. 11-*lumbus*- bel. 12- *regio mesogastrium* - qorinning o'rta sohasi, 13-*regio umbilicalis* - kindik sohasi. 14-*fossa paralumbalis* - och biqin. 15-*regio inguinalis* - chov sohasi. 16-*regio pubica* - qov sohasi. 17-*cauda* -dum. 18-*regio scapularis* - kurak sohasi. 19-*brachialis* – yelka. 20-*subregio articuli scapulohumeralis* - yelka bo'g'imi. 21-*cubitus* - tirsak. 22-*antebrachium* - bilak tirsak. 23-*carpus* - bilakuzuk. 24-*metacarpus* - kaft. 25-*digitus* - barmoqlar*(barmoq). 26- *sacralis* - dumg'aza. 27- *tuber coxae* – maklok, 28- *glutaea* - sag'ri. 29-*tuber ischiadicum* -quymich do'ngligi. 30-*subregio trochanterica* - tos-son qismi. 31-*femoralis* - son sohasi. 32-*cruris*- boldir. 33- *art. tarsus* -tovon bo'g'imi. 34-*metatarsu*-oyoq kaft. 35- *digitus* - barmoq.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

1-mashq. O'qing. Unli hatflarning o'qilish qoidasiga rioya qiling.

Amarus, Valeriana, emulsum, tabuletta, pasta, gaster, rubor, organum, linimentum, mastitis, costalis, bacterium, ventriculus, optimus, morbus, internus,

tuberculum, sepsis, duodenum oculus, hepatitis, medicamentum, ureter, elasticus, abdomen, vertebra, uterus, vagina, vena, sutura, scapula, papilla, medulla, urina, arteria, Kalium, lobulus, decoctum, Amygdala, spiritus.

2-mashq. Diftonglarni aniqlang, tagiga chizing va talaffuz qilinishiga e'tibor bering.

Aceteinum, Aminocaine, anaemia, amarus, auris, bacca, bacterium, Cysteinum, caecum, cito, cutis, Daimeton, dens, decoctum, emulsum, faex, gaster, haema, Herocaine, internus, intercain, Juniperus, Laevomycetinum, lobulus, Luteine, Leukomycin, Kalium, medulla, nasus, Neurotinum, oedema, Novocainum, papilla, Procaine, rubor, scabies, scapula, Syntocainum, sutura, succuus, tabuletta, tuberculum, ureter, uterus, vagina, vertebra, vena.

3-mashq. O'qing. Diftong va unli harflarning talaffuz qilinishiga e'tibor bering.

Vertebrae – umurtqalar, costae – qovurg'alar, oesophagus – qizilo'ngach, pleura – parda, auricularis - quloqqa oid, corpus esicae felleae - o't pufaging tanasi, aponeurosis serbar - pay, pseudomembrana - sohta parda, uropoliticus - siydik ishlab chiqaruvchi, oedema - shish, aër – havo, haematopoeticus - qon ishlab chiqaruvchi.

Uyga vazifa

4-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Costae, venae, suturae, anaemia, aegar, praecordium, praemolaris, foetor, gangraena, dyspnoë, diaeta, aëronum, oedema, foeniculum, vertebrae, caecus, oesophagus, auris, haematopoëticus, neurocranium, pleura, auricularis, pseudomembrana.

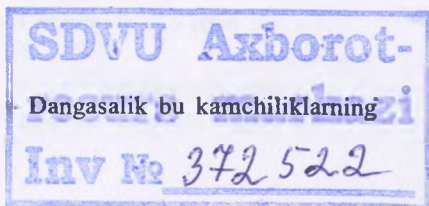
5-mashq. Diftonglarni aniqlang, tagiga chizing va talaffuz qilinishiga e'tibor bering.

Præparatum, diaeta, apnoë, anaemia, paediatr, haema, oedema, gangraena, haematogenum, aurum, pñeumonia, Aloë, Aminocaine, Daimeton, Intercain, Luteine, Foeniculum, Crataegus, roentgenum, aurus, bacteriaemia, oestrogenus, haemostaticus, aër, hyperaemia, trauma, leukaemia, croup, dyspnoë, Novocainum.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Pigritia est mater omnia vitiorum* onasi.

2. *Medicina fructusior nulla* - Tibbiyot fanidek sermahsul fan olamda yo'q.

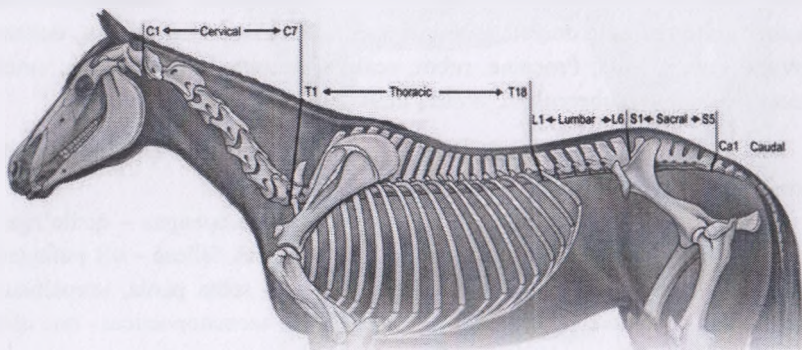
3. *Vita sine litteris mors est* - Ilmsiz hayot o'limdir.

Nazorat uchun savollar:

1. Diftong deb nimaga aytiladi?

2. Qanday diftonglarni bilasiz?

3-rasm. Otda umurtqa pog'onasining qismlarga bo'linishi

ch | th

UNDOSH TOVUSHLAR TALAFFUZI.

Darsning maqsadi: undosh tovushlar va digraflar haqida ma'lumotlarga ega bo'lish. Ularning yozilishini, qo'llanilishini hamda talaffuzini o'rganish.

Darsning mazmuni: undosh harflar (*Consonantes*)

• **Bb** – harfi [b] deb talaffuz qilinadi: basis – asos, negiz.

• **Cc** harfi a, o, u unililar oldida, barcha undosh harflari oldida, so'z oxirida

[k] kabi o'qiladi, mas.:

▪ *caput* – [kaput] – bosh

▪ *costa* – [kosta] – qovurg'a

▪ *cutis* – [kutis] – teri

▪ *cranium* – [kranium] – kalla

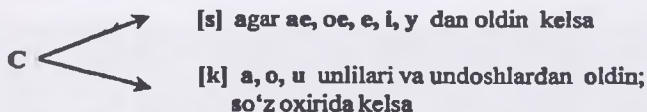
• **Cc** harfi e, i, y unililari oldida va ae, oe diftonglar oldida tursa [ts] kabi

o'qiladi, mas:

▪ *cito* – [tsito] – tez

▪ *cella* – [tsellya] – hujayra

- *cyclus* – [tsiklyus] – sikl
- *caecus* – [tsekus] – ko‘r
- *coeruleus*–[tseruleus]–zangori, ko‘k

- **Dd** – harfi [d] deb talaffuz qilinadi: da - ber.
- **Ff** – harfi [f] deb talaffuz qilinadi: folium - barg.
- **Gg** – harfi [g] deb talaffuz qilinadi: glandula- bez.
- **H h** - harfi o‘zbekcha [g] harfi singari talaffuz qilinadi.

Masalan: herba [gerba] – o‘t, yer ustki qism
homo [gomo] - odam, kishi.

- **J j** - harfi **a, o, e, u** unli harflari bilan birgalikda quyidagicha o‘qiladi:
jo [yo] - jocus [yokus] - hazil
ja [ya] - janua [yanua] - eshik
ju [yu]- juniperus [yuniperus] - archa
je [ye] - jecur [yekur]- jigar.

Yunon tilida **j** harfi bo‘lmaganligi sababli yunonchadan o‘tgan so‘zlarda **j** harfi o‘rniga **I, i** harfi yoziladi:

Iodum [iodum] – yod.

Shuning uchun **iod-** o‘zakli murakkab so‘zlar **I** harfi bilan yoziladi. “yod” so‘zining xalqaro kimyoviy belgisi **I**.

Iodolipolum [iodolipolyum] – yodolipol

Iodoformium [iodoformium] –yodoform.

• **K k** - harfi [k] tovushini beradi, lekin bu harf tibbiy lotin tilida kam qo‘llaniladi:

Kalium [kalium] - kaliy

Keratinum [keratinum] - keratin.

- **Ll** - harfi yumshoq talaffuz qilinadi:

mel [mel] - asal

lac [lyak]- sut.

- **Mm** – harfi [m] deb talaffuz qilinadi: magister - o‘qituvchi.
- **Nn** – harfi [n] deb talaffuz qilinadi: niger - qora.
- **Pp** – harfi [p] deb talaffuz qilinadi: Piper - qalampir.
- **Rr** – harfi [r] deb talaffuz qilinadi: ruber - qizil.

• **Ss** - harfi ikki tovushni [z] va [s]ni ifodalaydi. Agar s harfi ikki unli harf o'rtasida yoki har qanday bir unli bilan **m** yoki **n** harflari o'rtasida kelsa [z] deb, boshqa hollarda [s] deb o'qiladi.

Masalan: dosis [dozis]-doza

Rosa [roza] - na'matak

mensis [menzis] - oy

reumatismus [reumatizmus]-revmatizm

Solanum [solanum]-ituzum

• **Tt** – harfi [t] deb talaffuz qilinadi: tuber [tuber - tuganak.

• **Vv** – harfi [v] deb talaffuz qilinadi: vitrum – kichkina shisha ididsh.

• **X x** - harfi [ks] tovushini beradi:

pix [piks] - smola, qatron

faex [feks] - xamirturush.

• **Z z** -harfi yunonchadan o'zlashtirilgan so'zlarda uchraydi va [z] deb talaffuz qilinadi:

rhizoma [rizoma] - ildizpoya

Glycyrrhiza [glitsiriza] - qizilmiya, shirinmiya.

Lekin zincum so'zida z harfi [s] deb o'qiladi:

Zincum [sinkum] - rux.

HARF BIRIKMALARINING TALAFFUZI

• **Q q** harfi doim *u* bilan qo'llaniladi va [kv] kabi o'qiladi:

aqua – [akva] – suv

• **Ngu** harf birikmasi unilardan oldin kelsa, [ngv] kabi, undoshlar oldidan kelsa, [ngu] kabi o'qiladi:

lingua – [lingva] – til

angulus – [angulyus] – burchak

• **Ti** harf birikmasi unilardan oldin kelsa, [tsi] kabi, *x*, *s* undoshlaridan keyin kelsa, [ti] kabi o'qiladi:

▪ *solutio* – [solyutsio] – eritma

▪ *mixtio* – [mikstio] – aralashma

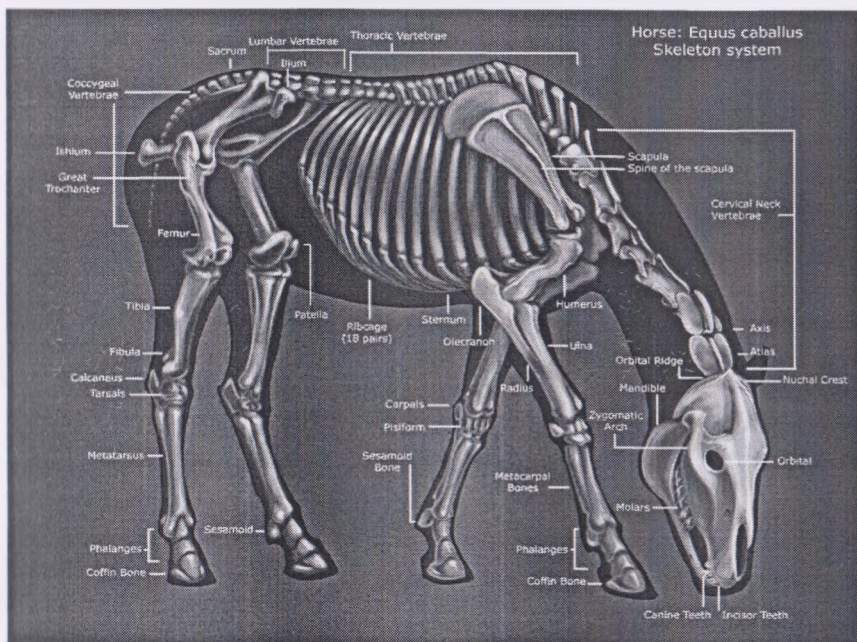
DIGRAFLAR TALAFFUZI

Yunon tilidan kelib chiqqan so'zlarni tegishli tovush orqali yetkazish uchun rimliklar tomonidan lotin tiliga kiritilgan *ch*, *ph*, *rh*, *th* digraflari mavjud:

• *ch* – *x* – nucha – [nuxa] – gardan

• *ph* – *f* – phosphorus – [fosforus] – fosfor

- *rh* – r – rheum – [reum] – rovoch
 - *th* – t – thorax – [toraks] – ko‘krak qafasi
- Sch* harf birikmasi [sx] kabi o‘qiladi:
- *ischium* – [isxium] – quymuch

4-rasm. Ot skeleti

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

6-mashq. “C” harfi o‘qilishiga e’tibor bering:

caput - bosh; collum - bo‘yin; cavitas - bo‘shliq; occiput - ensa; truncus - poya, tana; facies - yuz; caecus - ko‘r; cerebrum - bosh miya; clavicula - o‘mrovga oid; scapula - kurak suyagi; accessorius - qo‘shimcha; musculus - mushak; sceleton - skelet; cruciatus - xochsimon; cementum - sement; cavum cranii - kalla bo‘shlig‘i; saccus lacrimalis - ko‘z yoshi haltasi; cartilago - tog‘ay; condylus - do‘ng; biceps - ikki boshli; cellula - katakcha, hujayra; corpus - tana; sulcus palatinus - tanglay egati; sulci palatini - tanglay egatlari; vertebrae cervicales - bo‘yin umurtqalari; vertebrae sacrales - dump‘aza umurtqalari; os

coccygis - dum suyagi; foramina sacralia dorsalia - orqa dumg'aza teshiklari; bucca - lunj; buccae - lunjlar.

7-mashq. "I" va "j" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

intestinum - ichak; infraspinatus - o'tkir qirra osti; iater (*yun.*) - shifokor; paries inferior - pastki devor; insula - orolcha; junctura (iunctura) - bog'lanma; jugum (iugum) - tepalik; jugularis (iugularis) - bo'yinturuqqa oid; canalis palatinus major (maior) - katta tanglay kanali; fossa infratemporalis - chakka osti chuqurchasi; tuberculum majus (maius) - katta do'mboqcha; jejunum (ieinum) - och ichak; iliacus - yonboshga oid

8-mashq. "Ss" va "s" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

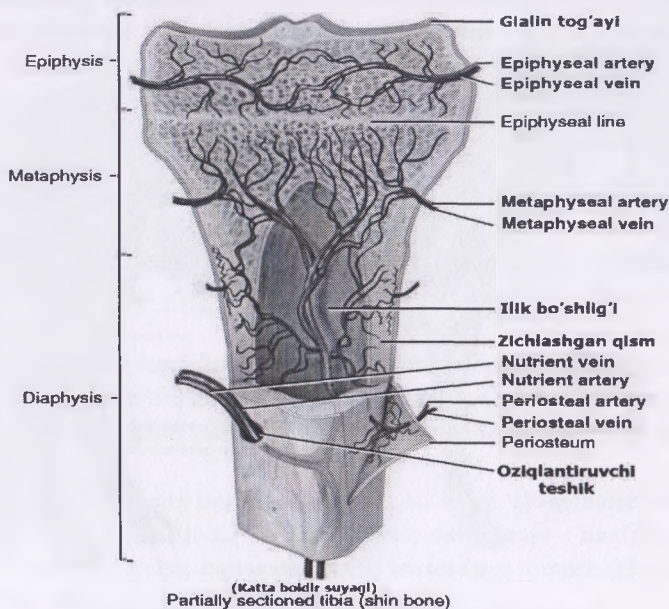
fossa - chuqurcha; humerus - yelka suyagi; mesenterium - ingichka ichak tutqichi; impressio - botiq; sinus - sinus; sigmoideus - sigmasimon; septum nasi - burun to'sig'i; canalis hypoglossalis - til osti kanali; processus styloideus - bigizsimon o'simta; basis cranii - kalla asosi; segmentum - segment; pars petrosa - toshsimon qism; chiasma - kesishma; fissura - yoriq; dens incisivus - kesuvchi tish; platysma - bo'yinning teri osti mushagi; mesogastrium - me'da tutqichi; mucosus - shilliqli; nasolacimalis - burun-ko'z yoshiga oid; sulcus sinus transversi - ko'ndalang sinus egati.

9-mashq. "X" va "z" harflari o'qilishiga e'tibor bering:

flexio - bukish; axis - o'q, ikkinchi bo'yin umurtqasi; externus - tashqi; maxillaris - yuqori jag'ga oid; fornix - gumbaz; index - ko'rsatkich, ko'rsatkich barmoq; punctum fixum - qotirilgan nuqta; plexus - chigal; larynx - hiqildoq; dexter - o'ng; maxilla - yuqori jag'; circumflexus - aylanib o'tuvchi; radix - ildiz; extremitas - oxir; os coxae - chanoq suyagi; stratum zonale - belbog'li qavat; zygomaticus - yonoqqa oid; trapezius - trapetsiya; zona orbicularis - aylanma soha; vena azygos - toq vena.

10-mashq. Atamalarni o'qing va ostiga chizing harf birikmalarining talaffuziga e'tibor bering.

Althaea, aether, bronchus, camphora, chirurgus, bronchialis, Morphinum, encephalon, Hippophaë, Kalanchoë, kephalargia, metaphysis, nephritis, phlegmone, phystiotherapia, physiologia, thorax, xerophagia, Ichthyolum, Rheum, phalanx, rheuma-tismus, saccharum, rhaphe, erythema, therapia, diaphoreticus, Phosphorus, Mentha, concha, cirrhosis, Helianthus, Phenolum, Chamomilla, Schizandra, diaphragma, Ephedra, lethargia, cholecystopathia, Strophanthus, pharmacologia, chronicus, Glycyrrhiza, terebinthina.

5-rasm. Suyakning tuzilishi

Uyga vazifa

11-mashq. So'zlarni o'qing va o'qilish qoidalarini tushuntiring.

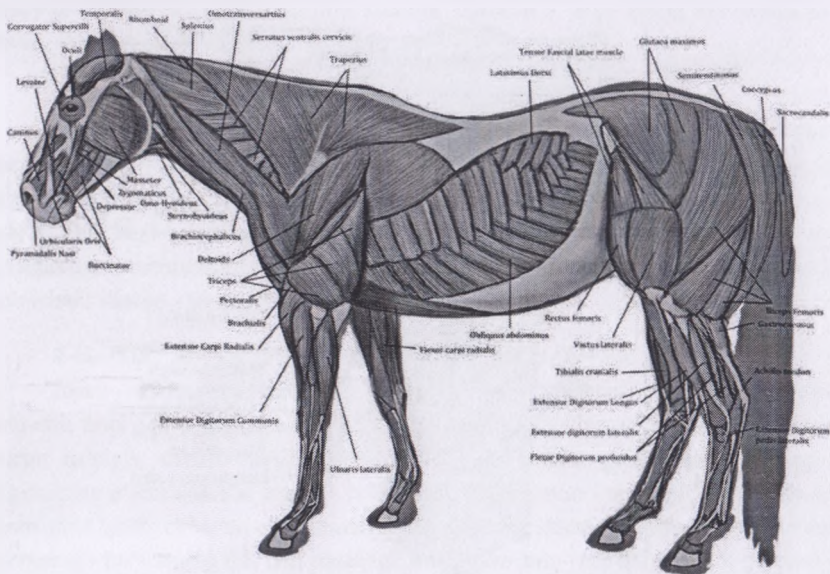
Charta, Arachis, Rheum, Quercus, aether, diphthericus, lingua, solutio, camphora, Glycyrrhiza, haemostaticus, Norsulfazolum, praecipitatus, cochlear, Chamomilla, Equisetum, Mentha, aqua, axungia, extractum, scatula, mel, unguentum.

12-mashq. C harfi [s] tovushini ifodalovchi so'zlarni topib yozing.

Carbo, cytologia, cito, Cucurbita, calor, Citrus, bacca, baccae, decoctum, cera.

13-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va s harfining [z] tovushidek o'qilishini tushuntiring.

Anisum, dosis, usus, Vaselineum, narcosis, mensura, gargarisma, suasor, plasma.

6-rasm. Ot muskullarining lotincha nomlanishi.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Manus manum lavat* - Qars ikki qo'ldan chiqadi.
2. *Verum amicum pecunia non parabis* - Xaqiqiy do'stni pulga sotib ololmaysan.
3. *Unum castigabis, centum emendabis* - Birni jasolaysan, yuzni tuzatasan.

Nazorat uchun savollar:

1. q va ngu harf birikmalari qanday o'qiladi?
2. ti, su harf birikmalari qanday o'qiladi?
3. Digraf deb nimaga aytiladi va qanday digraflarni bilasiz?
4. sch harf birikmasi qanday o'qiladi?

Admin|ia|tra|tio

SO'ZLARNING BO'G'INLARGA BO'LINISHI.

Darsning maqsadi: Urg'u qoidalarini bilib olish. Lotin so'zlari talaffuzida urg'uli bo'g'inni ajratib o'qiy olish.

Darsning mazmuni: Lotin tilida ham soʻzlar boʻgʻinlarga boʻlinadi, urgʻu olgan boʻgʻin katta ovoz kuchi bilan talaffuz etiladi. Soʻzda qancha unli harf boʻlsa, shuncha boʻgʻin boʻladi.

Boʻgʻinlar soʻzning oxiridan boshlab hisoblanadi:

pro – fūn – dus

3 2 1

Lotin tilida boʻgʻinlar choʻziq yoki qisqa boʻlishi mumkin.

Choʻziqlik qoidasi

1. Agar boʻgʻinida diftong boʻlsa, oʻsha boʻgʻin choʻziq talaffuz qilinadi: *gangraena* - toʻqimalarning oʻlishi, *diaeta* - parhez; *lagoena* - shisha idish

2. Agar unli harf ikki va undan ortiq undosh harflar yoki x va z undoshlari oldida kelsa, shu boʻgʻin choʻziq oʻqiladi: *maxilla* - yuqori jagʻ; *tabuletta* - tabletk; *unguentum* - surtma; *Glycyrrhia* - qizilmiya; *reflexus* - refleks.

3. Agar boʻgʻinida **ur, in, at, ut, ar, al, ox** qoʻshimchalari boʻlsa, bu boʻgʻinlar choʻziq oʻqiladi. *fissura* - tirqish; *analginum* - analgin; *nitrat* - nitrat; *acutus* - oʻtkir; *aquosus* - suvli; *muscularis* - mushakli; *costalis* - qovurgʻaga oid.

Qisqalik qoidasi

1. Agar unli harf unli harf oldida kelsa, oʻsha boʻgʻin qisqa oʻqiladi: *oleum* - moy; *labium* - lab; *folium* - barg.

2. Agar unli harf **bl, br, cl, cr, dl, dr, pl, pr, tl, tr** harf birikmalari oldida kelsa, shu unli qisqa talaffuz qilinadi: *vertebra* - umurtqa; *cerebrum* - bosh miya; *cicatrix* - chandiq; *palpebral* - qovoq.

3. Agar unli harf **ch, th, ph, rh, qu** harf birikmalari oldida kelsa, qisqa oʻqiladi: *stomachus* - oshqozon; *reliquus* — qoldiq; *amaphos* - amafos; *choledochus* - oʻt (safro)ga oid.

4. Agar boʻgʻinida **ul, ol, ib, il, id** harf birikmalari boʻlsa, boʻgʻin qisqa oʻqiladi: *ijectabilis* - igna orqali dori yuborishga taalluqli; *gracilis* - nafis; *solubilis* - eruvchan; *fluidus* - suyuq.

5. **ia** qoʻshimchasiga ega boʻlgan ayrim yunon atamalarida urgʻu i harfiga tushadi: *Dysenteria* — ichburugʻ; *anaemia* — kamqonlik; *therapia* — davolash; *hypertonia* — qon bosimining koʻtarilishi.

URGʻU QOIDALARI

Lotin tilida ham soʻzlar boʻgʻinlarga boʻlinadi, urgʻu olgan boʻgʻin katta ovoz kuchi bilan talaffuz etiladi. Soʻzda qancha unli harf boʻlsa, shuncha boʻgʻin boʻladi.

1. Bo'g'inlar so'zning oxiridan boshlab hisoblanadi:

pro – fūn – dus

3 2 1

2. Bir bo'g'inli so'zlarda urg'u unli harfga tushadi:

déns, ós

3. Ikki bo'g'inli so'zlarda urg'u so'z oxiridan ikkinchi bo'g'inga tushadi:

vé – na

2 1

ós – sa

2 1

4. Lotin tilida urg'u odatda so'z oxiridan ikkinchi cho'ziq bo'g'inga qo'yiladi. Agar so'z oxiridan ikkinchi bo'g'in qisqa bo'lsa, u holda urg'u so'z oxiridan uchinchi bo'g'inga qo'yiladi.

trans – vér – sus

3 2 1

tu – bér – cu – lum

4 3 2 1

5. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inlar quyidagi hollarda cho'ziq o'qiladi:

a) bo'g'in tarkibida diftong bo'lsa:

di – ae – ta

3 2 1

pe – ri – to – náe – um

5 4 3 2 1

b) unli harf ikki yoki undan ko'p undoshdan oldin kelsa:

li – ga – mén – tum

4 3 2 1

la – bi – rín – thus

4 3 2 1

c) unli harf z va x undoshlaridan oldin kelsa:

re – flé – xus

3 2 1

gly – cyr – rhí – za

4 3 2 1

d) *-ura, -itis, -oma* ot yasovchi suffikslari:

in – ci – sú – ra

4 3 2 1

bron – chí – tis

3 2 1

a – de – nó – ma

4 3 2 1

e) *-al-, -ar-, -at-, -in-, -os-* sifat yasovchi suffikslari:

or – bi – tá – lis

4 3 2 1

ar – tí – cu – lá – ris

5 4 3 2 1

ha – má – tus

3 2 1

pel – ví – nus

3 2 1

pa – la – tí – nus

4 3 2 1

spi – nó – sus

3 2 1

NB! *Serotinus* va *trigeminus* sifatlarida *-in-* suffiksi qisqa o'qiladi.

6. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inlar quyidagi hollarda qisqa o'qiladi:

a) *b, c, d, g, p, t* harflari *l, r* harflari bilan birikmalaridan oldin unli kelsa:

vér – te – bra

3 2 1

cé – re – brum

3 2 1

b) unli yoki *h* harfidan oldin unli kelsa:

ó – le – um

3 2 1

fó – ve – a

3 2 1

éx – tra – hunt

3 2 1

c) *-ol-, -ul-* ot yasovchi suffikslari:

scá - pu - la

al - vē - o - lus

3 2 1

4 3 2 1

d) *-ic-, -id-, -il-, -it-* sifat yasovchi suffikslari:

tho - rá - ci - cus flū - i - dus so - lū - bi - lis com - pō - si - tus

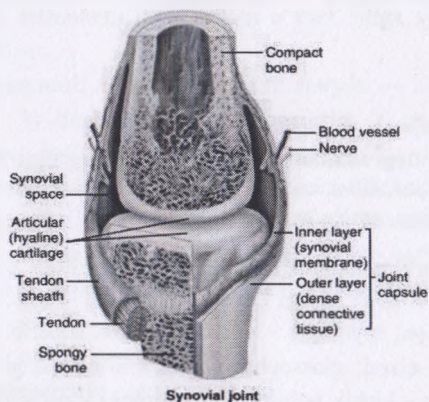
4 3 2 1

3 2 1

4 3 2 1

4 3 2 1

7. Bo'g'inning cho'ziqligi harf ustiga to'g'ri chiziqcha (ā, ō, ī), qisqaligi - yarim oy (ā, ō, ī) qo'yib belgilanadi: fissūra, canālis, tunīca, tuberositas, lamīna, gingīva, pylōrus, orbīta.

7-rasm. Bo'g'inning tuzilishi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

14-mashq. Ikki bo'g'inli so'zlarni o'qing:

costa - qovurg'a; apex - uch; arcus - halta; bursa - halta; bulbus - piyozbosh; cauda - dum; barba - soqol; cavum - bo'shliq; minor - kichikroq; cornu - muguz; situs - holat; ramus - shox; collum - bo'yin; manus - qo'l; vomer - dimog'; sternum - to'sh suyagi; atlas - I bo'yin umurtqasi; sella - egar.

15-mashq. So'z oxiridan ikkinchi bo'g'inning cho'ziq yoki qisqaligini aniqlab, urg'u qo'ying.

medulla ossium - suyak iligi; membrum inferius - quyi mucha; epigastrium - qorin usti; substantia compacta - zich modda; ligamentum - boylam; processus transversus - ko'ndalang o'simta; corpus maxillae - yuqori jag' tanasi; ductus choledochus - o't yo'li; facies poplitea - taqim yuzasi; quadruplex - to'rt karra; palpebra superior - yuqori qovoq; periosteum - suyak usti pardasi; arcus vertebrae - umurtqa ravog'i.

16-mashq. Suffikslar cho'ziq yoki qisqaligini hisobga olib, urg'u qo'ying:
 hiatus sacralis - dumg'aza tirqishi; incisura vertebralis - umurtqa o'ymasi, clavicularis - o'mrovga oid; mentalis - engakka oid; sulcus pulmonalis - o'pka egati; foramen spinosum - o'tkir qirrali teshik; fossa glandulae lacrimalis - ko'z yoshi bezi chuquri; processus zygomaticus - yonoq o'simtasi; incisura supraorbitalis - ko'z kosasi usti o'ymasi; pars squamosa - tangasimon qism; nodi pancreatici - me'da osti bezi (limfatik) tuguni; pelvinus - chanoqqa oid; pubicus - qovga oid; foveolae granulares - donador chuqurchalar; glomerulus - koptokcha; geniculum - tizzacha; hamulus pterygoideus - qanotsimon ilmoqcha; fossa pterygopalatina - qanot-tanglay chuquri; digitatus - barmoqsimon; cribrosus - g'alvirsimon.

Uyga vazifa

17-mashq. Quyidagi so'zlarni bo'g'inga bo'lib urg'u qo'ying.
 equus, pila, pauper, silva, scribtor, sagitta, aratrum, ablativus, abesse, majus, laboro, aegrotus, epistula, amica, puella, potentia, janua.

18-mashq. Zaruriy holatlarda lug'atga murojaat qilgan holda urg'u qo'ying.
 alae vomeris - dimog' suyagi qanotlari; gingiva - milk; trachea - kekirdak; osteologia - osteologiya; myologia - miologiya; pars superior duodeni - o'n ikki barmoq ichak yuqori qismi; glossopharyngeus - til-halqumga oid; orbita oculi - ko'z kosasi; peroneus - kichik boldirga oid; carpeus - qo'lning kaft usti qismiga oid; articulatio sacrococcygea - dumg'aza-dum bo'g'imi; cartilagineus - tog'ayga oid; organon gustus - ta'm a'zosi; gluteus - dumbaga oid; pylorus - pilorus; peritoneum - qorin parda; metathalamus - metatalamus (ko'ruv bo'rtig'i ortidagi miya qismi); minimus - eng kichik; musculus levator fornicis - gumbazni ko'taruvchi mushak; os coccygis - dum suyagi; apertura thoracis inferior - ko'krak qafasi pastki tuynugi; nervus trigeminus - uch shoxli asab tolas; labyrinthus ethmoidalis - g'alvirsimon labirint.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ut sementem facis, ita metes* - Nima eksang shuni o'rasan.
2. *Disce, sed a doctis, indoctos ipse doceto* - Bilgandan o'rgan, bilmaganga o'rgat.
3. *Amor tussisque non celatur* - Sevgi va yo'talni yashirib bo'lmaydi

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilidagi so'zlar bo'g'inlarga qanday bo'linadi?

2. Bo'g'nlarning cho'ziqlik qoidasini ayting.
3. Bo'g'nlarning qisqalik qoidasini ayting.
4. Lotin tilida urg'u qaysi bo'g'inga qo'yiladi?

MORFOLOGIYA. SO'Z TURKUMLARI. OT SO'Z TURKUMI. ANATOMIK ATAMASHUNOSLIKDA I VA II TURLANISHDAGI OTLAR.

Darsning maqsadi: Otning grammatik kategoriyalari, besh xil turlanish belgilari, rod belgilari, I-II turlanishdagi otlarning lug'at shaklini bilish; anatomik atama tarkibini tahlil qila olish, atamani tashkil etuvchi so'zlarning grammatik vazifasini aniqlash; atamalarni lotin tilidan o'zbek tiliga va o'zbek tilidan lotin tiliga tarjima qila bilish.

Darsning mazmuni: *morfologiya* (yun. *morphe* — shakl va *logiya* — fan) (tilshunoslikda) — 1) tilning morfologik qurilishi; 2) so'z shakllari haqidagi ta'limot. Birinchi ma'nosida ob'yektni anglatasa, ikkinchi ma'nosida tilshunoslikning shu ob'yektni o'rganuvchi bo'limini bildiradi.

So'zlarning ma'no va grammatik jihatidan o'xshashliklariga ko'ra ayrim leksik-grammatik turlarga bo'linishi natijasida hosil bo'lgan guruhlariga so'z turkumlari deb ataladi. Lotin tilida ham o'zbek tilidagidek mustaqil va yordamchi so'z turkumlari mavjud.

Mustaqil so'z turkumlari:

- **Nomen Substantivum** - ot so'z turkumi
- **Nomen Adjectivum** - sifat so'z turkumi
- **Verbum** – fe'l so'z turkumi
- **Pronomen** - olmosh so'z turkumi
- **Numerale** - son so'z turkumi
- **Adverbium** - ravish so'z turkumi.

Yordamchi so'z turkumlari:

- **Praepositio** - old ko'makchilar yoki predloglar
- **Conjunctio** - bog'lovchilar
- **Interiectio** - undov
- **Particulae** - yuklamalar

Ot so'z turkumi (*Nomen Substantivum*).

Predmetning ma'nosini ifodalaydigan va grammatik son, egalik, rod, kelishik kategoriyalariga ega bo'lib, kim? nima? so'roqlariga javob beradigan so'z turkumiga ot deyiladi.

Lotin tilida otlar quyidagi grammatik kategoriyalarga ega :

1. Otlar lotin tilida uchta rodga ega:

Genus masculinum (m) - mujskoy rod (m.r)

Genus femininum (f) - jenskiy rod (j.r)

Genus neutrum (n) - sredniy rod (s.r)

2. Otlar lotin tilida ikkita songa ega:

Numerus singularis (sing) - birlik son

Numerus pluralis (plur) - ko'plik son

3. Otlar lotin tilida beshta kelishikka ega:

Casus nominativus (nom) - bosh kelishigi , - kim? nima?

Casus genetivus (gen) - qaratqich kelishigi, -kimning? nimaning?

Casus dativus (dat) - jo'nalish kelishigi, - kimga? nimaga?

Casus accusativus (acc) - tushum kelishigi , - kimni? nimani?

Casus ablativus(abl) - birgalik kelishigi, - kimdan? nimadan?

Yana (*casus vocativus*) nomli kelishik borki u faqat muloqot qilishda qo'llaniladi. Tibbiyot so'zlarida qo'llanilmaydi va biz buni inobatga olmaymiz.

4. Lotin tilida otlar 5-ta turlanishga ega: ular qaratqich kelishigining birlik sonidagi qo'shimchasi yordamida aniqlanadi.

Turlanish	I	II	III	IV	V
Qo'shimcha	ae	i	is	us	ei

Otlar turlanishlar bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

I turlanish Genus femininum

II turlanish Genus masculinum, Genus neutrum

III turlanish Genus masculinum, Genus femininum, Genus neutrum

IV turlanish Genus masculinum, Genus neutrum

V turlanish Genus femininum

5. Otlarning negizini aniqlash uchun qaratqich kelishik birlik sonidagi shaklidan kelishik qo'shimchasini olib tashlash kerak, so'z o'zagiga barcha kelishik qo'shimchalarini qo'shish orqali turlanadi:

Nom	Gen	Rod	Turlanish	O'zak
morbus	morbi	M	II	morb
dies	diei	F	V	di
arcus	arcus	M	IV	arc
bursa	bursae	F	I	burs
corpus	corporis	N	III	corpor

6. Lotin tilida otlarning rodini bosh kelishik birlikdagi qo'shimchasi orqali aniqlanadi. Bosh kelishik birlikda *genus femininum*da **-us, -er**, *genus femininum*da **-a, es**, *genus neutrum*da **-um, -on, -u** qo'shimchalariga ega bo'ladi.

7. Lotin tilida otlar lugʻat shaklida koʻrsatiladi va faqat shu shaklda yodlanadi. Otlarning lugʻat shakli avvalo bosh kelishik birlikda toʻliq, soʻngra qaratqich kelishigi birlikdagi qoʻshimchasi va rodi koʻrsatiladi:

Nom.sing, Gen.sing, rod

vesica, ae, f - pufak

dorsum, i, n – orqa

corpus, oris, n - tana

mater, tris, f - miya pardasi

genu, us, n - tizza

fundus, i, m - tub

magister, tri, m - oʻqituvchi

homo, inis, m - odam

arcus, us, m - yoy

dies, ei, f – kun

Otlar ikkita songa ega:

Numerus singularis - birlik son. Otning birlik soni ot oʻzagidan hosil boʻladi.

Lugʻatda berilishi birlik sonidir. (a, us,er,ir, um, or, os, as, es, x,o, io,en, us, u, s,)

Misol: pomum, schola, uva, floris, amocus, magoster va boshqalar.

Numerus pluralis - koʻplik son. Otning koʻplik soni ot oʻzagiga qoʻshimcha qoʻshish orqali hosil qilinadi.(ae, i, a, es, a, u, ua,es)

Misol: amocae, magostro, bella, mari, domus, fructus, dies.

I va II turlanishdagi otlar

Otlarning **birinchi** turlanishiga *Gen. Sing.*da –ae, *Nom. Sing.*da –a qoʻshimchasiga ega boʻlgan *genus femininum*dagi otlar kiradi .

Nom., Gen.,

ala, ae f -qanot

aorta, ae f -aorta

arteria, ae f -arteriya

bucca, ae f -lunj

fossa, ae, f -chuqur

concha, ae f -chigʻanoq

costa, ae f -qovurgʻa

crista, ae f -qirra

gingiva, ae f -milk

papilla, ae f -soʻrgʻich

patella, ae f -tizza qopqogʻi

protuberantia, ae f -doʻnglik

pulpa, ae f -goʻsht, pulpa

scapula, ae f -kurak suyagi

Otlarning **ikkinchi** turlanishiga *genus masculinum* va *genus neutrum*dagi otlar kiradi. *Masculinum Nom. Sing.*da –us, –er, *Neutrum Nom. Sing.*da - um, –on qoʻshimchalariga ega boʻlgan otlar kiradi. Ikkala roddagi otlar *Gen. Sing.*da –i qoʻshimchasi bilan turlanadi.

Nom. Sing., Gen. sing.

alveolus, i m -katakcha, alveola

angulus, i m –burchak

brachium, i n –yelka

calcaneus, i m -tovon suyagi

cavum, i n -boʻshliq

liber, bri, m – kitob

ligamentum, i n -boylam

manubrium, i n -dasta

musculus, i m -mushak

oesophagus, i, m -qiziloʻngach

collum, i, n -bo'yin
cranium, i n -kalla
colon, i, n -chambar ichak
digitus, i m -barmoq
frenulum, i n -yugancha
humerus, i m -yelka suyagi
jugum, i n -tepalik
labium, i n -lab

olecranon, i, n -tirsak o'sig'i
uterus, i, m -bachadon
septum, i n -to'siq
sulcus, i m -egat
radius, i m -bilak suyagi
rectum, i, n -to'g'ri ichak
sternum, i n -to'sh suyagi
tympanum, i n -nog'ora

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

22-mashq. Quyidagi otlarning kelishigini aniqlang.

1) foliorum	6) extra
2) olea	7) folium
3) extractum	8) unguenta
4) unguenti	9) olei
5) suppositoria cts	10) suppositorium

23-mashq. II turlanishidagi otlarni ko'rsating.

1) globulus, i, m	4) morbus, i, m
2) habitus, us, m	5) exitus, us, m
3) sirupus, i, m	6) succus, i, m

24-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling :

1.Sulcus costae. 2.Septum linguae. 3.Collum mandibulae. 4.Collum scapulae. 5.Angulus mandibulae. 6.Capitulum humeri. 7.Muculus linguae. 8.Vena colli. 9.Vena cerebri. 10.Sutura cranii.

25-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

1.Qovurg'aning bo'yni. 2.Umurtqaning venasi. 3.Qovurg'aning egati. 4.Ko'krakning qirrasi. 5.Pastki jag'ning kesmasi. 6.O'mrov suyaging sinishi. 7.Umurtqaning arteriyasi. 8.Qovurg'a bo'yinging qirrasi. 9.Patki jag'ning sinishi. 10.Qovug'aning do'mboqchasi. 11.Tilning devorchasi. 12.Katta miyaning arteriyasi. 13.Burunnig orqasi.

Uyga vazifa

26-mashq. II turlanish *genus neutrum* dagi otlarni ko'rsating.

1) Magnolia, ae, f	2) Ferrum, i, n
3) aegrotus, i, m	4) cornu, us, n
5) decoctum, i, n	6) ampulla, ae, f

7) *Secale*, is, n

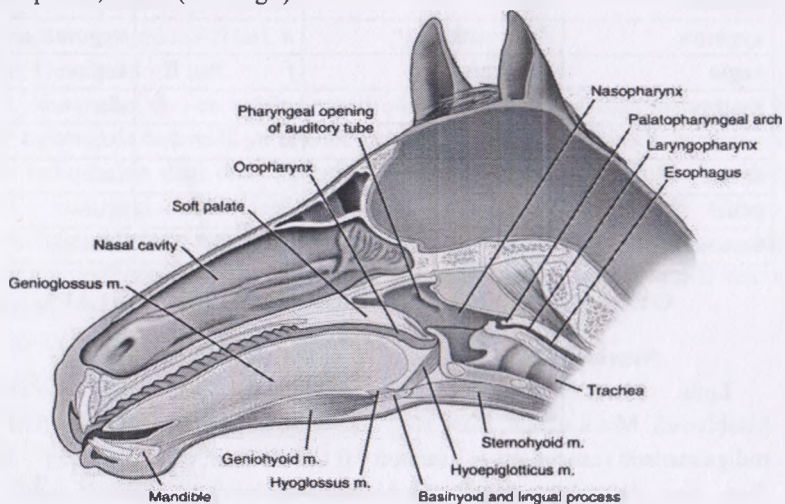
8) *acidum*, i, n

27-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

Collum radii, caput humeri, fossa olecrani, os digiti, sulcus sinus, os coxae, truncus encephali, fossa acetabuli, basis patellae, vagina musculi, bulbus aortae, limen nasi, arteria genus, musculus uvulae.

28-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Umurtqa tanasi, qovurg'a boshchasi, aorta yoyi, kallaning asosi, burun bo'shlig'i, kurak bo'yinchasi, o'simta qini, burun yo'li, pastki jag' o'ymasi, gangliy kapsulasi, yuqori jag' do'mbog'i, bo'yin mushagi, egar orqasi, burun to'sig'i, pastki jag' o'ymasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa ravog'ning oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasiningyuzasi, o'simta plastinasi, egar orqasi, shox yadrosi, chig'anoq asosi, burun (bo'shlig'i) dahlizi.

9-rasm. Otda og'iz va burun bo'shlig'ini tuzilishi.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ignavum fucus pecus a praesepibus arcent* – Odamni olasi ichida.
2. *Ignorantia non est argumentum* – Bilmaslik ayb emas.
3. *Citius, altius, fortius* – Tezroq, balandroq, kuchliroq

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida otlar nechta rodga ega?
2. Otda nechta son bor?

3. Otlar nechta kelishikka ega?
4. Lotin tilida otlar nechta turlanishga ega?
5. Otlarning lug'at shakli qanday?
6. Lotin tilida otlar negizi qanday aniqlanadi?

OTNING NEGIZINI ANIQLASH

So'zning asosiy tugallanmasiz qismi *negiz* deb ataladi. Negizni aniqlash uchun so'z qaratqich kelishigiga qo'yilib uning tugallanmasi olib tashlanadi.

<i>Bosh kelishik</i>	<i>Qaratqich kelishik</i>	<i>Rod</i>	<i>Negiz</i>
vertebra	Vertebrae	<i>f</i>	vertebr-
canalis	Canalis	<i>m</i>	canal-
septum	Septi	<i>n</i>	sept-
zygoma	Zygomatis	<i>n</i>	zygomat-
regio	Regionis	<i>f</i>	region-
ductus	Ductus	<i>m</i>	duct-
cornu	Cornus	<i>n</i>	corn-
facies	Faciei	<i>f</i>	faci-
crus	Cruris	<i>n</i>	crur-
foramen	Foraminis	<i>n</i>	foramin-

OT RODINI ANIQLASHNING UMUMIY QOIDALARI.

Nominativus va Genetivus singularisda ot qo'shimchalari

Lotin tili otlarining grammatik rod belgisi *Nom. sing.* qo'shimchasi hisoblanadi. Misol uchun, *Nom. sing.* da -er qo'shimchasini olgan barcha otlar *m* rodiga mansub (cancer, cri *m* - saraton - II turl.; vomer, eris *m* - dimog' - III turl.); *Nom. sing.* da -u bilan tugallanuvchi otlarning barchasi *n* rodida (genu, us *n* - tizza; cornu, us *n* - muguz) va h. Turli rodli otlarda *Nom. sing.* bir xil qo'shimchaga ega bo'lgan holatlarda, rodini faqat *Gen. sing.* qo'shimchalarining ma'lum birikmasi orqali aniqlash mumkin.

<i>Turlanish</i>	<i>I</i>	<i>II</i>		<i>III</i>			<i>IV</i>		<i>V</i>
Rod	<i>f</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>n</i>	<i>f</i>
Nominativus singularis	<i>a</i>	<i>us, er</i>	<i>um</i>	Har xil			<i>us</i>	<i>u</i>	<i>es</i>
Genetivus singularis	<i>ae</i>	<i>i</i>		<i>is</i>			<i>us</i>		<i>ei</i>

NB!

1. *Nom. sing.* da *-a* qo'shimchali otlar *frodiga* mansub. *Gen. sing.* da ular *-a* qo'shimchasini oladi, ya'ni I turlanishda turlanadi:

costa, *ae f* - qovurg'a - I turl.

vertebra, *ae f* - umurtqa - I turl.

pulpa, *ae f* - pulpa - I turl.

NB!

-ma otlari orasida *Gen. sing.* da *-atis* bilan tugallanuvchi, yunoncha kelib chiqishli *n* roddagi so'zlar mavjud: *zygoma*, *atis n* - yonoq.

2. *Nom. sing.* da *-um* yoki *-on* qoshimchali otlar *neutrum* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular *-i* qo'shimchasini oladi, ya'ni II turlanishda turlanadi:

tuberculum, *i n* - do'mboqcha - II turl.

sternum, *i n* - to'sh suyagi - II turl.

acromion, *i n* - acromion - II turl.

skeleton, *i n* - skelet - II turl.

3. *Nom. sing.* da *-us* qo'shimchali otlar ko'pincha *m* rodiga mansub va II yoki IV turlanishda turlanadi, ya'ni *Gen. sing.* da *-iyoki -us* qo'shimchalarini oladi. Bundan tashqari *-us* dagi otlar III turlanishda ham uchraydi va asosan *n* rodiga mansub. *-us* dagi otlar lug'at shaklini adashtirmaslik uchun tibbiyot terminshunosligida ko'p uchraydigan IV turl. *m* va III turl. *n* ga mansub *-us* dagi ba'zi otlarni yodlab olish muhim (*-us* dagi qolgan otlarning asosiy qismi II turl. *m* ga mansub).

-us dagi IV turl. *m* rodiga mansub otlar:

ductus, *us m* - oqim

processus, *us m* - o'simta

meatus, *us m* - yo'l, yo'lak

sinus, *us m* - bo'shliq, sinus

arcus, *us m* - yoy, ravoq

hiatus, *us m* - tirqish

plexus, *us m* - chigal

tractus, *us m* - yo'l

textus, *us m* - to'qima

recessus, *us m* - cho'ntak

-us dagi III turl. *n* rodiga mansub otlar:

corpus, *oris n* - tana, gavda

crus, *cruris n* - boldir, oyoqcha

pectus, *oris n* - ko'krak

tempus, *oris n* - chakka

4. -en qoshimchasiga ega otlar *n* rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -inis bilan tugallanadi (negiz o'zgaradi), III turlanishda turlanadi: foramen, foraminis *n* - teshik; abdomen, abdominis *n* - qorin; nomen, nominis *n* - nom.

5. -u qo'shimchali otlar ham *n* - rodiga mansub. *Gen. sing.* da ular -us qo'shimchasini oladi, ya'ni IV turlanishda turlanadi: cornu, us *n*-shox, genu, us *n* - tizza.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

29-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. umurtqa tanasi, qovurg'a boshchasi, aorta yoyi, kallaning asosi, burun bo'shlig'i, kurak bo'yinchasi, o'simta qini, burun yo'li, pastki jag' o'ymasi, gangliy kapsulasi, yuqori jag' do'mbog'i, bo'yin mushagi, egar orqasi.

B. to'sh dastasi, yelka suyagi boshchasi, kallachoki, asab shoxchasi, tirsak o'simtasi chuquri, nog'ora bo'shlig'i, tizza qopqog'ining asosi, bosh miya asabi, bilak suyagining bo'yinchasi.

C. sement tolasi, tanglay mushagi, bez tanasi, burun uchi, so'rg'ich yaprog'i, til to'sig'i, emal pardapo'sti, dentin so'rg'ichi, lab yuganchasi.

D. qovurg'a bo'ychasining qirradi, qovurg'a do'mboqchasining boylami, umurtqa ravog'i plastinasi, xo'roz toji qanoti, dahliz suv yo'li tuynugi (aperturasi), nog'ora toriningi kanalchasi, chig'anoq kanalchasning tuynugi.

E. burun to'sig'i, pastki jag' o'ymasi, o'simta chuqurchasi, umurtqa ravog'ning oyoqchasi, qovurg'a do'mboqchasiningyuzasi, o'simta plastinasi, egar orqasi, shox yadrosi, chig'anoq asosi, burun (bo'shlig'i) dahlizi.

30-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling:

collum radii, caput humeri, fossa olecrani, os digiti, sulcus sinus, os coxae, truncus encephali, fossa acetabuli, basis patellae, vagina musculi, bulbus aortae, limen nasi, arteria genus, musculus uvulae.

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

ala, ae <i>f</i>	qanot
aorta, ae <i>f</i>	aorta
arteria, ae <i>f</i>	arteriya
bucca, ae <i>f</i>	lunj
concha, ae <i>f</i>	chig'anoq
costa, ae <i>f</i>	qovurg'a
crista, ae <i>f</i>	qirra
gingiva, ae <i>f</i>	milk
lamina, ae <i>f</i>	varaqa, plastina

lingua, ae *f*
lingula, ae *f*
mandibula, ae *f*
maxilla, ae *f*
orbita, ae *f*
papilla, ae *f*
patella, ae *f*
protuberantia, ae *f*
pulpa, ae *f*
raphe, es *f*
mushaklarniki)
scapula, ae *f*
spina, ae *f*
sutura, ae *f*
tuba, ae *f*
vena, ae *f*
vertebra, ae *f*

alveolus, i *m*
angulus, i *m*
brachium, i *n*
calcaneus, i *m*
cavum, i *n*
cranium, i *n*
digitus, i *m*
frenulum, i *n*
humerus, i *m*
jugum, i *n*
labium, i *n*
ligamentum, i *n*
manubrium, i *n*
musculus, i *m*
septum, i *n*
sulcus, i *m*
radius, i *m*
sternum, i *n*
tympanum, i *n*

corpus, oris *n*
crus, cruris *n*
foramen, inis *n*
os, ossis *n*

arcus, us *m*
cornu, us *n*

til
tilcha
pastki jag'
yuqori jag'
ko'z kosasi
so'rg'ich
tizz qopqog'i
do'nglik
go'sht, pulpa
chok (yumshoq to'qima, pay,

kurak suyagi
o'tkir qirra
chok (suyakniki)
nay
vena
umurtqa

II turlanishdagi otlar

katakcha, alveola
burchak
yelka
tovon suyagi
bo'shliq
kalla
barmoq
yugancha
yelka suyagi
tepalik
lab
boylam
dasta
mushak
to'siq
egat
bilak suyagi
to'sh suyagi
nog'ora

III turlanishdagi otlar

tana, gavda
bilak, oyoqcha
teshik
suyak

IV turlanishdagi otlar

yoy, ravoq
shox, muguz

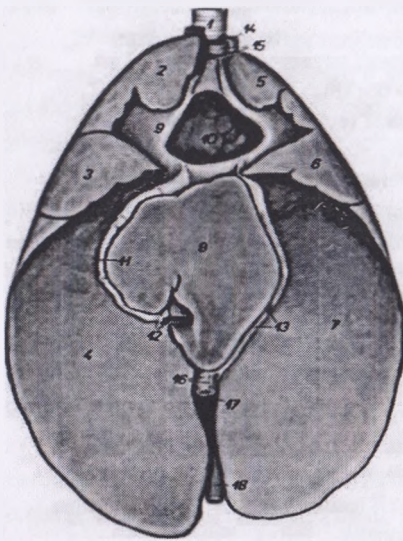
ductus, us *m*
 meatus, us *m*
 processus, us *m*
 sinus, us *m*
 textus, us *m*
 genu, us *n*

facies, ei *f*

ariq, yo'l
 yo'l, yo'lak
 o'simta
 bo'shliq, sinus
 to'qima
 tizza

V turlanishdagi otlar

yuz, yuza

10-rasm. O'pkaning tuzilishi

1. trachea - kekirdak. 2. lobus apicalis dexter pulmonis - o'pkaning o'ng uchki bo'lagi. 3. lobus cardiacus dexter pulmonis - o'pkaning o'ng yurak bo'lagi. 4. Lobus diaphragmaticus dexter pulmonis - o'ng diafragma bo'lagi. 5. lobus apicalis sinister pulmonis - o'pkaning chap uchki bo'lagi. 6. lobus cardiacus sinister pulmonis - o'pkaning o'ng yurak bo'lagi. 7. lobus diaphragmaticus sinister pulmonis - o'ng diafragma bo'lagi. 8. lobus intermedins pulmonis - o'pkaning o'rtta bo'lagi. 9. pericardium - yurak ko'yлакchasi. 10. cor - yurak. 11. mesenterium (s. plica) v. cavae caudalis - keying kovak vena tutqichi. 12. v. cava caudalis - keying kovak vena. 13. n.

phrenicus dexter - o'ng diafragma nervi. 14. a. subclavia dextr et sinistra - o'ng va chap o'mrov osti arteriyasi. 15. a. Brachiocephalica - yelka bosh arteriyasi. 16. oesophagicus - qizilo'ngach. 17. truncus oesophagicus dorsalis nervorum - qizilo'ngachning yuqorgi nerv tarmog'i. 18. Aorta - aorta

VETERINARIYA TIBBIY MUTAXASSISLIKLARI

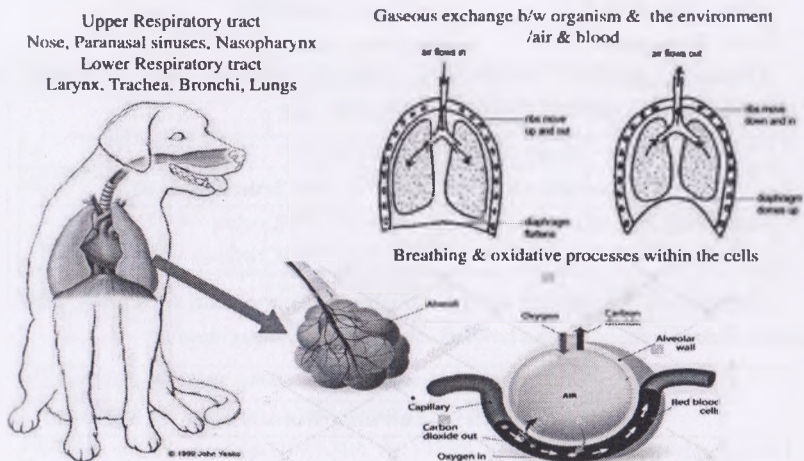
Pulmonogiya

Pulmonology – quyi nafas yo'llari tuzilmalari, xususan o'pkalar, ularning nafas yo'llari va qon tomirlari hamda ko'krak qafasi kasalliklarini tashxislash va davolash bilan shug'ullanuvchi tibbiyot tarmog'i. Nafas kasalliklarini davolovchi veterinariya shifokorlarga pulmonologist deyiladi. Nafas kasalliklariga astma, emfizema, surunkali bronxit, pnevmoniya va o'pka tomir kasalligi kiradi, lekin faqat shulardan iborat emas. Pulmonologlar maxsus ventilatsiya bilan ta'minlashga va hayvonlar nafas tizimi kasalliklarini ham parvarishlaydi. Umuman olganda, ular

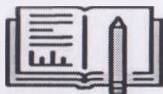
o'pka kasalliklari hamda o'tkir va surunkali nafas yetishmovchiliklarini tashxislash va davolashga ixtisoslashadi. O'pka kasalliklarini tashxislash va boshqarish o'z ichiga o'pka faoliyatini tekshiruvni, arterial qonning gazga to'yinish darajasi tahlili, ko'krak qafasi rentgenografiyasi va kimyoviy yoki mikrobiologik tekshiruvlarni olishi mumkin.

ANATOMIK VA FIZIOLOGIK UMUMIY TUSHUNCHALAR

Nafas tizimi yuqori va quyi nafas yo'llaridan tashkil topgan. Yuqori nafas yo'llari burun, halqum, hiqildoq va kekirdakdan iborat. Quyi nafas yo'llari esa o'ng va chap bronxlar, bronxiolalar, alveolalar hamda o'pkalarni o'z ichiga oladi. Nafas tizimining asosiy vazifasi tanani o'pka ventilatsiyasi bilan ta'minlashdir. Nafas tuzilmalari, yurak-qon tomiri tizimi tuzilmalari bilan bir qatorda, tana hujayralariga kislorodni tashiydi va ulardan uglerod dioksidi (qoldiq mahsulot) ni chiqaradi. Bu jarayon nafas olish, tashqi muhit havosi va o'pkada aylanayotgan qon orasida kislorod va ugrerod dioksidi almashinuvi hamda nafas chiqarish hodisalari orqali amalga oshadi. Nafas tizimining ikkilamchi vazifalariga tanaga o'tayotgan havoni ilitib berish va nutq faoliyatida qatnashish (hiqildoq va ovoz boylamlarini havo bilan ta'minlash) kiradi.

11-rasm. Nafas olish tizimi sxemasi.

III, IV VA V TURLANISHDAGI OTLAR.

Darsning maqsadi: Anatomik termin tuzilishi va termini tashkil etuvchi soʻzning grammatik shakllarini aniqlash; oʻtning turlanishini aniqlash; oʻtning III, IV va V turlanish hamda rod negizini aniqlash, otlarning lugʻat shaklini tuzishni bilish. Terminlarni lotin tilidan oʻzbek tiliga va oʻzbek tilidan lotin tiliga moslashmagan aniqlovchi bilan tarjima qilish.

Darsning mazmuni: uchinchi guruhga *masculinum*, *femininum* va *neutrum* rodlariga tegishli otlar kirib, ular *Nom. Sing.*da har xil qoʻshimchalarga ega boʻladi. Uchinchi guruhdagi otlarning asosiy xususiyati, uchala roddagi otlar *Gen. Sing.*da *-is* qoʻshimchasiga ega boʻlishidir.

Masculinum va *Femininum* rodlaridagi otlar kelishiklarda turlanganda bir xil qoʻshimchalarga ega boʻladi.

Uchinchi guruhda turlanuvchi otlar teng murakkab va tengmas murakkab boʻladi.

Teng murakkab otlarda *Gen. Sing.*dagi boʻgʻinlar soni *Nom. Sing.*dagi boʻgʻinlar soniga teng boʻladi. Tengmas murakkab soʻzlarda esa *Gen. Sing.*dagi boʻgʻinlar soni *Nom. Sing.*dagi boʻgʻinlar sonidan ortiq boʻladi. Masalan:

Teng murakkab	Noteng murakkab
<i>Nom. Sing. Cut-is</i>	<i>cor-pus</i>
<i>Gen. Sing. cut-is</i>	<i>cor-po-ris</i>

Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning negizi *Gen. Sing.*dagi *-is* qoʻshimchasini olib tashlash bilan hosil qilinadi:

Kelishik	Teng murakkab ot	Negiz	Tengmas murakkab ot	Negiz
<i>Nom. Sing.</i>	<i>Cutis</i>	<i>Cut.</i>	<i>Cortex</i>	<i>Cortic.</i>
<i>Gen. Sing.</i>	<i>Cut-is</i>		<i>Cortie-is</i>	

Turlanishda soʻzlarning asosiga kelishik qoʻshimchalari qoʻshiladi. Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning kelishik qoʻshimchalari quyidagilar:

Causus	Singularis		Pluralis	
	Masc, Femin	Neutrum	Masc. Femin	Neutrum
Nominativus			-es	-a
Genetivus	-is	-is	-um	-um
Dativus	-i	-i	-ibus	-ibus
Accusativus	-em		-es	-a
Ablativus	-e	-e	-ibus	-ibus

Otlarning uchinchi guruhda turlanish namunasi Cortex **icis**, *m*, Solutio, **onis**, *f*, Semen, **inis**, *n*.

Singularis			
Casus	Masculinum	Femininum	Neutrum
Nom .	cortex	solutio	semen
Gen.	cortic—is	solution—is	senun—is
Acc	cortic—em	solution—em	semen
Abl.	cortic—e	solution—e	semin—e
Pluralis			
Nom .	cortic—es	solution—es	semin—a
Gen.	cortic—um	solution—um	senin—um
Acc	cortic—es	solution—es	semin—a
Abl.	cortic—ibus	solution—ibus	semin—ibus

Uchunchi guruhda turlanishchi genus masculinumga tegishli otlar. Otlarning rodi bosh kelishikda birlikdagi qo‘shimchasi bilan aniqlanadi. *Genus masculinum* dagi otlar *Nominativus singularis*da quyidagi qo‘shimchalar bilan xarakterlanadi: **-o, -or, -os, -er, -es, -ex.**

Nom.	Gen.	Misollar	Tarjima
-o	-inis -onis	homo, hominis, <i>m</i> pulmo, pulmonis, <i>m</i>	-odam -o‘pka
-or	-oris	flexor, flexoris, <i>m</i>	-bukuvchi
-os	-oris	flos, floris, <i>m</i>	-gul
-er	-eris	trochanter, trochanteris, <i>m</i>	-do‘mboq
-es	-etis -edis -itis	paries, parietis, <i>m</i> pes, pedis, <i>m</i> stipes, stipites, <i>m</i>	-devor -oyoq (tovon) -novda
-ex	-ris -icis	venter, ventris, <i>m</i> apex, apicis, <i>m</i>	-qorin -cho‘qqi

Quyidagi holatlar qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Mazkur otlar istisno tarzda *genus femininumga* mansubdir.

Gaster, gastris, *f* – oshqozon, me‘da; mater, matris, *f* - miya pardasi.

2. Quyidagi otlar istisno tarzda *genus neutrumga* kiradi:

Cor, cordis, *n* – yurak; os, ossis, *n* – suyak; os, oris, *n* - og‘iz; piper, piperis, *n* – qalampir; tuber, tuberis, *n* – bo‘rtma.

Uchunchi guruhda turlanishchi *genus femininumga* tegishli otlar.

Genus femininumga tegishli otlar *Nominativus singularis*da quyidagi qo'shimchalarga ega:

Nom.	Gen.	Misollar	Tarjima
—as	—atis	extremitas, extremitatis	-uchi, oxiri
—es	—is	tabis, tabis	-oriqlash
—is	—idis	colitis, colitidis	-yo'g'on ichak shilliq pardasining yallig'lanishi
	—is	auris, auris	-quloq
—us	—utis	senectus, senectutis	-qarilik
	—udis	incus, incudis	-sandon, ichki tog'ay (quloqda)
—ax	—acis	borax, boracis	-tanakor
—ux	—ucis	nux, nucis	-yong'oq
—ix	—icis	radix, radices	-ildiz
—s	—tis	m ens, m entis	-aql, idrok
—x	—gis	meninx, meningis	-miya pardasi
—do	—inis	hirudo, hirudinis	-zuluk
—go	—inis	mucilago, mucilaginis	-shilliq modda
—io	—io	solutio, solutionis	-eritma

Quyidagi holatlar qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Quyidagi otlar *genus masculinumga* tegishli:

Canalis, **is, m** — yo'l, kanal; lapis, **idis, m** — tosh; pulvis, **eris, m** — kukun; axis, **is, m** — bo'yin umurtqasi; penis, **is, m** — olat, erkaklarning jinsiy a 'zosi; sanguis, **inis, m** — qon; unguis, **is, m** — tirnoq; vermis, **is, m** — chuvalchangsimon qurt, gijja; dentis, **m** — tish; hydrops, **opis, m** — istisqo; thorax, **acis, m** — ko'krak qafasi; larynx, laryngis — hiqildoq; pharynx, **ngis, m** — halqum, yutqin; coccyx, **ygis, m** — dum suyagi; tendo, **inis, m** — pay, chandir; margo, **inis, m** — qirra, chekka.

2. Quyidagi otlar *genus neutrumga* qarashli:

Pancreas, pancreatis, **n** — me'da osti bezi; vas, vasis — tomir.

ATAMALARNI YOD OLING!

Apex, icis, m — uchki qism, boshi
cortex, icis, m — po'stloq (teriga oid)
oris, n — og'iz
per os — og'iz orqali

cor, cordis, n — yurak
gaster, tris, f — oshqozon
os, ossis, n — suyak
pes, pedis, m — oyoq

pulmo, onis, m — o'pka
musculus extensor — yozuvchi muskul
musculus flexor, — bukuvchi muskul
musculus abductor, — uzoqlashtiruvchi muskul
ureter, eris, m — siydik yo'li
adductor, — yaqinlashtiruvchi
musculus levator — ko'taruvchi
musculus rotator — aylantiruvchi muskul

IV TURLANISHDAGI OTLAR

Otlarning to'rtinchi guruhiga *genus masculinum* va *neutrum*dagi otlar kiradi. *Genus masculinum*dagi otlar *Nom.Sing.*da -us qo'shimchasiga, *Genus neutrum*dagi otlar esa *Nom. Sing.*da -u qo'shimchasiga ega. Ikkala roddagi otlar *Gen. Sing.*da -u kelishik qo'shimchasi bilan turlanadi va lug'at shakli quyidagicha bo'ladi. Masalan:

Spiritus, us, m — spirt,
genu, us, n — tizza.

Genus masculinum va *neutrum*dagi otlar kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Casus	Singularis		Pluralis	
	Masculinum	Neutrum	Masculinum	Neutrum
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us	-us	-uum	-uum
Dat.	-ui	-u	-ibus	-ibus
Acc.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u	-u	-ibus	-ibus
Turlanish namunasi				
Nom.	fructus	cornu	fructus	corn-ua
Gen.	fruct-us	corn-us	fruct-uum	corn-uum
Dat.	fruct-ui	corn-u	fruct-ibus	corn-ibus
Acc.	fruct-um	corn-u	fruct-us	corn-ua
Abl.	fruct-u	corn-u	fruct-ibus	corn-ibus

Quyidagi holat qoidadan tashqari hisoblanadi:

1. Quyidagi otlar *genus femininum*ga tegishli:

manus, us, f — qo'l, kaft
querqus, us, f — eman

ATAMALARNI YOD OLING!

Arcus, us, m — yod, ravoq,
ductus, us, m — oqim,
plexus, us, m — chigal,
abcessus, us, m — yiringlash,
pruritus, us, m — qichish, qichima
auditus, us, m — eshitish,
manus, us, m — qo'l, kaft,
processus, us, m — o'simta,
vomitus, us, m — qayt qilish
visus, us, m — ko'rish

tactus, us, m — paypaslab his etish
fructus, us, m — meva
Quercus, us, f — eman
sensus, us, m — sezish

cornu, us, n — muguz (shox)
olfactus, us, m — hidlash
spiritus, us, m — eman
usus, us, m - qo'llash, ishlatish

V TURLANISHDAGI OTLAR

Otlarning beshinchi guruhiga *genus femininumga* tegishli otlar kirib, *Nom. Sing.* da *-es*, *Gen. Sing.* da esa *-ei* qo'shimchalariga ega bo'ladi. Lug'at shakli quyidagi ko'rinishda bo'ladi:

Facies, ei, f — yuza, bet, yuz
res, rei, f — narsa, ish

Genus femininum dagi otlar kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum
Dat.	-ei	-ebus
Acc.	-em	-es
Abl.	-e	-ebus
Misollar		
Nom.	species	species
Gen.	speciei	specierum
Dat.	speciei	speciebus
Acc.	speciem	species
Abl.	specie	speciebus

ATAMALARNI YODLANG!

Fades, e i f — yuz, bet, yuza

rabies, ei, f — quturish

dies, ei, f — kun

res rudes — xomashyo

dosis pro die — bir kunda qabul

qilinishi kerak bolgan dori miqdori

caries, ei, f — chirish

scabies, ei, f — qichima

res, ei, f — narsa, ish

species, ei, f — yig'ma (dori turi)

V- TURLANISHDAGI OTLAR

V- turlanishdaga Genetivus singularis da *-ei*, Nominativus singularis da *-es* qo'shimchasiga ega bo'lgan jenskiy roddagi otlar kiradi: *facies, ei, f* - yuza, bet
superficies, ei, f - yuza

Turlanish namunasi:

	Sing	Plur
Nom	facies	facies
Gen	faciei	facierum
Acc	faciem	facies
Abl	facie	faciebus

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

31-mashq. Tarjima qiling va Nom, Gen, Abl sing va plur da tuslang . 1.Venaga tegishli yoy. 2. Til ostiga tegishli oqim . 3. Miyaga tegishli tizza. 4. Yon shoxi. 5. Dumga tegishli shox.

32-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling. 1.O'ng, chap tizza. 2.Qovurg'a yoyi. 3. Bel chigali. 4. Medial yoy. 5. Qinning venaga oid chigali. 6. Tashqi eshituv yo'li. 7. Dumg'azaning shoxi. 8. Dum shoxi. 9. Umumiy jigar oqimi. 10. Yuqori bo'g'im o'simtasi. 11. Patki toshli bo'shliq.

33-mashq. Otlarning qaysi turlanishida ekanini aniqlang. *auditus, us m - eshituv pectus, oris, n - ko'krak incus, udus, f - sandom esophagus, i, m - qizilo'ngach visus, us, m - ko'rish ulcus, eris, n - yara senectus, utis, f - qarilik processus, us, m - o'simta nasus, i, m - burun viscus, eris, n - ichki a'zo*

34-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling. 1.Articulationes manus. 2. Arcus pedis longitudinalis. 3. Ligamentum traaniversum genus. 4. Sinus durae matris. 5. Rete articulare genus. 6. Meatus nasi arcus. 7.Sulcus sinus transversi. 8. Arcus venosus dorsalis pedis. 9. Rete venosum dorsale manus. 10. Nervus meatus acustici externi. 11. Fundus meatus acustici interni. 12. Ramus communicans cum plexus tumpanico. 13. Plexus venosus canalis hypoglossi. 14. Arcus tendineus fasciae pelvis. 15. Lamina lateralis processus pterygoidei.

35-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling. Shoxning uchi, burunning yo'li, umurtqaning yoyi, oyoq kaft oldi bo'shlig'i, oyoq kaft oldi bo'shlig'ining xaltasi, tizzaning boylamlari, jigarning yorilishi, ko'z kosasining kirishi, yurakning urishi, chap tizzaning bo'g'imi, til osti suyagining shoxi, oyoq panjasining boylama yoyi, tosh bo'shlig'ining egati.

36-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling. 1.Facies articularis capitis fibulae. 2.Facies articularis tuberculi costae. 3.Facies anterior partis petrosae. 4.Facies articularis thyroidea. 5.Arteria transversa faciei. 6.Vena faciei profunda. 7. Facies articularis calcanea anterior.

37-mashq. Tarjima qiling va moslashtiring. 1.Tovonga tegishli (bo'g'im, chakka, yuza). 2Bo'g'imga oid (tashqi, o'ng, yuqori) o'simtasi. 3.Yon (dumg'azaga oid, dumga oid, pastki) shoxi. 4.Toshli (ponasimon, o'qsimon, yuqori) bo'shliq. 5.Eshituv (ichki, yondagi) yo'li. 6.O'ng (til ostiga oid) oqim

38-mashq. Sifatlarni tarjima qiling va ularni processus oti bilan moslashtiring: Yonoqqa tegishli, katakli, ko'z kosasiga tegishli, pardasimon, chetli (qirg'oqli), chakkaga tegishli , tanglayga tegishli

39-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

1.O'tkir chirishlik. 2. Yuzning jarohati. 3. Yuzning suyaklari. 4. Yondagi yuzalar. 5. Tishlarning xronik chirishi. 6. Ko'krak yig'imi 7. Ko'tir va quturish kasalligi.

40-mashq. O'qing va tarjima qiling. Manus faciem dorsalem et faciem volarem habet. In vertebri variis processibus: processus spinosus, articulares, transversus. Atlas duo arcus habet. Arcum anteriorem et arcum posteriorem. In cavo nasi tres meatus digtingimus. Meatum superiorem, medium inferiorem. In ossibus cranii varii sinus sunt: sinus frontalis, sphenoidalis, maxillaris. Processus zygomaticus cum osse zygomatico. Ex processibus maxillae processus frontalis cum porte nasali ossis frontalis coniungitur. Sinus maxillaris foramen latum seu hiatum maxillarem habet. Corpus maxillae sinum maxillarem habet. Sinus maxillaris formam pyramidis cum apice habet. observamus -biz kutamiz coniungitur -qo'shish

Leksik minimum

IV –turlanishli otlar

abscessus, us, m	yorilishi, yara, chipqon
aditus, us, m	kirish
auditus, us, m	eshitish
casus, us, m	voqea, hodisa
exitus, us, m	natija
habitus, us, m	tashqi ko'rinish
hiatus, us, m	yoriq, teshik
istius, us, m	itarish, turtish
pulsus, us, m	puls
status, us, m	holat
usus, us, m	qo'llanish
visus, us, m	ko'rish
collapsus, us, m	yurakning o'tkir yetishmovchiligi

V- turlanishli otlar:

caries, ei, f – chirishlik rabies, ei, f –quturish scabies, ei, f – qo'tir species, ei, f – yig'ma, to'plam superficies, ei, f – yuza

Quyidagi maqollarni yod oling.

Ubi concordia, ibi victoria – Hamjihatlik bor joyda g'alaba bo'ladi.

Multum vinum bibere, non diu vivere – Ichkilikni ko'p ichgan ko'p yashamaydi.

MOSLASHMAGAN ANIQLOVCHI

Lotin tilida ikki xil aniqlovchi qo‘laniladi: moslashgan aniqlovchi sifat bilan, moslashmagan aniqlovchi esa qaratqich kelishigida turlangan ot bilan ifodalanishi mumkin. Masalan: *aqua Menthae* — yalpizning suvi, *uperior Valerianae* — valeriananing spirtli eritmasi, *tabuleta Bromcaphorae* — bromkamforaning tugmachasimon dorisi, *gemma Betulae* — qayinning kurtagi, *vena portae* — ko‘k qon tomirning a‘zoga kirish joyi.

Moslashmagan aniqlovchi bilan aniqlanuvchi atamani kelishiklar bo‘yicha turlaganda faqat aniqlanuvchi so‘z o‘zgarib, moslashmagan aniqlovchi esa, o‘zgarimasdan qoladi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

41-mashq. Quyidagi otlarni lotin tiliga tarjima qiling va *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da III guruhda turlang.

Yurak, po‘stloq, og‘iz, oshqozon, oyoq, o‘pka, issiqlik, to‘siq, bo‘rtma, shish, dimog‘ suyagi, efir, gul, suyuqlik, yog‘, havo, ko‘mir, qalampir,

Namuna:

Guruh	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
III	m	pulmo	pulmonis	pulmones	pulmonum

42-mashq. Quyidagi otlarni *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da IV guruhda turlang va o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Auditus, ductus, plexus, processus, genu, status, textus, partus, pulsus, spiritus, abortus.

Namuna:

Guruh	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
IV	m	fructus	fructus	fructus	fructuum

43-mashq. Quyidagi otlarni lotin tiliga tarjima qiling va *Nom. Sing* va *Gen. Sing.* da V guruhda turlang.

Yuz, chirish, quturish, qichima, kun, yig‘ma, narsa.

Namuna:

Guruh	Rod	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Plur.	Gen. Plur.
IV	f	species	speciei	species	specierum

44-mashq. Quyidagi moslashmagan aniqlovchilarni o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Caput — fibulae, caput — costae, corpus — linguae, corpus tibiae, corpus vesicae, corpus vertebrae, fascia prostatae, fossa vesicae, incisura — mandibulae, papilla mammae, uperio vaginae.

Uyga vazifa

45-mashq. Quyidagi atamalarni mazmunidan kelib chiqib moslashtiring.

Apex — oyoq	cor — o'pka
cortex — qisuvchi muskul	gaster — siydik yo'li
os — uchki qism	per os — yurak
pes — po'stloq	pulmo — oshqozon
musculus sphincter — og'iz	ureter — og'iz orqali

46-mashq. Quyidagi so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Status naturalis, exitus letalis, arcus vertebrae, plexus cervicalis, ductus choledochus, abscessus pulmonis, infarctus myocardii, articulatio genus, arcus zygomaticus, processus spinosus, textus epithelialis, partus praematurus, spiritus aethylicus, decoctum corticis Querqus, sirupus fructuum Rosae, fructus Anisi, fructus Myrtilli, fructus Sorbi, spiritus dilutus.

47-mashq. V guruh turlanishga ta'luqli otlarni aniqlang va o'zbek tiliga tarjima qiling.

Ossa faciei, nervus facialis, facies costalis, facies interna, facies lateralis, facies nasalis, facies cutis, facies renalis, caries dentis, rebies morbi, scabies morbi.

48-mashq. Quyidagi moslashmagan aniqlovchilarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Ampulla tibiae (uterinae), commissura palpebrarum, concha auriculae, fascia nuchae, rima palpebrarum, spina — scapulae, sutura calvariae, valvula aortae, valvula venae.

Quyidagi maqollarni yod oling.

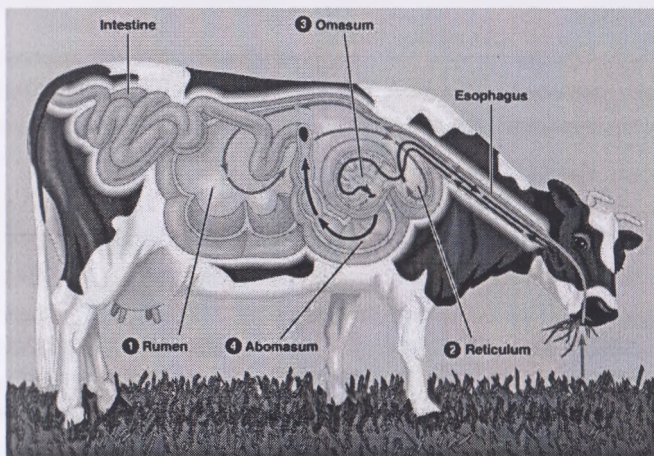
1. *Nulla aetas ad discentum sera* — O'qishning kechi yo'q
2. *Duos, qui sequitur leporis, neutrum capit* — Ikki quyovni quvgan birini ham tuta olmaydi.
3. *Primus inter pares* — Tenglar uperi yagona.

Nazorat uchun savollar:

1. Uchinchi guruhda turlanuvchi otlarning asosiy xususiyati nimadan iborat?
2. To'rtinchi guruhda turlanuvchi otlarning lug'at shakli qanday yoziladi?

3. Beshinchi guruhda turlanuvchi otlarning lug‘at shakli qanday yoziladi?

12-rasm. Kavsh qaytaruvchilar hazm tizimining tuzilishi.

SIFAT SO‘Z TURKUMI. SIFATNING GRAMATIK KATEGORIYALARI.

Darsning maqsadi: Lotin tilida sifatning grammatik kategoriyalarini, lug‘at shakli tarkibini, sifatning ot bilan moslashish tartibini bilib olish. *-us* va *-is* sifatlarining lug‘at shaklini tuzishni; *-us*, *-a*, *-um*, *-is*, *-e* sifatlarining Gen. sing. Shaklini hosil qilishni; terminlarni lotin tilidan o‘zbek tiliga va o‘zbek tilidan lotin tiliga moslashgan aniqlovchi bilan tarjima qila olish.

Darsning mazmuni: predmetning belgisini bildirib qanday? Qanaqa? So‘roqlariga javob beradigan so‘z turkumiga sifat deyiladi. Lotin tilida sifatlar otlar kabi rodlarda, sonlarda va kelishiklarda turlanadi.

Lotin tilida sifatlar ikkita katta guruhga bo‘linadi. Birinchi guruh sifatlariga I va II turlanishdagi sifatlar kiradi. Ikkinchi guruh sifatlariga III turlanishda tushlanadigan sifatlar kiradi. IV va V turlanishdagi sifatlar mavjud emas.

I-guruh sifatleri – I va II turlanishdagi otlar kabi qo‘shimchalarga ega:

- *us*, *-er* – mujskoy rod – II turlanish

- *a* – jenskiy rod – I turlanish

- *um* – sredniy rod – II turlanish

Lug‘atga I-guruh sifatleri mujskoy rod formasida to‘liq yoziladi so‘ngra jenskiy va sredniy rodlarning qo‘shimchasi ko‘rsatiladi. Shunday qilib otlardan harqi sifatlar rodlar bilan yoziladi

latus,a,um – keng **rectus,a,um** – to‘g‘ri **sinister,tra,trum** – chap
II guruhga 3 turlanishdagi mujskiy va jenskiy rodde –is, sredniy rodde –e
qo‘shimchasiga ega bo‘lgan sifatlar kiradi;

articularis- m, f - bo‘g‘imga tegishli

articulare- n

brevis, e - kalta, qisqa

frontalis, e - peshonaga tegishli

vertebralis, e - umurtqaga tegishli

Anatomiyada–ior –m,f; **-ius-** n qo‘shimchalari bilan bir nechta sifatlar uchraydi

anterior – m,f- oldingi **posterior,ius-** orqadagi

anterius- n

superior,ius- yuqoridagi **inferior,ius-** pastki

maior,ius- kata **minor,us-** kichik

MOSLASHGAN ANIQLOVCHI

Sifatlar, sifatdosh yoki tartib sonlar bilan ifodalangan aniqlovchi moslashgan aniqlovchidir. Moslashgan aniqlovchi (sifat, ravish, olmosh, son) otlar bilan rodde, sonda va kelishikda moslashadi va gapda aniqlanmishdan (otdan) keyingi o‘rinda keladi.

Ramus dexter – o‘ng shox

Vertebra septima – yettinchi umurtqa

Moslashgan aniqlovchini tarjima qilish uchun oxirgi so‘zdan boshlanadi:

Nervus caroticus internus – ichki uyqu nervi

Arteria iliaca externa – tashqi yonbosh arteriyasi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

49-mashq. Qavs ichidagi sifatlarni otlar bilan moslashtiring va termini tarjima qiling.

1. Sulcus (transversus, a, um) 2. Linea (obliquus, a, um) 3. Sutura (squamosus, a, um) 4. Humerus (dexter, tra, trum) 5. Musculus (rectus, a, um) 6. Intestinum (caecus, a, um) 7. Digitus (longus, a, um) 8. Morbus (chronicus, a, um) 9. Clavicula (zygomaticus, a, um) 10. Tuberculum (zygomaticus, a, um) 11. Ganglion (acusticus, a, um) 12. Fossa (medius, a, um)

50-mashq. Nuqtalar o‘rniga kerakli qo‘shimchalarni qo‘ying, moslashtiring, uperio tarjima qiling.

1.vena cav... 2.aorta thoracic... 3.ventriculus dext... 4.vertebra coccyge...
5.nervus ischiadic... 6.morbus chronic... 7.incisura cardiac... 8.glandula thoracic... 9.musculus lat... 10.arteria gastric... 11.vena hepatic... 12.brachium

dextr..... 13.colon transvers..... 14.diameter (f) transvers..... 15.ganglion medi.....
16.foramen caecum

51-mashq. Moslashtirib tarjima qiling

1.Ko'ndalang (egat, arteriya, boylam) 2.yuqori (kesma, shox, tugun) 3.chap (ko'z, kurak,devorcha) 4.chuqur (nerv, arteriya, vena) 5.tanglayga tegishli (egat, vena, bo'shliq)

Uyga vazifa

52-mashq. Moslashtirib tarjima qiling.

1.Ichki qiyshiq muskul 2.chuqur o'rta vena 3.uzun ko'ndalang boylam, 4.tanglayga tegishli ko'ndalang choki 5.uzun to'g'ri muskul 6.keng qiyshiq boylama, 7.ichki ko'krak arteriyasi 8.tashqi qiyshiq muskuli 9.chap jigarga oid venasi 10.o'ng ko'ngdalang egati.

Topshiriq: I guruh sifatlarini yod oling.

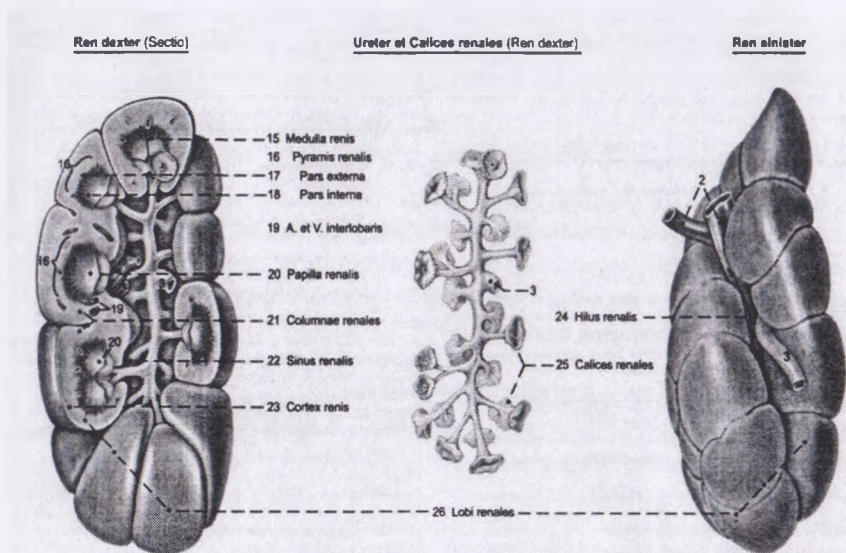
Albus, a, um	- oq	asper, a, um	g'adir – budur
coronarius, a, um	- tojsimon	dexter, tra, trum	- o'ng
durus, a, um	- qattiq	iliacus, a, um	- yonboshga oid
liber, cra, erum	- erkin	mylohoideus, a, um	- jag'-til osti
niger, gra, grum	- qora	palatinus, a, um	- tanglayga oid
osseus, a, um	- suyakka oid	palatoglossus, a, um	- tanglay-til osti
obliquus, a, um	- qiyshiq	pterygoideus, a, um	- qanotsimon
rectus, a, um	- to'g'ri	sacer, cra, crum	- dumg'azaga oid
sinister, tra, trum	- chap	thoracicus, a, um	- ko'krakka oid
venosus, a, um	- venaga oid	thyroideus, a, um	- qalqonsimon
transversus, a, um	- ko'ndalang	zygomatus, a, um	- yonoqqa oid
massetericus, a, um	- chaynovchi (mushak).		

II guruh sifatlarini yod oling.

Alaris, e	- qanotga oid	cerebralis, e	- miyaga oid
cervicalis, e	- bo'yinga oid	ethmoidalis, e	- g'alvirsimon
dentalis, e	- tishga oid	infraorbitalis, e	- ko'z kosasi osti
frontalis, e	- peshonaga oid	mandibularis, e	- pastki jag'ga oid
mentalis, e	- iyakka oid	maxillaris, e	- yuqori jag'ga oid
mollis, e	- yumshoq	orbitalis, e	- ko'z kosasiga oid
nasalis, e	- burunga oid	sacralis, e	- dumg'azaga oid
occipitalis, e	- ensaga oid	temporalis, e	- chakkaga oid

sphenoidalis, e - ponasimon
jugularis, e - bo'yinturuqqa oid

vertebralis, e - umurtqaga oid

13-rasm. Usti noteks ko'p so'rg'ichli buyrakning tuzilishi.

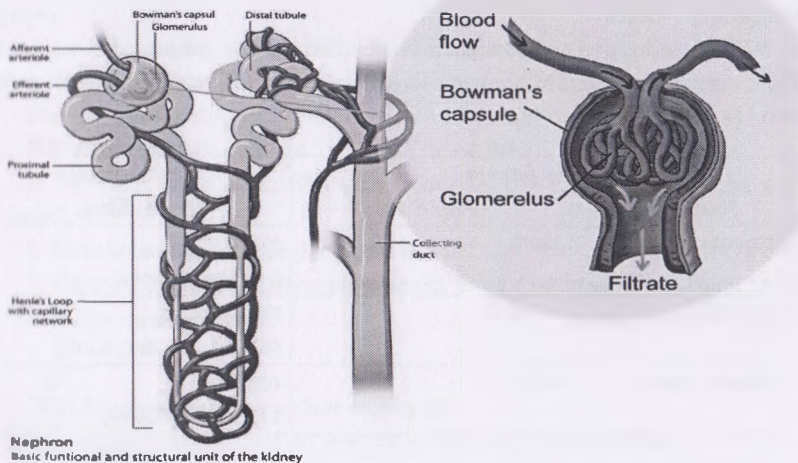
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Aliis inserviando consumer* – O'zgalarga nur berib, o'zim ado bo'laman.
2. *Ubi concordia, ibi Victoria* – Totuvlik bor joyda g'alaba bor.
3. *Amor non est medicabilis herbis* – Muhabbat g'iyohlar bilan davolanmaydi.

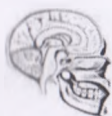

Nazorat uchun savollar:

1. Sifatlarda nechta guruh bor?
2. I-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
3. II-guruh sifatlarini qo'shimchalari qanday?
4. Sifatlar otlar bilan qanday moslashadi?

14-rasm. Nefronlarning tuzilishi.

SIFAT DARAJALARI. QIYOSIY DARAJANI HOSIL QILISH. ANATOMIK ATAMALARDA KO'P UCHRAYDIGAN QIYOSIY DARAJADAGI SIFATLAR.

Darsning maqsadi: Qiyosiy darajani hosil qilish qoidalari va ko'p uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlarni bilib olish. Qiyosiy darajadagi shaklni oddiy darajadagi shakldan ajratishni; qiyosiy daraja *Gen. sing.* Shaklini hosil qilishni; qiyosiy darajadagi sifatning negizini ajratishni; uperior alamashunoslikda qiyosiy darajadagi sifatlarni otlar bilan moslashtira olish.

Darsning mazmuni: lotin tilida ham o'zbek tilidagidek sifatlarning oddiy, qiyosiy, ortirma darajalari mavjud.

- Oddiy daraja - *Gradus positivus*
- Qiyosiy daraja - *Gradus comparativus*
- Ortirma daraja - *Gradus superlativus*

Sifatlarning berilish formalari bu oddiy darajadir. Masalan :

- altus, alta, altum – baland
- malus, mala, malum – yomon
- pulcher, pulchra, pulchrum – chiroyli

Sifatlarning III-turlanishi: 1,2,3 qo'shimchali sifatlar bo'lishi mumkin.

Masalan: brevis (m,f) ; breve (n) – qisqa

acer (m); acris (f); acre (n) – o‘tkir

felix (m,f,n) – baxtli

Sifatlarning qiyosiy darajasini hosil qilish uchun gen.sing.dan negizi hosil qilinib masculinum va femininumga – *ior*, neutrumga –*ius* qo‘shimchasini qo‘shish bilan yasaladi. Masalan:

Oddiy daraja		Qiyosiy daraja
Nom. Sing.	Gen. Sing.	Nom. Sing.
Purus – toza	pur-i	pur-ior pur-ius- tozaroq
subtilis – mayda	subtil-is	subtil-ior subtil-ius – maydaroq
niger – qora	nigr-i	nigr-ior nigr-ius- qoraroq

masc. alti *alt+ior* – balandroq

fem. Altae *alt+ior* – balandroq

neut. Alti *alt+ius* – balandroq

er – qo‘shimchasi bilan tugagan sifatlarda quyidagicha:

Gradus positivus: niger, gra. Grum – qora

Gradus comp: nigrior {m,f}; nigrius {n} – qoraroq

Qiyosiy darajadagi sifatlarning kelishiklar bo‘yicha III turlanishdagi otlar kabi turlanadi.

Turlanish namunasi

Casus	Singularis		Pluralis	
	m. f.	N.	m. f.	N.
Nom.	Subtilior subtilius		subtiliores	subtiliora
Gen.	Subtilioris		subtiliorum	
Dat.	Subtiliori		subtilioribus	
Acc.	Subtiliorem	subtilius	subtiliores	subtiliora
Abl.	Subtiliore		subtilioribus	

Quyidagi qiyosiy darajadagi sifatlarning superior atamalarda oddiy darajada tarjima qilinadi va ko‘p uchraydi:

anterior, ius – oldingi

posterior, ius – orqadagi

superior, ius – yuqori

inferior, ius – pastki

major, us – katta

minor, us – kichik

Sifatlarni boshqa bir sifat bilan qiyoslashda “quam” bog‘lovchisi, rus tilidagi “чем” bo‘lovchisi qo‘llaniladi. O‘zbek tilida esa ular “qaraganda” ma‘nosini

ifodalaydi. Masalan: *Aer levior est, quam aqua* – *Havo suvga qaraganda yengilroq.*

Agar “*quam*” bog‘lovchisi qo‘llanilmasa lotin tilida Ablativus qo‘shimchasini, o‘zbek tilida esa chiqish kelishigini ifodalaydi.

Masalan: *Aër levior est aqua* – *Havo suvdan yengilroq*

NB! (Nota Bene!) – *Yaxshi Tushun! E’tibor Ber!*

1. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi *Gen. Sing.* Shakli bo‘yicha aniqlanadi.

2. Uchala roddagi sifat negizi bir xil bo‘ladi.

3. Qiyosiy darajadagi sifatlarning negizi *m* va *f* roddagi sifatlarning (*Nom. Sing.*) shakliga mos keladi.

I *Mustaqil bajarish uchun mashqlar.*

53-mashq. *Gen. sing.* Ga qo‘ying va o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Processus superior, incisura superior, foramen superius, arcus posterior, facies posterior, ligamentum posterius, sulcus major, ala major, caput majus, cornu majus et minus, labium inferius, ramus superior, incisura ischiadica major, tuberculum obturatorium posterius.

54-mashq. Qiyosiy darajadagi sifatlarning *Gen. sing.* Ni hosil qiling.

Major, us; minor, us; inferior, ius; superior, ius; posterior, ius; anterior, ius; brevior, ius; longior, ius; simplicior, ius; latior, ius; albior, ius; nigrior, ius.

55-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Katta tanglay egati, yuqori ko‘ndalang boylam, katta tanglayga oid teshik, oldingi medial yuza, yuqori ko‘ndalang arteriya, oldingi uzun boylam, yuqori bo‘yin gangliyi, katta toshsimon asab, orqa g‘alvirsimon teshik.

Uyga vazifa

56-mashq. Sifatlardan qiyosiy darajali sifatlarni hosil qiling.

Chuqur, keng, o‘tkir, yumshoq, yangi, uzun, kalta, oddiy.

57-mashq. Anatomik atamalarni lotin tiliga tarjima qiling.

Chuqurroq bo‘shliq, uzunroq yuza, kaltaroq arteriya, oddiyroq bo‘g‘im, kengroq muskul, o‘tkirroq qirra.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Consuetudo est altera natura* – Odat kishining ikkinchi tabiatidir.

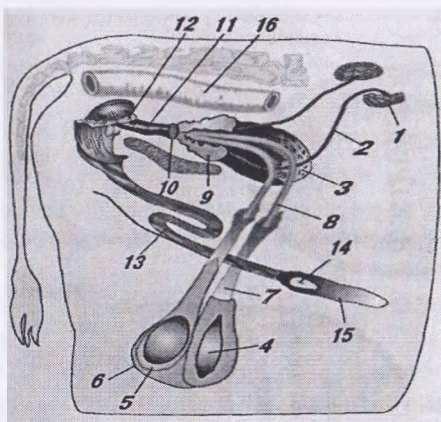
2. *Multum vinum bibere non diu vivere* – Ichkilikni ko‘p ichgan ko‘p yashamaydi.

3. *Non scholae, sed vitae discimus* – Biz maktab uchun emas hayot uchun o‘qiyamiz.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida nechta daraja bor?
2. Oddiy daraja qo‘shimchalari qanday?
3. Qiyosiy daraja qo‘shimchalari qanday?

15-rasm. Erkaklik jinsiy organlari

1. Ren 2. Ureter. 3. Visica urinariya. 4. Testes. 5. Epididymis. 6. Scrotum. 7. Ductus deferens. 8. Canalis urogenitalis. 9. Glandulae vesiculares. 10. Glandulae superior. 11. Pars pelvis canalis urogenitalis. 12. Glandulae bulbourethralis. 13. Flexura sigmoidea. 14. Caput penis. 15. Praeputium. 16. Rectum.

**ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMALARDA
SIFATNING ORTTIRMA DARAJASI. SIFAT HAQIDAGI
MA'LUMOTLARNI UMUMLASHTIRISH.**

Darsning maqsadi: Orttirma daraja hosil qilish qoidasi va lug‘at shaklini; bir xil tugallanmali sifatlarning lug‘at shakli va *Gen. sing.*ni; ichak va pardalar nomida qo‘llaniluvchi terminlarni bilib olish. Barcha darajalardagi sifatlarni ifodalangan tushunchalarni *Nom.* Va *Gen. sing.*da otlar bilan moslashtira olish.

Darsning mazmuni: sifatlarning orttirma darajasini hosil qilish uchun sifat negiziga *issim* va *-us, -a, -um* rod qo‘shimchalari qo‘shiladi:

- pur-issimus, a, um — juda ham (eng) toza
- subtil-issimus, a, um — juda ham (eng) mayda
- si plic-issimus, a, um — juda ham (eng) oddiy

Oddiy daraja		Suffiks	Orttirma daraja <i>m, f, n</i>
uzun	longus, a, um	-issim-	longissimus, a, um
qisqa	brevis, e	-issim-	brevissimus, a, um
qizil	ruber, bra, brum	-rim-	ruberrimus, a, um

Masculinum rodiga tegishli **-er** qo'shimchali sifatlarning orttirma darajasini hosil qilish uchun *Nom. Sing.* Ga **-rimus, -rima, -rimum** qo'shimchalari qo'shiladi:

Niger-rimus, a, um — juda ham (eng) qora
acer-rimus, a, um — juda ham (eng) o'tkir

Orttirma darajali sifatlarning I va II guruhda turlanuvchi otlar kabi kelishiklarda turlanadi. Orttirma darajali sifatlarning lug'at shakli quyidagicha bo'ladi:

Purissimus, a, um — juda ham (eng) toza
subtilissimus, a, um — juda ham (eng) mayda
simplicissimus, a, um — juda ham (eng) oddiy

Sifatlar	Qiyosiy daraja	Orttirma daraja
oldingi	anterior, ius	—
orqadagi	posterior, ius	postremus, a, um
yuqori	superior, ius	supremus, a, um
pastki	inferior, ius	infimus, a, um
katta	major, jus	maximus, a, um
kichik	minor, us	minimus, a, um
yaxshi	melior, ius	optimus, a, um
yomon	pejor, us	pessimus, a, um

58-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling: arcus palatoglossus, glandula sublingualis, lamina muscularis mucosae oesophagi, musculus bronchooesophageus, vena cerebri magna, musculus latissimus dorsi, bulbus duodeni, spatium retroperitoneale, cavum periton(a)ei, tunica muscularis oesophagi, tunica mucosa tracheae, bronchus lobaris superior dexter, caput breve musculi bicipitis brachii, incisura ligamenti teretis hepatis, musculus retrocoecygeus, glandula parathyroid(e) inferior, corpus ossis hyoidei, valvula

semilunaris dextra ventriculi sinistra, tunica serosa vesicae felleae (biliaris), curvatura ventriculi minor, plica transversalis recti, papilla duodeni major, spina iliaca anterior superior, bronchus lobaris superior dexter.

58-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling: tuberculum humeri minus, caput longum musculi bicipitis femoris, raphe perinei, flexura duodenojejunalis, tenia libera coli et c(a)eci, musculus quadriceps femoris, tunica spongiosa urethrae, musculus flexor digiti minimi brevis, ramus ascendens nervi hypoglossi, valva ileocecalis, bursa subtendinea musculi bicipitis femoris inferior, gyrus occipitotemporalis medialis, labium uteri anterior, papilla duodeni major, ostium urethrae externum, tunica muscularis vaginae.

59-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling: to'g'ri ichak ampulasi, o'n ikki barmoq ichakning uzunchoq burmasi, ingichka ichakning muskul pardasi, sigmasimon chambar ichak, chambar ichakning o'ng bukigi, yonbosh do'mboqcha, me'daning tubi, me'da-o'n ikki barmoq ichakka oid arteriya, halqum orqasiga oid limfa tuguni, eng baland ensa chizig'i, me'daning kardial teshigi (kirish teshigi), chap qorincha, katta yumaloq mushak, bachadonning yumaloq boylami, o'n ikki barmoq ichakning gorizontaal qismi, o'mrov ustiga oid qism, bilakning teriga oid orqa asabi, oddiy bo'g'im, bachadonning ichakka oid yuzasi, yonbosh qirra.

60-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling: umumiy yonbosh arteriya, bigiz-halqum mushagi, g'orsimonaro sinus, bigiz-til osti mushagi, o'ng bo'yinturuq gavadasi, bez tubi, to'sh-qalqonsimon mushak, qinning kirish teshigi, chotning chuqur ko'ndalang mushagi, konyunktivaning yarimoysimon burmasi, to'g'ri ichakning dumg'azaga oid bukigi, bachadon tubi, to'g'ri ichak-qinga oid to'sig', qin atrofiga oid limfa tuguni, shilliq ostiga oid chigal, chotning ko'ndalang boylami, bachadon nayi, qirg'oc ustiga oid pushta, markaz atrofiga oid bo'lakcha, uch boshli mushak.

61-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling pastkii kesuvchi tish, medial yuqori kesuvchi tishning ildizi, doimiy tish, yuqori qoziq tish, pastki qoziq tishning do'mboqchasi, pastki kichiq oziq tishning tilga oid yuzasi, katta oziq tish, yuqori katta oziq tish karonkasining yuzasi, sut tishi, aql tish.

SIFATLARNI OT O'RNIDA ISHLATILISHI

Sifatlarni ot o'rnida ishlatilishi sifat yoki sifatdoshlarning ot turkumiga o'tishiga aytiladi.

1. Ichaklar nomi. Ichaklar nomi *n* roddagi otlashgan sifatlardan iborat: ileum, *i n* – yonbosh ichak; colon, *i n* – chambar ichak (nazarda tutilgan so'z *intestinum*, *i n*). Istinno: *intestinum tenue* – ingichka ichak

2. **Pardalar nomi:** arachnoidea, ae *f* (mater, tris *f*) – to‘r parda; conjunctiva, ae *f* (tunica, ae *f*) – ko‘zning biriktiruvchi to‘qimali pardasi, konyunktiva; cornea, ae *f* – muguz parda; decidua, ae *f* – ko‘chuvchi parda; mucosa, ae *f* – shilliq parda.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

62-mashq. Berilgan sifatlarni darajalarini hosil qiling:
Longus, brevis, gravis, honestus, velox, fortis, celer.

63-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

Orqaning eng uzun mushagi, orqaning eng uzun mushagining haltasi, eng yuqori orqa chizig‘I, eng katta dumbaga oid mushak, ko‘krak qafasining eng uzun mushagi, eng yuqori burun chizig‘I, eng kichik dumbaga oid mushak, bo‘yinning eng uzun muskuli, eng kichik barmoq (jimjiloq), jimjiloqning eng qisqa muskuli, eng kichik narvonsimon muskul.

64-mashq. Gen. sing. ga qo‘ying.

Os longum, os breve, ligamentum teres, ligamentum latum, cornu majus, musculus teres major, crus osseum simplex, substantia triplex, musculus quadriceps, ductus sublingualis major, glandula alveolaris simplex, ductus bilifer.

65-mashq. Musculus longissimus thoracis, paries anterior, canales palatini minores, foramen palatinum majus, foramen ischiadicum majus, venae frontales superiores.

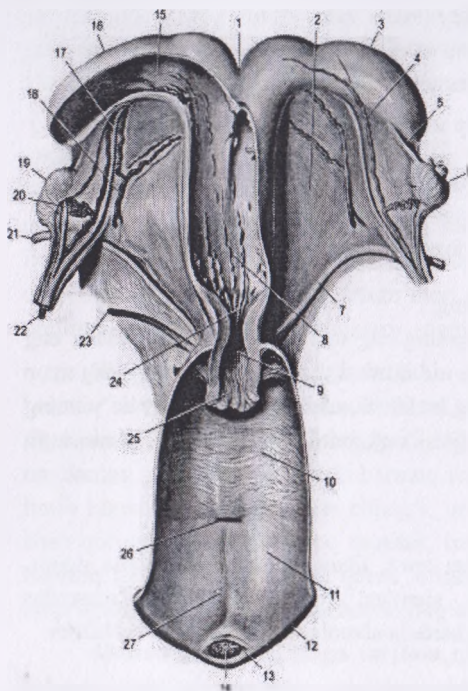
Uyga vazifa

66-mashq. Quyidagi so‘zlarni o‘zbek tiliga tarjima qiling.

Musculus latissimus dorsi, musculus pectoralis major, vena cordis magna, vena cava superior, foramen occipitale magnum, membrum inferius, prognosis optima.

67-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

To‘g‘ri ichak ampulasi, o‘n ikki barmoq ichakning uzunchoq burmasi, ingichka ichakning muskul pardasi, sigmasimon chambar ichak, chambar ichakning o‘ng bukigi, yonbosh do‘mboqcha, me‘daning tubi, me‘da-o‘n ikki barmoq ichakka oid arteriya, halqum orqasiga oid limfa tuguni, eng baland ensa chizig‘I, me‘daning kardial teshigi (kirish teshigi), chap qorincha, katta yumaloq mushak, bachadonning yumaloq boylami, o‘n ikki barmoq ichakning gorizantal qismi, o‘mrov ustiga oid qism, bilakning teriga oid orqa asabi, oddiy bo‘g‘im, bachadonning ichakka oid yuzasi, yonbosh qirra.

16-rasm. Biya bachadonining yuqorigi yuzasi:

1 – bachadon bifurkatsiyasi (ikkiga tarmoqlangan); 2 – bachadonning keng payi; 3 –bachadonning o'ng shoxi; 4 – bachadonning oldingi tomon arteriyasi; 5 – tuxumdonning maxsus payi; 6 – o'ng tuxumdon; 7, 21 – siydik yo'li; 8 – bachadon bo'shlig'i, bachadon tanasi; 9 – bachadon bo'yinchasi; 10 – qin; 11 – qin dahlizi; 12 – jinsiy lablar; 13 – klitor chuqurchasi; 14 – klitor boshchasi; 15 – bachadonning chap shoxi bo'shlig'i; 16 – bachadonning chap shoxi; 17 – bachadon venasi; 18 – bachadonning o'rta arteriyasi; 19 – chap tuxumdon; 20 – tuxumdon arteriyasi; 21 – siydik yo'li; 22 – ichki urug' arteriyasi; 23 – kindik payi; 24 – bachadon bo'yinchasining ichki teshigi; 25 – bachadon bo'yinchasining tashqi teshigi; 26 – siydik chiqarish kanalining tashqi teshigi; 27 – dahlizning may bezchalari.

LEKSIK MINIMUM

Quyidagi mushaklarni va ularni funktsiyalarini esda saqlang:

m. abductor (oris,m)	uzoqlashtiruvchi muskul m.
adductor (oris,m)-	yaqinlashtiruvchi muskul
m. depressor (oris,m)	pastga tushuvchi muskul
m. extensor (oris,m)	yozuvchi muskul
m. flexor (oris,m)	bukuvchi muskul
m. levator (oris,m)	ko'taruvchi muskul
m. masseter (eris,m)	chaynov muskul
m. rotator (oris,m)	aylantiruvchi muskul
m. sphincter (oris,m)	qisuvchi muskul
m. constrictor (oris,m)	qisuvchi muskul

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vox audita latet littera scribta manet* - Aytilgan so'z uchib ketar, yozilgani qolar.
2. *Optimum medicamentum quies est* - Orom eng yaxshi malhamdir.

3. *Alit lectio ingenium* – O‘qish aqlni mustahkamlaydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida sifatlarning nechta darajasi bor va ularning lotincha nomlarini ayting.

3. Orttirma darajadagi sifatlar qanday turlanadi?

4. Qiyosiy va orttirma darajadagi sifatlar otlarga qanday moslashadi?

NOTO‘G‘RI DARAJALI SIFATLAR

Quyidagi sifatlarning darajalari turli asosdan hosil qilinadi, shuning uchun bunday sifatlarni noto‘g‘ri darajali sifatlar deyiladi.

Oddiy daraja	Qiyosiy daraja	Orttirma daraja
bonus, a, um – yaxshi	melior, melius- yaxshiroq	optimus, a, um – eng yaxshi
maius, a, um -yomon	peior, peius-yomonroq	pessimus, a, um –eng yomon
magnus, a, um - katta	major, majus- kattaroq	maximus, a, um- eng katta
parvus, a, um - kichik	minor, minus – kichikroq	minimus, a, um – eng kichik

NB! Nota bene: Anatomiya iboralarida barcha qiyosiy darajalar **magnus, a, um** va **parvus, a, um** so‘zlaridagi oddiy daraja ma’nosida qo‘llaniladi.

Musculus teres major – katta yumaloq muskul

Arteria palatina minor – tanglayga tegishli kichik arteriya

Musculus gluteus maximus, minimus – katta, kichik dumba muskuli

YETISHMAGAN DARAJALI SIFATLAR

Bir qancha sifatlarning oddiy darajasi yo‘q. Bunday holatda qiyosiy daraja yetishmagan oddiy daraja kabi tarjima qilinadi.

Qiyosiy daraja	Orttirma daraja
Anterior, anterieus – oldingi	-
Posterior, posterius - orqadagi	Postremus, a, um – eng orqadagi
Superior, superius – yuqorigi	Supremus, a, um - eng yuqorigi
Inferior, inferius – pastki	Infimus, a, um – eng pastki

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

68-mashq. Uchala darajada tarjima qiling.

1. Yaxshi (symptom, diagnost, odam). 2. Yomon (prognoz, dori, kasallik). 3. Katta (teshik, vena, muskul). 4. Kichik (shox, kanal, do'mboq)

69-mashq. Nom. Gen. Abl. sing va plur ga qo'ying.

1. Tuber ischiadicum majus . 2. Ductus sublingualis major .3. Dosis maxima. 4. Facies articularis inferior.

70-mashq. Nuqtalar o'miga qo'shimchalarni qo'yib otlar bilan sifatlarni moslashtiriring va tarjima qiling.

Musculus teris mai(min...) Canalis palatin mai (min....)
Cornu mai (min ...) Foramin palatin ... mai ... (min ..) Ductus sublingual
...mai ... Digitis minim ... Musculus glute maxim ... (minim) Processus
articular inferi ..Foramen longitudinal anteri Ganglion cervical
....superi Musculus longitudinal..... superi (inferi ...) Ligamentum
longitudinal anteri ...

71-mashq. Nom, Gen, sing ga qo'yib tarjima qiling.

1. Orqa quloqqa oid muskul. 2. Oldingi bo'g'imga oid yuza .3. Pastki bo'g'imga oid o'simta. 4. Katta va kichik shox .5. Yuqori bo'yinga tegishli tugun.6. Katta quymuchga oid do'mbog'i . 7. Eng yuqori burunga oid chig'anog'i. 8. Oldingi uzunasiga boylam .9. Eng yuqori qovurg'alararo arteriya. 10. Oldingi tovonga oid yarasi.

72-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling .

1. Venae cordis minimae. 2. Foramina venarum minimarum. 3. Ligamentum capitis fibulae anterior. 4. Tubercula anterior vertebrarum lumbalium.5. Bursa subtendinea muscoli bicipitis femoris inferior. 6. Vaginae synovialis muscoli obliqui superioris. 7. Ramus communicans cum nervo laryngeo inferiore.

73-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling.

1. Yuqori toshsimon bo'shliqning egati. 2. Kichik chanoqning teshigi. 3. Katta do'mboqchanning qirrasi. 4. Pastki qismning yuqorigi qirg'og'i. 5. Chanoq diafragmasining pastki fatsiyasi. 6. Yuqorigi qovoqning ko'taruvchi muskuli. 7. Meda osti bezining oldingi yuzasi. 8. Til osti suyagining katta shoxi. 9. O'ng o'pkaning yuqorigi bo'lagi .10. Yondagi qorinchaning pastki shox. 11. Kallaning katta orqadagi to'g'ri muskul. 12. Chap qorinchaning orqadagi venasi .

74-mashq. Tarjima qiling.

Circulus sanguinis major circulo sanguinis minore multo longior est sanguis venosus per venae cavae superiorem et inferiorem in atrium dextrum cordis infunditur. In facie pelvina ossis sacri foramina sacralia anterior in facia dorsali

foramina sacralia posterioria sita sunt. Hepar est glandula corporis maxima in parte abdominis superiori sita. Omnium vasorum vasa capillaria minima et superior dividuntur. Trochanter major et minor in superior parte femoris sunt. Pulmones in cavo dextro et sinistro thoracis locatio, maiorem partem cavi sinistri occupant. Habitus aegroti post operationem optimus est. Diagnosis cholera simplex est, sed prognosis pessima. Infunditur - qo'yilmoq occupant -shug'ullanmoq sed – ammo

VETERINARIYA ATAMALARINI YASALISHI

Darsning maqsadi: Anatomik atamalarni yasash ma'nosini tushunish uchun ko'pgina atamalarni tarkibiy qismini farqlash bilangina cheklanib qolmasdan, ularning ma'nosini ham bilish kerak, buning uchun so'z tarkibini bilish zarur. Har bir so'zni, agar u faqat yordamchi so'z bo'lmasa, ma'noli qismlarga ajratish mumkin: old qo'shimcha, o'zak, so'z yasovchi qo'shimcha va tugallanmalarni bilish lozim.

Darsning mazmuni: hozirgi zamon lotin tibbiy atamalari tibbiyotning rivojlanishi bilan bog'liqdir. Qadimgi yunon olimi Buqrot tibbiy atamashunoslikka asos solgan olimdir. Vaqt o'tishi bilan tibbiy atamalar ko'pgina yangi so'zlar bilan boyidi, ko'pgina atamalar qaytadan ko'rib chiqildi yoki ma'nosi o'zgartirildi. Endi u yoki bu atamaning ma'nosini tushunish uchun ko'pgina atamaning tarkibiy qismini farqlash bilangina cheklanib qolmasdan, ularning ma'nosini ham bilish kerak, buning uchun so'z tarkibini bilish zarur. Har bir so'zni, agar u faqat yordamchi so'z bo'lmasa, ma'noli qismlarga ajratish mumkin: old qo'shimcha, o'zak, so'z yasovchi qo'shimcha va tugallanma.

O'zak deb, so'zning tub ma'nosini bildiradigan, biror qo'shimcha olmagan qismiga aytiladi. Masalan:

medicus – shifokor *medicina* – tibbiyot *medicinalis* - tibbiy

Bu atamalarda umumiy o'zak **medic** hisoblanadi.

O'zak oldida kelib, unga yangi ma'no beradigan qismiga old qo'shimcha deyiladi:

intercostalis - qovurg'alar oralig'iga qarashli

intervertebralis - umurtqalar oralig'iga oid

interosseous - suyaklar oralig'iga tegishli

Bu atamalarda old qo'shimcha **inter** hisoblanadi.

O'zakdan keyin kelib, so'zga yangi ma'no beruvchi qismiga so'z yasovchi qo'shimcha deyiladi:

costalis — qovurg'aga tegishli

vertebralis — umurtqaga tegishli

Bu yerda soʻz yasovchi qoʻshimcha **alis** hisoblanadi.

Soʻzning turlanish yoki tuslanishdagi oʻzgaruvchan qismiga tugallanma deyiladi:

Succus purus — toza shira

aqua pura — toza suv

unguentum purum — toza surtma

Bu atamalarda **-us, -a, -um** tugallanmalardir.

Atamaning asosiy maʼnosini bildiruvchi, soʻz oʻzgartuvchi qoʻshimchalar olmagan qismiga negiz deyiladi:

costa (negiz—cost)

vertebra (negiz—vertebr)

intervertebralis (negiz—intervertebr)

Lotin tili anatomik va farmatsevtik atamalarda, yunon tili klinik atamalarda koʻp uchraydi.

Koʻp atamalar bogʻlovchi unli harf yordamida va unsiz ikkita negizning qoʻshilishi bilan hosil boʻladi:

Psychotherapia - ruhiy kasallikni davolash

psyshe - ruh

therapia - davolash

Oncologia - oʻsmalarni oʻrganuvchi fan

onco - oʻsma

logia - fan

Dermatologia - teri kasalliklarini oʻrga-nuvchi fan

dermat - teri

logia - fan

Koʻpchilik murakkablashtirilgan dorilarning nomi qisqartirilgan murakkab soʻzlardan iborat boʻladi. Ular shu murakkablashtirilgan dori tarkibiga kiradigan dorilarning nomini qisqartirish asosida tuziladi. Misollar:

Tempalginum - tempalgin

Tempidonum - temp

Analginum - algin

Galmaginum - kalmagin

Galcium - cal

Magnium - magni

Goffetaminum - kofetamin

Goffeinum - coffe

Ergotaminum - tamin

**Tibbiy atamalarning yasashida qo'llaniladigan asosiy so'z yasovchi
qo'shimchalar**

So'z yasovchi qo'shimcha		Ma'nosi	Misollar
Lotincha	Yunoncha		
1	2	3	4
in-, im-		inkor etish, sifatsiz	invalidus – kuchsiz, majruh; impotentia – jinsiy zaiflik
	a-, an-		Analginum – og'riq qoldiruvchi dori
contra-		qarshi	Contraceptinum – homilaga qarshi dori
	anti-		antifebrilis – isitmaga qarshi
-dol-	-alg-	og'riq	Neuralgia – asab kasalligi
			Promedolum – og'riq qoldiruvchi dori
	dys-	a'zo faoliyatining buzilishi	dyspnoë – nafas qisishi
	-aesths-	sezish	anaesthesia – og'riqsizlantirish usulining umumiy nomi
	-arthr-	bo'g'in	Arthralgia – bo'g'im og'rig'i
cor(d)-		yurak	Corazolum – yurak dorisi
	-card (i)		Cardiolgia – asab kasalligi natijasida yurakning xastalanishi
-bili-		jigar o'ti	Bilistrastum – rentgen orqali o't pufagini tekshirish uchun qo'llaniladi-gan rangli modda
	-chol (e)-		cholecystitis – o't pufagining yallig'lanishi
	-cyst-	pufak	cystitis – siydik pufagining yallig'lanishi
	-derma-, dermat-	teri	dermatitis – teri yallig'lanishi; dermatologia – teri kasalliklarini o'rganuvchi fan
	-ectomy-	kesib tashlash	Nephrectomia – buyrakni kesib olib tashlash; tonsillectomia – bodomsimon bezni kesib olib tashlash

	endo-	ichki,	endonasalis – burun ichi
intra-		ichidagi	intravenosus – ko'k tomir ichidagi
	enter	ingichka ichak ustida	enteritis – ingichka ichak yallig'lanishi
	epi-	ustki qism, keyin	epidermis – teri ustki qavati; epicrisis – favquloddagi keskin holatdan keyin, kasallik haqidagi oxirgi (keyingi) fikr-mulohazalar
	-gaster-	me'da, oshqozon	gastritis – me'da shilliq pardasining yallig'lanishi
	haem (o)	qon	haemostaticus – qon to'xtatuvchi
	-aemia-		anaemia – kamqonlik
inter-		orasi	intercostalis – qovurg'alar oralig'iga oid
	-itis-	yallig'lanish	bronchitis – bronx yallig'lanishi
	-logia-	fan	oncologia – o'smalarni o'rganuvchi fan
	-meta-	joyidan ko'chirish,	metastasis – og'riqning bir a'zodan ikkinchi a'zoga o'tishi
trans-		o'zgartirish	transfusio – quyish; transplantatio – biron-bir a'zoni kesib olib, boshqa joyga o'tkazish
	nephr-	buyrak	nephritis – buyrakning yallig'lanishi
	-neur-	asab	Neuralgia – asab kasalligi
	-onco-	o'sma	Oncologia – o'smalarni o'rganuvchi fan
	-oma-		Osteoma – suyak to'qimalaridan o'suvchi o'sma
	-ot-	quloq yonida	otitis – quloq yallig'lanishi
	-para-	yonida, o'xshash, atrofida	parasternalis – ko'krak yonida; paratyphus – ich terlamaga o'xshash kasallik paracentralis – markaz atrofida

	-pathia-	kasallik	apathia— befarqlik holati
	-phil(ia)-	moyil, holat	haemophilia – qon oqishiga moyillik; spasmophilia – titrab qaqshashlik holati
	-peri-	atrofida, ustida	pericardium – yurak xaltachasi; periosteum – suyak ustipardasi
	-proct-	to‘g‘ri ichak	proctitis – to‘g‘ri ichak shilliq pardasining yallig‘lanishi
	-rect(o)-		rectosopia – to‘g‘ri ichakni tekshirish
re-		qayta, yangidan	reanimatio – qayta tiriltirish
	-scopia-		rectosopia – to‘g‘ri ichakni tekshirish; gastroscopia – me‘da bo‘shlig‘ini tekshirish
-stomia		jarrohlik yo‘li bilan sun‘iy teshik ochish	Nephrostomia – buyrakdan sun‘iy teshik ochish
	-therapia-	davolash	Hydrotherapia – suv bilan davolash
	-tomia	kesish	Tracheotomia – kekirdakni kesish
	-tonia	bosim	Hypertonia – qon bosimining ko‘tarilishi
	-trophia	oziqlanish	atrophia – oriqlash
-ur (ia)		siydik	dysuria – siydik chiqishining qiyinlashuvi; diureticu – siydik haydovchi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

19-mashq. Quyidagi so‘z yasovchi qo‘shimchalarni ma‘nosiga qarab joylashtiring va o‘qing.

<i>alg</i>	— quloq
<i>arthr</i>	— yurak
<i>cardi</i>	— bo‘g‘in
<i>chole</i>	— pufak
<i>cyst</i>	— ichki
<i>endo</i>	— o‘t
<i>itis</i>	— o‘sma

<i>gastr</i>	— buyrak
<i>dermat</i>	— og‘riq
<i>contra</i>	— yallig‘lanish
<i>aesthes</i>	— me‘da
<i>nephr</i>	— teri
<i>oma</i>	— qarshi
<i>ot</i>	— sezgi

20-mashq. Quyidagi tibbiy atamalarni ma‘nosiga qarab o‘z o‘rniga qo‘yib chiqing va o‘qing.

<i>atrophia</i>	— qon bosimining ko‘tarilishi
<i>reanimation</i>	— siydik chiqishining qiyinlashuvi
<i>hydrotherapia</i>	— o‘smalarni o‘rganuvchi fan
<i>dysuria</i>	— asab kasalligi
<i>Corazolum</i>	— oriqlash
<i>intravenosus</i>	— qayta tiriltirish
<i>gastritis</i>	— suv bilan davolash
<i>neuralgia</i>	— yurak dorisi
<i>oncologia</i>	— ko‘k tomir ichidagi
<i>hypertonia</i>	— oshqozon shilliq pardasining yallig‘lanishi

Uyga vazifa

21-mashq. Quyidagi atamalarni lotin tilida yozing va ma‘nosini o‘zbek tiliga tarjima qiling.

(Analginum), (invalidus), (dermatologiya), (tempalginum), (kalmaginum), (neuralgia), (koftaminum), (onkologia), (interkostalis), (antipirinum), (korazolum), (dispnoe), (anemia), (hidroterapia).

Quyidagi maqollarni yod oling.

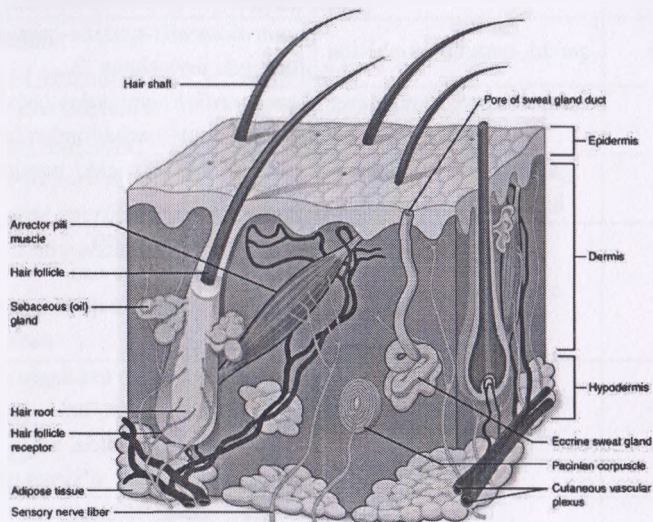
1. *Radix littererum amarae sunt fructus dulces* - Ilmning ildizi achchiq, mevasi esa shirin.
2. *Quilibet fortunae suae faber* - Har kim o‘z baxtini o‘zi yaratadi.
3. *Qui quaerit – reperit* - Izlagan imkon topar.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotincha so‘z yasovchi qanday qo‘shimchalarni bilasiz?
2. Yunoncha so‘z yasovchi qanday qo‘shimchalarni bilasiz.
3. Anatomik va farmatsevtik atamalarda qaysi so‘z ko‘proq ishlatiladi.

4. Murakkab atamalar qanday yasaladi?

8-rasm Terlning tuzilishi.

PREDLOG (OLD KO'MAKCHI)LAR VA BOG'LOVCHILAR.

Darsning maqsadi: Veterinariya tibbiy va farmatsevtik iboralarida predloglar yordamida hosil qilinadi. Lotin tilida predloglarni yasalishi va qo'llanilishini o'rganish. Tibbiy atamalarni bir-biri bilan bog'ash vazifasini bajaruvchi so'zlarni o'rganish.

Darsning mazmuni: predlog ayrim ot yoki otlarni ikkinchi bir so'z bilan bog'lab ularni orasidagi munosabatlarni ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Har qaysi predlog faqat ma'lum kelishiklar bilan birga ishlatiladi. Lotin tilida pedloglar faqat ikkita kelishikda accusativus va ablativus kelishiklari bilan birga qo'llanadi.

Qo'shimcha	Ma'nolari	Misollar
<i>a, ab</i>	dan, ga, ning, uzoq, yiroq	<i>abductor</i> -uzoqlashtiruvchi <i>abscessus</i> -chekinish, yara, chipqon
<i>ad</i>	yaqinlashtiruvchi (yaqinda, yonida)	<i>adductor</i> -yaqinlashtiruvchi <i>adrenalis</i> -buyrakka yaqin
<i>anti</i>	oldda, qarshida, oldinda, ilgarida	<i>antibrachium</i> -bilak <i>antiuterinus</i> -bachadon oldi
<i>circum</i>	tevaragida, atrofida	<i>circumflexus</i> -aylanma

		<i>circumanalis</i> -orqa teshik atrofida o‘rmashtgan (joylashgan)
<i>contra</i>	qarshi, qarama-qarshisida	<i>contralateralis</i> -qarama-qarshi tomonda joylashgan
<i>extra</i>	dan, tashqari, vaziyatdan tashqari	<i>extracordialis</i> -yurakdan tashqari <i>extrauterinus</i> -bachadondan tashqari
<i>in, im</i>	ga, da, ichki, siz/ichki harakatni inkor etish	ga, da, ichki, siz/ichki harakatni inkor etish
<i>sub</i>	ostida, pastdan, past	<i>subcutaneus</i> -teri osti <i>subclavius</i> -o‘rrov osti <i>subacutus</i> -qattiq (o‘tkir) kasallik haqida
<i>super supra</i>	ustida, ustiga	<i>superciliaris</i> -qosh ustidagi <i>superficies</i> -yuz, ust, bet <i>superficus</i> -favqulotda, xafvli <i>superspinalis</i> -orqa o‘simta ustida
<i>trans</i>	orqali, orqa, boshqa tomon	<i>transversus</i> -ko‘ngalang <i>transurethralis</i> -siydik chiqaruvchi yo‘l orqali o‘tkazish
<i>infra</i>	ostiga, tubiga, ostida, tubida	<i>infraorbitalis</i> -ko‘z ostida <i>infracostalis</i> -qovurg‘a ostida
<i>intra</i>	orasida, o‘rtasida, biror narsa oralig‘idagi holat	<i>interosseus</i> -suyak oralig‘i <i>intervertebralis</i> -umurtqa orasida
<i>per</i>	orqali, juda (umumiy tushunchani oshirish)	<i>peracutus</i> -juda o‘tkir <i>pertussis</i> -ko‘k yo‘tal <i>percutaneus</i> -teri orqali hosil qilish
<i>post</i>	keyin, so‘ng, orqasidan	<i>postnatalis</i> -tug‘ulishdan so‘ng <i>postoperativus</i> -operatsiyadan so‘ng
<i>prae</i>	old, oldinda, old tomoni	<i>praecardialis</i> -yurakka tegishli old tomon <i>praecardium</i> -yurakka tegishli qism
<i>pro</i>	oldidan	<i>prominens</i> -chiqib turuvchi

Casus accusativusda ishlatiladigan predloglar:

<i>ante</i>	- oldida
<i>ad</i>	- uchun, -gacha, -da
<i>contra</i>	- qarshi
<i>intra</i>	- ichida

<i>per</i>	- orqali
<i>post</i>	- keyin, soʻngi

Masalan :

<i>ad aegrotam</i>	- kasal uchun
<i>intra ventriculum</i>	- meʼda ichida (oshqozon)
<i>per vaginam</i>	- qin orqali
<i>post partum</i>	- tugʻgandan keyin
<i>ante operationem</i>	- operatsiya oldidan
<i>contra scabiae</i>	- qichimaga qarshi

Casus ablativusda qoʻllanadigan predloglar:

<i>prea</i>	- dan oldin
<i>cum</i>	- bilan
<i>de</i>	- haqida
<i>ex</i>	- dan
<i>sine</i>	- siz
<i>pro</i>	- uchun
<i>a; ab</i>	- ...dan, haqida

Masalan :

<i>cum aqua</i>	- suv bilan
<i>de morbo</i>	- kasallik haqida
<i>ex officina</i>	- dorixonadan
<i>sine colore</i>	- rangsiz
<i>pro aegrota</i>	- bemor uchun

Casus accusativus va ablativusda qoʻllanadigan predloglar:

<i>in – ga; -da</i>	<i>sub - ostida</i>
---------------------	---------------------

Masalan:

<i>in aquam</i>	- suvga
<i>in aqua</i>	- suvda
<i>sub linguam</i>	- til ostiga
<i>sub lingua</i>	- til ostida

Casus ablativusning maʼlum formalari 1-turlanishdagi otlarda kelishik qoʻshimchalari oʻrnida predloglar qoʻllanilishi mumkin:

<i>causa</i>	- sababli
<i>gratia</i>	-uchun

amicorum causa – do‘stim sababli

Qolgan barcha predloglar *casus accusativus*da qo‘llaniladi:

apud – yonida
circum – atrofida
inter – o‘rtasida
ob – natijasida
propter – natijada
trans – orasidan, qarshi (sida)

Bog‘lovchilar

Tibbiy atamalarni bir-biri bilan bog‘lash vazifasini bajarib, turlanmaydigan so‘z **bog‘lovchi** deb ataladi

et – va, bilan
aut – yoki
ut fiat – hosil bo‘lguncha
seu – yoki
sed – lekin

Masalan:

Costa et vertebra – qovurg‘a va umurtqa
Convallaria aut Valeriana – marvaridgul yoki belladonna
misce, ut fiat pulvis – kukun hosil bo‘lguncha aralashtir
capsula seu ampulla – kapsula yoki ampula

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

75-mashq. Old qo‘shimchalarni aniqlang va ularning ma‘nolarini tushuntiring.

Suprarenalis, infiltratum, interarticularis, prouberantina, praeparatus, subclavius, submaxillaris, transformare, insolubilis.

76-mashq. Old qo‘shimchalarning ma‘nosini tanlang.

...costalis, e –qovug‘a ostidagi
...osseus, a, um –suyaklararo
...mucosus, a, um –shilliq ostidagi
...orbitalis, e –ko‘z kosasi ustidagi
...pharyngeus, a, um –halqum orasidagi

77-mashq. Chap ustundagi lotincha soʻzlarning oʻng ustundagi oʻzbekcha ekvivalentlarini toping.

1) in capsulam	a) til ostida
2) in capsula	b) kapsulada
3) sub chartam	c) qogʻoz ostida
4) sub charta	d) dorixonaga
5) in officinam	e) quticha ostiga
6) in officina	f) kapsulaga
7) sub scatulam	g) dorixonada
8) sub scatula	h) til ostiga
9) sub linguam	i) quticha ostida
10) sub lingua	j) qogʻoz ostiga

78-mashq. Oʻzbek tiliga tarjima qiling.

- 1.Arteria circumflexa humeri. 2.Linea obliqua glandulae thyroideae.
3.Ramus calcaneus arteriae peroneae. 4.Plica tunicae mucosae vesicae felleae.
5.Bursa musculi glutei. 6.Apex nasi.

79-mashq. Oʻqing, tarjima qiling.

In osse ischii corpus, ramum inferiorem distinguimus. Rami ossis ischii angulum formant. Apex crassus anguli tuber ischiadicum nominatur os coxae est os compositum. Os ilium, os pubis et os ischii os coxae formant. Pars inferior brevis et crassa ossis ilium corpus ossis ilium nominatur

format – vujudga kelishi, hosil qilish *nominator* – nomlamoq
crassus – qoʻpol, yoʻgʻon *liber* – boʻsh, erkin

Uyga vazifa

80-mashq. Old qoʻshimchalarni aniqlang va ularning maʼnolarini tushuntiring.

permanens, supercilium, infraspinatus, supscapularis, intertrhantericus, intramuscularis, intermuscularis, infraorbitalis.

81-mashq. Old qoʻshimchalarning maʼnosini tanlang.

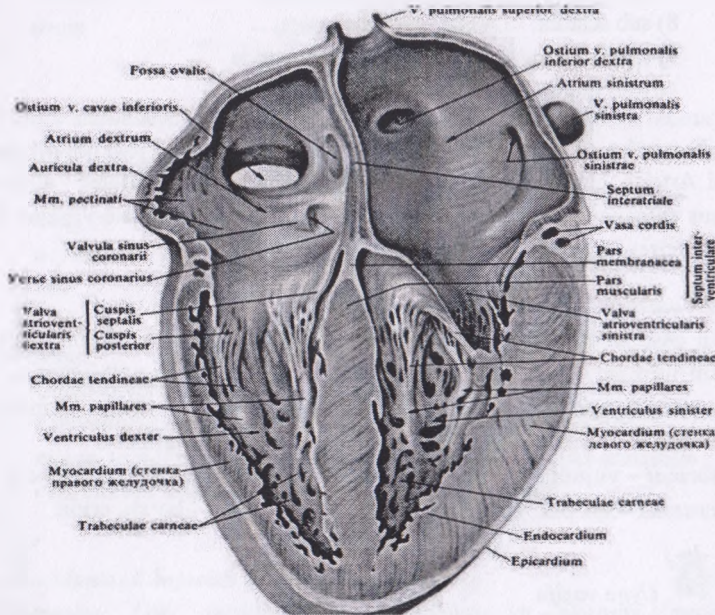
...clavicularis, e	–kurak ustidagi
...muscularis, e	–muskullar ichidagi
...mandibularis, e	–pastki jagʻ ostidagi
...ganglionaris, e	–tugun orqasidagi
...ganglionaris, e	–tugun oldida

82-mashq. Oʻzbek tiliga tarjima qiling.

1. Digitus pedis. 2. Planta pedis. 3. Os digiti pedis. 4. Forma cranii.
5. Fractura cranii. 6. Musculus longus femoris. 7. Ligamentum teres uteri.
8. Arteria ligamenti teretis uteri.

83-mashq. O'qing, tarjima qiling.

Pars superior lata et tenuis ossis ilium format. In margina superiore libero alae ossis ilium crista crassa est. Os pubis corpus breve et crassum, ramum superiorem et ramum inferiorem distinguimus. Rami ossis ischii angulum format. Apex crassus anguli tuber ischiadicum nominatur.

17-rasm. Yurakning sagittal kesimi

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Optimum medicamentum quae est* - Orom eng yaxshi malhamdir.
2. *Ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus* - Kim aqlli bo'lsa u kamtarin hamdir.
3. *Bonum initium est dimidium facti* - Yaxshi boshlangan ish yarim bitgan ish.

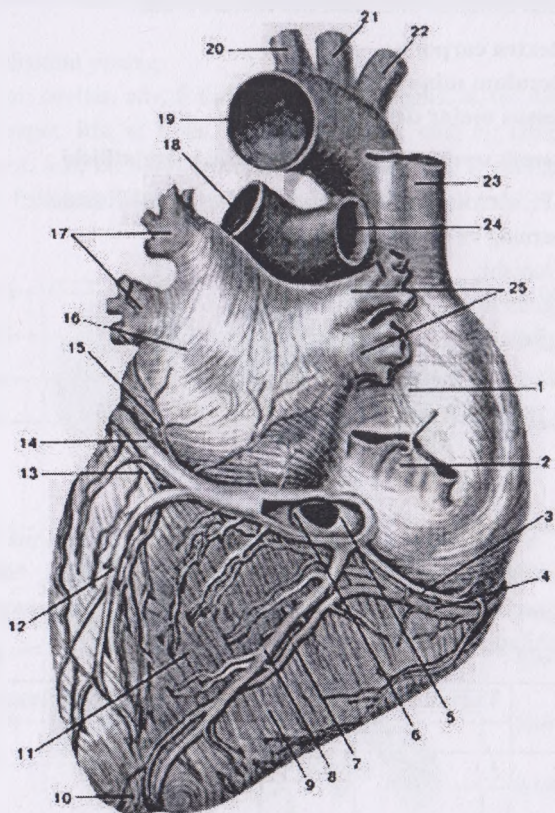

Nazorat uchun savollar:

1. Accusativus kelishigida qanday predloglar qo'llaniladi?

2. Ablativus kelishigida qanday predloglar ishlatiladi?

3. Tibbiyotda qo'llaniladigan bog'lovchilarni misollar asosida izohlang.

18-rasm. Yurakning tashqi tuzilishi

1-atrium dextrum; 2-v.cava inferior; 3-v.cordis parva; 4-a.coronari dextra; 5-valvula sinus coronarii; 6-sinus coronarius; 7-r.interventricularis posterior a.coronariae dextrae; 8-v.cordis media; 9-ventriculu dexter; 10-apex cordis; 11-ventriculus sinister; 12-v.posteriorventricul sinistri; 13-r.circumflexus a.coronariae sinistreae; 14-v.cordis magna 15-v.obliqua atrii sinistri; 16-atrium sinistrum; 17-w.pulmonales sinistreae; 18-a.pulmonalis sinistra; 19-arcus aortae; 20-a.subclavia sinistra 21-a.corotis communis sinistra; 22-truncus brachiocephalicus; 23-v.cava superior; 24-a.pulmonalis dextra; 25-w.pulmonales dextrae.

ANATOMIK TERMINLARNI BIRLIK VA KO'PLIK SHAKLIDA ISHLATILISHI

Anatomik terminlarni tuzishda ot va sifat so'z turkumiaridan foydalaniladi. Ot qaysi rodga ishlatilsa sifat ham shu rodga bo'ladi.

Ala dextra corporis;

Tuberculum minus frontis;

Processus major dentis;

Anatomik terminlarni ko'plik shaklida ishlatilishi

Gen. Pl. shaklini yasash uchun quyidagilarni bilish shart:

- 1) otlarning va sifatlarning lug'at shakli;
- 2) turlanishi;
- 3) negizni to'g'ri tanlash;
- 4) negizga Gen. Pl. qo'shimchasini qo'shish.

Eslab qoling:	Turlanish	Gen. Pl.
	I	-arum
	II	-orum
	IV	-uum
	V	-erum

I, II, V turlanishdagi otlarga I guruh hamda orttirma daraja sifatlariga qaratqich kelishigi qo'shimchasining umumiy komponenti "um" xarakteri unli asosga "r" orqali qo'shiladi. IV turlanishdagi otlarga esa bevosita xarakterli unli "u" ga qo'shiladi.

Lug'at shakli	Turlanish	Negizi	Xarakterli unli	Qo'shimcha	Gen. Pl.
glandula, ae, f	<i>I</i>	glandul	a	<i>rum</i>	glandularum
nervus, i, m	<i>II</i>	nerv	o	<i>rum</i>	nervorum
septum, i, n	<i>II</i>	sept	o	<i>rum</i>	septorum
ganglion, i, n	<i>II</i>	gangli	o	<i>rum</i>	gangliorum
textus, us, m	<i>IV</i>	text	u	<i>um</i>	textuum
cornu, us, n	<i>IV</i>	corn	u	<i>um</i>	cornuum
facies, ei, f	<i>V</i>	faci	e	<i>rum</i>	facierum
thoracicus	<i>II</i>	thoracic	o	<i>rum</i>	thoracorum
thoracica	<i>I</i>	thoracic	a	<i>rum</i>	thoracorum
thoracicum	<i>II</i>	thoracic	o	<i>rum</i>	thoracorum

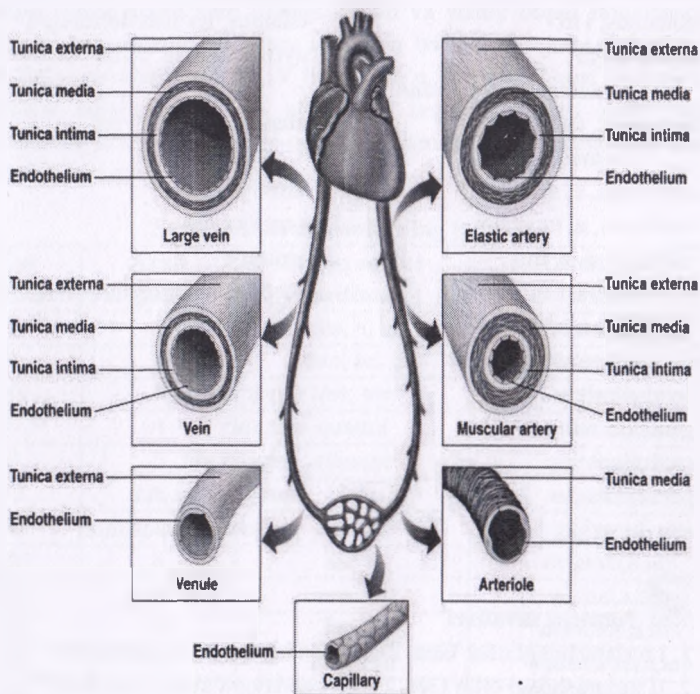
Mustahkamlash uchun mashq:

I. Otlarning turlanishini jadval yordamida aniqlang:

concharum, sulcorum, processum, digitorum, facierum, lamellarum, arteriarum, oculorum, lingularum, ligamentorum, plexum, genuum, aperturatum, recessum.

II. Gen. Pl shaklini yasang:

pes, pedis, m; cavitas, atis, f; foramen, inis, n; unguis, is, m; thenar, aris, n; dens, dentis, m; caput, itis, n; frons, frontis, n; paries, etis, m; tempus, oris, n; canalis, is, m; apex, icis, m; calcar, aris, n; tuberositas, atis, f; cervix, icis, f; os, ossis, n; ars, artis, f; stapes, edis, m; glans, glandis, f; meninx, ngis, f.

19-rasm. Qon tomirlarni tuzilishi.

Leksik minimum

I turlanishdagi otlar

commissura, ae f

glandula, ae suprarenalis

medulla, ae f

bitishma

buyrak usti bezi

miya, miyaga oid modda

m. oblongata
m. ossium
m. spinalis
trachea, ae f
vagina, ae f
vesica, ae f

II turlanishdagi otlar

atrium, i n
bronchus, i m
lobus, i m
retinaculum, i n
thalamus, i m
thymus, i m

IV turlanishdagi otlar

abscessus, us m

I guruh sifatleri

arteriosus, a, um
cardiacus, a, um
oblongatus, a, um
pyloricus, a, um
sanguineus, a, um

II guruh sifatleri

cerebellaris, e
generalis, e
medullaris, e
paranasalis, e
semilunaris, e

uzunchoq miya
suyak iligi
orqa miya
traxeya
qin
pufak

yurak bo'limasi, yurak oldi
bronx
bo'lak
ushlab turuvchi
talamus, ko'rish do'mbog'i
ayrisimon bez, timus

abscess, yiringli yara

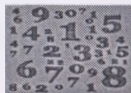
arteriyaga oid
yurakka oid
uzunroq
meddanning chiqish qismiga oid
qon tashuvchi

miyachaga oid
umumiy
miyaga oid
burun oldiga oid
yarim oy, o'roqsimon

Nazorat savollari

1. I turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
2. II turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
3. III turlanishdagi otlar Gen. PL da qanday qo'shimchani oladi?
4. IV turlanishdagi otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?
5. V turlanish otlar Gen. PI. da qanday qo'shimchani oladi?

SON SO‘Z TURKUMLARI.

Darsning maqsadi: 1 dan 15 gacha sanoq va tartib sonlarni; lotin va yunon kelib chiqishga ega son prefikslarini bilib olish. Terminlarda son prefikslarini ajrata olish.

Darsning mazmuni: Lotin tilida sonlar (*numeralia*) grammatik jihatdan to‘rtga bo‘lib o‘rganiladi: sanoq sonlar (**cardinalia**), tartib sonlar (**ordinalia**), taqsim sonlar (**distributiva**) va ravish sonlar (**adverbia**).

Sanoq sonlar (*cardinalia*).

Sanoq sonlar xuddi arab tilidagi raqam va yozuv orqali ifodalanadi. Rim raqamlari arab raqamlariga nisbatan soddaroq bo‘lib, ular jami yettita belgidan iboratdir. Bular quyidagilar: I bir, V besh, X o‘n, L ellik, C yuz, D besh yuz, M ming. Ushbu belgilarning o‘rin almashuvi orqali xohlagan sonni ifodalash mumkin. Buning uchun qaysi belgi qaysi belgidan oldin yoki keyin kelishini esda saqlash lozim. Bu quyidagicha:

Sanoq va tartib sonlarning jadvali

Rim raqamlari	Arab raqamlari	Sanoq sonlar (Cardinalia)	Tartib sonlar (Ordinalia)
I	1	unus, a, um	primus, a, um
II	2	duo, ae, o	secundus, a, um, alter
III	3	tres, tria	tertius, a, um
IV	4	quattor	quartus, a, um
V	5	quinque	quintus, a, um
VI	6	sex	sextus, a, um
VII	7	septem	septimus, a, um
VIII	8	octo	octavus, a, um
IX	9	novem	nonus, a, um
X	10	decem	decimus, a, um
XI	11	undecim	undecimus, a, um
XII	12	duodecim	duodecim, a, um
XIII	13	tredecim	tertius decimus
XIV	14	quattuordecim	quartus decimus
XV	15	quindecim	quintus decimus
XVI	16	sedecim	sextus decimus
XVII	17	septendecim	septimus decimus
XVIII	18	duodeviginti	duodevicesimus
XIX	19	undeviginti	undevicesimus

XX	20	viginti	vicesimus
XXI	21	viginti unus unus et viginti	vicesimus unus et vicesimus
XXII	22	viginti duo duo et viginti	vicesimus alter alter et vicesimus
XXVIII	28	duodetriginta	duodetricasimus
XXIX	29	undetriginta	undetricesimus
XXX	30	triginta	tricesimus
XL	40	quadraginta	quadragesimus
L	50	quingaginta	quingagesimus
LX	60	sexaginta	sexagesimus
LXX	70	septuaginta	septugesimus
LXXX	80	octoginta	octogesimus
XC	90	nonaginta	nonagesimus
C	100	centum	centesimus
CI	101	centum et unus	cantesimus et primus
CC	200	ducenti, ae, a	ducentesimus
CCC	300	trecenti, ae, a	trecentesimus
CD	400	quadriginti, ae, a	quadringentesimus
D	500	quingenti, ae, a	quingentesimus
DC	600	sescenti, ae, a	sescentesimus
DCC	700	septingenti, ae, a	septingentesimus
DCCC	800	octingenti, ae, a	octingentesimus
CM	900	nongenti, ae, a	nongentesimus
M	1000	mille	millesimus

Sanoq sonlarning yasalishi.

1) Sanoq sonlardan 1 dan 10 gacha tub sonlar hisoblanib, ularni yodda saqlamoq kerak. Ular quyidagilar:

1- unus, a, um	6- sex
2- duo, ae, o	7- septem
3- tres, tria	8- octo
4- quattuor	9- novem
5- quinque	10- decem

2) 11 dan 17 gacha sonlarni yasash uchun avval birlik keyin o'nlik qo'shish yo'li bilan yasaladi. Masalan:

11- undecim	15- quindecim
12- duodecim	16- sexdecim
13- tredecim	17- septendecim
14- quattuordecim	

3) 18, 19, 28, 29, 38, 39 kabi sonlarni yasash uchun birlik va o'nlik sonlar o'rtasiga **de** predlogi yoziladi va bir kam yoki ikki kam deb sanaladi. Masalan:

18- duodeviginti	38- duodequadraginta
19- undeviginti	39- undequadraginta
28- duodetriginta	48- duodequinquaginta
29- undetriginta	49- undiquinquaginta

4) O'nlik sonlarni yasash uchun birlik sonlaridan keyin **-ginta** qo'shimchasi qo'shiladi. Masalan:

20- viginti	60- sexaginta
30- treginta	70- septuaginta
40- quadraginta	80- octoginta
50- quinquaginta	90- nonaginta

5) Yuzliklarni yasash uchun birlik sonlaridan keyinikki yuz, uch yuz va olti yuz sonlarini ifodalashda **-centi**, qolgan yuzliklarni ifodalashda **-genti** qo'shimchalari qo'shiladi.

100- centum	600- sescenti, ae, a
200- ducenti, ae, a	700- septingenti, ae, a
300- trecenti, ae, a	800- octingenti, ae, a

6) 21 dan 27 gacha, 31 dan 37 gacha va hakazo sonlarni yasashda ikki xil usul qo'llaniladi:

- a) avval o'nlik keyin birlik **viginti tres, viginti sex**; yoki
- b) avval birlik keyin o'nlik **tres et viginti, sex et viginti**.

Sanoq sonlarning turlanishi

Lotin tilida sanoq sonlardan **unis, a, um, duo, ae, tres, ia, ducenti, -ae, -a**, va qolgan yuzliklar, hamda **milia** kelishiklarda turlanadi. Boshqa sonlar esa turlanmaydi.

Unus, a, um soni faqat birlik sonda huddi ko'rsatish olmoshlaridek turlanadi.

m. f. n.

Nom. Unus una unum

Gen. unius unius unius

Ikki **duo, ae** soni faqat ko'plikda, huddi **I** va **II** turlanish otlaridek qo'shimchalarni olib tashlanadi.

m. f. n.

Nom. Duo duae duo

Gen. duorum duarum duorum

Uch **tres, ia** soni faqat ko'plikda uchinchi turlanishi otlaridagi unlilar varyantidek turlanadi.

m. f. n.

Nom. tres tria

Gen. trium trium

Ikki yuzdan to'qqiz yuzgacha bo'lgan sonlar ham faqat ko'plik sonda, I va II turlanish otlaridek turlanadi.

m. f. n.

Nom. Ducenti ducentae ducenta

Gen. ducentorum ducentarum ducentorum

Tartib sonlar (*numeralia ordinalia*)

Lotin tilida ham tartib sonlar huddi nemis va rus tillaridagi kabi rod, son hamda kelishik qo'shimchalariga ega bo'lib, I-II turlanish sifatlaridek turlanadi. Tartib sonlarning yasalishi quyidagi qoidalarga binoan yuz beradi:

1) Birinchi va ikkinchi tartib sonlari huddi rus, ingliz, nemis va fransuz tillaridagi kabi boshqa o'zakdan hosil bo'ladi:

O'zbekcha	lotincha	ruscha	inglizcha	nemischa	fransuzcha
bir	unus, a, um	один, а, о	one	eins	un, une
birinchi	primus, a, um	первый, ая, ое	first	erste	premier, e
ikki	duo, ae	два, две	two	zwei	deux
ikkinchi	secundus, a, um	второй, ая, ое	scond		second

2) Uchdan o'n yettigacha tartib sonlarini yasash uchun, sanoq sonlarning asosiga **-us, -a, -um** rod qo'shimchalari qo'shiladi.

O'zbekcha	rim raqami	sanoq son	tartib son
Uchinchi	III	tres	tertuis, a, um
To'rtinchi	IV	quattuor	quartus, a, um
Beshinchi	V	quinque	quintus, a, um
Oltinchi	VI	sex	sextus, a, um

3) O'n sakkizdan yuqori sonlarda esa, sanoq sonlarning asosiga **-essim** va **-us, -a, -um** rod qo'shimchalari qo'shiladi.

O'zbekcha	rim raqamlari	sanoq son	tartib son
O'n sakkiz inchi	XVIII	duodeviginti	duodevicessimus, a, um
O'n to'qqizinchi	IXX	undeviginti	undevicessimus, a, um
Yigirmanchi	XX	viginti	vicessimus, a, um

Sanoq sonlar orasida faqat unus, a, um; duo, duae, duo; tres, tria rod qo'shimchasiga ega. Tartib sonlar I guruh sifatleri kabi moslashadi va turlanadi.

Taqsim va ravish sonlar (*distributive et adverbia*)

Taqsim (distributiva)

1. *singuli, ae, a* - bittadan

2. *binos, ae, a* - ikkittadan

3. *ternos, ae, a* - uchtadan

10 *denos, ae, a* - o'ntadan

100 *centenis, ae, a* - yuztadan

1000 *singula milla* (milleni) – mingtadan

Ravish (adverbia)

semel – bir marotaba

bis - ikki marotaba

ter - uch marotaba

decies – 10 marotaba

centies – 100 marotaba

milies – 1000 marotaba

Taqsim sonlar suffiks – *n-* va jinslarning ko'plik shaklidagi –*I, ae, a* yordamida tuziladi. Ravish sonlar esa suffiks –*ies* yordamida tuziladi. Nechtadan? So'rog'iga javob bo'ladigan taqsim sonlar ot bilan kelishilgan holda ko'plik shuklida sifat kabi I va II turlanishlar bo'yisha turlanadi.

Old qo'shimcha sifatida qo'llaniluvchi lotin va yunon sonlari.

Anatomik terminshunoslikda lotin kelib chiqishiga ega son prefikslari, farmasevtik va klinik terminshunoslikda esa yunon kelib chiqishiga ega son prefikslari ustunlik qiladi.

O'zbekcha	Lotin prefikslari	Misollar	Yunon prefikslari	Misollar
yarim	semi-	semilunaris, e yarimoysimon	hemi-	hemispherium, i n yarim palla
bir	uni-	unicornis, e bir shoxli	mono-	mononucleosis, is f mononukleoz
ikki	bi-	biceps, ipitis ikki boshli	di-	dicheilia, ae f qo'sh lab
uch	tri-	trigeminus, a, um uch shoxli	tri-	trioxazinum, i n trioksazin
to'rt	quadri-	quadriceps, ipitis to'rt boshli	tetra-	tetraboras, atis m tetraborat
besh			pent-	pentaminum, i n pentamin
olti			hex-	hexenalum, i n geksenal
yetti			hept-	heptylresorcinum, i m geptilrezorsin
sakkiz			octo-	octoestrolum, i n oktestrol

III! (Nota Bene!) Rim raqamlari — qadimgi rimliklar qo'llagan raqamlar.

Rim raqamlari 7 ta: I, V, X, L, C, D, M. Rim raqamlar aslida lotin harflari bo'lib, ularning son qiymatlari quyidagicha:

Simvol	<u>I</u>	<u>V</u>	<u>X</u>	<u>L</u>	<u>C</u>	<u>D</u>	<u>M</u>
Qiymat	1	5	10	50	100	500	1000

Har qanday natural sonni Rim raqamlari yordamida yozish mumkin, bunda quyidagi qoidaga rioya qilinadi:

1. katta raqam kichigidan oldin yozilsa, raqamlar qo'shiladi.

Masalan, $LI = 50 + 1 = 51$; $CI = 100 + 1 = 101$; $XI = 10 + 1 = 11$.

2. kichik raqam kattasidan oldin yozilsa, katta raqamdan kichigi I lik, X lik va C lik sonlar ayriladi.

Masalan $XL = 50 - 10 = 40$; $XC = 100 - 10 = 90$; $IX = 10 - 1 = 9$.

3. Sonlarni yozishda ayni bir Rim raqamlari ketma-ket 3 martadan ko'p qatnashmaydi.

Masalan, $XXX = 30$, ammo 40 o'rniga XXXX emas, balki $XL = 50 - 10 = 40$ yoziladi. Rim raqamlari yordamida sonlar ustida arifmetik amallar bajarish noqulay. Rim raqamlari endilikda asrlar, asar boblari, oylarning raqamlari, tartib sonlarini belgilashda qo'llaniladi.

Masalan, XXI asr, VII bob, sentyabr — IX oy, III chorak.

Qadimgi rim xalqlari hozirgi kunda ham "*rim raqamlari*" nomi bilan saqlanib kelayotgan raqamlash tizimdan foydalanganlar. Biz va butun dunyo, bu tizimdan hozirda ham bayram kunlarini belgilashda, konferensiyalarning tartib raqamini belgilashda, kitobning boblarini (masalan, so'z boshi betlarini), tarixdagi asrlarni, she'rlarning bandlarini va hokazolarni raqamlashda juda keng foydalanamiz.

Tarixi

Rim raqamlarining kelib chiqishi haqida aniq ma'lumotlar yo'q. V raqami dastlab qo'l panjasini tasvirlash belgisi sifatida, X esa ikkita beshlikdan tuzilgan bo'lishi ehtimol. Huddi shunga o'xshash 1000 ni tasvirlovchi belgi 500 ni tasvirlovchi ikki belgidan (yoki aksincha) tuzilgan bo'lishi mumkin.

Rim raqamlashida beshlik sanoq tizimining izlari sezilib turibdi. Rimliklar tilida (lotin tilida) esa beshlik sanoq, tizimining asari yo'q. Demak, bu tizimni rimliklar boshqa xalqlardan olgan bo'lishi kerak (etrusk xalqidan olingan bo'lishi juda ehtimol).

5000 gacha bo'lgan hamma butun sonlar yuqorida aytilgan raqamlarni takrorlab yoziladi. Bunda katta raqam kichik raqamdan oldin (chapda) tursa, bu raqamlar qo'shiladi, agar kichik raqam katta raqamdan oldin (chapda) tursa (bu holda uni takror yozish mumkin emas) kichigi kattasidan ayriladi.

Masalan, VI = 6, ya'ni 5+1; IV = 4, ya'ni 5-1; XL = 40, ya'ni 50-10; LX = 60, ya'ni 50+10. Bir xil raqam ketma-ket uch martadan ortiq yozilmaydi: LXX = 70; LXXX = 80; 90 soni XC shaklida yoziladi (LXXXX shaklda emas).

Dastlabki 12 ta son rim raqamlari bilan quyidagicha yoziladi:

I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII

Misollar: XXVIII = 28, XXXIX = 39;

CCCXCVII = 397; MDCCCXVIII = 1818.

Bu xil yozishda katta sonlar bilan arifmetik amallar bajarish juda qiyin. Shunga qaramay Rim raqamlashi Italiyada XIII asrgacha, g'arbiy Yevropaning boshqa mamlakatlarida esa XVI asrgacha ishlatib kelingan.

I *Mustaqil bajarish uchun mashqlar.*

84-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Musculus biceps femoris, musculus quadratus femoris, musculus biceps brachii, musculus triceps brachii, nervus trigeminus

85-mashq. So'zlarni lotin tiliga moslashtirib tarjima qiling.

1. Birinchi va beshinchi barmoq.
2. Ikkinchi va uchinchi falanga.
3. Beshinchi va oltinchi qism.
4. Uchinchi bo'g'im.
5. Yettinchi bo'yin umurtqasi.

86-mashq. Tarjima qiling.

Trecenti sexaginta quinque dies;

Trecentorum octaginta octo dierum;

Anno millesimo nongentesimo septuagesimo sexto.

Cor in quattuor partes dividitur

In serie vertebrarum cervicalium prima vertebra atlas, secunda axis, septima promines nominator.

Uyga vazifa

87-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Duodenum musculus quadratus plantae, musculus triceps surae, ligamentum quadratum, lamina quadrigemina, lobus quadratus hepatis.

88-mashq. So'zlarni lotin tiliga moslashtirib tarjima qiling.

1. Beshinchi bo'yin umurtqasi.
2. O'n ikkinchi ko'krak umurtqasi.
3. Uchinchi kichik boldir arteriyasi.
4. Birinchi va ikkinchi katta jag' tish.

89-mashq. Tarjima qiling.

Trecentae sexaginta quinque noctes.

Annus millesimus nongentesimus septuagesimus sextus.

Duo superiora et duo inferiora.

Duos ventriculos et duo atria.

Os zygomaticus tria foramina et duos processus frontalem.

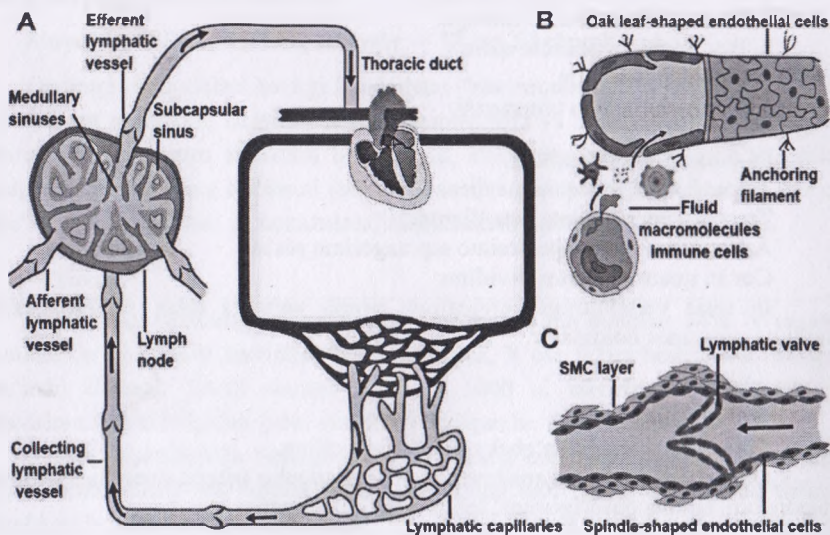
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ubi concordia, ibi victoria* - Totuvlik bor joyda g'alaba bor.
2. *Una hirunda non facit ver* - Bitta qaldirg'och bahor olib kelmaydi.
3. *Usus optimus magister est* - Tajriba eng yaxshi ustozdir.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida sonlar nechtaga bo'linadi?
2. Sanoq sonlarda o'ngacha sanay olasizmi?
3. Tartib sonlarda o'ngacha sanay olasizmi?
4. Lotinchada qanday old qo'shimchali sonlar bor?
5. Yunonchada qanday old qo'shimchali sonlar bor?

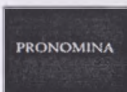

20-rasm. Limfa (limpha) aylanish tizimi.

QON TOMIRLAR TIZIMI HAQIDAGI ILM - ANGIOLOGIA

Qon tomirlar tizimining umumiy anatomiyasi

Tomirlar tizimi organizmda muhim vazifani bajaradi. Ularning ichida suyuqlik *hema, limpha* (qon, limfa) oqadi. Bu suyuqlik hujayra, to'qimalar hayoti uchun kerak bo'lgan ozuqa moddalar va kislorodni (arteriyalar) yetkazib beradi, ulardan organizm uchun keraksiz moddalarni ekskretor a'zolariga (venalar) olib borib tashqariga chiqaradi. Tomirlar ichidagi suyuqlik tarkibiga qarab ikki qismga: qon tomirlar va limfa tomirlarga bo'linadi. Qon tomirlar teri va shilliq pardalar epiteliyida, sochlarda, ko'z olmasining shox pardasida va bo'g'imlar tog'ayida bo'lmaydi. Qon tomirlar tizimida qon oqadi. Bu tizimga arteriyalar, venalar, mikrosirkulator tizim va yurak kiradi. Bu tizim organizmda modda almashinuvini ta'minlaydi. Qon tomirlar tizimining markaziy a'zosi yurak - *cor, kardia* hisoblanadi. U ritmik ravishda qonni harakatga keltiradi. Yurakdan boshlanib, organizmga tarqaladigan tomirlar arteriyalar deb ataladi. Bu nomni birinchi bo'lib eramizdan oldingi uchinchi asrdayashagan Gippokrat bergan bo'lib *aër* — havo, *tereó* — saqlayman degan ma'noni bildiradi. Hujayra va to'qimalardan qonni yuqkka olib keluvchi tomirlar venalar deyiladi. Arteriya va venalar o'rtasidagi mikrosirkulator qism: arteriola, prekapillar, kapillar, postkapillar va venulalardan iborat. Odam tanasida ikkita (katta va kichik) qon aylanish doirasi tafovut qilinadi. Kichik (o'pka) qon aylanish doirasi o'pkada qonni kislorod bilan boyitish uchun xizmat qiladi. U o'ng qorinchadan o'pka poyasi bo'lib boshlanib, o'pkaga yetib kelib o'ng va chap o'pka arteriyasiga bo'linadi va alveolalarni o'rab karbonat angidridni alveolaga berib, kislorodni qabul qiladi. Kislorodga to'yingan qon 4-7 ta o'pka venalari orqali chap bo'lmachaga quyiladi. Katta qon aylanish doirasi chap qorinchadan aorta bo'lib boshlanadi. Aortadan chiqqan arteriyalar a'zolar va to'qimalarga tarqaladi. To'qima va a'zolardan chiqqan venalar o'zaro qo'shilib ikkita yirik: yuqori va pastki kovak venalarni hosil qilib o'ng bo'lmachaga quyiladi. Bundan tashqari, uchinchi (yurak) qon aylanish doirasi yurakning o'zini qon bilan ta'minlaydi. U aortadan chiqadigan yurakning toj arteriyalari bo'lib boshlanib, yurak venalari bo'lib tugaydi. Yurak venalari vena sinusini hosil qilib o'ng bo'lmachaga ochiladi. Arteriya va venalarning o'rtasida mikrosirkulator tizim joylashgan bo'lib, qon bilan to'qima o'rtasidagi aloqani ta'minlaydi. Bu tizim arterioladan boshlanadi. Uning tarkibiga prekapillar, kapillar va postkapillar kirib venullarga o'tib ketadi.

OLMOSH VA RAVISH SO'Z TURKUMLARI.

Darsning maqsadi: Veterinariya terminologiyasida olmosh va ravishning qo'llanilishi va so'z yasashda ishlatilishini o'rganish. Ot, sifat va

son o'rnida qo'llaniladigan olmoshlarni o'rganish.

Darsning mazmuni: lotin tilida ham o'zbek tilidagidek olmosh (*pronomina*)lar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

1. **Pronomina personalia** – Kishilik olmoshlari
2. **Pronomina reflexivum** – O'zlik olmoshlari
3. **Pronomina possessiva** – Egalik olmoshlari
4. **Pronomina demonstrativa** – Ko'rsatish olmoshlari
5. **Pronomina determinative** – Aniqlash olmoshlari
6. **Pronomina relativa** – Nisbiy olmoshlari
7. **Pronomina interrogativa** – So'roq olmoshlari
8. **Pronomina indefinita** – Gumon olmoshlari
9. **Pronomina negativa** – Inkori olmoshlari.

Pronomina personalia (Kishilik olmoshlari)

Kishilik olmoshlari otlar kabi kelishiklarda turlanib, ularning I va II shaxs birlik va ko'plik formalari mavjud.

Kishilik olmoshlarining kelishiklarda turlanish jadvali.

Numerus	Casus	Persona prima	Persona secunda
Singularis	Nom.	<i>ego</i> - men	<i>tu</i> - sen
	Gen.	<i>mei</i> - mening	<i>tui</i> - sening
	Dat.	<i>mihi</i> - menga	<i>tibi</i> - senga
	Acc.	<i>me</i> - meni	<i>te</i> - seni
	Abl.	<i>me</i> - mendan	<i>te</i> - sendan
Pluralis	Nom.	<i>nos</i> - biz	<i>vos</i> - sizlar
	Gen.	<i>nostris</i> - bizning	<i>vestris</i> - sizlarning
	Dat.	<i>nobis</i> - bizga	<i>vobis</i> - sizlarga
	Acc.	<i>nos</i> - bizni	<i>vos</i> - sizlarni
	Abl.	<i>nobis</i> - bizdan	<i>vobis</i> - sizdan

Pronomina reflexivum (O'zlik olmoshlari)

Lotin tilida o'zlik olmoshlarining faqat III shaxs formasi mavjud bo'lib, ular rus tilidagi hamma shaxslar bilan moslashadi. Lotin tilida I va II shaxs kishilik olmoshlari yordamida qo'llaniladi. Masalan: *in aqua me video* – men o'zimni (aksimni) suvda ko'rayapman; *te vides* – sen o'zingni ko'rayapsan; *se*

videt – u o‘zini ko‘rayapdi; *nos videmus* – biz o‘zimizni ko‘rayapmiz; *vos videtis* – sizlar o‘zingizni ko‘rayapsizlar; *se vident* – ular o‘zlarini ko‘rayapdilar.

O‘zlik olmoshlari kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Singularis et pluralis	
Nominativus	-
Genetivus	sui – o‘zining
Dativus	sibi – o‘ziga
Accuzativus	se – o‘zini
Ablativus	se – o‘zidan

O‘zlik olmoshlari xuddi kishilik olmoshlaridek “*cum*” predlogi bilan ham qo‘llanadi: *secum* – o‘zim bilan.

Pronomina posesova (Egalik olmoshlari)

Egalik olmoshlari morfologik jihatidan birinchi va ikkinchi turlanishdagi sifatlarga o‘xshaydi. Masalan,

<i>meus , mea , meum</i>	- мой, моя , моё - mening
<i>tuus , tua , tuum</i>	- твой, твоя, твоё - sening
<i>suus , sua , suum</i>	- свой, своя, своё - o‘zinning
<i>noster, nostra, nostrum</i>	- наш, наша , наше - bizning
<i>vester, vestra , vestrum</i>	- ваш, ваша , ваше - sizning.

Hozirgi zamon hind-yevropa tillarida egalik olmoshlari ko‘proq ega vazifasida kelmoqda.

Masalan:

<i>amo (1 - shaxs) amicum meum</i>	- men o‘zinning do‘stimni sevaman.
<i>amas (2 - shaxs) amicum tuum</i>	- sen o‘zingning do‘stingni sevasan
<i>amat (3 - shaxs) amicum suum</i>	- u o‘zining do‘stini sevadi.

Pronomina demonstratova (Ko‘rsatish olmoshlari)

Lotin tilida ko‘rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so‘zlovchiga nisbatan yaqin va uzoqligini ko‘rsatish uchun qo‘llaniladi. Ko‘rsatish olmoshlari kishilik olmoshlari o‘rnida ham qo‘llaniladi.

Hiс, haec, hoc (эта, этот, это) – bu. Bu ko‘rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so‘zlovchiga nisbatan yaqinligini ifodalaydi;

Iste, istu, istud (этот, эта, это; тот, та, то) – bu ko‘rsatish olmoshlari predmat va shaxsning so‘zlovchiga nisbatan 2-shaxsga aloqadorligini ko‘rsatadi.

Ille, illu, illud (τοτ, та, то) - bu ko'rsatish olmoshlari predmed va shaxsni so'zlovchiga nisbatan uzoqligini ifodalaydi.

Is, eu, id (этот, эта, это; тот, та, то) - bu ko'rsatish olmoshlari predmet va shaxsni so'zlovchiga nisbatan qaysinisi qarashli ekaligini ko'rsatish uchun qo'llaniladi.

Masalan: Hunc librum legi – Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki meni qo'limdagi yoki yonimdagi).

Istum librum legi.- Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki sening qo'lingdagi yoki qo'shni stoldagi).

Illum librum legi - Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki hozir menda yo'q kitobni).

Eum librum legi - Men bu kitobni o'qidim. (Qaysiki men o'ylagan kitobni).

Is, eu, id ko'rsatish olmoshlari 3-shaxs birlikda kishilik olmoshlari o'rnida qo'llaniladi.

Pronomona determinatova (Aniqlash olmoshi)

Aniqlash olmoshiga quyidagilar kiradi: *ipse, ipsu, ipsum* - o'zi (uchchala rodda); rus tilida esa (сам, сама, само) ma'nolarini ifodalaydi. Bu aniqlik olmoshlari *ille, illa, illud* ko'rsatish olmoshlari kabi kelishiklarda turlanadi, lekin nom. Acc. sing.da neutrumda - *m-* qo'shimchasi bilan turlanadi. *Idem, iudem, idem* – uchchala rodda "o'shani o'zi" ma'nosini ifodalaydi. Rus tilida (тот же, он же) – ma'nolarini ifodalaydi. Bular ham *is, eu, id* korsatish olmoshlari kabi turlanadi, va *-dem* - yuklamasidan tarkib topadi va acc.sing. va gen.plur.da - *m – n* - ga aylanadi.

Pronomina relatova (Nisbiy olmoshlar)

Lotin tilida *quo, quae, quod* nisbiy olmoshlari qo'llanadi. Bu nisbiy olmoshlar sifatlar kabi "qaysiki"; rus tilida (который, -ая, -ое) ma'nolarini va otlar kabi kim?, nima? ma'nolarini ifodalaydi. *Quo, quae, quod* – nisbiy olmoshlari uchchala rodda kelishiklarda quyidagicha turlanadi:

Causus	Singularis			Pluralis		
	M	F	N	M	F	N
Nom.	quo	quae	quod	quo	quae	quae
Gen.	cujus	cujus	cujus	quorum	quarum	quorum
Dat.	quo	quo	quo	quibus	quibus	quibus
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	que	quo	quibus	quibus	quibus

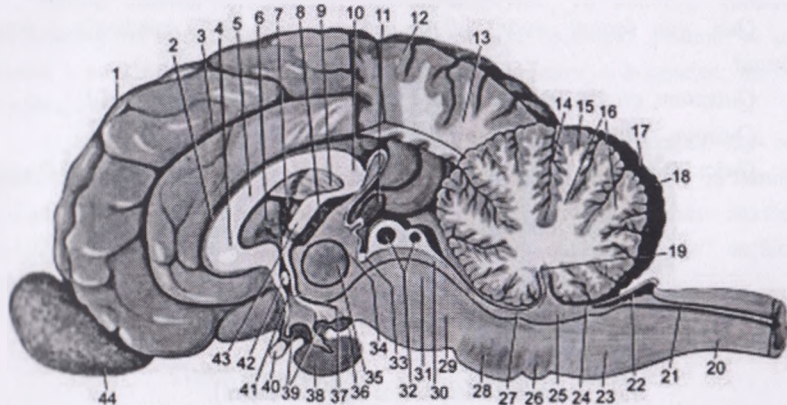
Pronomina interrogatova (So'roq olmoshlari)

Quo?, *quae?*, *quod?* olmoshlari sifatlarga nisbatan qanday? qanaqa? qaysi? so'roq olmoshlari vazifasida ishlatiladi. Turlanishda ular nisbiy olmoshlar *quo*, *quae*, *quod* kabi turlanadi. Otlarga nisbatan qo'llanadigan so'roq olmoshlari quyidagilar: *quis?*, *quid?* - *kim?*, *nima?*. *quis?* - so'roq olmoshi xuddi *qui* so'roq olmoshidek; *quid* - so'roq olmoshi esa *quod* - so'roq olmoshidek turlanadi va ularning faqat birlik formasi mavjud.

Agar otlar bittadan ortiq bo'lsa, *uter*, *utra*, *utrum* (который -ая-ое (из двух) кто?, что?- (из двух) - qaysiki ikkitadan bittasini ifodalash uchun ishlatiladi. *Qui?* nisbiy so'roq olmoshi Genetivusda turlanganda *cujus?*, *quorum?* (kimning?, kimlarning?) nisbiy-so'roq olmoshlarini ham ifodalaydi:

Cujus liber est? - Kimning kitobi?

Quorum libri sunt? - Kimlarning kitoblari?

21-rasm. Bosh miyaning saggital kesimi:

1 - o'ng yarim shar; 2 - qadoqsimon tana jiyagi; 3 - kamar jiyagi; 4 - targ'il tana tirsagi; 5 - qadoqsimon tana stvoli; 6 - iyaning yon qorinchasi; 7 - yon orinchaning tomirli chigali; 8 - uchinchi qorinchaning tomirli chigali; 9 - qorinchalararo shaffof to'siq; 10 - qadoqsimon tana aylana valigi; 11 - epifiz; 12 - kulrang modda; 13 - oq modda; 14 - miyachaning birlamchi yorig'i; 15 - miyacha po'stlog'i; 16 - oq modda (savr daraxti shoxi); 17 - miyacha; 18 - chuvalchangsimon o'simt; 19 - uchki qismi; 20 - orqa miya; 21 - markaziy kanal; 22 - to'rtinchi qorinchaning tomirli chigali; 23 - uzunchoq miya; 24 - miyaning orqa elkani; 25 - to'rtinchi qorincha; 26 - rapetsiyasimon tana; 27 - miyaning oldingi elkani; 28 - miya ko'prigi; 29 - katta miya oyoqchasi; 30 - o'rta miyaning suv yo'li; 31 - yopqich; 32 - to'rt tepalik plastinkasi; 33 - miyaning orqa qo'shilish joyi; 34 - uchinchi qorincha; 35 - ko'rish do'ngligining oralq moddasi; 36 - so'rg'ichsimon tana; 37 - yoriqcha ustuni; 38 - gipofiz; 39 - kulrang do'nglik; 40 - ko'rish nervi; 41 - oxirgi plastinka; 42 - miyaning oldingi qo'shilish joyi; 43 - oriqcha; 44 - hidlov piyozchasi.

Pronomona indefinota (Gumon olmoshlari)

Gumon olmoshlari *quīs, quo*, olmoshlariga quyidagi noaniqlik qo'shimchalarini qo'shish bilan hosil qilinadi: *alī, piam, quam, dam, que, vis, libet va cunqu*. Gumon olmoshlari gapda ot yoki sifat o'rnida ham kelishi mumkin.

Ot gumon olmoshlari:

Quīs, qua, (quae), quīd alīquīs, alīquū, alīquid - kimdir – (ктонибудь)

Quispiam, quaepiam, quidpiam

Quisquam, quidquam, (quicquam)

Quidam, quaedam, quiddam – kimdir – (кто то)

Quisque, quiaequē, quidque - har bir – (каждый)

Sifat gumon olmoshlari

Quo, qui (quae), quōd; alīquo, alīquū, alīquod – qandaydir - (какойнибудь)

Quispiam, quaepiam, quodpiam – qandaydir – (какой то)

Quisque, quaeque, quodque – har bir – (кажды)

Quicunque, quaecunque, quodcunque – qanday bo'lsa ham – (какой бы ни).

Tibbiyotda quyidagi olmoshlar qo'llaniladi:

1. Pro me	— o'z im uchun
2. Per se	— toza holda
3. Da tales doses	— shunday miqdorda ber

Adverbium (Ravish so'z turkumi).

Lotin tilida ravish ikki turga bo'linadi:

1. Mustaqil ravishlar: fere- deyarli, ubi – qayerda, semper-har doim
2. Sifatdan tashkil topgan ravishlar

Ravishlar sifatlarning *gen.sing.* dagi qo'shimchasining o'zgarishi bilan hosil bo'ladi. Ikkinchi turlanishdagi sifatlarning *gen.sing.* dagi *-i-* qo'shimchasini *-e-* qo'shimchasiga almashinishi natijasida hosil qilinadi.

Nom.sing	Gen.sing.	Adverbium
Latus, e, um - keng,	lato	late,
rectus, a, um - to'g'ri,	recto	recte,
citus, a, um - tez,	cito,	cite
rarus, a, um - siyrak,	raro	rare
pulcher, a, um – chiroyli	pulchro	pulchre
minimus, a, um – eng katta	minimo	minime

fortissimus, a, um - eng mard fortissimo fortissime

Uchinchi turlanishdagi sifatlardan *gen.sing.* dagi *-is-* qo'shimchasini *-iter-* suffiksi bilan, negizi *-nt-* bilan tugagan sifatlarga *-er-* suffiksini qo'shib ravish hosil qilinadi.

Nom.sing	Gen.sing.	Adverbium
acer – o'tkir	acris	acriter
celer – tez	celeris	celeriter
fortis – mard	fortis	fortiter
felix – baxtli	felicis	feliciter
sapiens – dono	sapientis	sapienter

Ravish sifatida sifatlarning va otlarning *acc.* va *abl.sing.* (neutrum) shakllarining ba'zilarini ishlatiladi. Masalan, *partim- qisman;* *multum* – ko'p; *primum* – avvalom bor, birinchidan; *facile* – oson; *casu* – behosdan; *multo* – ko'pgina; *merito* – munosib.

Ravishlarning qiyosiy darajasi sifatida, sifatlardan tashkil topgan *-ius-* bilan tugallanadigan sifatlarning neutrum rodiga tegishli *acc.sing.* shakli qo'llaniladi. Misalan: *Altius* – balandroq; *latius* – kengroq; *celeris* – tezroq; *felicis* – baxtliroq. Ravishlarning ortirma darajasi sifatlarning ortirma darajasidan "e" suffiksini qo'shish bilan hosil qilinadi.

Masalan: *fortissime* (fortissimus- dan); *celerrime, minime.*

Tibbiyotda ko'p qo'llaniladigan ravishlar:

<i>ana</i> — teng, baravar	<i>cito</i> — tez, tezlik bilan
<i>statim</i> — darhol quantum	<i>satis</i> — keragicha
<i>bis</i> — ikki marta	<i>bene</i> — yaxshi
<i>optime</i> — juda yaxshi	<i>maxime</i> — juda katta
<i>minime</i> — juda kichik	<i>caute</i> — ehtiyotlik bilan
<i>aseptice</i> — zararsizlantirilgan holda	<i>exacte</i> — aniq
<i>exactissime</i> — juda ani	<i>grosse</i> — yo'g'on, katta
<i>modice</i> — o'rta, me'yorida	<i>calide</i> — issiq, issiqlik holatida
<i>frigide</i> — sovuq, sovuq usul bilan	<i>lente</i> — sekin (harakat asosida)
<i>tenuiter</i> — yupqa, mayda	<i>tenuissime</i> — juda yupqa, mayda
<i>semilente</i> — yanada sekinroq	<i>simpliciter</i> — oddiy
<i>atissime</i> — juda ham tezlik bilan,	<i>ultralente</i> — juda ham sekin
<i>longe</i> — yuqori darajada	

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

90-mashq. Soʻz birikmalarini turlang.

nostra magistra, amocūs meus, suus liber

91-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni oʻzbek tiliga tarjima qiling.

1. Amocūs meus mecum legīt et scribīt. 2. Amoci libros a me accipiunt. 3. Tibi ego doo, an non? 4. Pecuniam tibi debeo. 5. Epistūlam a te accipio. 6. Fabulam nobis narre! 7. Mecum ambula! 8. Sani sumus, ut vides.

92-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Men senga kitob joʻnatyapman. 2. Men bilan birga oʻqi. 3. Oʻqituvchi oʻquvchilar bilan birga xat yozyapti. 4. Mening doʻstim yangi hikoya oʻqiyapti. 5. Bu uning oʻzining kitobi.

93-mashq. Quyidagi soʻzlarni oʻzbek tiliga tarjima qiling.

Da pro me, da pro auctore, pro usu proprio, recipe iodium per se ad usum internum, medicum me curat.

94-mashq. Quyidagi sifatlardan ravishlar hosil qiling.

altus, a, um – baland; brevis, e – qisqa; levis, e-yengil; prudens - har xil fikrli

95-mashq. Quyidagi ravishlarni lotincha muqobiliga qarab moslashtiring.

Grosse	— juda ham sekin
modice	— sovuq
longe	— yanada sekinroq
calide	— yoʻgʻon
frigide	— meʼyorida
lente	— favqulodda holat
semilente	— issiq
ultra lente	— sekin

Uyga vazifa

96-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni oʻzbek tiliga tarjima qiling.

1. Ager ab illis colitur, qui agricolae vocantur. 2. Isti libri tibi a me mittuntur. 3. Perdo etiam id, quod habeo. 4. Quod hodie non est, id cras erit. 5. Cum duo faciunt idem, non est idem. 6. Idem sum, qui eram.

97-mashq. Quyida olmoshlar ishtirok etgan gaplarni lotin tiliga tarjima qiling.

1. Biz o'zimizning do'stlarimizga yordam beryapmiz. 2. O'qituvchi bizga kitob beryapti. 3. Menda bu kitob yo'q. 4. Men otamga xat yozyapman.

98-mashq. Gaplarni tarjima qiling va olmosh turini aniqlang.

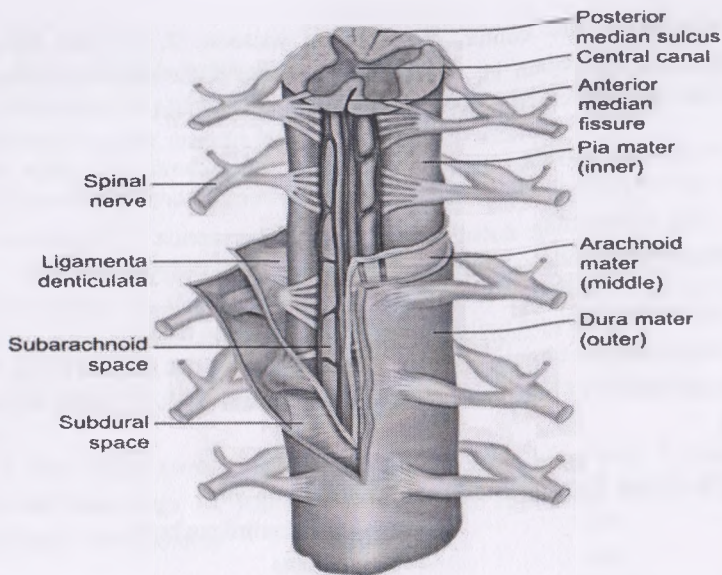
1. Hic dies alios mores postulat. 2. Haec mea culpa non est. 3. Ipse ego is sum adulescens, quem tu quaeris. 4. Nihil difficili amanti puto. 5. Natura nihil facit frustra.

99-mashq. Quyidagi ravishlarni o'z o'rniga qo'ying.

ana	— zararsizlantirilgan holda
cito	— juda katta
citissime	— juda kichik
statim	— ehtiyotlik bilan
quantum satis	— teng
bis	— tez
bene	— juda ham tez
optime	— darhol
maxime	— keragicha
minime	— ikki marta
caute	— yaxshi
aseptice	— juda yaxshi

100-mashq. Quyida ravshlar qatnashgan gaplarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Da citissime, para infusum calide, extende tenuissime, spiritus Vini optime rectificatus, sirupus simpliciter, misce liquorem exactissime, statim da medicamentum, pulvis modice grossus, pulvis longe subtilissimus.

22-rasm. Orqa miya (medula spinalis) ni tuzilishi.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vox audita latet littera scribta manet* - Aytilgan soʻz uchib ketar, yozilgani qolar.
2. *Optimum medicamentum quies est* - Orom eng yaxshi malhamdir.
3. *Alit lectio ingenium* - Oʻqish aqlni mustahkamlaydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Lotin tilida olmoshlarning qanday turlari mavjud?
2. Kishilik olmoshlari kelishiklarda qanday turlanadi?
3. Oʻzlik olmoshlari asosan qaysi shaxslarda qoʻllaniladi?
4. Ravishlar nechaga boʻlinadi?
5. Mustaqil ravishlar qanday?
6. Yasama ravishlar qanday hosil qilinadi?

I BO'LIM. ANATOMIYA VA GISTOLOGIYA ATAMASHUNOSLIK TA'LIMOTI BO'YICHA TAKRORLASH

Maqsad: O'tilgan materialni tizimli qaytarish, tibbiyot terminlarini bosh va qaratqich kelishik birlik va ko'plik sonlarida tarjima qilish mahoratini mustahkamlash.

1 *Mustaqil bajarish uchun mashqlar.*

100-mashq. Berilgan so'zlarning lotin tili lug'at shaklini ayting:
chigal, ichak, gangliy, til, ariq, teshik, yuza, yo'li, asab, o'simta, mushak, halta, qirg'oq, o'q, shox, yoriq, qism, boylam, sinus, qovoq, suyak, tish, tizim, muguz, bronx, tomir, do'mboqcha, yonoq.

101-mashq. Berilgan so'z birikmalarini og'zaki tarjima qiling:

A. margo anterior, os hyoideum, nodus lymphaticus, spina nasalis posterior, colon transversum, fissure orbitalis, radix vestibularis, foramen occipital magnum, crista tuberculi minoris, fornix pharyngis, meatus externus, incisura pancreatis, dura mater encephali, lobus hepatis dexter.

B. corpus vesicae felleae (biliaris), ampulla recti, ligamentum fibulare, cornu minerale, musculus glut(a)eus minor, ductus hepaticus sinister.

C. nervus facialis, glandula lacrimalis, stratum cerebrale, musculus transversus menti, cavitas nasi propria, ductus sublingualis major, nervus muscoli tensoris veli palatini, hiatus canalis nervi petrosi minoris, apex radices dentis.

102-mashq. Berilgan so'z birikmalarini og'zaki tarjima qiling:
pastki kesuvchi tish, so'rg'ichsimon katakcha, katta qanot, tishlararo bo'shliq, kichik tog'ay, kesuvchi kanal, kichik til osti yo'li, g'alvirsimon teshik, qon tomir, kichik shox.

103-mashq. Berilgan so'z birikmalarini *Gen. pl.* ga qo'yib yozing:
burun bezi, alveola teshigi, pastki bo'g'im o'simtasi, tepa suyagi.

104-mashq. Lotin tiliga tarjima qiling:

A. umumiy jigar yo'li, orqa miya gangliyi, ichki eshituv yo'li, vena chigali, katta nog'oraning o'tkir qirrasi, tepa do'mbog'i, yuqori qoziq tish, chakka chizig'i, tishlararo so'rg'ich, burun to'sig'ining ko'taruvchi mushak, ko'krak qafasining aylantiruvchi mushak, yuqori halqumning toraytiruvchi mushak, og'iz burchagining tushiruvchi mushak, bosh mushaklari, yonbosh chigallar, kalta me'da venalari, kichik tanglay kanallari, (asab) chanoq tugunlari, tana sohalari, qattiq miya pardalarining sinuslari, tog'ay o'ymalari, oldingi o'rta orqa miya

venalari, og'iz lablari, hiqildoq mushaklari, qorin mushaklari, ko'krak mushaklari, jigar bo'laklari, tomirlar tomirlari, ensa mushaklari, o'ng bo'lmacha kavak venalari sinusi, aorta qopqoqlari yetishmovchiligi, orqa serbar mushagi, kalla asablarning o'zaklari, yuqori chig'anoq boylami, orqa miya asablarining chigallari, jigar boylamlari, umumiy uyqu chigali, ensa shoxining piyozchasi, bel asablari, umumiy o't yo'lining qisuvchi mushagi, qizil suyak ko'migi, taloqning visseral yuzasi.

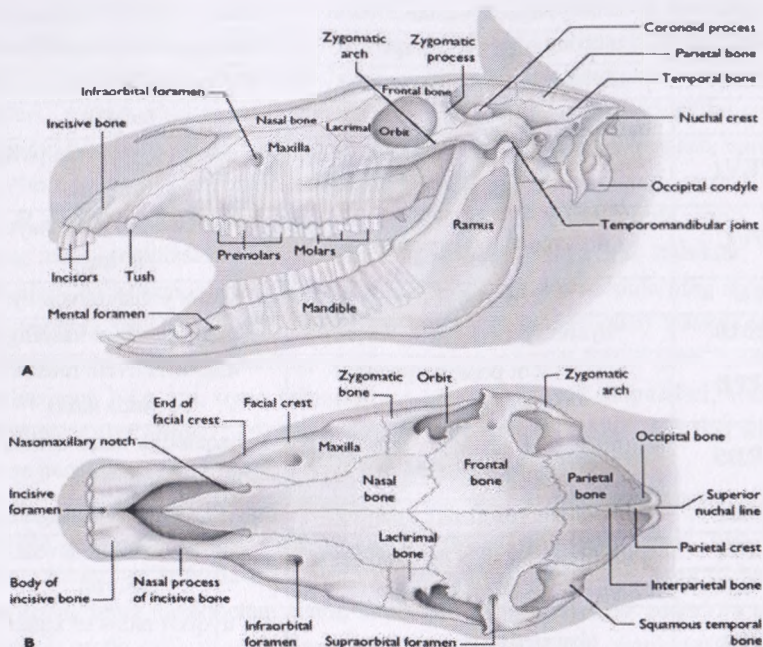
B. qo'shimcha umurtqaga oid vena, parietal qorin parda, qo'l bosh barmog'ining yaqinlashtiruvchi mushak, orqa dumg'azaga oid teshiklar, tizza boylamlari, qo'l barmoqlarining fibroz qini, segmentga oid bronxlarning shoxlari, o't pufagining tanasi, siydik chiqaruv kanalining tashqi (chiqish) teshigi, siydik pufagining mushakka oid pardasi, yuqori oldingi yonbosh o'tkir qirra, qovurg'a boshchasining bo'g'imi, oyoq falangalararo bo'g'imi, suyak ampulalari, synovial bog'lanmalar (bo'g'imlar), chot mushaklari, o'ng o'pka venalari, teri bog'ichlari, nog'ora pardasi orqa cho'ntagi, buyrak usti bezining yuqori qirg'og'i.

C. yuz va chaynovchi mushaklar, tishning medial plastinkasi, tilning o'rtancha egati, ko'z kosasining yuqori va pastki devorlari, pastki tish yoyi, milklar, tishlar, og'iz bezlari, kesuvchi tishlarning medial yuzasi, orqa til bezlari, burun to'sig'ining harakatchan qismi, kurak-til osti mushagining yuqori va pastki qornchasi, pastki milk shoxlar, pastki jag'ning alveolaga oid qismi, pastki jag'ga oid limfa tuguni, tilning ko'r teshigi, qo'shimcha burun tog'aylari, burun atrofi sinuslari.

VETERINARIYA TIBBIYOTIDA QO'LLANILADIGAN QISQARTMA SO'ZLAR

Qisqartma	To'liq shakli	Ma'nosi
ABGs	arterial blood gases	arterial qonning gazga to'yinish darajasi
AIDS	acquired immune deficiency syndrome	orttirilgan immun tanqisligi sindromi
ARDS	acute respiratory distress syndrome	o'tkir nafas distressi sindrom
CA	cancer; chronological age; cardiac arrest	saraton; taqvim yosh; yurak to'xtashi
CF	cystic fibrosis	kistali fibroz
COPD	chronic obstructive pulmonary disease	surunkali obstruktiv o'pka kasalligi
CO2	carbon dioxide	uglerod dioksidi
CPAP	continuous positive airway pressure	doimiy musbat bosim

CPR	cardiopulmonary resuscitation	yurak-o'pka qayta jonlantirish
CT	computed tomography	kompyuter tomografiyasi
DPT	diphtheria, pertussis, tetanus	bo'g'ma, ko'kyo'tal, qoqshol
Dx	diagnosis	tashxis
FEV1	forced expiratory volume in one second	bir soniyada jadal chiqarilgan nafas hajmi
FVC	forced vital capacity	(o'pkalarning) jadal hayotiy sig'imi
HF	heart failure	yurak yetishmovchiligi
HMD	hyaline membrane disease	gialin pardalar kasalligi
IPPB	intermittent positive-pressure breathing	takrorlanuvchi musbat bosimda nafas
IRDS	infant respiratory distress syndrome	chaqaloqlar nafas distressi sindromi
MRI	magnetic resonance imaging	magnit rezonans tomografiyasi
NMT	nebulized mist treatment	purkagich bilan davolash
O₂	oxygen	kislorod
OSA	obstructive sleep apnea	uyquda nafas to'xtashi sindromi
PCP	<i>Pneumocystic pneumonia</i> ; primary care physician; phencyclidine (hallucinogen)	pnevmosistali zotiljam; birinchiyordam shifokori; fensiklidin (gallutsinatsiya chaqiruvchi vosita)
PFT	<i>pulmonary function test</i>	o'pka faoliyati tekshiruvi
PND	<i>paroxysmal nocturnal dyspnea</i>	tungi paroksizmal nafas qisishi
RD	<i>respiratory disease</i>	nafas yo'llari kasalligi
SIDS	<i>sudden infant death syndrome</i>	chaqaloqning to'sitdan o'lishi sindromi
SOB	<i>shortness of breath</i>	nafas qisishi
TB	<i>tuberculosis</i>	sil
URI	<i>upper respiratory infection</i>	yuqori nafas yo'llari infeksiyasi
VC	<i>vital capacity</i>	(o'pkaning) tiriklik sig'imi

23-rasm. Bosh suyagining tuzilishi.

TAKRORLASH UCHUN ANATOMIYA VA GISTOLOGIYA ATAMASHUNOSLIK BO‘LIMIDAN TEST SAVOLLARI

1. “Z” kabi o‘qiladigan so‘zni toping.
a. salus b. status c. cavernosus d. situs
2. Qaysi so‘zda “c” – “ts” dek o‘qiladi?
a. cellula b. copia c. casus d. chirurgia
3. Qaysi so‘zda “C” – “K” tovushini beradi?
a. cošta b. medice c. difficile d. cito
4. “tsi” tovushini beradigan so‘zni toping.
a. scaphoideum b. ductus c. distantio d. cauda
5. “F” tovushini beradigan so‘zni toping.
a. nephrosis b. rhizome c. psychosis d. thymus
6. “I” tovushini beradigan so‘zni toping.
a. maius b. iugum c. iunctura d. platysma
7. Qaysi so‘zda “z” – “ts” dek o‘qiladi?

- a. zona b. trapezius c. influenza d. azygos
- 8. “Y” yoziladigan soʻzni koʻrsating.**
a. ps...chologia b. ang...o c. l...tho d. k...nesis
- 9. «Z» tovushini beradigan soʻzni toping.**
a. saepe b. destillatus c. laesio d. spiritus
- 10. «C» qaysi soʻzda «k» dek oʻqiladi?**
a. cauda b. cerosus c. bacillus d. species
- 11. “ph” birikmasini soʻzlardan biriga qoʻying.**
a. ra...e. b. ...lexor c. ...issura d. ...oveola
- 12. “th” birikmasini soʻzlardan biriga qoʻying.**
a.orax b. ...endo c. leva...or d. cavi...as
- 13. Urgʻuni toʻgʻri qoʻying.**
a. mas-to-i`-de-us b. mas-to-de-us`
c. mas-to-i-de`-us d. mas-to`-i-de-us
- 14. 3-chi boʻgʻinga tushadigan soʻzni toping.**
a. pop-li-te-a b. la-cri-ma-lis c. lum-ba-lis d. la-bi-rin-thus
- 15. Nechinchi boʻgʻnga urgʻu tushayapti. e-pi-gas-tri-um**
a. 3 b. 2 c. 1 d. 4
- 16. Urgʻuni uchinchi boʻgʻinga tushadigan soʻzni toping.**
a. fis-su-ra b. gin-gi-vae c. abc-ces-sus d. pal-pc-bra
- 17. Tarjima qiling . Yuqori jagʻning doʻmbogʻi.**
a. tuber maxillae b. tuberes maxilla
c. tuber maxillae superiors d. maxilla tuberes
- 18. Tarjima qiling. Katta boldir suyagining tanasi.**
a. corpus ossis tibiae b. corpus tibiae
c. corpus ossis maiores d. tibia corpus
- 19. Tarjima qiling. Umurtqaning tanasi.**
a. corpus vertebrae b. corpus columnae vertebrali
c. vertebra spinalis d. vertebrae corpus
- 20. Tarjima qiling. Aortaning yoyi.**
a. arcus aorta b. aortae arcus
c. aorta thoracalis d. arcus peluxis
- 21. Tarjima qiling. Kalla suyagining asosi.**
a. bases cranii b. cranium basis
c. basis cauda d. basis spinalis

22. Tarjima qiling. Kurakning bo‘yni.
a. collum scapulae b. scapulae collum
c. colli scapulae d. colli scapula
23. Tarjima qiling. Qovurg‘a bo‘ynining qirrasini.
a. crista colli costae b. costa crista cervicis
c. collum costa crista d. crista costa colli
25. Tarjima qiling. Qovurg‘a do‘mbog‘chasining bog‘lami.
a. ligamentum tuberculi costae b. tuber ligamenti costae
c. tuber costae ligament d. ligamentum tuberculi costae
26. Tarjima qiling. Qovurg‘a yoyining plastinkasi.
a. lamina arcu vertebrae b. arcus lamina vertebrae
c. laminae arcus vertebrae d. lamina arcus vertebrae
27. Qo‘shimchasini yozing. Nog‘ora bo‘shlig‘ining tomi.
Tegmen cavi tympan...
a. -i b. -um c. -icus d. -er
28. Kelishigini aniqlang. "Ligamenta tertia"
a. Nom. sing b. Gen. sing c. Alb. sing d. Nom. plur
29. Tarjima qiling. «Tish ildizi»
a. radix dentes b. radices dentis c. radix dentis d. radice dentis
30. Tarjima qiling. «Yurak uchi».
a. apex cordis b. apicis dentis c. apicis cordis d. apicis cordis
31. Tarjima qiling. «Nervlarning egatlari».
a. sulci nervi b. sulci nervorum c. sulcus nervi d. sulcus nervorum
32. Terminlardan moslashmagan aniqlovchili jumlani toping.
a. margo uteri b. basis externa
c. margo sinister d. phalanx media
33. Qo‘shimchasini toping. Vertebra thoracic...
a. -i b. -us c. -a d. -um
34. Qo‘shimchasini toping. Sinus petros...
a. -um b. -a c. -i d. -us
35. Qo‘shimchasini toping. Pars petros.....
a. -ae b. -um c. -a d. -us
36. Qo‘shimchasini toping. Os occipital....
a. -i b. -e c. -us d. -um
37. Qo‘shimchasini toping. Plexus venos.....

a.- u b.-a c.-us d.-is

38. Qo'shimchasini toping. Tuber frontal.....

a.- ae b.-e c.-um d.-us

39. Moslashtiring. Arcus zygomatic.....

a.- um b.- I c.-us d.-is

40. Moslashtiring Abl .pl. Faciebus articular.....

a.- is b.-us c.-a d.- ibus

41. Terminni tugating. Ko'ndalang o'simta. Processus

a. transversu b. transversus c. transversum d. transversa

42. Terminni tugating. Yumaloq bog'lam. Ligamentum

a. teres b. teretis c. rotundus d. rotunda

43. Sinonimini toping. Qayiqsimon. Navicularis

a. scaphoideus b. cuneiformis c. sphenoidalis d. palmaris

44. Sinonimini toping. Ponasimon. Sphenoidalis

a. cuneiformis b. navicularis c. scaphoideus d. palmar

45. Ma'nosini toping. Toshsimon tangachali yoriq.

a. petrosquamosa b. clinoidea. c. sphenoidalis d. fissura squamosa

46. Gen.sing. ga termini qo'ying. "processus articularis inferior"

a. processus articulares inferioris b. processi articulari inferioris
c. processus articularis inferioris d. processu articularis inferioris

47. Qo'shimchasini toping. Tuberculum thyroideum super....

a.- ium b.-ioris c.-ius d.-ior

48. Faqat 2-guruh sifati bilan yozilgan terminni aniqlang.

a. os temporale frontale b. os nasale medium
c. ganglion cervicale superius d. sulcus parietalis internus

49. To'ldiring. Orqaning eng uzun mushagi. Musculus long... dorsi

a.- us. b.-ior c.-ius d.-issimus

50. To'ldiring. Jimjiloqning kalta mushagi. Musculus brevis

a. indicis b. digiti minimi c. pollicis d. digiti prima

51. To'ldiring. Kattaroq dumba mushagi. Musculus gluteus

a. minor b. maior c. maximus d. magnus

52. To'ldirib yozing. Yuqorigi va pastki qovurg'alarga tegishli

chuqurchalar.

Foveae costales superir et inferior

a.-es b.-a c.-ius d.-ior

53. To'ldirib yozing. Yuqorigi va pastki bo'g'imga tegishli chuqurcha.
Fovea articularis super... et infer...
a.-ae b.-es c.-ius d.-ior
54. To'ldirib yozing. Dumg'aza suyagining asosi. Basis ossis sacr...
a.- is b.-i c.-um d.- alis
55. Mos keladigan so'zni toping. Uzunroq suyak. Os
a. longus b.longissimus c.longum d .longius
56. Mos keladigan so'zni toping. Uzunroq qovurg'a. Costa
a. longa b.longissima c .longior d.longius
- 57.Sred. rodda gi qiyosiy darajadagi qo'shimchani aniqlang.
a.-us b.-ius c.-er d.-ior
58. "minus" sifatini terminlardan birida qo'llang.
a. os frontale min... b. arcus parietalis min...
c.trachanter min... d.alla min...
59. Moslashtiring. pars petros...
a. -i b. -um c. -a d. us
60. Tarjima qiling. Orqaning eng keng muskuli.
"musculus lat ... dorsi."
a.-ussimus b.-i c. -issimus d.-issima
61. Qiyosiy darajadagi jen. roddagi qo'shimchani aniqlang.
a-ioris b -ior c-ius d-issimus
62. To'ldiring. Dumbaga tegishli eng kichik mushak.
Musculus gluteus
a. maior b.maximus c. minimus d.minor
63. To'ldiring. Eng yuqorigi burun chig'anog'. Concha nasalis
a. superior b.superius c.supremus d. suprema
64. To'ldiring . Facies articulares ...
a. superioris b. superius c.superiores d. superior
65. To'ldiring. Qalqonsimon tog'ayni yuqorigi shoxi.
Cornu cartilaginis thyroideae
a. superius b.suprema c.supremum d.superiori
66. Mos keladiganini toping. Yurakning eng kichik venalari.
Venae cordicis
a. minimae b.minus c.minores d.minima
67. Tarjima qiling. Eng katta dumba muskuli.

a. musculus gluteus maximus b. musculus gluteus maior
c. musculus glutei maximus d. muscoli glutei maximi

68. Terminni davomini yozing. Burunning suyakli to‘sig‘i.

Septum osseum

a. nasus b. nasui c. nasi d. nasorum

69. Terminni davomini yozing. Umurtqaqa oid pog‘onasining bog‘lami.

Ligamentum columnae.....

a. vertebrale b. vertebralis c. vertebralium d. vertebrae

70. To‘ldiring. O‘ng yurak bo‘lmachasining bo‘sh sinusi.

Sinus atrii dextri cav...

a.- is b.- ae c.-i d.-arum

71. Tarjima qiling. Boshning to‘g‘ri muskuli

a. musculus rectus capitis b. muscoli recti capitis

c. musculis rectis capitis d. capitis recti musculus

72. To‘ldiring. O‘pka tanasining qopqog‘i.

Valvula trunci

a. pulmonalis b. pulmonale c. pulmo d. pulmonis

73. Juftini toping. Bezning katta til osti oqimi

Ductus..... *glandulae maior*

a. subcutaneus b. hypoglossus c. hyoideus d. sublingualis

74. Juftini toping. Katta ensaga tegishli teshik.

a. Foramen occipitale maior b. Foraminis occipitale maius

c. Foramen occipitale maius d. maius occipitale foramen

75. To‘ldiring. Facies anterior partis petros...

a.- e b.-ae c.-um d.-i

76. Kerakli qo‘shimchani qo‘ying. O‘ng qo‘lning birinchi barmog‘i.

Digitus primus manus dextr...

a.- ae b.-a c.-um d.- er

77. To‘ldiring. Kichik boldir suyagi boshchasining orqa bog‘lami.

Ligamentum capitis fibulae

a. posterior b. anterior c. posterioris d. posterius

78. Tarjima qiling. Xalqumning o‘rta qisuvchi mushagi.

a. musculus constrictor medius laryngis

b. musculus medius constrictor laryngis

c. musculus constrictor medius pharyngis

d. musculus pharynx constrictor medius

- 79. Tarjima qiling. Yuqorigi o'qsimon bo'shliqning egati.**
 a. sulcus sinu sagittalis superiores b. sulcus sinus sagittalis superioris
 c. sulcus sinuum sagittalis superioris d. sulci sinus sagittalis superioris
- 80. Tarjima qiling. Siydik pufagini qisuvchi mushak.**
Musculus sphincter vesicae
 a. urinariae b. ureteris c. urinae d. urinarii
- 81. Tarjima qiling. Og'iz burchagini tushiruvchi mushak.**
Musculus labii oris
 a. levator b. extensor c. flexor d. adductor
- 82. To'ldiring. O'n ikki barmoqli ichakni yuqoriga yo'naltiruvchi qismi.**
Pars ... duodeni
 a. ascendens b. descendens c. communicans d. abductor
- 83. Kerakli qo'shimchani toping. Jigarning bog'lami.**
Ligament.... hepatis
 a. -ae b. -um c. -es d. -a
- 84. Kerakli qo'shimchani yozing. Suyaklararo kaft usti bog'lamlari.**
Ligament.... intercarpea interossea
 a. ae b. i c. um d. a
- 85. Mos keladigan so'zni toping. Uzoqlashtiruvchi mushak.**
Musculus
 a. abductor b. flexor c. adductor d. levator
- 86. Mos keladigan so'zni toping. Ko'taruvchi mushak.**
Musculus
 a. levatoris b. adductor c. flexor d. . levator
- 87. Mos keladigan so'zni toping. Yoyuvchi mushak.**
Musculus
 a. extensor b. extensoris c. constrictor d. levator
- 88. Kerakli so'zni aniqlang. Yaqinlashtiruvchi mushak.**
Musculus pollicis
 a. abductor b. extensor c. adductor d. depressor
- 89. To'ldirib yozing. Bosh miyaning oq moddasi.**
Substantia alba
 a. medullae spinalis b. dura mater c. cerebri d. medulla ossium
- 90. To'ldiring. Burun atrofidagi bo'shliqlar.**
 paranasales

a.sinus b.sini c.sinua d.sinuum

91. To'ldiring. O'rtadagi shoxlar.

..... *mediales*

a. rames b. ramus c.rami d.ramorum

92. Mos keladigan so'zni toping. Yumaloq mushak.

Musculus

a. teres b.rotundus c. durus d.circumflexa

93. To'ldiring. Yumaloq bog'lamning kesmasi.

Incisura ligament

a. teretes b.rotundi c.teretis d. rotundum

94. Nom.plur. da to'g'ri moslashgan jumlani toping.

a. nodi lumbales b. nodi profunda

c. nodi occipitalium d. nodi pectoralia

95. O'zbek tiliga tarjima qiling. Nuclei nervorum cranialium.

a. asablarining o'zakkari b. kalla suyagi asablarining o'zagi

c. kalla suyagi asabining o'zagi d. kalla suyagi nervlarining o'zakkari

96. Lotin tiliga tarjima qiling. Kovak venalarning bo'shliqlari.

a. sinus venarum cavarum b.sinus venae cavus

c.sinus venae cavae d.sinus veni cavi

97. Kelishigini aniqlang. Ganglia thoracica.

a. nom. sing b.abl. sing c.gen. sing d. nom. plur

98. Nom plur. ga termni qo'ying.

a.facies lateralis b.facies lateralium

c.facie lateralis d.facies laterals

99. 4- turlanishdagi otni toping.

a.viscus b.corpus c.sulcus d.processus

100. Lotin tiliga tarjima qiling. «Dumbaga tegishli shox»

a. cornu coccygeus b. cornu sacrale

c. cornu coccygeum d.cornu sacralis

101. Tarjima qiling . Til osti oqimi.

a. ductus sublingualis b.ductus hyoideus

c. ductus hypoglossus d.ductus hepaticus

102.Toping. «Jimjiloqni uzoqlashtiruvchi mushak».

a. musculus abductor pollicis longus

b. musculus levator digiti minimi

c. musculus extensor digiti minimi brevis

d. musculus adductor digiti minimi

103. Tarjima qiling. «Siydik pufagi».

a. vesica urinaria b. vesica uteri

c. vesica fellea d. vesica uterina

104. 4-turlanishdagi otni ko'rsating.

a. genu b.pectus c.occiput d. sulcus

105. 5 - turlanishdagi otni ko'rsating.

a. facies b. paries c. pes d. stapes

106. Kelishigini aniqlang. "Facie articulari"

a. Alb sing. b. Nom sing. c.Nom plur. d.Gen sing.

107. Qanday nomlanadi? Ko'rsatkich barmoq.

a. index b.pollex c.medius d.minimus

108. Qanday nomlanadi? Qo'lning bosh barmog'i.

a. index b.minimus c.medius d.pollex

109. Qanday nomlanadi? O'rta barmoq.

a.medius b.annularis c. index d.minimus

110.Qanday nomlanadi? Nomsiz barmoq .

a. medius b. pollex c. annularis d. minimus

111. Qanday nomlanadi? Jimjiloq.

a. minimus b.pollex c.medius d.index

112. Kerakli old qo'shimchasini toping. Pastki jag'ning pastki chuqurchasi.

Fovea ...mandibularis

a.sub b.intra c.hypo d.post

113. Kerakli old qo'shimchasini toping. Yuqorigi me'da osti o'simtasi.

Processusgastricus superior.

a.supra binfra c.hypo d.post

114. Kerakli old qo'shimchasini toping. Ko'z osti kanali.

Canalis ...orbitalis

a.infra b.sub c.hypo d.post

115. Kerakli old qo'shimchasini toping. O'rtadagi kurak osti shoxi.

Ramusclavicularis orbicularis medialis

a.supra b.infra c.hypo d.post

116 .Kerakli old qo'shimchasini toping.

Ganglionvertebrale

a.inter b.infra c.intra d.epi

117. Kerakli old qo'shimchani toping. Quloq oldidagi bez.

Glandulaauricularis

a. para b.peri c. post d.retro

118. Mosini toping. Do'ng ustidagi yana ham ko'tarilgan joy.

a. epicondylus b.condylus c. pylorus d.condilaris

119. Mos keladigan so'zni toping. Bachadon bo'yinchasining bog'lami.

Ligamentumuteri

a. cervix b.cervicis c.colli d.cavitas

120. Mos keladigan so'zni toping. Umurtqalarning teshiklari.

.....vertebrarum

a. foramina b.foraminis c. foramenes d. foramen

121. Kerakli qo'shimchani toping. Yuzning suyaklari.

Oss... faciei

a.- ae b-a c.-es d.-ua

122. To'ldiring. Limfa tomirlari. Vas ... lymphatic

a. -us, -a b.- a, -a c.-um,-ia d.-es, -ium

123. 3- turlanishdagi otni aniqlang.

a. crus b.medicus c.processus d. morbus

124. Terminni toping. Suyak iligi.

a. medulla ossium b. cerebrum osseum

c.encephalon osseum d.medula ossis

125. Tarjima qiling. «Bosh miyaning yumshoq miya pardasi».

a. pia mater encephali b.dura mater cerebri

c.tunica pia encephali d.mater pia encephali

126. Moslashtiring. "Homo aegrot...."

a.- um b.- a c.-i d.-us

127. Juftini toping. O'qsimon qirg'oq. *Margo ...*

a. squamosus b.occipitalis

c.squamosus sagitalis d. frontalis

128. Mos keladigan so'zni toping. Tishlarning kanallari.

a. canalis dentium b.canalis dentis

c.canales dentes d.canales dentium

129. Sinonimini toping. Thorax

a.pectus b.cavitas c. sternalis d.pectoralis

130. To'g'ri tarjima qiling. Birinchi va ikkinchi tish

a. dens primi et secundi b. dens prima et secunda
c. dens primum et secundum d. dens primus et secundus

131. Muj. roddagi otni toping.

a. canalis b. auris c. mucilago d. vas

132. Muj. roddagi 3- turlanishdagi soʻzni koʻrsating.

a. pes, pedis b. os, osis c. foramen, inis d. articulatio, ionis

133. 3-turlanishdagi muj .roddagi otni koʻrsating.

a. sanguis, inis b. pectus, oris c. tuberositas, atis d. tuber, eris

134. Juftini aniqlang. Oddiyroq boʻgʻim.

a. articulatio simplicius b. articulatio simplicis
c. articulatio simplicior d. articulatio simplex

135. «Keng boʻgʻim» - degan jumlaning tarjima qiling.

a. Articulatio longa b. Articulatio composita
c. Articulatio brevis d. Articulatio lata

136. Kerakli qoʻshimchani toping. Hiqildoqning togʻ aylari.

Cartilagin laryngis

a.- is b.-es c.- ae d.-a

137. Kerakli qoʻshimchani toping. Boshning sohalari.

Region..... capitis

a. is b.-i c.- es d.-a

138. Moslashtiring. Koʻruv kanali. Canalis optice ...

a.-um b.-a c.-us d.-is

139. Terminni qaratqich kelishigini koʻplik formasiga qoʻying.

Articulatio fibrosa

a. articulationum fibrosarum b. articulationum fibrosae
c. articulatione fibrosae d. articulationum fibrosarum

140. Tarjima qiling. Qoʻshimcha burun togʻ aylari.

a. cartilago accessoria nasales. b. nasales cartilago accessoria
c. cartilago nasales accessoria d. cartilagine nasales accessoriae

141. Jen. poddagi otni toping.

a. manus b. vasa c. ganglia d. canalis

142. Gen. plur.ga termini qoʻying. Koʻz kosasiga tegishli qism.

a. partium orbitalium b. pars orbitalis
c. partis orbitalis d. partes orbitales,

143. Jen. roddagi otni toping.

a. gaster b.ganglia c. systema d.sanguis

144. 3- turlanishdagi jen. roddagi otni ko'rsating.

a. cartilago, inis b. canalis, is c. cortex, icis d. rabies, ei

145. Juftini toping. Til osti suyagi. Os

a.hyoideum b.hyoidea c.hypoglossus d.sublingualis

146. Juftini toping. Yumaloq teshik. Foramen

a. rotundum b.teretis c.rotundus d.teres

147. To'ldirib yozing. Choklarning suyaklari suturarium

a. os b.ossis c. ossa d.ossium

148. Mos keladigan so'zni toping. Ko'r teshik.

a. foramen teres b.foramen nutricum

c. foramen caecum d.foramen rotundum

149. Moslashtiring. Tovonga oid do'mboq.

Tuber calcane...

a.- us b.-a c.- um d.-is

150. Tarjima qiling. Katta teshik.

a. foramen magnum b. foramen minima

c. foramen magna d. foramen maius

151. To'ldirib yozing. Venalarning teshiklari. foramina...

a. venarum b. venae c.venis d.venam

152. Kerakli qo'shimchani qo'ying. Tomirlarning tomirlari.

Vasa vas...

a.- um b.-a c.-orum d.- is

153.Kerakli qo'shimchani qo'ying. Bo'g'im to'rlari.

Ret... articular...

a. - a b.-es c.- is d.-ia

154.Kelishigini aniqlang. Foramina ethmoidalia.

a. Nom. plur b. Gen.sing c.Gen.plur d.Abl.plur

155. Sredniy poddagi otni toping.

a. dens b.lien c.gaster d. zygoma

156. Moslashtiring. Corpus cavernos

a.- ae b.- um c.-is d.-e

157. «Bo'g'im to'ri » ni Abl.sing. ga qo'ying.

a. reti articulari b. brete articularis

c. crete articulari d. articularis retis

158. Sred. roddagi otni toping.

a. ren b. diafragma c. venter d. margo

159. Gen.plur.ga qo'ying. «Yonbosh teshik»

a. foraminum lateralium b. foramina lateralia

c. foramen laterale d. foramina laterales

160. Tarjima qiling. Tomirlarning tomirlari.

a. vasa vasum b. vas vasis c. vasa vasorum d. vasis vasorum

161. Sred.roddagi 3- turlanishdagi otni ko'rsating

a. cor, cordis b. gaster, gastris c. ren, renis d. margo, inis

162. Terminni toping. «Qon tomiri»

a. vas sanguineum b. vas superficiale

c. vas sinusoideum d. vasa vasorum

163. 3-turlanishdagi sred. roddagi otni ko'rsating.

a. oedema b. stratum c. paries d. apex

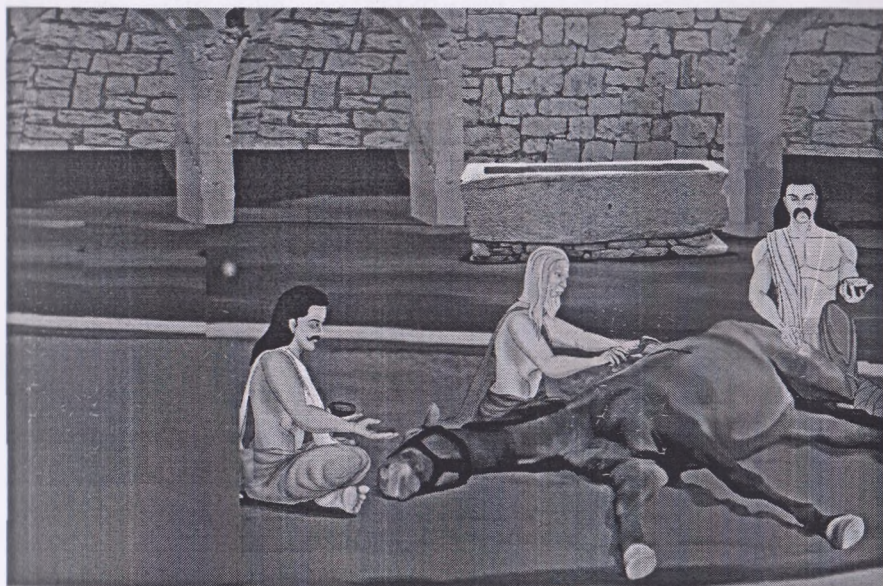
164. Tarjima qiling. «Tomirlarning nervlari»

a. nervi vasorum b. nervus vasis c. nervi vasis d. vasa nervi

165. Lotin tiliga tarjima qiling. «Paylarning qinlari».

a. vagina tendinum b. vaginae tendinum

c. vagina tendinis d. tendo vaginae

λόγος YUNON ALIFBOSI. ATAMASHUNOSLIKDA SO‘Z YASALISHINING UMUMIY TUSHUNCHALARI.

Darsning maqsad. Klinik atamalarni tahlil qilish; so‘z yasash vositalari va usullari bilan tanishish; murakkab atamalarni tahlil qilish va yasash ko‘nikmalarini o‘stirish. Yunon—lotin dublet va antonimik old qo‘shimchalari bilish. Perfiksial va presksal — suffiksial yasama so‘zlarni tahlil qilish va yasashni bilish.

YUNON ALIFBOSI (*Alphabetum Graecum*)

Littera	Nomen		Talaffuz (Pronuntiatio)		Finikiya maktubiga mos keladi (Congrua littera Phoenicia)	Yunon tilidan lotin tiliga transliteratsiya	
	Graece	Latine	Eski (Antiqua)	Bugun (Hodierna)		Eski (Antiqua)	Bugun (Hodierna)
Α α	ἄλφα	<u>Alpha</u>	[a] [a:]	[a]	Ⲁ 'Aleph	a	a

Β β	βῆτα	<u>Beta</u>	[b]	[v]	<u>Β</u> <u>Beth</u>	b	v
Γ γ	γάμμα	<u>Gamma</u>	[g]	[j] ante [ɛ] sive [i]; [γ] alterum	<u>Γ</u> <u>Gimel</u>	g	gh, g, j
Δ δ	δέλτα	<u>Delta</u>	[d]	[ð]	<u>Δ</u> <u>Daleth</u>	d	d, dh
Ε ε	ἒ, ἑψιλόν	<u>Epsilon</u>	[e]	[ɛ]	<u>Ε</u> <u>He</u>	e	e
Ζ ζ	ζῆτα	<u>Zeta</u>	[dz], postea [z:]	[z]	<u>Ζ</u> <u>Zain</u>	z	z
Η η	ῆτα	<u>Eta</u>	[ɛ:]	[i]	<u>Η</u> <u>Heth</u>	e, ē	i
Θ θ	θῆτα	<u>Theta</u>	[th]	[θ]	<u>Θ</u> <u>Teth</u>	th	th
Ι ι	ἰῶτα	<u>Iota</u>	[i] [i:]	[i], [j]	<u>Ι</u> <u>Iodh</u>	i	i
Κ κ	κάππα	<u>Cappa</u>	[k]	[c] ante [ɛ] sive [i]; [k] alterum	<u>Κ</u> <u>Kaph</u>	k	k
Λ λ	λάμβδα	<u>Labda</u>	[l]	[l]	<u>Λ</u> <u>Lamedh</u>	l	l
Μ μ	μῦ	<u>My</u>	[m]	[m]	<u>Μ</u> <u>Mem</u>	m	m
Ν ν	νῦ	<u>Ny</u>	[n]	[n]	<u>Ν</u> <u>Nun</u>	n	n
Ξ ξ	ξῖ	<u>Xi</u>	[ks]	[ks]	<u>Ξ</u> <u>Samech</u>	x	x, ks
Ο ο	ὀ, ὀμικρόν	<u>Omicron</u>	[o]	[ɔ]	<u>Ο</u> <u>'Ain</u>	o	o
Π π	πί	<u>Pi</u>	[p]	[p]	<u>Π</u> <u>Pe</u>	p	p
Ρ ρ	ῥῶ	<u>Rho</u>	[r], [r]	[r]	<u>Ρ</u> <u>Res</u>	r (ῥ: rh)	r
Σ σ	σῖγμα	<u>Sigma</u>	[s]	[s]	<u>Σ</u> <u>Sin</u>	s	s

ζ (finalis)							
Τ τ	ταῦ	<u>Tau</u>	[t]	[t]	✕ <u>Tau</u>	t	t
Υ υ	ῦ, ὕψιλόν	<u>Ypsilon</u>	[u] [u:], postea [y] [y:]	[i]	Υ <u>Vau</u>	u, y (inter consonante s)	y, v, f
Φ φ	φῖ	<u>Phi</u>	[p ^h]	[f]		ph	f
Χ χ	χῖ	<u>Chi</u>	[k ^h]	[ç] ante [ε] sive [i]; [x] alterum	origo disputanda est	ch	ch, kh
Ψ ψ	ψῖ	<u>Psi</u>	[ps]	[ps]		ps	ps
Ω ω	ῶ, ὠμέγα	<u>Omega</u>	[ɔ:]	[ɔ]	Ω <u>'Ain</u>	o, ɔ	o

Bo'lajak vrachni atamashunoslik (terminologik) jihatdan tayyorlash undan faqatgina atamalarni tushunishgina emas, balki ularni o'zlashtirib amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Veterinariya bilim yurtida o'qish davomida bo'lajak vrach turli mediko-biologik va klinik fanlarga oid atamalarga duch keladi. Bu esa unga o'z kasbining ilmiy tilini egallashga yordam beradi. Klinik atamashunoslik anatomiyadan keyin, ya'ni talabalar lotin grammatikasining asosiy qoidalarini o'zlashtirib bo'lgach o'rganiladi. Klinik atamashunoslikni o'rganish atama element (AE) deb nomlanuvchi alohida komponentlarning tahliliga asoslanadi. Har qanday so'z yasovchi element (o'zak negiz, old qo'shimcha prefiks, suffiks) atama element deyiladi. Atama elementlar muayyan ma'noga ega. Shuning uchun bir necha atama elementlaridan tuzilgan atamalarni tahlil qilishda asosiy ma'no tashuvchi atama elementlariga ilmiy jihatdan yondoshish maqsadga muvofiqdir.

Masalan, *proct barrhagia* atama elementlarni o'rganishda *proctorrhagia* atamasi beriladi — proktoragiya, to'g'ri ichakdan ko'p miqdorda qon aralash yiring ajralishidir. Ma'no tashuvchilar - to'g'ri ichak va qon aralash yiring ajralishi.

Atama elementlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Yunon o'zak atama elementlari - lotincha anatomik nomlarning ekvivalentlari.

Β β	βῆτα	<u>Beta</u>	[b]	[v]	Ⲗ <u>Beth</u>	b	v
Γ γ	γάμμα	<u>Gamma</u>	[g]	[j] ante [ε] sive [i]; [γ] alterum	Ⲛ <u>Gimel</u>	g	gh, g, j
Δ δ	δέλτα	<u>Delta</u>	[d]	[ð]	Ⲙ <u>Daleth</u>	d	d, dh
Ε ε	ἒ, ἐπιλόων	<u>Epsilon</u>	[e]	[ε]	Ⲟ <u>He</u>	e	e
Ζ ζ	ζῆτα	<u>Zeta</u>	[dz], postea [z:]	[z]	Ⲙ <u>Zain</u>	z	z
Η η	ῆτα	<u>Eta</u>	[ε:]	[i]	Ⲟ <u>Heth</u>	e, ē	i
Θ θ	θῆτα	<u>Theta</u>	[tʰ]	[θ]	Ⲙ <u>Teth</u>	th	th
Ι ι	ἰότα	<u>Iota</u>	[i] [i:]	[i], [j]	Ⲛ <u>Iodh</u>	i	i
Κ κ	κάππα	<u>Cappa</u>	[k]	[c] ante [ε] sive [i]; [k] alterum	Ⲙ <u>Kaph</u>	k	k
Λ λ	λάμβδα	<u>Labda</u>	[l]	[l]	Ⲛ <u>Lamedh</u>	l	l
Μ μ	μῶ	<u>My</u>	[m]	[m]	Ⲟ <u>Mem</u>	m	m
Ν ν	νῶ	<u>Ny</u>	[n]	[n]	Ⲛ <u>Nun</u>	n	n
Ξ ξ	ξῖ	<u>Xi</u>	[ks]	[ks]	Ⲟ <u>Samech</u>	x	x, ks
Ο ο	ὀ, ὀμικρόν	<u>Omicron</u>	[o]	[ɔ]	Ⲟ <u>'Ain</u>	o	o
Π π	πῖ	<u>Pi</u>	[p]	[p]	Ⲛ <u>Pe</u>	p	p
Ρ ρ	ῥῶ	<u>Rho</u>	[r], [r]	[r]	Ⲛ <u>Res</u>	r (ῥ: rh)	r
Σ σ	σίγμα	<u>Sigma</u>	[s]	[s]	Ⲟ <u>Sin</u>	s	s

ζ (finalis)							
Τ τ	ταῦ	<u>Tau</u>	[t]	[t]	<u>X Tau</u>	t	t
Υ υ	ῦ, ὕψιλόν	<u>Ypsilon</u>	[u] [u:], postea [y] [y:]	[i]	<u>Υ Vau</u>	u, y (inter consonante s)	y, v, f
Φ φ	φῖ	<u>Phi</u>	[p ^b]	[f]	origo disputanda est	ph	f
Χ χ	χῖ	<u>Chi</u>	[k ^b]	[ç] ante [ε] sive [i]; [x] alterum		ch	ch, kh
Ψ ψ	ψῖ	<u>Psi</u>	[ps]	[ps]		ps	ps
Ω ω	ῶ, ὠμέγα	<u>Omega</u>	[ɔ:]	[ɔ]	<u>Ο 'Ain</u>	o, ὀ	o

Bo'lajak vrachni atamashunoslik (terminologik) jihatdan tayyorlash undan faqatgina atamalarni tushunishgina emas, balki ularni o'zlashtirib amalda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Veterinariya bilim yurtida o'qish davomida bo'lajak vrach turli mediko-biologik va klinik fanlarga oid atamalarga duch keladi. Bu esa unga o'z kasbining ilmiy tilini egallashga yordam beradi. Klinik atamashunoslik anatomiyadan keyin, ya'ni talabalar lotin grammatikasining asosiy qoidalarini o'zlashtirib bo'lgach o'rganiladi. Klinik atamashunoslikni o'rganish atama element (AE) deb nomlanuvchi alohida komponentlarning tahliliga asoslanadi. Har qanday so'z yasovchi element (o'zak negiz, old qo'shimcha prefiks, suffiks) atama element deyiladi. Atama elementlar muayyan ma'noga ega. Shuning uchun bir necha atama elementlaridan tuzilgan atamalarni tahlil qilishda asosiy ma'no tashuvchi atama elementlariga ilmiy jihatdan yondoshish maqsadga muvofiqdir.

Masalan, **proct barrhagia** atama elementlarni o'rganishda **proctorrhagia** atamasi beriladi — proktoragiya, to'g'ri ichakdan ko'p miqdorda qon aralash yiring ajralishidir. Ma'no tashuvchilar - to'g'ri ichak va qon aralash yiring ajralishi.

Atama elementlar quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Yunon o'zak atama elementlari - lotincha anatomik nomlarning ekvivalentlari.

Masalan: Burun — *rhin* — nasus, i, m

Lab — *cheil* — labium, i, n

2. Soʻz oxirida qoʻllanuvchi atama element — organ va toʻqimalardagi patologik oʻzgarishlar, operatsiya turlari, diagnostik tekshirish yoki davolash usullarini ifodalaydi. Masalan: *ectomia* - organni butunlay olib tashlash, *scopia* - maxsus asbob yordamida organlarni ichki devori va yuzlarini tekshirish, *necrosis* — toʻqima va organlarni oʻlishi.

3. Affiksalar (prefiks va suffiksalar) — maʼno tashish jihatidan oʻzak atama elementlarga teng. Masalan: *dys-* - buzilish, biror bir funksiyaning izdan chiqishi; -*itis, -itidis* — biror narsaning yalligʻlanishi.

Masalan: *dystonia* - tonusning buzilishi, *gastritis* - oshqozonning yalligʻlanishi. Atama elementlarni oʻzlashtirish talabalarga soʻz boyligini kengaytirib meditsinaga oid atamalarni bemalol tushunish imkonini beradi.

Masalan: *Arteria* — atama elementdan 50 ga yaqin, *haem* va *aemia* atama elementlaridan esa 150 dan ortiq atama yasalgan. *Oste* atama element esa 100 atama tarkibida uchraydi.

Atama element baʼzan bir necha soʻz yasovchi elementlar:

oʻzak + *suffiks* + *qoʻshimcha* yoki

prefiks + *oʻzak* + *suffiks* + *qoʻshimchadan* ifodalanishi mumkin.

Masalan: *scler* + *os* + *is, ec-tom-ia*

Atama elementlar asosan soʻz boshida yoki soʻz oxirida keluvchi komponentlarga boʻlinadi. Masalan: *hyper* — yuqori, normadan yuqori, usti; *steth* — koʻkrak — boshlangʻich atama elementlar, *rrhagia* — qon ketish, *oma* — oʻsma, shish — oxirgi atama element va hokazo. Lekin juda koʻp atama elementlar atamaning boshida ham, oxirida ham qoʻllanishi mumkin. Masalan: *spkmmegalia, a e f* — *megalosplenja, ae f* — taloqning kattalashuvi. Ayrim mustaqil maʼnoga ega boʻlgan soʻzlar ham soʻng atama element sifatida qoʻllanishi mumkin: *ptosis, is f* — ptoz, koʻz qovogʻining tushishi; *gastro ptosis, is f* — gastroptoz, oshqozonning tushishi, pasayishi; *necrosis, is f* — nekroz — toʻqima yoki organning oʻlishi; *osteonecrosis, i s f* — osteonekroz, suyakning oʻlishi.

Klinik atamashunoslikni oʻzlashtirish metodikasi alohida atama elementlarning maʼnosini tushunish va yasama yoki murakkab atamalar yasash usullarini nazarda tutadi. Klinik atamalar odatda yasama yoki qoʻshma soʻzlardan ifodalanadi. Yasama soʻzlar *prefiks* + *oʻzak*; *prefiks* + *oʻzak* + *suffiks*; *oʻzak* + *suffiks*: *nephritis* - nefrit, buyrakning yalligʻlanishi; *para* + *neph* + *itis* — paranefrit, buyrak atrofi klechatkasining yalligʻlanishi va hokazo.

Qoʻshma soʻzlar ikki yoki undan ortiq oʻzakdan yasaladi. Yunoncha oʻzaklardan qoʻshma soʻz yasalganda koʻpincha “o” *interfiles* qoʻllanadi.

Masalan: *gastr + o + scopia* — gastrokopiya, gastrokop yordamida oshqozon shilliq pardasini tekshirish; *ot + o + rhin + o + logia* — meditsinaning quloq, burun, tomoq kasalliklarni davolash bilan shug'ullanuvchi bo'limi. Lekin "o" unlisi tushib qolishi ham mumkin: *tonsillectomia* — tonzillektomiya — bodomchani to'la olib tashlash.

Ko'pchilik yunon va lotin atamaları o'zbek tiliga (o'zbek tili grammatik qoidasiga asosan) tarjimasiz ko'chiriladi. Masalan: *chronicus, a, um* — xronik; *infarctus, us m* - infarkt. Ba'zi hollarda atama bilan birga uning tarjimasini ham berilishi mumkin. Masalan: *necrosis, i s f* - nekroz, o'lish; *transplantatio, o n i s f* transplantatsiya, ko'chirib o'tkazish. Bir so'zli atamalar yasash uchun o'zak va atama elementlarni bilish zarur. Meditsinaga oid atamalarda urg'u qo'yish qiyinchilik keltirib chiqaradi. *-ia* qo'shimchasi bilan tugallanuvchi yunoncha klinik atamalarda urg'u so'z oxiridan 2-bo'g'inga, *logia* so'zida esa oxiridan 3- bo'g'inga qo'yiladi. Masalan: *nephrectomia, hemiplegia, hypertonia, biologia, physiologia; -pathia, -graphia, -phonia* atama elementlari meditsinaga oid atamalarda qo'llanganda urg'u so'z oxiridan 2-bo'g'inga, boshqa sohalarga oid atamalarda esa so'z oxiridan 3-bo'g'inga tushadi.

Solishtiring:

❖ mastopathia	- sympathia
❖ cardiographia	- photographia
❖ aphonia	- symphonia

Lotin va yunon tillarining ixcham va mukammalligi o'zbek tilida bir necha so'zda berilgan tushunchani bir so'zda ifodalash imkonini beradi.

Masalan: *stomatitis, i s f* - og'iz bo'shlig'i pardasining yallig'lanishi. Meditsinaga oid atamalarni o'rganishda so'z yasash vositalari va usullarini bilish katta ahamiyatga ega.

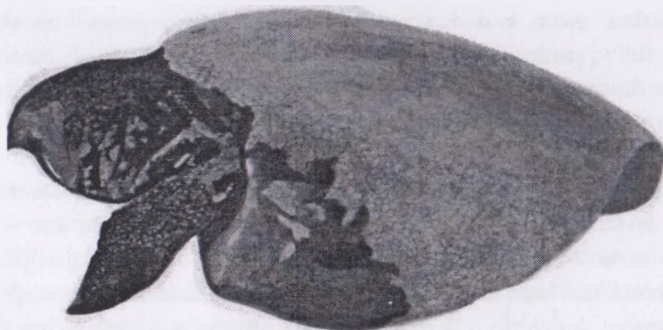
Ayrim yunon prefikslari birlamchi va ikkilamchi yoki ko'chma ma'noga ega. Birlamchi ma'noda ular ko'proq morfologik nomlarda, ko'chma ma'noda esa klinik atamalarda qo'llanadi. Shuningdek, lotin prefikslari lotincha negizga, yunon prefikslari esa yunoncha negizga qo'shiladi. Ba'zan istisno so'zlar ham uchrashi mumkin.

Misollar:

❖ Hypoglossus	- til osti suyagi
❖ internus	- ichki
❖ sublingualis	- til osti
❖ epicardium	- epikard

Istisno:

❖ Episternalis	- to'sh usti
❖ Endocervicalis	- bo'yin ichi

24-rasm. Qo'zi o'pkasida fibrinli nekrotik pnevmoniya.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

105-mashq. Quyidagi atamalar uchun umumiy AE (atama element) aniqlang, atamalarni tarjima qiling:

1. transplantatio

transfusio

hypertonia

supramandibularis

2. submandibularis

suprastemalis

mesoderma

infrastemalis

1. endoderma

dystonia

transversus

hypotonia

2. epistemalis

parastemalis

retromandibularis

transthoracalis

3. atonia

ectoderma

epidermis

106-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang. AE va atamalarning ma'nolarini solishtiring:

- 1) inter (costalis, muscularis, vertebralis)
- 2) contra (tussim, lateralis, indicatio)
- 3) re (constructio, animatio, spiratio)
- 4) (a, dys, hyper, hypo) trophia
- 5) (meso, epi, hypo) gastrium

107-mashq. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring:

extrapyramidalis, extramuralis (lat. *murus* — devor), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolaris (dentes), subpleuralis, connectivus (*textus* - to'qima: necto - to'qimoq, birlashtirmoq), adducens (lot. *duco* - o'tkazmoq), abducens, abductio, praeglaucoma, praecanqerosus, infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parastemalis, epistemalis, suprastemalis, subcorticalis, subduralis (miya pardasi), epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*aplico* - yopishtirmoq), antenatalis (lot. *natus* - tug'ilish), postnatalis, intertarsae, intranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis.

Uyga vazifa

108-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Yaqinlashtiruvchi muskul, uzoqlashtiruvchi muskul, til osti (yunon, lotin prefikslari bilan), operatsiyadan so'ng, kasallikni aniqlash, ishga layoqatsiz, ovqat hazm qilishning buzilishi, oldindan bilish, terining ichki (o'rta, tashqi) qavati.

109-mashq. Sifatlarni tarjima qiling.

Pastki jag' osti, ensa osti, til osti, bo'g'imlararo, muskullararo, to'sh orqasi, lunj orqasi, qorin tashqarisi, muskul ichi, qirg'oq tepasi, to'sh usti (2 xil old qo'shimcha bilan), til osti, umurtqalararo, qorin orqasi, halqum orqasi, kapsula ichi, buyrak usti, ko'krak ichi.

110-mashq. Berilgan atamalarni lotincha yozing.

Diagnoz, invalid, ektoblast, transplantatsiya, distoniya, gipoksiya, gipertrofiya, prognoz.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *De gustibus et coloribus non est disputandum* - Ta'm va rang haqida tortishmaydilar.

2. *Feci quod potui, faciant meliora potentes* - Men qo'limdan kelganini qildim, kim uddalasa undan yaxshiroq qilsin.

3. *Summumbonum medicinae sanitas* - Salomatlik tibbiyotning oliy maqsadidir.

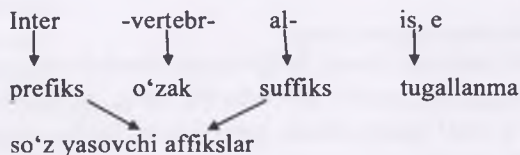
Nazorat uchun savollar:

1. Klinik atamashunoslik deganda nimani tushinasiz?
2. Klinik atamalarni bilish veterinariya vrachi uchun nimaga kerak?
3. Atama elementilaning (AE) qanday turlari mavjud?

KLINIK ATAMA, SO‘ZLARNING BO‘LINISHI VA YUNON-LOTIN ATAMA ELEMENTLARI.

Darsning maqsadi: So‘z tarkibi, morfema turlari, morfem tahlil haqida bilib olish. Dasturlangan o‘qitish usulidan foydalangan holda veterinariya tibbiyoti atamashunosligini o‘rganish; murakkab atamalarni tahlil qilish va suffekslarni yasash ko‘nikmalarini o‘stirish.

Darsning mazmuni: So‘z tarkibi quyidagi na mazmun, na shakl jihatidan bo‘linmas, eng kichik ma‘noli qismlar farqlanadi: *old qo‘shimcha (prefiks), o‘zak, suffiks va tugallanma (fleksiya)*. Ushbu eng kichik ma‘noli qismlar *morfema (yun. morphe - shakl)* deyiladi. O‘zakka nisbatan joylanishi bilan farq qiluvchi prefiks va suffiks birgalikda *so‘z yasovchi affikslar (lot. affixus - qo‘shimcha)* deyiladi. Ularning o‘zakka qo‘shilishidan yangi so‘zlar - *yasama so‘zlar* hosil bo‘ladi. *Tugallanma* - grammatik ahamiyatga ega affiks bo‘lib, shakl yasash (kelishik, son, rod) uchun xizmat qiladi. So‘zni morfemalarga bo‘lish *morfem tahlil* yoki *tarkibiy tahlil* deyiladi:

Tugallanmagacha bo‘lgan so‘zning o‘zgarmas qismi leksik ma‘no tashiydi va *so‘z negizi* deb ataladi.

Bevosita tarkib (BT) ga ko‘ra so‘z yasalishi tahlili. So‘z yasovchi va yasama negizlar.

So‘z yasalishi tahlilining mohiyati – so‘zdan ikki *bevosita tarkib (BT)* ni ajratib olishdir. Ular, qo‘shilishi tufayli yasama so‘z paydo bo‘ladigan, yagona parcha (so‘z yasovchi negiz) va affiks(lar). Morfem tahlilni so‘z yasalishi tahlili orasidagi farqni quyidagi misolda namoyish etish mumkin. Morfem tahlil nuqtai nazaridan *interlobularis* - bo‘laklararo sifati 5 morfemaga ajraladi: *inter-* (prefiks), *-lob-* (o‘zak), *-ul-*, *-ar-* (suffiks), *-is* (tugallanma); so‘z yasalishi nuqtai nazaridan esa 2 BT ajratiladi: *inter-* (prefiks) + *lobular(is)* (so‘z yasovchi negiz):

- ❖ *soʻz yasamaydigan negiz*
lob(us)
- ❖ *1-darajali yasama negiz*
lob-ul(us)
soʻz yasovchi negiz
- ❖ *2-darajali yasama negiz*
lobul-ar(is)
soʻz yasovchi negiz
- ❖ *3-darajali yasama negiz*
inter-lobular(is)
soʻz yasovchi negiz

Termin soʻzlarning boʻlinishi va yunon-lotin termin elementlari (TE)

Bir qismi qandaydir boshqa soʻzda qaytarilgan va maʼnolari jihatidan boʻgʻlangan soʻzlar *boʻlinuvchi* soʻzlar hisoblanadi. Boʻlinish *toʻliq* yoki *notoʻliq* boʻlishi mumkin:

1) **toʻliq boʻlinish** – pod-algia (*yun.* pus, podos + algos), pod-o-metria (*yun.* metreo) va neur-algia (*yun.* neuron), my-algia (*yun.* mys, myos) hamda kephal-o-metria (*yun.* kephalos), thorac-o-metria (*yun.* thorax, thorakos);

2) **yarim boʻlinish** – pod-agra (*yun.* podagra - oyoq uchun qopqon). Soʻzning birinchi qismi zamonaviy terminlar orasida uchragani uchun boʻlinuvchi hisoblanadi, ikkinchi qismi – agra – esa amaliy jihatdan yagona.

Koʻplab qadimgi yunon va lotin tillari morfemalari terminshunoslikda oʻziga xos maʼnoga, baʼzan ilgari maʼnoning ona tiliga xos boʻlmagan yangi maʼnoga ega boʻlishidir. Bunday maʼnolarni *terminologik* deb atash mumkin. Misol tariqasida, yunon soʻzi *kytos* - idish lotinlashgan holi *cytus* “hujayra” maʼnosida oʻzak morfema sifatida oʻnlab terminlar – yasama soʻzlar – tuzilishida muntazam ravishda qoʻllaniladi. Yunon sifatleri suffiksi *-itis* dastlab “tegishlilik” umumiy maʼnosini bergan boʻlsa, hozirda “yalligʻlanish” maʼnoli termin otlar qismiga aylandi.

Termin elementlar. (TE). Mavjud boʻlgan yoki yangi terminlar yaratishda tayyor holda muntazam foydalaniladigan va terminshunoslikda unga berilgan tushunchani saqlaydigan yasama soʻz qismi (morfema, morfemalar bloki) *termin element* (TE) deyiladi. Bunda yunon-lotin kelib chiqishli xalqaro termin elementining qaysi transkripsiya, lotincha yoki oʻzbekcha, shaklida namoyonligi muhim ahamiyat kasb etmaydi.

Termin soʻzni TE ga boʻlish uni morfemalarga boʻlish bilan har doim ham mos kelavermaydi, chunki baʼzi TE oʻzida *butun blok* – ikki-uch morfemaning bir butun qoʻshilishini mujassam etgan. Bunday rasmiy va sermazmun muttasilligida

ushbu morfemalar bloki bir turda hosil qilingan yasama soʻzlar qatoridan boʻlib olinadi, mas: *asthen-opia*, *asthen-o-spermia*, *asthen-o-depressivus*, *asthen-isatio* terminlarida *asthen(o)-* (*yun.* *asthenes* - kuchsiz) blokli TE boʻlib olinadi. Koʻp uchrovchi TE *tom-ia* (*yun.* *tome* - kesish, qirqish), *rhap-ia* (*yun.* *rhaphe* - chok), *log-ia* (*yun.* *logos* - fan) – yasama negizning tugallanma qismi – tarkibi boʻyicha ikki morfemali: oʻzak + soʻzlarga «harakat, hodisa» umumiy maʼnosini beruvchi -*ia* suffiksi. Koʻp uchrovchi TE *ectomia* esa 3 ta qadimgi yunon morfemalaridan iborat: *ec-* old qoʻshimchasi + *tome* oʻzagi + *-ia* suffiksi.

Soʻz yasash usullari

Soʻz yasashning asosiy usullari *affiksli* yoki *affikssiz* boʻladi. Affiksli soʻz yasash – soʻz yasovchi affikslar (prefiks, suffiks) ni soʻz yasovchi negizga qoʻshish orqali amalga oshiriladi. Affikssiz soʻz yasash, asosan, murakkab soʻzlarni hosil qilishda ishlatiladi.

suffixes

SUFFIKSATSIYA.

Suffiksatsiya - deb suffiksni soʻz yasovchi negizga qoʻshishga aytiladi. Natijada olingan yasama negiz *suffiksali* deyiladi. Suffikslar muhim *tasniflash* vazifasini bajaradi. Suffiksatsiyada soʻz yasovchi negiz sifatida turli soʻz turkumlari – ot, sifat, feʼldan foydalaniladi. Ayrim suffikslar faqat maʼlum bir soʻz turkumi negizi bilan qoʻshiladi, masalan: *-al*, *-ar* suffikslari ot negizi bilan, *-io*, *-or* suffikslari feʼl negizi bilan. Undosh harf bilan boshlanuvchi suffiksning soʻz oʻzagiga qoʻshilishi yordamchi unli orqali sodir boʻladi: *-i-*, odatda, lotin soʻzlarida va *-o-* yunon kelib chiqishli soʻzlarda, masalan: *lot. cruc-i-formis* - xochsimon; *tuberos-i-tas* - doʻmboqlik; *yun. bronch-o-genus* - bronxogen.

NB! Sifat yasalishida suffiks ot negiziga (qar. k. birlikda) qoʻshiladi: *thorax*, *acis* – *thorac-ic-us*; *cartilago*, *inis* – *cartilagin-e-us*.

Odatda, soʻz yasovchi negiz va suffiks bir tilga oid – yo lotin tiliga, yo yunon tiliga. Lekin terminshunoslikda *gibrid* soʻzlar ham kam emas, ayniqsa, sifatlar orasida, mas.: *brachi-al-is*, *acromi-al-is*, *pyramid-al-is*, *petr-os-us*, *arteri-os-us* soʻzlarida negiz yunoncha, suffikslar esa lotincha. Oʻzida ham yunon, ham lotin suffikslarini mujassam etgan sifatlar ham uchraydi: *spheno-id-al-is* (*-id* – *yun.*, *-al* – *lot.*).

Lotin va lotinlashgan yunon suffikslari

Ot yasovchi suffikslar

1. Deminutivlar – kichraytirish ma’nosini beruvchi otlar:

Suffikslar	Soʻz yasovchi ot negizi		Yasama soʻz misollari	
-ul- (us, a, um)	glob-us ven-a fren-um	kurra vena yugan	glob-ulus ven-ula fren-ulum	kurracha kichkina vena yugancha
-cul- (us, a, um)	canal-is aur-is gen-u	kanal quloq tizzacha	canal-i-culus aur-i-cula gen-i-culum	kanalcha quloqcha tizzacha
-ol- (us, a, um)	bronch-us are-a	bronx maydon	bronch-i-olus are-ola	bronxiola maydoncha
-ell- (us, a, um)	lam-ina cereb(rum)	vara qatta bosh miya	lam-ella cereb-ellum	vara qatta miya
-ill- (us, a, um)	mam(ma)	sut bezi	mam(m)-illa	koʻkrak soʻrgʻichi

NB! Soʻz yasovchi negiz I yoki II turlanishga mansub boʻlgan holatda yasama kichraytiruvchi ot (deminutiv) turlanishni saqlab qoladi. Boshqa holatlarda soʻz yasovchi negizning turlanishidan qatʼiy nazar I yoki II turlanishni oladi, mas.: nodus, i m nodulus; vas, vasis n vasculum.

Eslatma:

1) odatda, III turlanishdagi otlarning unli va aralash turlariga -cul- (us, a, um) suffiksi qoʻshiladi: *collis*, is m – *colliculus* - tepalikcha; *auris*, is f – *auricula* - quloqcha; *rete*, is n – *reticulum* - toʻrcha. Agar soʻz yasovchi negiz sifatida III turlanishdagi otning undosh turi qoʻllanilsa ham -cul- (us, a, um) ishlatiladi: *corpus*, oris n – *corpusculum* - tanacha; *vas*, vasis n – *vasculum* - tomircha.

2) avval undosh kelgan unli bilan tugallanuvchi oʻzakka -ol- (us, a, um) suffiksi qoʻshiladi: *arter-i-a* – *arteri-ola*; *fov-e-a* – *fove-ola*.

3) -ll- suffiksi bilan ifodalangan soʻzlar kichraytirish ma’nosini olib boʻlgan yasama negizlardan hosil boʻlgan 2-darajali kichraytiruvchi otlar hisoblanadi: *capsa* - idish, quti – *capsula* (1-darajali deminutiv) gʻilof, quticha – *caps-ella* (2-darajali deminutiv) kichik quticha.

4) oʻzagida r, l, m, n undoshlarini tutgan soʻzlardan deminutivlar -ll- (us, a, um) yoki -ell- (us, a, um) suffikslari bilan hosil qilinadi: *cerebrum* – *cerebellum*, *scalper* (*scalprum* - tigʻ, pichoq) – *scalpellum*.

5) kichraytirish ma'nosiga ega bo'lmagan otlarni deminutivlardan ajrata olish kerak: *macula* - dog'; *acetabulum* - quymuch kosasi.

6) ba'zi sun'iy yaratilgan terminlar kichraytirish ma'nosiga ega emas: *gastrula*, *blastula*, *morula*, *organella*.

2. Harakat va jarayonni anglatuvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi fe'l negizi (supin)</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-io- (tio, sio, xio)	flex-um transsudat-um	bukmoq terga botmoq	flex-io transsudat-io	bukish transsudatsiya

Eslatma:

1) -io- nafaqat harakat va jarayonni, balki shu harakat natijasini ham anglatishi mumkin: *decussatio* - kesishma (X shaklidagi hosila); *impressio* - botiq; *terminatio* - oxir.

2) -io- dan sun'iy hosil bo'lgan so'zlar orasida ba'zilari fe'l emas, ot negizidan kelib chiqqan: *decapsula-tio* - dekapsulatsiya, a'zo qobig'ini operativ olib tashlash; *hepatis-a-tio* - jigarlanish, o'pka to'qimasining zichlashishi.

3. Harakat bajarilayotgan predmet (a'zo, asbob, uskuna), faoliyatni amalga oshirayotgan shaxsni anglatuvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi fe'l negizi (supin)</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-or- (tor, sor, xor)	adduct-um flex-um extens-um curat-um extract-um	yaqinlashtirmoq bukmoq yozmoq g'amxorlik qilmoq chiqarmoq	m. adduct-or m. flex-or m. extens-or curat-or extract-or	yaqinlashtiruvchi bukuvchi yozuvchi vasiy ekstraktor

4. Harakat natijasini anglatuvchi otlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So'z yasovchi fe'l negizi (supin)</i>		<i>Yasama so'z misollari</i>	
-ura- (tura, sura, xura)	rupt-um apert-um incis-um flex-um	uzmoq ochmoq o'ymoq bukmoq	rupt-ura apert-ura incis-ura flex-ura	uzilish tuynuk o'yma bukilma

Sifat yasovchi suffikslar

1. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga boy bo'lish ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

Suffikslar	So'z yasovchi ot negizi		Yasama so'z misollari	
-os- (us, a, um)	squam-a	tanga	squam-osus	tangali
	fibr-a	tola	fibr-osus	tolali
	infect-io	yuqish	infecti-osus	yuqumli

2. So'z yasovchi negizda ko'rsatilgan belgiga tegishlilik ma'nosini anglatuvchi sifatlar:

Suffikslar	So'z yasovchi ot negizi		Yasama so'z misollari	
-al- (is, e)	coron-a	toj	coron-alis	toj tomirga oid; tish tojiga oid
-ar- (is, e)	clavicul-a	o'mrov	clavicul-aris	o'mrovga oid
-ic- (us, a, um)	thorax, acis zygoma, atis gaster, tris	ko'krak qafasi yonoq me'da	thorac-icus zygomat-icus gastr-icus	ko'krakka oid yonoqqa oid me'daga oid
-e- (us, a, um)	perone pharynx, ngis oesophag-us	kichik boldir suyagi halqum qizilo'ngach	peron-eus pharyng-eus oesophag-eus	kichik boldirga oid halqumga oid qizilo'ngachga oid
-in- (us, a, um)	palat-um uter-us pelv-is	tanglay bachadon chanoq	palat-inus uter-inus pelv-inus	tanglayga oid bachadonga oid chanoqqa oid

Eslatma:

1) agar so'z yasovchi negizlar -lyoki -r bilan tugallansa, -al/-ar- suffikslari dissimilatsiyasi ro'y beradi: *vertebralis*, *clavicularis*.

2) -al/-ar- suffiksli bir qator sifatlar «o'xshashlik» nostandart umumiy ma'no tushiydi: *circularis* - doiraviy; *reticularis* - to'rsimon; *pyramidalis* - piramidasimon.

3. So‘z negizida ko‘rsatilgan belgiga o‘xshashlik ma‘nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So‘z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so‘z misollari</i>	
-ide- (us, a, um) -ides	rhombos delta	romb delta	rhombo-ideus delto-ideus delto-ides	rombsimon deltasimon
-form- (is, e)	crux, crucis	xoch	cruci-formis	xochsimon

Bu turdagi ko‘pchilik sifatlar XVII asrda anatomlar tomonidan sun‘iy yaratilgan. Ulardan ayrimlari, mas., *m. arytaenoideus* - cho‘michsimon mushak; *m. hyoideus* - asl. ipsilonsimon mushak (ypsilon, υ), *m. mastoideus* - so‘rg‘icsimon mushak; *m. pterygoideus* - qanotsimon mushak, umuman so‘z yasovchi negizda berilgan jismlarga o‘xshash emas. Bunday «ziddiyat» bilan *vena mastoidea* - so‘rg‘ichsimon vena termini ham taqdirlangan, negaki u so‘rg‘ichga o‘xshamaydi; uning nomi *processus mastoideus* - so‘rg‘ichsimon o‘simtaga tegishliligi bilan tushuntiriladi. *venae sigmoideae* terminsiga ham monand sabab topamiz: ushbu termin bilan ifodalangan venalar sigma yunon harfiga umuman o‘xshamaydi, ammo ular *colon sigmoideum* - sigmasimon chamber ichakka tegishli.

4. So‘z yasovchi negizda ko‘rsatilgan belgini tashuvchi ma‘nosini anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So‘z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so‘z misollari</i>	
-fer (us, a, um)	semen, inis	urug‘	semin-i-fer	urug‘ga oid (urug‘ tashiydigan)
	sudor, oris	ter	sudor-i-fer	terga oid
-phor- (us, a, um)	Oon	tuxum	oo-phorus	tuxum tashiydigan

5. Negizda ko‘rsatilgan belgini

- 1) “tug‘diradigan, yetishtiradigan, chaqiradigan” (faol ma‘no); 2) “tug‘iladigan, chaqiriladigan” (sust ma‘no) anglatuvchi sifatlar:

<i>Suffikslar</i>	<i>So‘z yasovchi ot negizi</i>		<i>Yasama so‘z misollari</i>	
-gen- (us, a, um)	cancer	saraton	cancero-genus	saraton chaqiradigan
-genes	pyon	yiring	pyo-genus	yirinlatadigan;
	enteron	ichak	entero-genus	yiringlagan ichak kasalligi sababli

25-rasm. Otda teri yallig'lanishi (*dermatitis*)

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

111-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling:

Tuberalis, tuberosus, tuberculum, tuberositas, tubercularis; tubus, tubulus, tuba, tubula, tubalis; bulla, bullosus; capitulum, capitalis; denticulus, dentalis; vesicula, vesicularis.

112-mashq. Qo'shimchalarni belgilang, so'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling:

Cuticula, tuberculum, mammilla, frenulum, glomerulum, ossiculum, ventriculus, corpusculum, lingula, lingualis, lingularis, radícula, ventralis, dorsalis, tympanicus, caninus, meningeus, membranous, cardiogenus (*yun. cardia* - yurak), spongiosus, analis, femoralis, geniculum, maxillaris, mandibularis, mucosa, serosa, granulosis, alveolaris, gluteus, coccygeus, carpeus, parotideus, tarseus, phalangeus, caroticus, pubicus, neurogenus.

113-mashq. -io qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang.

Resectum - kesib olmoq, qirqib olmoq; extirpatum - ildizi bilan yulib olmoq; sectum - kesmoq, qirqmoq; punctum - sanchmoq; extractum - chiqarmoq; extensum - uzatmoq, cho'zmoq, obturatum - tiqinlamoq; oclusum - bekitmoq; contractum - tortmoq; luxatum - chiqmoq, siljimoq; invasum - bostirib kirmoq; transfusum - quymoq; secretum - ajratmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq; commotum - chayqatmoq; compressum - qismoq; infectum - singdirmoq,

yuqtirmoq; selectum - tanlamoq; mutatum - o'zgartirmoq; injectum - ichiga tashlamoq; perforatum - teshib o'tmoq.

114-mashq. Ma'no jihatidan so'z yasovchi qo'shimchalardan foydalangan holda sifat yasang:

“simon, o'xshash” - xanjar (*yun. xiphos*), bigiz (*yun. stylos*), pona (*yun. sphen*), trapetsiya (*yun. trapezion*), o'rgimchak to'ri (*yun. arachne*), qalqon (*yun. thyreos*), qanot (*yun. pteryg-*), so'rg'ich (*yun. mastos*), pona (*lot. cuneus*), zamburug' (*lot. fungus*), duk (*lot. fusum*), chuvalchang (*lot. vermis*).

“ko'p, boy” - tolali, shilliqli, g'orli, gangliyli, koptokchali, donchali, tomirchali, do'mboqli.

“tegishli, oid” - ko'krak qafasiga tegishli, nog'oraga oid, diafragma oid, uyqu arteriyasiga oid, me'daga oid, limfaga oid, ko'ruv bo'rtig'iga oid, siydik nayiga oid.

Uyga vazifa

115-mashq. -or qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang.

Constrictum - toraytirmoq; depressum - tushirmoq, bosmoq; injectum - ichiga tashlamoq; supinatum - to'ntarmoq, ag'darmoq; erectum - to'g'rilamoq; monitum - eslatmoq, nazorat qilmoq; excavatum - o'yib olmoq; acceptum - qabul qilmoq; receptum - olmoq; ordinatum - tartibga solmoq.

116-mashq. -ura qo'shimchasi yordamida fe'l negizidan ot yasang.

Junctum - bog'lamoq; strictum - toraymoq; curvatum - egmoq; fissum - tilmoq, yormoq; comissum - biriktirmoq; sutum - tikmoq; fractum - sindirmoq, buzmoq.

117-mashq. Klinik terminlarni tarjima qiling:

Perforatio appendicis, abscessus chronicus, abscessus hepatis ascaridosus, glaucoma malignum pigmentosum, glaucoma juvenile, polypus mucosus simplex, polypus fibrosus, cancer papillaris, eruptio medicamentosa, ulcus gangraenosum, cysta dentalis radicularis, cysta bronchogena, cysta palatina, cancer pulmonis.

118-mashq. Termin-so'z tuzilmalarini o'qing. Suffikslarni ajrating, ma'nosini tahlil qiling.

1. necrosis pulpae	2. resection apices radices dentis
3. dermatitis faciei(dermato-teri)	4. papillae fungiformes linguae
5. pulpitis diffusa acuta	6. periodontitis acuta
7. parodontosis chronica	8. fractura mandibulae
9. glossitis purulenta profunda	10. pulpitis gangraenosa chronica
11. glossitis rhomboidea.	12. perforatio parietis sinus maxillaris

119-mashq. Termin-so 'z tuzilmalarini lotin tiliga tarjima qiling:

1. Tanglayda yiring bo 'lishi (tilning, pulpaning)
2. Tishning kraiesi (tishlarning)
3. Chuqur yiringli o'yma
4. Kariesli tish (tishlar)
5. Kariesli bo'shliq (dog')
6. Katta shikastlanish (kichik)

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Semfer avarus eget* - Xasisning qorni to'ysa ham ko'zi to'ymaydi.
2. *Si vera narretis, non opus sit testibus* - Agar haqiqatni gapirsangiz, guvohga hojat yo'q.
3. *Sol lucet omnibus* - Quyosh hammaga teng boqadi.

Nazorat uchun savollar:

1. So'z qanday tarkibiy qismlar yordamida yasaladi?
2. So'z yasovchi va yasama negizlar deganda nimani tushunasiz?
3. Suffiksatsiya nima?
4. Ot yasovchi suffikslar qaysilar?
5. Sifat yasovchi suffikslar qaysilar?

Leksik minimum

abscessus, us <i>m</i>	- abscess	acutus, a, um	- o'tkir
cancer, cri <i>m</i>	-saraton	comatosus, a, um	- komaga oid
cysta, ae <i>f</i>	- pufak, kista	caries, ei <i>f</i>	- karies, suyakchirishi
coma, atis <i>n</i>	- koma, behush holat	cystosus, a, um	- kistali
diabetes, ae <i>f</i>	- diabet	diabeticus, a, um	- diabetga oid
diffusus, a, um	- tarqalish, diffuz	eczema, atis <i>n</i>	- chilla yara, ekzema
fractura, ae <i>f</i>	- sinish	gangraena, ae <i>f</i>	- qorason, gangrene
gangraenosus, a, um	- gangrenali	glaucoma, atis <i>n</i>	- nazla, glaukoma
hernia, ae <i>f</i>	- churra	hernialis, e	- churraga oid
icterus, i <i>m</i>	- sariqlik	ileus, i <i>m</i>	- ichak tutilishi
infantilus, e	- bolalarga xos	infectio, onis <i>f</i>	- yuqish, infeksiya
infectiosus, a, um	- yuqumli	inflammatio, onis <i>f</i>	- yallig'lanish
juvenilis, e	- o'spirinlarga xos	morbis, i <i>m</i>	- kasallik
malignus, a, um	- yomon sifatli, xavfli	oedema, atis <i>n</i>	- shish
paralysis, is <i>f</i>	- falaj, shol	paralyticus, a, um	- falajlikka oid
parexis, is <i>f</i>	- parez, yarim falaj	pneumonia, ae <i>f</i>	- zotiljam

senilis, e - qarilikka xos
spasticus, a, um - spazmga oid
ulcus, eris *n* - yara
varix, icis *m, f* - vena tuguni
varicosus, a, um - kengaygan venaga
qolishi
colica, ae *f* - qorinda to'satdan bo'ladigan oq'riq (sanchiq)

spasmus, i *m* - tirishish, spazm
trauma, atis *n* - shikastlanish
ulcerosus, a, um - yarali
traumaticus, a, um - shikastlanish
volvulus, i *m* - ichaklarning buralib

SO'Z YASASH USULLARI. PREFIKSATSIIYA

Darsning maqsadi: Ko'p qo'llaniluvchi anatomik prefikslarni *bilib olish*. Berilgan ma'noda prefiksli va prefiks-suffiksli yasama so'zlarni tahlil va hosil *qila olish*. (*Tana tuzilishiga va yuz soxasini ifodalovchi TE*)

Darsning mazmuni: *Prefiks bu* - so'z boshida joylashgan so'z elementi. Bir prefiks o'rninga boshqa prefiksni qo'yish so'z ma'nosini o'zgartiradi. Prefiks, odatda, son, vaqt, makon yoki inkorni ifodalaydi. Ushbu darslikda prefiks yakka holda kelsa, oxiriga defis qo'yiladi.

Prefiksatsiya – old qo'shimchani (prefiksni) o'zakka qo'shish, bunda ma'no o'zgaraydi, balki ushbu tushunchaga *lokalizatsiyasi* (yuqori, quyi, oldingi, orqa), *yo'nalishi* (yaqinlashish, uzoqlashish), *kechishi* (ilgari, keyin), *mavjudligi* yoki *inkor etishi* kabi tarkibiy qismni qo'shadi.

Prefikslar ko'makchilardan rivojlangan, shuning uchun ularning o'z ma'nosi tegishli ko'makchilarniki bilan mos keladi.

Ba'zi prefikslarning o'z ma'nosi asosida *ikkilamchi, ko'chma* ma'nolar yuzaga kelgan. Shu tarzda yunon ko'makchisi *para* (atrofi, yoni) da ko'chma ma'no "chekinish, og'ish, ma'lum hodisaning tashqi namoyon mohiyatiga mos kelmaslik" rivojlangan, mas.: *paranasalis* – burun atrofi; *paramnesia* (*yun. mnesis* - xotira) – xotira buzilishi va yolg'on xotiraning yuzaga kelishi; *paratyphus* – Salmonella avlodiga mansub ma'lum bakteriyalar tomonidan qo'zg'atiluvchi odam yuqumli kasalliklar guruhining umumiy nomi bo'lib, ich terlama (qorin tifi) alamatlariga o'xshash (!) ba'zi klinik ko'rinish bilan xarakterlanadi.

Morfologiya fan sohalarida qo'llaniluvchi tushunchalarda AE-prefikslar o'z ma'nosiga ega. Patologik holatlar, kasalliklar, a'zo faoliyatining buzilishlarini ifodalovchi terminlarda esa AE-prefikslar ikkilamchi ma'noda foydalaniladi, misol uchun *anat. hypogastrium* - qorin osti; *pat. fiziol. hypotonia* - mushakning yoki kavak a'zo mushak qavatining tonusi tushishi.

Anatomik nomenklaturada lotin prefikslari, patologik anatomiya, fiziologiya, klinika fan sohalarida esa yunon prefikslari ustunlikka ega. Biroq istisnolar ham uchrab turadi: *epicranialis* - kalla usti, *epifascialis* - fassiya usti, *endocervicalis* - bo'yin ichi.

NB! Prefikslarning negizga qo‘shilishida negizning boshlang‘ich tovushi ta‘siri ostida prefiksda o‘zgarish sodir bo‘lishi mumkin. Bu, asosan, assimilatsiyada (*lot.* *assimilatio* - qiyoslash, o‘xshatish) namoyon bo‘ladi: prefiksdagi so‘nggi undosh so‘z yasovchi negizning boshlang‘ich tovushiga to‘liq yoki qisman qiyoslashadi, masalan: *ad*-prefiksi *c, f, g, n, p* boshlang‘ich undoshlari oldida mos ravishda *ac-, af-, ag-, an-, ap-* ga to‘liq qiyoslashadi; prefikslardagi so‘nggi *n* boshlang‘ich *b, p* oldida *m* ga o‘tadi yoki *l, m, r* oldida to‘liq assimilatsiyaga uchraydi.

ELIZIYA: Ba‘zi lotin prefikslarida *eliziya*, ya‘ni so‘nggi undoshning tushib qolishi mumkin, masalan: *ex-* va *e-*; *con-* va *co-*; *dis-* va *di-*. Yunon prefikslari *ana-*, *dia-*, *cata-*, *meta-*, *para-*, *anti-*, *epi-*, *apo-*, *hypo-*, *meso-* da eliziya so‘nggi unli negizning boshlang‘ich unlisi oldida tushib qolishi bilan namoyon bo‘ladi. Shu bilan unilarning qator kelishi bartaraf etiladi, masalan: *met-encephalon* (*meta+encephalon*), *di-encephalon* (*dia+encephalon*).

Ko‘p qo‘llaniluvchi yunon-lotin prefikslari

Prefikslar		Ma‘nosi	Misollar	Tarjimasi
<i>Lot.</i>	<i>Yun.</i>			
ad- (<i>ac-, af-, al-, an-, ap-, as-, at-</i>)		yaqinlashish, birlashish, qo‘shilish	ad-ductio	yaqinlashtirish
			ag-gluntinatio	yopishtirish
			ad-nexa (an-nexa)	o‘simtalar
			af-ferens	olib keluvchi
			as-sistens	yonda turuvchi
ab- (<i>abs-, a-</i>)	apo- (<i>ap-, aph</i>)	uzoqlashish	ab-oralis	og‘izdan uzoqda
			abs-tinentia	tiyilish
			a-vulsio	uzilish
			apo-physis	o‘siq
			aph-aeresis (apo+haeresis)	aferez (tortib olish)
intra-, intro-	endo-, ento-	ichkari, ichki	intra-abdominalis	qorin ichi
			intro-itus	kirish
			endo-scopia	tana bo‘shliqlari va kanallarini vizual tekshirish usuli
			ento-derma	ichki pushtyaprog‘i

Eslatma: *intra-* “vaqt mobaynida” ma‘nosiga ham ega: *intra-vitalis* - tiriklikdagi.

extra-, extero-	ecto-, exo-	tashqari, tashqi	extra-uterinus	bachadondan tashqari
			extero-receptor	tashqi muhitdan taassurotni qabul qiluvchi retseptor
			ecto-derma	tashqi pushtyaprog'i
			exo-glossia	tilning yiriklashib og'izdan chiqib turishi
infra-, sub-	hypo- (hyp-)	ost, quyi, pastki normadan kam	infra-scapularis	kurak osti
			sub-acromialis	akromion osti
			hypo-gastrium	qorin osti hypotonia
supra-, super-	hyper-, epi-	usti yuqori normadan ortiq	supra-scapularis	kurak usti
			supra-acromialis	akromion usti
			super-medialis	yuqori medial
			epi-gastrium	qorin usti
			epi-glottis	hiqildoq usti sohasi hypertonia
ante-, prae- (pre-), pro-	pro-	oldingi, old; oldin, avval	ante-brachium	bilak
			prae-senilis	qarilikdan oldin
			pro-lapsus	a'zo tushib qolishi
			pro-nephros	buyrak oldi
post-	meta- (met-)	keyin, so'ng	post-nasalis	tug'ruqdan keyin
			meta-thalamus	ko'ruv bo'rtig'i orti
			met-encephalon	miya qismi

Eslatma: *meta-* "bir joydan yoki holatdan boshqasiga o'tish", "o'zgarish" ikkilamchi, ko'chma ma'nolariga ham ega: *meta-stasis* - patologik materialning organizm bir joyidan boshqa joyiga ko'chishi; *meta-bolismus* (*yun.* *metabole*) - moddalar almashinuvi.

inter-	meso- (mes-), dia- (di-)	oraliq, ora, o'rta	inter-muscularis	Mushaklararo
			meso-derma	o'rta pusht yaprog'i
			dia-physis	suyaklarning o'rta qismi
			di-encephalon	oraliq miya

NB! *meso-* prefiksi qorin ichi a'zosini anglatuvchi negizga qo'shilib, ushbu a'zoning tutqichini hosil qiladi: *meso-colon*—chambarichak tutqichi; *meso-gastrium* — me'da tutqichi.

dia- prefiksining o'zga ma'nosi quyidagi jadvallarda berilgan.

circum-	peri-, para- (par-)	atrof, old	circum-analis	orqa peshov atrofi
			peri-arterialis	arteriya atrofi
			peri-cranium	kalla suyak usti pardasi
			gl. par-otis	quloq oldi bezi
			para-metrium	bachadon atrofi kletchatkasi

NB! *peri-* prefiksi a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni qoplab turgan tashqi qobiq, g'ilof, to'qima, qorin pardani bildiradi: *peri-metrium* - bachadon seroz (qorin pardaga oid) pardasi; *peri-osteum* - suyak usti pardasi; *peri-bronchitis* - bronxni o'rab turuvchi to'qima yallig'lanishi; *peri-nephritis* - buyrak fibroz g'ilofining yallig'lanishi.

para- prefiksi ichki a'zo nomi bilan birga ushbu a'zoni atrofidagi kletchatka (siyrak tolali birlashtiruvchi to'qima) ni anglatadi: *para-nephritis* - buyrak atrofi kletchatkasi yallig'lanishi.

para- prefiksi "normadan og'ish", "berilgan so'z yasovchi negizdan farqlanuvchi" ikkilamchi ma'nolariga ham ega: *par-acusis* - eshitish taassurotlarini noto'g'ri yoki o'zgargan idrok qilish; *para-struma* - qalqon oldi bezlarining bo'yoqni eslatuvchi gipertrofiyasi.

trans-		orqali; ma'lum chegarada harakatlanish	trans-thoracalis	ko'krak qafasi orqali
			trans-plantatio	ko'chirib o'tkazish
per-	dia-	orqali; harakat ma'nosining kuchayishi	per-foratus	Teshilgan
			per-tubatio	bachadon naylari orqali
			per-sistens	doimiy
			per-tussis	ko'k yo'tal
			dia-rrheo (dia+rrheo)	ich ketishi

retro-		orqa, ort	retro-nasalis	burun orti
			retro-sternalis	to'sh orti
			retro-versio	orqaga burilish, og'ish
			retro-gnathia	yuqori jag'ning ortga siljishi
			retro-bulbaris	ko'z olmasi orti
re-		qaytalanish, takrorlanish; javoban, qarshi harakat	re-spiratio	nafas olish
			re-currens	qaytalanuvchi
			re-animatio	jonlanish
			re-fluxus	teskari oqim
con- (com- , cor- , col- , co-)	syn- (sym- , sy-)	birgalikda; aloqa, bog'lanish, bilan, birikish	con-junctiva	ko'zning biriktiruvchi to'qimali pardasi
			m. con-strictor com-missura	toraytiruvchi mushak bitishma
			m. com-pressor	toraytiruvchi mushak
			con-tractio	qisqarish
			cor-rectio	tog'rilanish
			syn-apsis	ikki neyron hamda asab va mushak birlashish joyi
			sym-biosis	birga yashash
			sy-stole	sistola
contra-	anti- (ant-)	qarama-qarshi, qarshi, holat, harakat	contra-lateralis	qarama-qarshi tomonda joylashgan
			anti-tragus	Tortishga qarshi
			ant-acidum	kislotaga qarshi
	ana-	pastdan yuqoriga ko'tariluvchi harakat; harakat tiklanishi	ana-crota	(yun. krote - zarba) puls to'liqini ko'tariluvchi qismi.
			ana-biosis (ana+bioo)	hayot jarayonlarining vaqtinchalik sekinlashishi yoki to'xtashi
			ana-mnesis	anamnez

ana- prefiksi "so'z yasovchi negiz ifodalagan man'oga qarama-qarshi harakat, holat" ma'nosiga ham ega: *ana-toxinum* - zahrini yo'qotgan toksin.

	cata-	yuqoridan pastga tushuvchi harakat; harakat ma'nosining kuchayishi	cata-crota	puls to'liqini tushuvchi qismi
			cata-mnesis	(yun. katamnemoneuo - eslamog) katamnez
(im-, il-, ir-)	en- (em-)	ichida	in-cretorius im-pressio en-tropion en-cephalon em-bolia	ichki sekretsiyaga oid botiq qovoqning ichkariga buralib qolishi bosh miya (yun. ballo - tashlamoq) emboliya
ex- (ef-, e-)	ec-, ex-	ichidan	ex-cretorius	tashqi sekretsiyaga oid
			ef-ferens	olib ketuvchi
			e-missarium	bitiruvchi (olib chiquvchi kanal)
			ec-topia	(yun. topos - joy) a'zoning tug'ma siljishi
			ex-ostosis	(yun. osteon - suyak) suyakda o'siq
in- (im-, il-, ir-)	a-(an-)	so'z yasovchi negiz belgisini inkor etilishi yoki yo'qligi	in-sufficiencia	yetishmovchilik
			in-nocens	ziyonsiz
			im-potentia	quvvatsizlik
			im-munitas	(asl. majburiyatdan ozodlik) immunitet
			ir-regularis	nomuntazam
			a-pathia	hissiy befarqlik
			an-algesia	og'riqsizlantirish, og'riqli qo'zg'alishlarni sezmaslik

	dys-	buzilish, qiynalish; faoliyatning buzilishi; normadan sifat yoki miqdoriy og'ishi	dys-tonia	tonusning buzilishi
			dys-uria	bovul buzilishi
	eu-	normal faoliyat; to'g'ri; yaxshi holatda	eu-rythmia	to'g'ri ritm
			eu-pnoë	normal nafas
dis- (dif-, di-)	dia-	bo'linish, ajralish, ayrilish	dis-seminatio	tarqalish
			di-vergentia	ayrilish
			dif-fusus	yoyilish
			dia-lysis	taqsimlanish
			dia-gnosis	tashxislash
de- (des-), se-		ajratish, yo'qotish	de-pilatio	soch yulish
			des-infectio	zararsizlantirish
			de-generatio	tubanlashish
			de-ferens	olib boruvchi
			se-paratio	bo'lish
			se-cretio	ajratish

de-prefiksi pastga harakatni ham bildirishi mumkin: *m. de-pressor* - tushiruvchi mushak.

Prefiks-suffiksli yasama so'zlar

O'zakka, negizga, prefiks va suffiksning bir vaqtda qo'shilishi oqibatida hosil bo'lgan so'zlar *prefiks-suffiksli yasama so'zlar* deyiladi. Shu tariqa qadimgi yunon terminshunosligida *hypo-gastr-ium* (yun. hypogastrion) - qorin quyi sohasi, *mes-enter-ium* (yun. mesenterion) - tutqich terminlari hosil bo'lgan. Natijada shunday qolip asosida *mesogastrium*, *epigastrium* terminlari va barcha tutqich nomlari (*mesometrium*, *mesovarium* va h.). Dastlab *epithelium* ko'krak so'rg'ichi ustidagi yupqa terini anglatgan (yun. *thele* - so'rg'ich), keyinchalik bu terminning ma'nosi kengaygan va shu qolip asosida *mesothelium*, *endothelium* terminlari yaratilgan.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

120-mashq. Berilgan terminlarning ma'nosini tushuntiring.

Infraorbitalis, supraclavicularis, infratrochlearis, supratrochlearis, interclavicularis, interosseus, intralobularis, intramuscularis, parasternalis, episternalis, suprasternalis, subcorticalis, subduralis, epitympanicus, endocervicalis, applicatio (*lot. applico - qo'ymoq*), antenatalis (*lot. natus - tug'ilish*), postnatalis, intertarsea, intranatalis, mesoduodenum, interalveolaris, subcutaneus, extrapulmonalis, extrapyramidalis, extramuralis (*lot. murus - devor*), paravesicalis, submandibularis, retrobuccalis, premolares, subpleuralis, connectivus (*lot. necto - to'qimoq, biriktirmoq*), adducens (*lot. duco - olib bormoq*), abducens, abductio, praeglaucoma, praecancerosus.

121-mashq. Atamalardagi prefikslarni aniqlab tagiga chizing.

1. analgesia - og'riq xissini yo'qotish, analgeziya;
2. conjunctiva - ko'zning biriktiruvchi pardasi, konyuktiva;
3. exoglossia - tilning kattalashishi, uning og'iz bo'shlig'idan tashqariga chiqib qolishi, egzoglossiya;
4. endoscopia - tananing bo'shliqlari va kanallarini ko'z orqali o'rganish usullari, endoskopiya;
5. epiglottis - nadgortanik;
6. entropion - qovoqning ichkariga o'girilib qolishi;
7. immunitas - yuqumlikka chiqamlilik, kasalliklar, immunitet;
8. metathalamus - miyaning ko'rish do'mbog'ining orqasida;
9. parotis (ot- -uxo) - quloq oldi bezi;
10. prognathia - yuqori jag'ning oldinga siljishi, prognatiya;

122-mashq. Berilgan terminlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Mushak ichi, qirg'oq usti, to'sh usti (ikki turli prefiks bilan), to'sh osti, chakka osti, umurtqalararo, qorin parda orti, halqum orti, g'ilof ichi, buyrak usti, ko'krak ichi.

Uyga vazifa

123-mashq. Terminlarni to'ldiring:

1. Sezgining yoqolishi, reaktivlik yoqolishi: ...ergia
2. Xid bilishning yoqolishiyoki buzulishi: ...osmia
3. Yutishning qiyinlashishi: ...phagia
4. Qiyshayish (uzoqlashishi), misol uchun tish ildizi: ...viatio
5. Yuqori jag'ning orqaga siljishi ...gnathia

6. Pastki jag'ning oldinga siljishi: ...genia
7. Tiklanishi (misol uchun tishning ildizi): ...plantatio
8. Ajralishning kamayishi (so'lak): ...secretio
9. Yuqori umumlashgan tishlar: ...odontia

124-mashq. Berilgan terminlarning ma'nosini tushuntiring.

Metathalamus, hypothalamus, epithalamus, epitympanum, epiphysis (*yun. phyo* - o'smoq), diaphysis, metaphysis, apophysis, decapitatio (doyalikda - homilani yo'qotuvchi opertsiya), decompressio (*lot. compressio* - qisilish), eutopia (*yun. topos* - joy), dystopia, revaccinatio, reinfectio, regeneratio, degeneratio, antagonismus (*yun. agon* - kurash), invalidus (*lot. validus* - kuchli), conjunctiva, collectivus.

125-mashq. Atamalarda prefikslarni aniqlab tagiga chizing.

1. parodontosis - paradont kasalligi (parodontium – paradont – tishning ildizi sohasidagi anatomic o'zgarishlar yig'indisi) parodontoz.
2. periodontium - tishning suyak usti pardasi – biriktiruvchi to'qima. tish devori va tish ildizi orasidagi bo'shlig'ini to'ldiruvchi periadont;
3. retronasalis - burunning orqa qismi;
4. retrognathia - yuqori jag'ning orqaga siljishi, retrognatiya;
5. respiratio - nafas olishi, respirasiya ;
6. recurrens - oqaga qaytuvchi, rekurrentniy;
7. secretio - ajratish, sekretiya;
8. anabiosis - (*gr. anabiosis* -tirilmoq) – tirik organizmning vaqtinchalik

126-mashq. Berilgan terminlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Pastki jag' osti, ensa osti, til osti (*asabi*), til osti (*yo'li*), bo'g'imlararo, qovurg'alararo, mushaklararo, to'sh orti, lunj orti, qorin pardadan tashqari,

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Facile dictum, difficile factum* – Oson aytmoq, qiyin qilmoq.
2. *Otium post negotium* – Ishdan keyingi hordiq
3. *Salus republicae suprema lex* - Davlat farovonligi – oliy qonun.

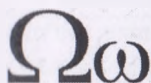
Nazorat uchun savollar:

1. Qaysi lotin va yunon prefikslar “orqali” biror narsa orasida bo'lish ma'nosini bildiradi?

2. Qaysi prefikslar funksiya buzilishi, ma'nosini bildiradi?

3. O'zbek tilidagi "qarshi" prefiksi lotin va yunon tilidagi qaysi prefikslarga mos keladi?

4. Endoderma, mesoderma, ektoderma so'zlaridan qaysi biri terining ichki qavati hisoblanadi?

KLINIK ATAMALARNING TUZILISHI. YUNON-LOTIN DUBLETLARI VA YAKKA TERMIN ELEMENTLARI.

Darsning maqsadi: Murakkab so'zlar yasash qoidalarini; dublet va yakka TE minimumini; klinik terminlar o'ziga xos xususiyatlarini bilib olish. Talabalarda murakkab so'zlarning rasmiy va sermazmun (semantik) tomonlarini tahlil qilishni; yunon-lotin dubletlarini anatomik yoki klinik terminshunoslikga mos ravishda farqlab qo'llay olish ko'nikmasini oshirish.

Darsning mazmuni: Veterinariya klinik terminologiyasi kasal hayvonlarni davolash bilan bevosita bog'liq bo'lgan veterinariya fanlarining atamaları to'plamidir. Klinik terminologiyada asosiy til yunon tilidir. Klinik terminologiyada asosiy tarkibiy-semantik birlik so'z emas, balki termin elementidir.

Murakkab so'zlar

Agar so'z yasovchi negizlar ikki va undan ortiq bo'lsa, yasama so'z *murakkab so'z* hisoblanadi. Murakkab so'zlar ikki usulda hosil qilinadi: toza qo'shish yoki suffiksatsiya bilan birga qo'shish. Toza qo'shishda so'nggi, *tayanch qism* mustaqil so'z holida ifodalanadi. Ushbu qism so'zni grammatik jihatdan shakllantirib, ma'lum bir so'z turkumiga mansubligini belgilaganligi uchun tayanch qism deyiladi, masalan: *glossopharyngeus* birinchi komponent *glosso* + ikkinchi, *taynach*, komponent *pharyngeus* (I guruh sifati); *rhinencephalon* birinchi *rhin-* + ikkinchi, *taynach*, *encephalon* (II turlanishdagi ot). Termin elementi - bu bir necha atamalarda muntazam takrorlanadigan, maxsus ma'noga ega bo'lgan komponent.

Masalan, *kardiologiya* - yurak-qon tomir tizimi kasalliklari haqidagi fan atamasi *kardio* - yurak va oxirgi - *logia* - fan, bilim sohasi atamasidan iborat. Birinchisidan yurak bilan bog'liq bir qancha atamalar shakllanadi: *kardiopatiya* - yurak kasalliklarining umumiy nomi, *kardialgiya* - yurak mintaqasida og'riq, *kardionevroz* - yurak nevrozi.

Boshlang'ich atama elementlari oxirgi unli bilan ishlatiladi: o (keyingi undoshdan oldin) yoki unsiz (keyingi undoshdan oldin): *gastroskopiya*, *kardiologiya*.

Termin elementlari oddiy va murakkab. Murakkablar bir nechta (odatda ikkita) morfologik elementlardan iborat, lekin bir butunlikni ifodalaydi.

Misol uchun, *ektomiya* atamasi - olib tashlash prefiksi **eu** - dan, tashqaridan va element **-tomia** - kesma, element xoletsis – o't pufagi atamasi **-chole** safro va **-kist** - qovuq ildizlaridan iborat.

Tananing tabiiy funktsiyalari va unda sodir bo'ladigan jarayonlar yunoncha **a-/an-, dys-, hiper-, gipo-** prefikslari yordamida ko'rsatilgan:

a-/an - so'zning ikkinchi qismida ifodalangan belgining yo'qligi, yetishmasligi yoki inkor etilishini bildiradi (*asialia* – so'lak oqmasligi);

gipo - pastki, pasaytirish, zaiflash degan ma'noni anglatadi (*giperemiya* - tananing yoki organning bir qismini qon bilan to'ldirish);

dys - buzilish, buzilish (*dizuriya* - siyish buzilishi; *distoni* - ohangning pasayishi);

giper – ko'payish, (*gipertoniya* - bosimning oshishi; *hypersalivatio* - gipersalivatsiya, so'lakning ko'payishi).

Klinik terminologiyada **-osis, -iasis, -itis, -ism, -oma** qo'shimchalari. Jarayon, holat, kasallik nomlarida qo'llangan qo'shimchalar turli ma'noga ega.

-it- qo'shimchasi (yoki oxirgi atama elementi **-itis** -) juda ixtisoslashgan ma'noga ega: u yallig'lanish kasalliklari (*gastrit* - oshqozon shilliq qavatining yallig'lanishi) nomlarini hosil qiladi.

-ias-, -ism-, -os- (mos ravishda yakuniy elementlar - **iasis, -ismus, -osis**) qo'shimchalari umumiyroq ma'noga ega: jarayon, holat, kasallik. Ayniqsa, klinik terminologiyada **-os-** qo'shimchasi keng qo'llaniladi . U kasallikning umumiy xarakteristikasini (*dermatoz* - teri lezyonlarining umumiy nomi), me'yordan oshib ketishini (melanoz – to'qimalarda melaninning ortiqcha to'planishi), tarqalishini (adenomatoz – ko'plab adenomalarning mavjudligi) va boshqa xususiyatlarni ko'rsatishi mumkin.

Tanadagi patologik shakllanishlar shishlarni o'z ichiga oladi. Ularning nomlari **-oma** qo'shimchasi yordamida yasaladi . Boshlang'ich atama elementi o'simta paydo bo'lgan to'qimalarni bildiradi: *neyroma* - asab to'qimasidan o'simta; *myoma* - mushak to'qimalarining shishi. O'simtaning umumlashgan ma'nosi *n* bilan - va lotincha o'simta, oris *m* bilan bog'liq element atamasi bilan ifodalanadi.

**A'ZO, TANA QISMLARIN VA YUZ JAG'NI IFODALOVCHI YUNON-
LOTIN DUBLETLARI**

Yunon TE	Lotin so'zlari	Ma'nosi
acro-, -acria (akron)	membrum, i n	tana qismining distal bo'limi, mucha; qol-oyoq uchli
arthro- (arthron)	articulatio, onis f	bo'g'im
cardio-, -cardium (kardia)	cor, cordis n ostium cardiacum (PNA)	yurak yurak, kardial teshik
cheilo-, -cheilia (cheilos)	labium, i n	lab
cheiro-, chiro-, -cheiria, -chiria (cheir)	manus, us f	qo'l
-genia (geneion)	mentum, i n	engak
-genia (genys, genyos)	mandibula, ae f	pastki jag'
glosso-, -glossia	lingua, ae f	til
gnatho-, -gnathia	maxilla, ae f	jag', yuqori jag'
gon- (gony)	genu, us n	tizza
kephalo-, cephalo-, -cephalia (kephale)	caput, itis n	bosh
melo- (melon)	bucca, ae f	lunj
odonto-, -odontia (odus, odontos)	dens, dentis m	tish
osteo- (osteon)	os, ossis n	suyak
podo-, -podia (pus, podos)	pes, pedis m	oyoq
r(h)achi- (rhachis)	columna vertebralis	umurtqa pog'onasi
rhino- (rhis, rhinos)	nasus, i m	burun
somato-, -soma (soma, somatos)	corpus, oris n	tana
spondylo- (spondylos)	vertebra, ae f	umurtqa
stetho- (stethos)	pectus; oris n thorax, acis m	ko'krak ko'krak qafasi
stomato- (stoma, stomatos)	os, oris n	og'iz
ul-, ulo- (ulon)	gingiva, ae f	milk
urano- (uranos)	palatum, i n (durum)	tanglay (qattiq)

YODDA TUTING

Yunon TE	Lotin soʻzlari	Maʼnosi
cholangio- (chole+angeion)	ductus biliferi	oʻt yoʻllari
cholecysto- (chole+kystis)	vesica fellea s. v. biliaris	oʻt pufagi
choleodocho- (chole+doche)	ductus choledochus	umumiy oʻt yoʻli
colpo- (kolpos)	vagina, ae f	Qin
cysto- (kystis - pufak; qovuq)	vesica, ae f vesica urinaria	pufak; qop qovuq, siydik pufagi
dacryocysto- (dakryon+kystis)	saccus lacrimalis	koʻz yoshi qopi
entero- (enteron; entera <i>pl.</i>)	intestinum, i n intestina <i>pl.</i> intestinum tenue	ichak ichak-chovoq ingichka ichak
gastro- , -gastria (gaster, gastos)	ventriculus, i m	meʼda
laparo- (lapare – chov, biqin; <i>pl.</i> qorin)	abdomen, inis n venter, ntris m	qorin, qursoq
metro- , -metra, -metrium (metra) hystero- (hystera)	uterus, i m	bachadon
nephro- (nephros)	ren, renis m	buyrak
omphalo- (omphalos)	umbilicus, i m funiculus umbilicalis	kindik kindik tizimchasi
oo- (oon)	ovum, i n	tuxum
oophoro- (oophoron)	ovarium, i n	tuxumdon
orchi- , orchidi-, -orchidia, -orchia (orchis; orchidion)	testis, is m	urugʻdon, moyak
pneumo- , pneumono- (pneumon)	pulmo, onis m	oʻpka
procto- (proktos)	anus, i m rectum, i n	orqa peshov toʻgʻri ichak
pelo- (pelos)	pelvis renalis	buyrak jomi
salpingo- (salpinx, salpingos - nay; bachadon nayi)	tuba uterina tuba auditiva	bachadon nayi eshituv nayi
splanchno- (splanchna <i>pl.</i>)	viscera <i>pl.</i>	ichki aʼzolar

spleno- (splen)	lien, enis m	taloq
trachelo- (trachelos)	cervix, icis f (uteri)	bachadon bo'yni
typhlo- (typhlon)	c(a)ecum, i n	ko'r ichak

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

127-mashq. Quyidagi organlarning nomlaridan yallig'lanishiga xos iboralar tuzing.

Hepar, atis, *n*; gaster, gastris, *f*; glossa, *ae, f*; stoma, atis, *n*; larynx, ngis, *f*; pharynx, ngis *m*; appendix, icis, *f*; pancreas, atis, *n*; encephalon, *i, n*; colon, *i, n*; tonsilla, *ae f*; bronchus, *i, m*; gingiva, *ae, f*; pilula, *ae f*;

128-mashq. Quyidagi asosdan shishga mos iboralar tuzing.

Sarx, sarc—go'sht; *Haema, haemato* – qon; *Carcinos, carcin*—rak, o'sma; *Fibra, fibr* – tola; *Chondros, chondr*—tog'ay;

129-mashq. Quyidagi to'qimalarning shishini ayting.

Moyli, suyakli, nervli, muskulli, bezli, tomirli.

130-mashq. Iboralarni lotin tilida yozing va ularning ma'nosini tushuntirib bering.

Leykoz, akrotsianoz, mikoz, eritrositoz.

131-mashq. Tarjima qiling va moslashtiring.

Jigarga tegishli koma, ko'ndalang sinish, cho'ziq sinish, diffuzli psess (ho'ppoz), parhezli koma, surunkali yara, son grijasi(churra), o'tkir tishli kasalligi, o'tib bo'lmaydigan 12 barmoqli ichak.

Uyga vazifa

132-mashq. Old qo'shimchalarni ajrating, ularni ma'nosini tushuntiring, iboralarni ma'nosini ko'sating:

Anaemia, apathia, dysphagia, aphagia, hyperaemia, amnesia, dysergia, hyperergia, sympathia, synchondrosis, hyperthermia, syndesmosis, hypothermia, hyperkinesia, pericardium, pericarditis, epicondylus, antitoxicus, endocarditis, parametrium, metastasis.

133-mashq. Nuqtalar o'rninga kerakli so'z yasovchi elementlarni qo'ying.

1.Organ to'qimalarida kislorod moddasini pasayishi oxia 2.To'qimali elementlarning ko'payib hosil bo'lishicystosis 3.Organ yoki tana qismida odatdagi holatdan chetga chiqishi ...plasia 4.Tomirlarda gidrostatik haroratning tushishi tonia 5.Bachadon pufagiga siydikni kelmasligi ... uria 6.Muskulni kesish ... tomia 7.Muskul tonusining kuchsizlanishi ... tonia

134-mashq. Tarjima qiling va moslashtiring.

Jigar og'rig'i, o'pka bo'lagi, tirik organizmda to'qimalar o'lishi, o'tkir kasallik, bronx, mushaklarning tonusining oshib ketishi, yuqumli sariq kasallik, bosh miyaning (chala) falaj (yoki qisman yo'qolishi) bo'lishi.

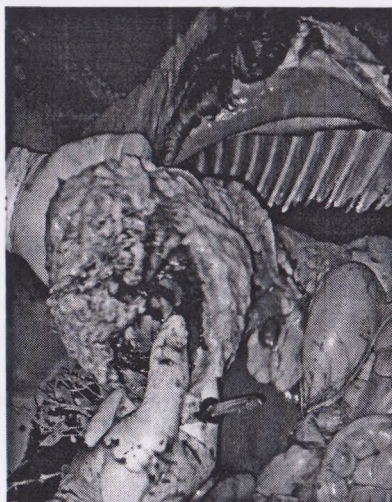
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Vita brevis, ars longa* - Hayot qisqa, san'at abadiydir.
2. *Qui bene diagnoscit, bene curat* - Kim tashxizni to'g'ri qo'yorsa, o'sha yaxshi davolay oladi.
3. *Tempus vulnera sanat* - Kasalni vaqt davolaydi.

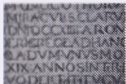

Nazorat uchun savollar:

1. Klinik atamalarning o'ziga xos xususiyatlari deganda nimani tushunasiz?
2. Murakkab so'zlar qanday qoidalar asosida yasaladi?
3. Tananing tabiiy funktsiyalari va unda sodir bo'ladigan jarayonlar qaysi yunoncha prefikslari yordamida yasaladi?

26-rasm. Qulunda gidroperikardit (hidropericarditis)

FAN, TA'LIM, TO'QIMA, ORGANLARNI IFODALOVCHI YUNON-LOTIN ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Darsning maqsadi: Fan, ta'lim, to'qima, organlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin AE ma'nolarini bilib olish. Berilgan ma'nolardan turli yasama so'zlarni tahlil va hosil qila olish.

Darsning mazmuni: Fan, ta'lim, to'qima, organlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

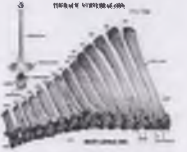

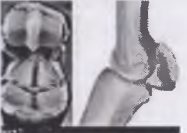

Yunon AE	Lotin so'zlari	Ma'nosi
adeno- (aden - bez)	1) glandula, <i>ae f</i> 2) nodus lymphaticus (lymphonodus)	1) bez, bezli epiteliy 2) limfa tuguni 3) burun-halqum murtaklarining o'smasimon shishlari
andro- , -andria (aner, andros - erkak kishi)	mas, maris <i>m</i> masculus, <i>a, um</i> vir, <i>i m</i>	erkak, erkakka oid
angio- (angeion - tomir)	vas, vasis <i>n</i> vasculum, <i>i n</i>	tomir (asosan, qonga oid)
alg- , -algia , -algesia		og'riq
blasto- , blastus (blastos - kurtak, pusht)	germen, <i>inis n</i>	kurtak; blast - pusht hujayrasi yoki erta embrional bosqich
blepharo- (blepharon - qovoq)	palpebra, <i>ae f</i>	qovoq
-cele (kele - shish; churra)	hernia, <i>ae f</i>	churra; shish
chondro- (chondros - don; tog'ay)	cartilago, <i>inis f</i>	tog'ay
chole- , -cholia (chole - safro)	fel, fellis <i>n</i> bilis, <i>is f</i>	o't, safro
chylo- , -chylia (chylos - shira, sutsimon shira)	lymph, <i>ae f</i>	limfa
copro- (kopros - najas)	faeces, <i>ium f pl.</i> stercus, <i>oris n</i>	najas, axlat
cyto- , -cytus (kytos - qavariq idish, bo'shliq)	cellula, <i>ae f</i>	hujayra
dacryo- (dakryon - ko'z yoshi)	lacrima, <i>ae f</i>	ko'z yoshi
dermo- , dermato- , -derma (derma, dermatos - teri)	cutis, <i>is f</i>	teri
galacto- (gala, galaktos - sut)	lac, lactis <i>n</i>	sut
geri- , gero- , geronto- (geron, gerontos - qariya)	senex, senis <i>m</i> senilis, <i>e</i>	qarilikka xos

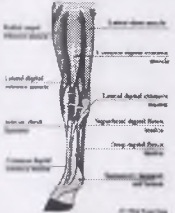

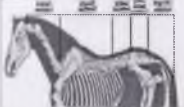

<i>gyno- gynaeco-</i> (gyne, gynaikos - ayol kishi)	femina, <i>ae f</i> femininus, <i>a, um</i>	urg'ochi, ayolga oid
<i>-graphia</i> (grapho)		grafik tasvirlash
<i>-gramma</i> (gramma)		yo'zish
<i>haemo-, haemato-, -aemia</i> (haima, haimatos - qon)	sanguis, <i>inis m</i>	qon
<i>hidro-</i> (hidros - ter)	sudor, <i>oris m</i>	ter
<i>histo-, histio-</i> (histos, histion - to'qima)	textus, <i>us m</i>	to'qima
<i>hydro-</i> (hydor, hydatos - suv, suyuqlik)	aqua, <i>ae f</i>	1) suv 2) suyuqlik; a'zo yoki kasallik nomi bilan birga - seroz suyuqlik, suyuq tarkibning to'planishi
<i>kerato-</i> (keras, keratos - shox)	cornea, <i>ae f</i>	shox, muguz, muguzlanish
<i>lipo-</i> (lipos - yog')	adeps, <i>ipis m</i>	yog'
<i>litho-, -lithiasis</i> (lithos - tosh)	calculus, <i>i m</i>	konkrement, tosh mavjudligi
<i>-logia</i> (logos)		fan, ta'limot
<i>-logo-</i> (logia)		nutq
<i>masto-</i> (mastos - ko'krak; so'rg'ich)	mamma, <i>ae f</i>	sut bezi
<i>melo-, -melia</i> (melos - suyak iligi)	medulla spinalis medulla ossium	orqa miya suyak iligi
<i>myo-, -mysium</i> (mys, myos - mushak)	musculus, <i>i m</i>	mushak
<i>-metria-, -metr-</i> (metreo) (metrom)		o'lchash
<i>neuro-, neuro-</i> (neuron - tomir, pay; tola, asab)	nervus, <i>i m</i>	asab, asab tizimi
<i>-odynia</i> (odyne)		og'riq
<i>onycho-, -onychia</i> (onyx, onychos - tirnoq)	unguis, <i>is m</i>	tirnoq
<i>ophthalmo-, -ophthalmia</i> (ophthalmos - ko'z)	oculus, <i>i m</i>	ko'z
<i>-op-, -opt-, optico-, -opia-, -opsia</i> (ops, opos - ko'z, ko'rish)	visus, <i>us m</i> - ko'rish visio, <i>onis f</i> - ko'rish qobiliyati	ko'z; ko'rish, ko'ruv idroki
<i>oto-, -otia</i> (us, otos - quloq)	auris, <i>is f</i>	quloq
<i>paedio-, paedo-</i> (pais, paidos, paedion - bola)	infans, <i>ntis m, f</i> puer, <i>eri m</i>	bola
<i>patho-, -pathia</i> (pathos)		iztirob, kayfiyat

-paedia (paideia - tarbiya)		davolash usullari
phaco-, -phakia (phakos - vasmiq)	lens, lentis <i>f</i>	gavhar
phlebo- (phleps, phlebos - tomir, vena)	vena, <i>ae f</i>	vena
phono-, -phonia (phone - ovoz, tovush)	vox, vocis <i>f</i> sonus, <i>i m</i>	ovoz tovush
sialo-, -sialia (sialon - so'lak)	saliva, <i>ae f</i>	so'lak
sphygmo-, -sphygmia	pulsus, <i>us m</i>	puls
scopia (skopeo)		asbob yordamida tekshirish
teno- (tenon - pay)	tendo, <i>inis m</i>	pay
topo- (topos - joy)	locus, <i>i m</i>	joy
toxo-, toxico-, toxi- (toxon - kamon, o'q; toxicon - zahar)	venenum, <i>i n</i>	zahar
-therapia (therapeia)		davolash
uro-, -uresis, -uria (uron - siydik)	urina, <i>ae f</i> urinarius, <i>a, um</i>	siydik, peshob siydikka oid

ORGAN VA TANA QISMLARINING GREKCHA, LOTINCHA, O'ZBEKCHA DUBLETLARI

Rasm	Grekcha ma'nosi	Lotincha ma'nosi	O'zbekcha ma'nosi
	kephalo-,cephalo-, cephalia	caput,itis,n	bosh
	somato-, -soma, (soma, atos)	corpus, oris, n	tana
	osteo- (osteon)	os, osis n	suyak

	stetho-, (stethos)	pectus, oris n thorax, acis m	ko'krak (ko'krak qafasi)
	spondylo- (spondylos)	vertebra, ae f	umurtqa
	cardio-, -cardium (kardia)	cor, cordis n	yurak
	arthro-, (arthron)	articulatio, onis f	bo'g'im
	stomato-, (stoma, stomatos)	os, oris n	og'iz
	glossa-, -glossia (glossa)	lingua, ae, f	til
	rhino- (rhis, rhinos)	nasus, i, m	burun

	<p>odonto- -odontia (odus,odontos)</p>	<p>dens,dentis, m</p>	<p>tish</p>
	<p>poda-, -podia (pus,podos)</p>	<p>pes,pedis m</p>	<p>oyoq</p>
	<p>gon-(gonu)</p>	<p>genu,us, n</p>	<p>tizza</p>
	<p>r(h)achi-, (rhachis)</p>	<p>columna vertebralis</p>	<p>umurtqa pog'onasi</p>
	<p>chelio-, -cheilia (cheilos)</p>	<p>labium,i,n</p>	<p>lab</p>
	<p>urano (uranos)</p>	<p>palatum,i,n (durum)</p>	<p>tanglay</p>
	<p>ul-,ulo- (ulon)</p>	<p>gingiva,ae,f</p>	<p>milk</p>

	melo-(melon)	bucca,ae,f	lunch
	gnatho-,-gnathia (gnathos)	maxilla,ae,f	yuqori jag'
	genia (genus,genyos)	mandibula,ae f	pastki jag'
	genia(geneion)	mentum,i,n	iyak

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

135-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang va ma'nosini tushuntiring. Arthro (pathia, graphia, metria, algia), stetho (gramma, scopia, scopus, metria). (stomato, cardio, osteo, arthro) logia (spondylo, acro, glosso, rhachi) odynia.

136-mashq. Atamalarni tarjima qiling.

Osteologia, osteoarthropathia, somatologia, somatoscopia, acralgia, spondylodynia, arthropathia, stomatologia, pathologia, stethometria, cardiographia, hormonotherapy, vasoconstrictio, nosologia, brachialgia, logopathia, spondylographia, rhinologia, periosteum, osteogenus, podalgia, acheiria, chiroscopia, gonalgia, apodia, chirospasmus, macropodia, brachicephalicus, iliofemoralis, lymphonodus, thyreopathicus, thyreoglossus, ischiococcygeus, thyreogenus.

137-mashq. Berilgan atamalarni lotincha yozing.

Ensefalometriya, kardiografiya, spondilodiniya, logopatiya, patogen, artrologiya, stetoskop, elektroterapiya, gonalgia, osteologiya, xirurgiya.

Uyga vazifa

138-mashq. Iboralarni lotinchaga yozing, termin elementlarni ma'nosini bilib oling.

1. Artropatiya (markaziy nerv sistemasi har xil bo'limlari shikastlanganida paydo bo'ladigan ikkilamchi dektrofik bo'g'im kasalligi).
2. Osteologiya (suyak haqidagi fan).
3. Elektrokardiografiya (yurak ishlab turganida paydo bo'ladigan elektr hodisalarini qayd qilish yo'li bilan yurak holatini aniqlash).
4. Ostalgiya (suyak og'rig'i).
5. Artrozis (bo'g'im kasalligi).
6. Xondroma (tog'aydagi xavfsiz o'sma).

139-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Tishlarni davolash, ko'krak qafasidagi og'riq, boshni o'lchash, ogizni asbob yordamida tekshirish, burun (devorchalarini) asbob yordamida ko'rish, bosh miyani rentgen yordamida tekshirish, qo'l va oyoq xastaligi, tishlar xastaligi, bosh miya xastaligi, tish og'rig'i, burun xastaligi, bo'g'imlar xastaligi, yurak xastaligi, yurak xastaligi bilan bog'liq umurtqa pog'onasidagi og'riq.

140-mashq. Tarjima qiling.

1. Cheilodynia, 2. Ulodynia, 3. Gnatodynia, 4. Genioglossus, 5. Geniohyoideus, 6. Meloplastica, 7. Gnathoplastica, 8. Agenia, 9. Uranographia, 10. Gnathosopia, 12. Cheilospasmus, 13. Uranoptosis, 14. Syncheilia, 15. Melophatia.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Dum spiro, spero* - Nafas olyapmanki, tirikman.
2. *Historia est magistra vitae* - Tarix - bu hayot o'qituvchisidir
3. *Amocus certus, in re incerta cernitur* - Sodiq do'st og'ir kunda bilinar.

FUNKSIONAL VA PATOLOGIK HOLATLARNI HAMDA JARAYONLARNI IFODALOVCHI YAKKA ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Darsning maqsadi: -osis, -iasis, -ismus, -itis, -oma suffikslari terminologik ma'nolarini; yangi yunon-lotin dublet va yakka AE bilib olish. Berilgan ma'noda suffiksli, qo'shma va qisqartma so'zlarni tahlil va hosil qila olish.

Darsning mazmuni: funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma'nosi
-aesthesio-, -aesthesia (aesthesia)	sezish
-astheno (asthenes, asthenos, asthenia)	kuchsizlik, toliqish
-aëro-, (aër, aëros; aër, aëris)	havo
-aetio -(aitia)	aetio -(aitia)
-athero- (athere)	yog'simon modda
-aniso- (anisos - noteng)	noteng, nomutanosib
-allo- (allos - boshqa, o'zga)	boshqa, o'zga, o'zgargan, o'zgacha
-auto- (autos - o'zi)	1) o'z, xususiy; 2) beixtiyor
-bio- (bios)	hayot
-bary-, baro- (barys - og'ir; baros - og'irlik)	1) o'g'ir, og'irlik; vazn; 2) atmosfera bosimi
-bathy-, batho- (bathys - chuqur; bathos - chuqurlik)	chuqur, chuqurlik
-brachy- (brachys - kalta)	kalta, kaltalangan
-brady- (bradys - sekin)	sekin, sekinlashgan
-chloro- (chloros - yashil, sarg'ish yashil)	1) yashil; 2) xlor tutuvchi
-chromo-, chromato-, -chromia (chroma, chromatosis - bo'yoq, rang, tus)	1) rang, tus; 2) xromga oid
-cryo- (kryos - muzdek sovuq, ayoq)	sovuq, past harorat, muzlashga oid
-crin-, -crinia (krino)	ajralib chiqish
-cyano- (kyanos - to'q ko'k)	1) to'q ko'k, ko'kargan; 2) sianid kislotaga oid
-cytosis (cytus osis)	hujayra miqdorining ortishi
-dolicho- (dolichos - uzun)	uzun, uzaygan
-dynamo-, -dynamia (dynamis)	kuch
-ergo-, -ergia, -urgia (argon)	faoliyat
-erythro- (erythros - qizil)	1) qizil; 2) eritrositlarga oid
-geno-, -genesis, - genesia, -genia	tug'ilish, rivojlanish
-glyco-, gluco- (glykys - shirin)	shirin; shakar mavjudligi; glukoza
-gnosis, -gnosia	bilish
-kinesia, kinemato-, kinemo-, (kinesis)	harakat
-hemi- (yun.), semi- (lot.)	yarim; bir tomonlama
-hetero- (heteros - boshqa, turli)	ikkisidan biri, boshqa, o'xshamagan
-homeo-, homo- (homoios - o'xshash; homos - xuddi o'sha)	o'xshash, bir xil

<i>-iso-</i> (isos - teng)	teng, mutanosib, bir xil
<i>-lepto-</i> (leptos - nozik, yumshoq, ojiz)	nozik, yumshoq, ojiz; tor
<i>-leuco-</i> (leukos - oq)	1) oq; 2) leykositlarga oid
<i>-macro-</i> (makros - katta)	katta, yirik
<i>-megalo-</i> , <i>-megalia</i> (megas, megalu - katta)	katta, kattalashgan
<i>-melano-</i> (melas, melanos - qora)	1) qora, qoramtir; 2) melanin tutuvchi
<i>-micro-</i> (mikros - kichik)	kichik, kichkina
<i>-morpho-</i> , <i>-morph</i> - (morphe)	tuzilish
<i>-mnesia</i> (mnesis)	xotira
<i>-necro-</i> (nekros - o'lik, murda)	jonsizlanish; murdaga oid
<i>-neo-</i> (neos - yosh, yangi)	yosh, yangi; qayta yaralgan yoki vujudga kelgan
<i>-oligo-</i> (oligos - kichik, kam)	kichik, ozgina, kamaygan
<i>-ortho-</i> (orthos - to'g'ri)	1) to'g'ri, tik yo'nalgan; 2) normal holatga tegishli
<i>-oxy-</i> , <i>oxia</i> (oxys, oxygenium)	kislorod
<i>-pachy-</i> (pachys - semiz, qalin, zich)	zich, zichlangan, qattiq
<i>-pan-</i> , <i>panto-</i> (pan, pantos - barcha)	barcha, butunlay
<i>-phago-</i> , <i>-phagia</i> (phagein)	yutish
<i>-penia</i> (p4 nia)	yetishmaslik
<i>-phreno-</i> , <i>-phrenia</i>	aql, idrok, es, hush
<i>-phrenico-</i> (nervus phrenicus)	diafragma oid
<i>-philo-</i> , <i>-philia</i> (phielo, philia)	moyillik
<i>-phobo-</i> , <i>-phobia</i> (phobos)	qo'rqish
<i>-platy-</i> (platys - yassi)	yassi, yassilangan, keng
<i>-pnoe-</i> , <i>-pnoea</i> (pnoe; pnoia)	nafas
<i>-pneumo-</i> , <i>pneumato</i> (pneuma, atos)	organdagi havo, gaz
<i>-plasia</i> (plasis)	shakllanish
<i>-plegia</i> (plege)	falaj
<i>-po(i)esis</i> , <i>-po(i)et</i>	ishlab chiqarish
<i>-polio-</i> (polios - kulrang)	1) kulrang; 2) bosh miya kulrang moddasiga oid
<i>-poly-</i> (polys - ko'p)	ko'p; meyordan ko'proq
<i>-pseudo-</i> (pseudos - soxta)	soxta, yolg'on
<i>-psycho-</i> , <i>-psychia</i> (psyche)	ruh, ruhi
<i>-pyr-</i> , <i>pyro-</i> , <i>pyreto-</i> (pyr - olov, cho'g');	isitma holati

pyreto - isitma)	
-rhoea (rhoia, rhoe, rheo)	oqish
-rhagia (rhagos, haemorrhagia)	rhagia (rhagos, haemorrhagia)
-spiro- (spiro,spiratum)	nafas olish
-stasis (stasis)	stasis (stasis)
-tachy-, tachy- (tachys - tez; tachos - tezlik)	tez, tez-tez takrorlanadigan
-tele-, teleo-, telo- (tele - uzoq; telos - oxir; teleos - tugallangan)	1) uzoqlashgan (fazoda va vaqtda); 2) oxir, yakun
-tensio (tensio)	gidrostatik bosim
-tono-, -tonia (tonos, tonus)	tonus, bosim
-tropho-, -trophia (tropho)	oziqlanish
-tropo-, -tropia (tropos, trope)	yoʻnalish
-thermo-, -thermia (therme - issiqlik; thermos - issiq)	issiq; haroratga oid
-xantho- (xanthos - sariq)	sariq
-xeno- (xenos - begona)	begona, yot
-xero- (xeros - quruq)	quruq

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi Tushun! Eʼtibor Ber!

1. «pneumo» boshlangʻich AE i organ nomi bilan birikma holda qoʻllanganda, shu organda havo borligini bildiradi. Agar atamada «graphia» AE i boʻlsa «pneumo» kontrast rentgenografiya maqsadida organga gaz yuborilishini ifodalaydi. «Oʻpka» tushunchasi odatda «pneumon» bilan, baʼzi hollarda esa «pneum» negizi bilan ifodalanadi.

2. «haemo» yoki «haemato» boshlangʻich AE organ nomi bilan birikmada kelsa, shu organ boʻshligʻiga qon quyilishini bildiradi. Bunda organ nomi qoidaga binoan bosh kelishikda suffikssiz qoʻllanadi (haematocolpos). Organ boʻshligʻida suyuqlik yoki yiring toʻplanishini ifodalovchi atamalar ham shu yoʻsinda yasaladi (hydrometra — bachadondasuyuqlik boʻlishi).

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

141-mashq. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib maʼnosini tushuntiring.

Haemolysis, haemotherapia, haemostasis, empyema, haemangioma, haemangiomasosis, haemarthrosis, haematologia, haematoma, haematonephrosis, azotaemia, cholaemia, uraemia, haematuria, urohaematoma, ureteritis, vasoresectio, vasotomia, ectopia, vasoconstrictio, myoma, myoblastus, thymocytus,

myoblastoma, perimysium, endomysium, acrohidrosis, Pyodermia, pyaemia, pyorrhoea, pyothorax, pyuria, pyometra, dyscrinia, secretio, incretio, endocrinologia, haemorrhagia, gastrorrhagia, odontorrhagia, oncogenesis, oncogramma, myelodysplasia, mesoduodenum, myelosis, osteomyelitis, mastoptosis, hydrocephalia, otoneurologia, otitis, ophthalmologia, cholekinesis, hypopituitarismus, ductus bilifer, vesica biliaris, vesica fellea, gynaecologia, paediatra, logopaedia, chondrocytus, haemocythus, gerontologia, hydrophilia, hydrophobia, geriatria.

142-mashq. Berilgan atamalarni tarkibiy qismlarga ajrating.

Myocardium, myometrium, carcinosarcoma, cytopenia, hydraemia, lymphocythus, lympho(cyto)penia, hydrarthrosis, lymphorrhoea, chondroblastus, chondroblastoma, chondrogenesis, herniorrhaphia, perivascultitis, epicranium, epipharynx, gastrocele, meningocele, anaemia, toxoemia, myasthenia, neurosis, neuritis, neuroma, neurolysis, angioneurosis, adenotomia, lymphadenitis, lymphangiitis, hyperaemia, lymphadenoma, lymphangioadenographia, hidradenitis, anhidrosis, aesthesiologia, erythroblastus, ovocythus, dermatosis, dermographia, mesoderma, periderma, dermatitis, dermatostomatitis, sphymographia, ureterolysis, pneumolysis, pneumomalacia, lithotomia, lithiasis, cholelithiasis, urolithiasis, broncholithus, broncholithiasis, dysfunctio, chylothorax, chyluria, chylocele.

143-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Limfasitlar miqdorining ortishi, o'tning to'xtashi, qonning to'xtashi, harakatning buzilishi, bachadondan qon ketishi, hujayradan tashqari, oziqlanishning buzilishi, sezuvchanlikning buzilishi, tomirlarning torayishi, qon bosimining pasayishi, nafas olishning pasayishi.

Uyga vazifa

144-mashq. Quyida berilgan funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi atamalarni tarkibiy qismlarga ajrating.

Anergia, synergia, asynergia, hypergia, chirurgia, chondrodysplasia, tenodesis, atrichia, anonychia, onychorrhaxis, dacryoadenitis, dacryolithus seu calculus lacrimalis, hyperdynamia, hypodynamia, amnesia, sialoadenitis, sialorrhoea, coprostasis, galactostasis, lipoma, dysmorphism, pyoophoritis, pyosalpinx, pyovarium, morphologia, phacomalacia, blepharitis, keratoma, keratosis, keratitis, asthenopia, biopsia, cardioplegia, ophthalmoplegia, hypertrichia, aphonia, sphymophonía, aethiologia, aethiopathogenesis, phrenicotomia, schizophrenia, paraphrenia, phacoma, phacomatosis, lipodystrophia, dacryocystographia, dacryocystorhinostomia, hydrorrhachihaemopoiesis. apnoe, hypopnoe, pneumocephalia, tenorrhaphia, aërohaemoterapia, pneumographia, respiratio, inspiratio, pneumoarthrosis, sphymogramma, atrophia, dystrophia, hypertrophia,

vagotropus, anoxia, hypoxia, haemophilia, aërophagia, aërotherapia, ophthalmorheographia.

145-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalar yasang.

Ter bezlarida hosil bo'ladigan o'sma, ayrisimon bez to'qimalarida hosil bo'ladigan o'sma, siydikda gemoglobinning bo'lishi, qon tarkibida safroning bo'lishi, tomirdagi tosh, yog' bezlaridagi o'sma, yutishning qiyinlashuvi, perikarda qon va yiring to'planishi, muskul kuchsizligi, qon haqidagi fan, hujayralar patologiyasi, terining yallig'lanishi, rivojlanish-ning buzilishi, ingichka ichak tutqichi, limfa tomirlarining yallig'lanishi, limfa tugunlarining yallig'lanishi, qon bilan davolash.

146-mashq. Organ nomlarini lotincha yozing:

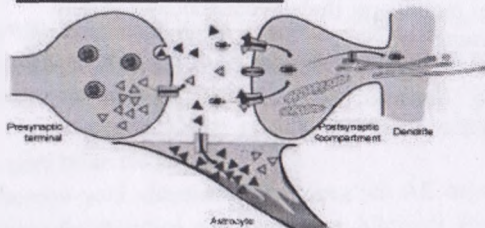
Me'daning chiqish qismi, jigar, o'n ikki barmoqli ichak, oshqozon, qizilo'ngach, halqum, hiqildoq, kekirdak, qorin pardasi.

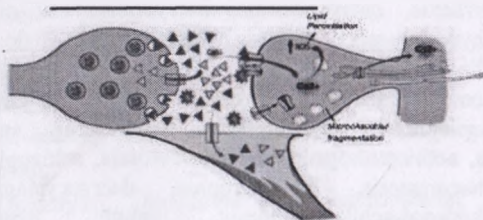
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Ubi concordia, ibi victoria* - Hamjihatlik bor joyda g'alaba bor.
2. *Verba docent, exempla trahunt.* - Gap tarbiyalaydi, so'z o'rgatadi.
3. *Per aspera, ad astra* - Igna bilan quduq qazimoq.

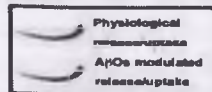
(a) Physiological

(b) Pathological

- AβOs
- Glutamate
- D-serine
- Mitochondria
- Golgi complex
- Synaptic Vesicle
- NMDAR
- AβO receptor
- EAA_t
- D-serine neuronal transporter
- Ryanodine receptor (RyR)

27-rasm: Fiziologik va patologik holatda sinaptik yoriqning sxematik ko'rinishi.

TURLI FIZIK XUSUSIYATLAR, SIFATLAR, MUNOSABATLAR VA BOSHQA BELGILARNI IFODALOVCHI ATAMA ELEMENTLARI.

Darsning maqsadi: Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin AE ma'nolarini bilib olish. Berilgan ma'nolardan turli yasama so'zlarni tahlil va hosil qila olish.

Darsning mazmuni: Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma'nosi
<i>aniso-</i> (anisos - noteng)	noteng, nomutanosib
<i>allo-</i> (allos - boshqa, o'zga)	boshqa, o'zga, o'zgargan, o'zgacha
<i>auto-</i> (autos - o'zi)	1) o'z, xususiy; 2) beixtiyor
<i>bary-</i> , <i>baro-</i> (barys - og'ir; baros - og'irlik)	1) o'g'ir, og'irlik; vazn; 2) atmosfera bosimi g'
<i>bathy-</i> , <i>batho-</i> (bathys - chuqur; bathos - chuqurlik)	chuqur, chuqurlik
<i>brachy-</i> (brachys - kalta)	kalta, kaltalangan
<i>brady-</i> (bradys - sekin)	sekin, sekinlashgan
<i>chloro-</i> (chloros - yashil, sarg'ish yashil)	1) yashil; 2) xlor tutuvchi
<i>chromo-</i> , <i>chromato-</i> , <i>-chromia</i> (chroma, chromatos - bo'yoq, rang, tus)	1) rang, tus; 2) xromga oid
<i>cryo-</i> (kryos - muzdek sovuq, ayoz)	sovuq, past harorat, muzlashga oid
<i>cyano-</i> (kyanos - to'q ko'k)	1) to'q ko'k, ko'kargan; 2) sianid kislotaga oid
<i>dolicho-</i> (dolichos - uzun)	uzun, uzaygan
<i>erythro-</i> (erythros - qizil)	1) qizil; 2) eritrositlarga oid
<i>glyco-</i> , <i>gluco-</i> (glykys - shirin)	shirin; shakar mavjudligi; glukoza
<i>hemi-</i> (yun.), <i>semi-</i> (lot.)	yarim, bir tomonlama
<i>hetero-</i> (heteros - boshqa, turli)	ikkisidan biri, boshqa, o'xshamagan
<i>homeo-</i> , <i>homo-</i> (homoios - o'xshash; homos - xuddi o'sha)	o'xshash, bir xil
<i>iso-</i> (isos - teng)	teng, mutanosib, bir xil
<i>lepto-</i> (leptos - nozik, yumshoq, o'jiz)	nozik, yumshoq, o'jiz; tor
<i>leuco-</i> (leukos - oq)	1) oq; 2) leykositlarga oid

macro- (makros - katta)	katta, yirik
megalo- , -megalia (megas, megalu - katta)	katta, kattalashgan
melano- (melas, melanos - qora)	1) qora, qoramtir; 2) melanin tutuvchi
micro- (mikros - kichik)	kichik, kichkina
necro- (nekros - o'lik, murda)	jonsizlanish; murdaga oid
neo- (neos - yosh, yangi)	yosh, yangi; qayta yaralgan yoki vujudga kelgan
oligo- (oligos - kichik, kam)	kichik, ozgina, kamaygan
ortho- (orthos - to'g'ri)	1) to'g'ri, tik yo'nalgan; 2) normal holatga tegishli
pachy- (pachys - semiz, qalin, zich)	zich, zichlangan, qattiq
pan- , panto- (pan, pantos - barcha)	barcha, butunlay
platy- (platys - yassi)	yassi, yassilangan, keng
polio- (polios - kulrang)	1) kulrang; 2) bosh miya kulrang moddasiga oid
poly- (polys - ko'p)	ko'p; meyordan ko'proq
pseudo- (pseudos - soxta)	soxta, yolg'on
pyr- , pyro- , pyreto- (pyr - olov, cho'g'; pyreto - isitma)	isitma holati
tachy- , tacho- (tachys - tez; tachos - tezlik)	tez, tez-tez takrorlanadigan
tele- , teleo- , telo- (tele - uzoq; telos - oxir; teleos - tugallangan)	1) uzoqlashgan (fazoda va vaqtda); 2) oxir, yakun
thermo- , -thermia (therme - issiqlik; thermos - issiq)	issiq; haroratga oid
xantho- (xanthos - sariq)	sariq
xeno- (xenos - begona)	begona, yot
xero- (xeros - quruq)	quruq

NB! (*Nota Bene!*) – Yaxshi Tushun! E'tibor Ber!

Auto-, *allo-*, *xeno-* atama element (AT) lari *-plastica* (qayta tiklash) va *-transplantatio* (ko'chirib o'tkazish) kabi so'zlar bilan birga kelganda quyidagi ma'nolarni beradi: *auto-* organizmning o'zidagi to'qima yoki organlaridan foydalanish, *allo-* boshqa odam to'qima yoki organlaridan foydalanish; *xeno-* hayvon to'qima yoki organlaridan foydalanish.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

147-mashq. Iboralarni tarkibini qismlarga ajrating va ularning ma'nosini tushuntiring.

Autointoxicatio, autohaemotherapia, bradycardia, tachypnoë, pancytopenia, macrohaematuria, polyuria, oliguria, oligophrenia, schisophrenia, acromegalia, hypovitaminosis, hyperthermia, hypertelorismus, aërophagia, cyanoderma, erythrocytosis, erythropenia, erythema, xerodermia, xerophthalmia, bathypnoë, megaloccephalia, micropcephalia, xerostomia, melanoma, dolichocephalia, allergia, anisacria, anisocoria (gr. *cora*-1.nishon, 2.ishora, alomat, belgi), atelodontia, pseudotumor, neonatus, panophthalmitis, monophobia, polidactylia, oligodactylia, leucaemia, leucosis, melanoma, xanthopsia, biopsia, orthopaedia, orthopnoë, hypoglycaemia, poliomyelitis, necrodermia, xerophilus, hephisphaerium, thermoplegia, hyperthermia.

148-mashq. Iboralrni tarjima qiling.

Yurak yetishmasligi, oq qon tanachalari, terini ko'karishi, qonda shakar miqdorin ko'payishi, o'pka to'qimalarini o'lishi(gangren), nafas olishning sekinlashuvi,yurak harakatining sekinlashuvi, hayvon to'qimalarini ko'chirib o'tkazish, soxta torayish.

149-mashq. Iboralarni lotin tilida yozing va ma'nolarini tushuntiring.

Criofobiya, telopatiya, teleskop, electrofobiya, simpatiya, apatiya, tomofobiya, antipatiya, astrofobiya, simmetriya, gipostaz, gemoliz, gidroliz, fiotsit, anestezeolog, stetoskop, periskop, telefon, kinematografiya, kardiodistrofiya, nevrasteniya, gipogenitalizm, enoftalm, ekzoftalm, octeomielit, fonendoskop, fetoskop.

Uyga vazifa

150-mashq. Iboralarni tarkibini qismlarga ajrating va ularning ma'nosini tushuntiring.

Hemispherium, cryothalamotomia, cryoretinopexia, hemiparesis, thermophilia, diathermia, tachypnoë, brachycephalia, bradysystolia, tachysystolia, hypoxia, acrocyanosis, neoplasma, oxyhaemometria, polyangitis, polymastia, pancarditis, necrotomia, autopsya, lactogenesis, polioencephalomyelitis, adentia, rhinorrhagia.

151-mashq. Iboralarni tarjima qiling.

To'g'ri nafas olish, issiqlikdan falaj bo'lish, terini torayishi, to'g'ri davolash usuli, terini sarg'ayishi,hamma arteriyalarni yallig'lanishi, bir tomonlama falaj,

jigarni kattalashishi, labni guruqlashi, pastki jag'ni kichrayishi, yuqori jag'ni kichrayishi.

152-mashq. Iboralarni lotin tilida yozing va ma'nolarini tushuntiring.

Angidroz, epikard, perikard, dizuriya, ishemiya, ishuriya, logasteniya, gerontofobiya, logoreya, sfigmometriya, gidronefroz, gastroragiya, algomenoreya (gr, men-oy), dismenoreya, adinamiya, timoma, spirometriya, miatoniya, miatrofiya, disfagiya, fotofobiya, klaustrofobiya (lat, claustrum-yopiq joy), monofobiya.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Qui non laborat - non manducet* - Ishlamagan tishlamaydi
2. *Domus propria - domus optima* - O'z uying, o'lan to'shaging.
3. *Mala gallina, malum ovum* - Yomon tovuqdan yaxshi tuxum bo'lmaydi.

ORGAN VA TO'QIMALARDAGI PATOLOGIK, TERAPEVTIK VA XIRURGIK USULLARNI IFODALOVCHI YUNON ATAMA ELEMENTLARI (AE).

Darsning maqsadi: Veterinariya terminalogiyasida organ va to'qimalardagi patologik, terapevtik va xirurgik usullarni ifodalovchi yangi yunon-lotin AE ma'nolarini bilib olish. Berilgan ma'nolardan turli yasama so'zlarni tahlil va hosil qila olish.

Darsning mazmuni: Veterinariya terminalogiyasida organ va to'qimalardagi patologik, terapevtik va xirurgik usullarni ifodalovchi yangi yunon-lotin atama elementlari quyidagilardan iborat:

Yunon AE	Ma'nosi
-iatria, -iater (iatria; iatros)	katta guruh bemorlarini davolash; shifokor
-ectasia, -ectasis (ektazis)	bo'shliqli a'zoning cho'zilishi, kengayishi
-ptosis (ptosis - qulash, tushish)	a'zoning tushishi, joyidan ko'chishi
-steno-, -stenosis (stenos - tor; stenosis - torayish)	tor, torayish
-sclero-, -sclerosis (scleros - zich, qattiq; sclerosis - zichlashish, qattiqlashish)	1) zich, qattiq; 2) sklera (ko'zning oqsil pardasi) ga oid
-malacia (malakos - yumshoq; malakia - yumshoqlik)	nenormal yumshoqlik, yumshab ketish
-lysis, -lyt (lysis - yechilish,	1) parchalanish, buzilish, erish,

purchalanish, erish)	soʻrilish; 2) aʼzoni bitishma, chandiqlardan ozod qilish jarrohlik operatsiyasi
-plastica (plasso - shakl bermoq; plastike - kulolchilik, haykaltaroshlik sanʼati)	qayta tiklovchi va plastik jarrohlik operatsiyasi
-tomia (tome - kesish, qirqish)	aʼzo yoki toʻqimani kesib ochish (kesish) jarrohlik operatsiyasi
-tomo- (tomos - kesma, qirqma)	qatlama oid; qatlamlab (rentgenografiyada)
-ectomia (ektome - kesib olish)	aʼzo yoki toʻqimani olib tashlash jarrohlik operatsiyasi
-stomia (stoma, stomatos - teshik)	sunʼiy teshik ochish yoki anastomoz teshigi (aʼzolar orasida) qoʻyish jarrohlik operatsiyasi
-pexia (pexis - mustahkamlash)	ichki aʼzoni mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-schisis (schisis - maydalash)	aʼzoni parchalanishi
-r(h)aphia (raphe - chok)	chok qoʻyish jarrohlik operatsiyasi
-rhexis (rhexis - yorish)	aʼzoni yorish, buzish
-desis (desis - bogʻlash, biriktirish)	aʼzoni harakatsizlantirish, holatini mustahkamlash jarrohlik operatsiyasi
-euryxis (euryx - keng)	aʼzoni kengaytirish usuli
-eurynter (euryno - kengaytirmoq)	aʼzoni kengaytiruvchi asbob
-clasia (klasis - buzish, shikastlash)	ana qismi, aʼzoni buzish jarrohlik operatsiyasi yoli bilan
-entesis (sentezis - sanchish)	igna sanchish, punksiya
-privus (privus - yetishmaslik)	aʼzoning yoʻqligi yoki olib tashlanganligi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

153-mashq. Berilgan AE lardan atamalar yasang va maʼnosini yozing:

- 1) -itis (gastr-, enter-, cholecyst-, nephr-)
- 2) -oma (odont-, osteo-, lip-, epiteli-)
- 3) -pneumo - (-ectasia, -ectomia, -malacia, -pexia)
- 4) -cysto - (-tomia, -stomia, -scopia, -graphia)
- 5) -plastica (rhino-, glosso-, gnatho-, choledocho-)
- 6) -rhaphia (laparo-, hystero-, procto-, cheilo-)

154-mashq. Quyidagi atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring.

Splanchnologia, gastroenterologia, intestinoplastica, ileocoloplastica, laparotomia, laparothoracotomia, gastrectasia, bronchoectasis, vagotomia, spondylotomia, enteroptosis, proctospasmus, pneumonopexia, phthisiatria (yun. phthisis tuberkulyoz), choledochostomia, colostomia, acroparalysis, choledochogastrotomia, splenoptosis, hysteroscopia, tomographia, nephrotomographia, nephrostomia, splenitis, hepaticoduodenostomia, splenographia, osteomalacia, chondromalacia, splanchnoptosis, metroplastica, pancreatotomia, pancreatocholangiorentgenographia, thoracolaparotomia, thoracogastroschisis.

155-mashq. Quyidagi ma'nolarni ifodalovchi atamalarni yasang.

Qin, sigmasimon ichak, bo'shliq yallig'lanishi, qin va chot plastikasi, qin yorilishi, kindikni kesish, ko'z yosh xaltachasining yallig'lanishi, bachadon naylarining rentgenografiyasi, bachadon naylari va tuxumdonning yallig'lanishi, operatsiya yo'li bilan bachadon nayida teshik ochish, qin kengayishi, suyak sinishi, to'g'ri ichakni kengaytiruvchi asbob, umurtqaning parchalanishi.

Uyga vazifa

156-mashq. Quyidagi atamalarni tarkibiy qismlarga ajratib ma'nosini tushuntiring.

Myocardium, myocardiosclerosis, myocardiofibrosis, myositis, myoma, myoblastoma, ventriculitis, thrombosis, rhinitis, thrombocytus, thrombocytosis, sarcomatosis (sarcoma, atis n), papillomatosis, varicosis, salpingitis, orchitis, gonarthrosis, diverticulitis, mastoiditis, thyreotoxicosis, sigmoiditis, thyreocytus, thyreoiditis, gigantismus, ureteritis.

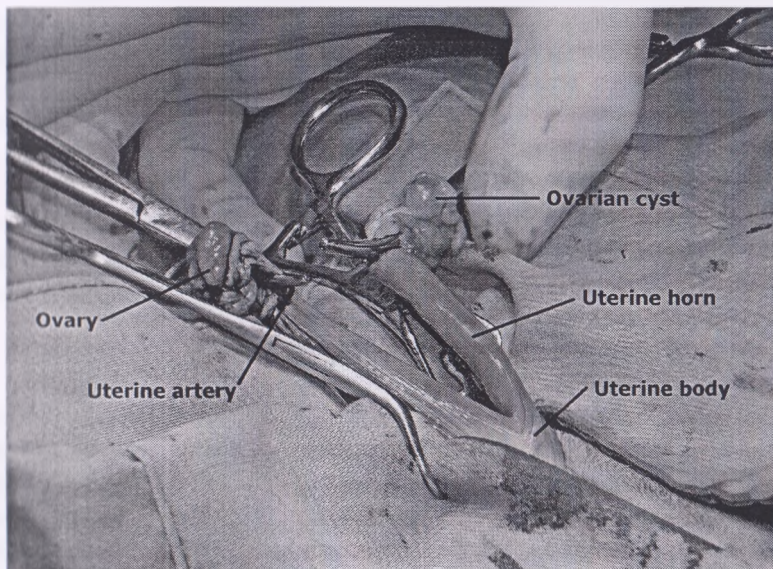
157-mashq. Quyidagi atamalarni lotincha yozing.

Rinoplastika, nefrit, xolesistotomiya, splanxnologiya, osteomalasiya, stenokardiya, enterestomiya, gisteroptoz, tomografiya, proktostenoz, pneumonopeksiya, ensefalit, litiaz, splenorafiya, pediatriya, odontoma.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Repetitio est mater studiorum* - Takrorlash bilimlarning onasidir
2. *Elephantum ex musca facis* - Pashshadan fil yasamoq
3. *Haud semper errat fama* - Mish-mish gapda ham haqiqat bor.

28-rasm. Ovarektomiya.

INFEKSION VA PARAZITOLOGIK ATAMA ELEMENTLARI.

Darsning maqsadi: Veterinariya terminalogiyasida infeksiyon va parazit kasalliklarning kasalliklarni ifodalovchi yangi yunon-lotin AE ma'nolarini bilib olish. Berilgan ma'nolardan turli yasama so'zlarni tahlil va hosil qila olish.

Darsning mazmuni: *Parazitologiya* - turli parazit organizmlar va ular keltirib chiqaradigan kasalliklarning sistematikasi, morfologiyasi, rivojlanish siklini o'rganadigan murakkab biologik fan. Invaziya (lotincha – *invasio* – hujum qilish, blor tirik organizmga bostirib kirish) odam, hayvon yoki o'simliklarning hayvonot dunyosiga mansub parazitlar bilan zararlanishi bo'lib, oqibatda parazit va xo'jayin o'rtasida o'zaro munosabat shakllanadi. Invaziya parazit kasallik yoki parazit tashuvchanlik shaklida namo yon bo'ladi. Invazion kasalliklar yashirin (latent), sobklinik, klinik belgilari yaqqol namoyon bo'lmagan va yaqqol klinik belgi bilan kechishi mumkin. Hozirgi vaqtda turli xil parazitlar keltirib chiqaradigan juda ko'p kasalliklar mavjud. Biotibbiy adabiyotlardan tanlangan kasalliklarning 35 ta lotincha nomlari olingan. Parazitologiyada quyidagicha nomlash usullaridan foydalaniladi: etimologik tahlil usulida va motivatsion tahlil usulida so'zlar yasalanadi.

Parazitlar xo'jayin organizmida joylashuviga ko'ra *ekto-* va *endoparazitlarga* bo'linadi. Hayot jarayoni bitta xo'jayin bilan bog'liq bo'lgan

parazitlar *bir xo'jayinli* yoki *gomoksen parazitlar* deyiladi. Masalan, *Eimeria stiedae* faqatgina quyonlarni zararlaydi. Rivojlanish jarayonida ikki va undan ortiq xo'jayin ishtirokiga ehtiyoj sezadigan parazitlar *ko'p xo'jayinli* yoki *geteroksen para zitlar* deyiladi. Masalan, trematodalarining jinsiy voyaga yetgan shakllari umurtqali hayvonlar organizmida, lichinkalik shakllari esa chuchuk suv molluskalari organizmida parazitlik qiladi.

I guruhga ot o'zaklaridan hosil bo'lgan 12 ta kasallik nomlari kiritiladi. Bunday kasalliklarni nomlashda kasallik qo'zg'atuvchi nomiga - *ōsis* suffiksi qo'shilishi orqali yasaladi, faqat bitta holatda - *iāsis* suffiksi (patologik jarayonlar va sharoitlarni bildiradi) orqali yasalati.

Bu guruh kasallik nomlarining quyidagi misollari bilan ifodalanadi:

amoebiāsis, is f,

lambliōsis, is f,

taeniōsis, is f,

vuchereriōris, is f, is

onchocercōsis, is f

sarcopsyllōsis, f.

leyschmaniōsis, is f,

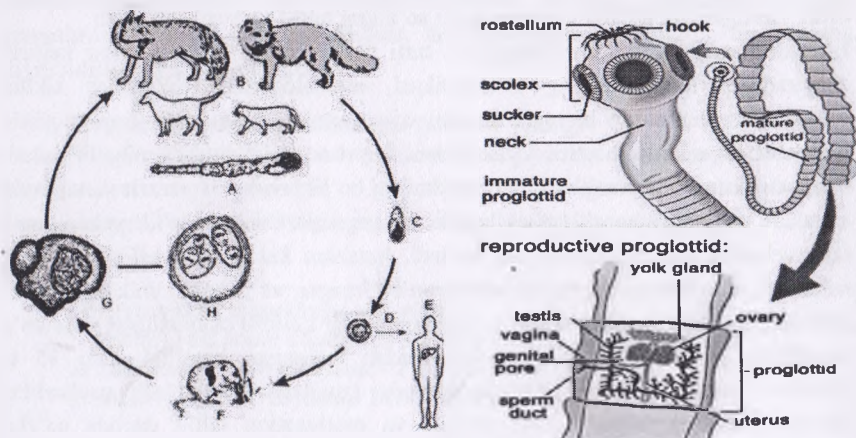
fasciolōsis, is f,

trichinellosis, is f,

brugiōsis f,

dirofilariōsis, is f,

Misol uchun *amoebiāsis, is f* (amebiasis) kasalligining nomi *Amoeba* qo'zg'atuvchisi, ae f - *amoeb-* nomiga -*iāsis* suffeksi qo'shilishi yordamida tuzilgan. Hamma joyda keng uchraydi, lekin ko'pincha iqlimi issiq bo'lgan mamlakatlarda tarqalgan bu kasallik protozoo yaniy sodd hayvonlar keltirib chiqaradigan kasallik hisoblanadi: uning qo'zg'atuvchisi dizenteriya amyobasi, entamoeba *histolytica* (*Sarcocystis* turi, *Sarcodina* sinfi) hisoblanadi.

29-rasm. Sistodlarning tuzilishi va rivojlanishi.

II guruhga mansub nomlar ham qo'zg'atuvchi nomlari negizidan hosil bo'lgan 12 ta kasallik nomi. I guruhdagi kabi yasaladi. Kasallik nomlariga *-ōsis* va faqat bir holatda *-iāsis* suffikslari yordamida yasaladi.

Bu guruhdagi nomlarga misollar:

<i>balantidiāsis, is f;</i>	<i>paragonimōsis, f;</i>
<i>taeniarhynchōsis, f;</i>	<i>echinokokkoz, f;</i>
<i>alveokokklar, f;</i>	<i>difillobotrioz, f;</i>
<i>sparganōsis, f;</i>	<i>trixosefaloz, f;</i>
<i>enterobioz, f;</i>	<i>drakunkuloz, f;</i>
<i>edikulyoz, f;</i>	<i>stirizioz, f.</i>

Keyinchalik, biz quyidagi kasalliklarni batafsil ko'rib chiqamiz. Masalan, *Balantidiāsis, is f* (balantidiasis) kasalligining nomi *Balantidium* qo'zg'atuvchisi nomining kesilgan o'zagi yordamida tuzilgan, *balantidi-* + oxirgi qo'shimchasi elementi *-iāsis*. Qo'zg'atuvchisi - *Balantidium*, *Balantidium coli*, siliyerlar sinfiga mansub yagona odam parazit (Tip Infuzoria, Ciliata sinfi). Kasallik hamma joyda uchraydi.

Infeksion kasalliklar — patogen mikroorganizmlar (bakteriyalar, viruslar, eng sodda jonivorlar va h. k.)ning kishi, hayvon va o'simlik organizmiga kirib ko'payib, zararli ta'sir ko'rsatishi natijasida kelib chiqadigan kasalliklar. Infeksion kasalliklardan ba'zilar (mas, qizamiq) bemorga yaqin yurilganda yuqadi, ularga "yuqumli kasalliklar" termini juda mos keladi. Infeksion kasalliklardan ba'zilar (mas, bezgak) bemorga yaqin yurilganda ("kontakt" yo'li bilan) yuqmaydi, demak, ularga "yuqumli kasalliklar" termini unchalik to'g'ri kelmaydi.

Infeksion kasal hayvon bilan bevosita aloqa qilish orqali sodir bo'ladi. Nom. o'zaklaridan hosil bo'lgan nomlarga e'tibor qaratsak, shuni ta'kidlash lozimki, bu atamalarda ba'zi lotin prefikslarida *eliziya*, ya'ni so'nggi undoshning tushib qolishi mumkin masalan *-ma* (Gen. *-ātis*) bilan tugaydigan noaniq otlarning hosilalarida (*tripanosomosis, is f, toxoplasmōsis, is f, schistosomosis, is f, ancylostomosis, f*), *Toxoplasmōsis* nomida *f* (toksoplazmoz) (mod. Qo'zg'atuvchining nomining Nom. Poyasi yordamida *Toxoplasma, ātis n* *toxoplasm-* va oxirgi qo'shimchasi element *-ōsis*. Qo'zg'atuvchisi *Toxoplasma gondii*, *Toxoplasma gondii* hisoblanadi. (Tip Apicomplexa, Class Sporozoa). Kasallik keng tarqalgan Parazitlar odam organizmiga (oraliq xo'jayin) og'iz orqali yuqadi.

Veterinariya qoidalarda ishlatiladigan terminlarning lug'ati

Antigenlar (anti + yunon *genlari* - generativ) - tanaga begona bo'lgan kolloid tuzilishga ega bo'lgan yuqori molekulyar organik moddalar (oqsillar, oqsil-lipid va oqsil-polisakkarid komplekslari), qabul qilinganidan keyin (parenteral

yuborish) maxsus globulinlar-antikorlarning sintezini keltirib chiqaradi va ma'lum bir o'zaro ta'sirga kirishadi.

Antikorlar (anti. + Body) - **antitellar** - antigenlar ta'siri ostida tanada hosil bo'lgan o'ziga xos oqsillar (immunoglobulinlar). Ular qon zardobida va to'qimalarda to'planib, tegishli antigenlar bilan o'ziga xos birikma hosil qiladi va ularni yo'q qiladi yoki zararsizlantiradi.

Biologik namuna (bioassay) - bu eksperimental hayvonlar (tovuq embrionlari, hujayra kultura) ni patologik material bilan yuqtirish va ularni o'rganish orqali yuqumli kasalliklarni aniqlash usullaridan biridir.

Virion - bu to'liq hujayradan tashqari virusli zarracha.

Virusni to'kish - kasal hayvon yoki virus tashuvchisi tanasidan yuqumli moddalarni chiqarish.

Viruslarni tashish - bu klinik jihatdan sog'lom hayvonning ma'lum organlari va to'qimalarida yuqumli kasallikning mavjudligi, bu organizmning immunologik qayta tuzilishi bilan birga bo'lmaydi.

Viruslar (lotincha *virus* - zahar) o'simlik va hayvon organizmlaridan kichik o'lchamlari, hujayra tuzilishi va avtonom metabolizmning etishmasligi, faqat bitta turdagi nuklein kislota borligi va ajraladigan ko'payish usuli bilan ajralib turadigan majburiy hujayra ichidagi parazitlardir.

a. qobiqsiz - tuzilishida lipoproteinli membrana bo'lgan viruslar.

b. o'ralgan - tarkibida lipoproteinli membrana bo'lgan viruslar.

Virokopiya (viruslar + *skopeo* - tomosha qilish, tomosha qilish) - bu viruslar morfologiyasini mikroskopik o'rganish usuli.

Gemagglutinatsiya (yunoncha *haima* - qon + *agglutinatio* - yopishtirish) - viruslar, bakteriyalar, toksinlar va boshqalar ta'sirida eritrotsitlarni eritrotsitlar yuzasida adsorbsiyalashga qodir, shuningdek gemagglutininlar.

Gemadsorbsiya (yunoncha *haima* - qon + *adsorbatio* - sirtini yutish) - viruslar bilan zararlangan hujayra kulturang turli hayvonlarning eritrotsitlarini adsorbsiyalash qobiliyati, bu sintezlangan virus oqsillarini plazma membranasiga kiritish bilan izohlanadi.

Diagnostika (yunoncha *diagnostikos* - tanib olishga qodir) - bu zaruriy davolash va profilaktika choralarini tayinlash uchun hayvonlarning kasalliklarini va tanasining holatini aniqlash uchun o'rganish usullari haqida klinik veterinariya tibbiyot bo'limidir.

Passage (frantsuzcha *passage* - o'tish) - sezgir ob'ektlarni (hayvonlar, tovuq embrionlari, hujayra kultura) mikroorganizmlar tomonidan ketma-ket yuqtirish.

Polimeraza zanjirli reaksiyasi (inglizcha *Polymerase Chain Reaction*, PCR dan) - bu termostabil DNK polimeraza fermenti yordamida virusning DNK

molekulasining qat'iy belgilangan qismlarini nusxalarini ko'paytirishga asoslangan gen diagnostikasi usuli.

Gemagglutinatsiya reaksiyasi (HA) - bu viruslarni aniqlash va aniqlash uchun to'qima tropizmi bo'lgan ko'plab viruslarning ba'zi hayvon turlarining eritrotsitlarini agglutinatsiya qilish qobiliyatiga asoslangan.

Immunofluoresans reaksiyasi (RIF) (lotincha *lyuminesenslar* - porlash) antigen - antikorning o'zaro ta'siriga asoslangan serologik reaksiya bo'lib, reaksiyaga kiruvchi tarkibiy qismlardan biri lyuminesent bo'yoq bilan bog'liq.

Neytralizatsiya reaksiyasi (PH) - bu virusni o'ziga xos antikorlar bilan o'zaro ta'siri natijasida uning yuqtirish qobiliyatini yo'qotish hodisasi asosida aniqlash usuli.

Komplementni bog'lash reaksiyasi (CBC) - bu hosil bo'lgan antigen-antikor kompleksining komplementni bog'lash qobiliyatiga asoslangan serologik sinov usuli, bu gemoliz va eritrotsitlar qo'shilganda gemoliz yo'qligi bilan aniqlanadi.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

158-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Anthelmintic, antiseptik, ascities, biopsiya, defekatsiya, distosiya, ektoparazit, mastitis, nekrosis, orxitis, patogen, peritoneal, septik, aglutin, albin, aft stomatit, arachno, bacilla, bakteriya.

159-mashq. Quyidagi atamalarni ma'nosini izohlang.

Amoebiāsis, leyschmaniōsis, lambliōsis, fasciolōsis, taeniōsis, trichinellosis, vuchereriōris, brugiōsis, onchocercōsis, dirofilariōsis, sarcopsyllōsis.

Uyga vazifa

160-mashq. So'zlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

Sepsisaemia, planchno, toxico, thrombo, pyo, pnevmoedema, pnemosclerosis, Gastrophilus, Hupoderma bovis, Sarcoptosis, Psoroptes, Chorioptes, Otadectes, Eukaryotes, Prokaryotes, Cocci, Bacillus, Mycoplasma, Spirochetes, Heterotrophs, Aerobic microorganismus, Anaerobic microorganismus, Symbiosis, Metobioz, Brucella melitensis, Micobacterium.

161-mashq. Quyidagi atamalarni ma'nosini izohlang.

Balantiāsis, paragonimōsis, taeniarhynchōsis, echinokokkoz, alveokokklar, difillobotrioz, sparganōsis, trixosefaloz, enterobioz, drakunkuloz, edikulyoz, ftiriz.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Radices doctrinae amarae, fructus dulces sunt* - Ilmning ildizi achchiq, mevasi shirindir.
2. *Optimum medicamentum quies est* - Osoyishtalik eng yaxshi doridir.
3. *Patriam amare et defendere debemus* - Vatanimizni sevishimiz va himoya qilishimiz kerak.

KLINIK ATAMASHUNOSLIKKA OID TERMIN ELEMENTLAR

1.-**algia** - og'riq 2.-**odyna** - og'riq 3.-**agra** - og'riq 4.-**aemia** - qon 5.-**pathia** - kasallik 6.-**ectasia** - organ kengayishi 8.-**tomia** - yorish,kesish 7.-**ectomia** - organ yoki to'qimani olib tashlash 9.-**graphia** - qayd qilish (protses) 10.-**gramma** - yozib olish (natijani) 11.-**iatria** - kasalliklarni davolash va oldini olish to'g'risidagi fan 12.-**iater** - mutaxassis (davolash) 13.-**logia** - fan,ilm 14.-**logus** - mutaxassis 15.-**lysis** - buzilish,chandiقدan xolos qilish 16.-**opsia** - tekshirish, ko'rish 17.-**penia** - yetishmaslik 18.-**philia** - havas,ishtiyoq,moyillik 19.-**phobia** - qo'rqish 20.-**plastica** - organ funksiyalarini tiklash uchun olib qo'yish 21.-**plegia** - falaj,zarb 22.-**pexia** - zichlash,mustahkamlash 23.-**ptosis** - organning tushishi 24.-**rrhagia** - qon ketish 25.-**rrhaphia** - tikish 26.-**scopia** - maxsus asbob orqali ichki organ devorini tekshirish 27.-**sclerosis** - to'qimani zichlab qo'yish,bujmayish 28.-**stenosis** - fiziologik teshik yoki naysimon organni torayishi 29.-**therapia** - davolash usuli 30.-**tonia** - qon tomirlari va to'qimalarda bosim 31.-**throphia** - organ,to'qimaning oziqlanishi 32.-**uria** - siydik tarkibi

1 -QISM

1. **aden(o)**-bez adenoma-bez epiteliasida rivojlanadigan xavfsiz o'sma (shish) adenocarcinoma – bezli rak, bez elementlari bo'lgan xavfli o'sma adenopathia - limfa bezlarining kasalligi adenotomia –yutqining burun qismidagi kattalashgan to'qimani olib tashlash

2 **aetia**-sabab aetiologia-kasalliklarning sabablari va kelib chiqishi to'g'risidagi ta'limot

3 **osteo(n)**-suyak osteologia-anatomiyaning suyak sistemasini o'rganadigan bo'limi osteomyelitis – suyak ko'migining yallig'lanishi osteonecrosis –suyak qismining o'lishi osteoplastica – suyaklarni qayta tiklash osteosclerosis –ortiqcha suyak to'qimasi hosil bo'lishi natijasida suyaklarning qattiqlashishi

4. **logia** -fan caryologia- hujayra yadrosini o'rganadigan fan. curortologia-tabiiy davo omillari va uning kasal a'zolariga ta'sirini o'rganadigan fan. deontologia- tibbiy xodimlarning axloq qoidalarini o'rganadigan fan. embryologia-a'zolarining individual rivojlanishini o'rganadigan fan. epidemiologia – yuqumli kasalliklarning paydo bo'lishi , rivojlanishi va oldini olishni o'rganadigan fan. hygiena- tashqi muhit va ishlab- chiqarish faoliyatidagi xilma-xil omillarning

odam sog'lig'i va umriga ta'sirini o'rganadigan fan. histologia – jonli a'zo to'qimalari rivojlanishini o'rganadigan fan. immunologia- odam a'zolarining biron-bir kasallikka qarshi turishini o'rganadigan fan. iridologia- ko'z rangdor pardasini o'rganadigan fan. logopaedia – bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularning oldini olishni o'rganadigan fan. neurologia- asab sistemasini rivojlanishi, tuzilishi, faoliyati, kasalliklari va ularni davolashni o'rganadigan fan. neuropathologia- asab kasalliklarining kelib chiqish sabablari, davolash va oldini olish usullarini o'rganadigan fan. nosologia - kasalliklar haqidagi fan. parasitologia-tekinxo'r qurtlarni har taraflama o'rganadigan fan. psychologia- ruhiy kasalliklar, ularni davolash, oldini olish usullarini o'rganadigan fan. reanimatologia – odam a'zolari funksiyasining so'nishi va qayta tiklanishini o'rganadigan fan. sexopathologia – jinsiy buzilishlarni ilmiy asosda aniqlash, davolash va oldini olishni o'rganadigan fan. serlogia – immun zardoblar bilan davolashga bog'liq fan. syndesmologia- suyaklar o'rtasidagi birikma(bo'g'imlar, boylamlar, paylar) ni o'rganadigan fan. surdologia- kar bo'lib qolish va uning oqibatini o'rganadigan fan. thanatologia – o'lim sabablarini o'rganadigan fan.

5. logus -mutaxassis dermatologus-teri kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis haematologus -qon kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis. otorhinolaryngologus-quloq, burun va tomoq kasalliklarini o'rganuvchi mutaxassis. sexopathologus – jinsiy buzilishlarni ilmiy asosda o'rganuvchi mutaxassis.

6. algia -og'riq myalgia-mushaklarning og'rishi aortalgia -aorta qon tomiri sohasidagi og'riq cephalgia-boshdagi og'riq brachialgia- qo'lning yuqori qismi (yelka) dan nevroitik yoki vazomotor sababga ko'ra kelib chiqqan og'riq.

7. odynia -og'riq esophagodynia-qizilo'ngachdagi og'riq

8. agra -og'riq podagra-organizmda NKlar,purin almashinuvining buzilishi bilan bog'langan kasallik

9. patho(s) -kasallik pathoanatomia – (patologik anatomiya) asosiy meditsina fanlaridan biri; patologik protseslar va kasalliklarni morfologik tekshiruvlar yordamida o'rganadi. pathophysilogia – (patologik fiziologiya) patologik protseslarning kelib chiqishi, rivojlanishi va oqibati qonuniyatlari to'g'risidagi fan. pathologia-kasalliklar,organizmning kasallik holati to'g'risidagi fan.

10. pathia -kasallik osteopathia-suyak kasalliklarining umumiy nomi. arthropathia – markaziy nerv sistemasi har xil bo'limlari shikastlanganida paydo bo'ladigan ikkilamchi distrofik bo'g'im kasalligi.

11. cardia-yurak cardiolysis – yopishqoq perikardit kasalligi oqibatida yurakning bitib qolgan qismlarini operatsiya qilib ajratish. cardiologia-yurak kasalliklari to'g'risidagi fan.

12. graphia -qayd qilish cardiographia-yurak qisqarishini qayt qilish usuli. cardiocentesis- yurakka sanchish (igna bilan) , yurakni punktsiya qilish..

13. **arthro(n)**-bo'g'im arthralgia- bo'g'imdagi o'g'riq . arthritis- bo'g'imlarning yallig'lanish kasalliklari.

14. **chondro(s)**-tog'ay chondroma-tog'ay to'qimadagi xavfsiz o'sma chondrogenesis – tog'ayning rivojlanishi

15. **desmo(s)**-birikish syndesmologia-anatomiyaning suyaklararo birlashishni o'rganuvchi bo'limi desmurgia –bog'lamlar va har xil jarohatlarda va kasalliklarda ularni to'g'ri ishlatish va boylash to'g'risidagi ta'limot

16. **cystis**-pufak cystitis –qovuqni yallig'lanishi cystogramma –siydik pufagini rentgen tushirilgan tasviri cystographia – siydik pufagini rentgenga tushirish cystolithiasis – qovuqda toshlar borligi yoki paydo bo'lishi cystoplegia –qovuq falaji cystoscopy – siydik chiqarish kanali orqali qovuqqa kiritiladigan tsistoskop yordamida qovuqning ichki yuzasini tekshirish usuli

17. **chole**-o't cholecystitis- o't pufagining yallig'lanishi cholecystectomy –o't pufagini kengayishi cholelithiasis –o't toshi kasaligi cholestasis –o't suyuqligining dimlanib qolishi

2 –Qism

1. **angio(n)**-tomir angiologia-tomirlar haqidagi fan angiopathia-tomirlar kasallanishi angiographia-tomirlar rentgenografiyasi

2. **phlebo**-vena phleborrhexis-venalar yorilishi phlebographia-venalarning rentgenografiyasi (surati) phleborrhagia-venadan qon ketish phlebotomia- qonni chiqarish uchun venani kesish

3. **ectasia** -kengayish phleboectasia-vena tomirlarining kengayishi. coloectasia- yo'g'on ichakning kengayishi.

4. **stenosis** -teshik yoki kanal torayishi angiostenosis-tomirlar torayishi esophagostenosis-qizilo'ngach torayishi

5. **derma**-teri dermatologia-teri kasalliklari va ularni davolash usullarini o'ganadigan fan dermatologus –teri kasalliklarini davolaydigan mutaxassis, vrach dermatomycosis – terining zamburug'li kasaligi dermatosis – terining har xil zararlanishining umumiy nomi

6. **gero(n)**-qari geriatria –keksalarda uchraydigan kasalliklar hamda ularni davolash haqidagi fan gerontologia-tirik organzmlar , shu jumladan odam qarishi qonuniyatlarini o'rganadigan biologiya va meditsinaning bir bo'limi

7. **anthropo(s)**-odam anthropologia-odamning kelib chiqishi va evolyutsiyasini o'rganuvchi bo'limi anthropophobia – odamlar bilan munosabatda bo'lishdan qo'rqish,vahimaga tushish.

8. **paedion**-bola paediatr – bolalar kasalliklarini davolaydigan vrach

9. **paedio**-tarbiyalayman va o'qitaman

10. **paedia** -to'g'rilash logopaedia-nutqdagi nuqsonlarni to'g'rilash

11. **iatro(s)** -shifokor

12. **iater** -mutaxassis psichiater-ruhiy kasalliklarni davolovchi mutaxassis

13. **iatria** -davolash haqidagi ta'limot psichiatria-ruhiy kasalliklarni davolash haqidagi fan heriatria – yoshi o'tgan va keksalarda uchraydigan kasalliklar hamda ularni davolash haqidagi fan . phthiisatria – meditsinaning o'pka sili , uni davolash va profilaktika qilish metodlarini o'rganadigan bo'limi. paediatra – bolalar kasalliklari , ularni davolash va oldini olish to'g'risidagi fan.

14. **therapia** -davolash (meditsinaning odamning ichki kasalliklarini va ularni davolash usullarini o'rganadigan bo'limi) hydrotherapia-suv bilan davolash.

15. **ortho(s)**-tug'ma nuqsonlarni to'g'rilash orthopaedia-tug'ma va orttirilgan mayibliklarni o'rganuvchi meditsina bo'limi

16.**physis**-tabiat,o'sish, tarmoq physiologia-organizmdagi jarayonlarni o'rganadigan fan. physiotherapia – 1) odam organizmiga tashqi muhitning fizikaviy omillarini davolash va profilaktika maqsadida ta'sir ettirish; 2) meditsina sohasi.

3 –Qism

1. **cytu(s)**-hujayra cytodiagnostica – hujayra elementlarini mikroskopik tekshirish yo'li bilan kasalliklarni aniqlash usuli . cytologia-hujayralarning tuzulishi , rivojlanishi va funksiyasini o'rganadigan fan. cytolysis – gidrolik fermentlar ta'sirida hujayra strukturasi komponentlarining to'liq yoki qisman erishidan hujayraning yemirilishi.

2. **erythro(s)**-qizil erythema – qon oqib kelishi tufayli terini ayrim qismlarining qizarishi. erythrocytus-qizil qon tanachalari. erythropoësis- qizil qon tanachalarining hosil bo'lishi.

3. **leuco(s)**-oq leuconychia-tirmoqlarda oq dog'lar paydo bo'lishi bilan ta'riflanadigan kasallik. leucopenia – periferik qonda leykotsitlar sonining kamayishi. leucotomia- miya ichida joylashgan patologik protses o'chogviga yo'l ochish maqsadida yoki bosh miyaning o'tkazuv yo'llarini kesish uchun bosh miyaning oq to'qimasini (moddasini) operatsiya yo'li bilan kesib ochish. leucocytogenesis- leykotsitlarni hosil bo'lishi. leucocytus-oq qon tanachalari.

4. **glyco**-shirin,qand. glycaemia-qonda glyukoza (shakar) bo'lishi glycogenolysis- glikogening parchalanishi va glyukozaga aylanishi. glycosuria-siydik bilan glyukozaning ajralib chiqishi , bu qandli diabetning asosiy elementlaridan biri. glyconeogenesis- karbon suvlarining protein (oqsil)lar va yog'lardan hosil bo'lishi.

5. **haema**-qon haemoglobinum- odam, umurtqalilar va umurtqasiz hayvonlar ko'pchiligining qonidagi temir tutuvchi pigment , u o'pkalardan(yoki boshqa nafas a'zolaridan) kislorodni to'qimalarga , to'qimalardan karbonat anhidridni o'pkalarga tashib yurish vazifasini o'taydi. haemoglobinuria- qon tomir ichi gemolizi tufayli siydikda gemoglobin paydo bo'lishi. haemogramma- qon

tarkibining miqdor va sifat tekshiruvlari natijasi. haemoglobinometrum- qondagi gemoglobin miqdorini aniqlaydigan asbob. haemopneumothorax- plevra bo'shlig'iga qon va havo yig'ilishi. haemospermia- shaxvatda qon bo'lishi. haematoma-qonga to'lgan chegaralangan bo'shliq

6. **aemia**-qon tarkibi anaemia-kamqonlik toxaemia-qonda zaharli modda bo'lishi

7. **phago(s)**-hazm qilish phagosomato – fagotsitoz oqimida tsitoplazmada hosil bo'ladigan pufakchalar. phagotherapia- ayrim yuqumli kasalliklarda davo va profilaktika maqsadlarida bakteriofaglarni ishlatish. phagocytus-organizmda zarrachalarni hazm qilish qobiliyatiga ega bo'lgan hujayralar

8. **hydr**-suv hydrarthrosis-bo'g'in bo'shlig'ida suv yig'ilishi atrof to'qimalar yallig'lanishini ko'rsatadi. hydraemia-qonda suv miqdorining ortib ketishi, qonning suyulishi (kamqonlikda , yurak va buyrak kasalliklarida bo'ladi). hydrops- istisqo, tana bo'shliqlariga sariq suvning yig'ilishi. hydrosalpinx-bachadon nayining qoriga tegishli uchi yopishib bekilishi oqibatida shu nayda suvli suyuqlik dimlanib qolishi. hydrophthalmis- ko'z ichki bosimi ortishi, ko'z soqqasining cho'zilishi va ko'z nurining pasayishi bilan ta'riflanadigan tug'ma kasallik .

9. **lipo(s)**-moy,yog' lipasae –lipazalar, yog'larni glitserin va yog' kislotalarga parchalagan fermentlar guruhi. lipaemia – tom ma'noda qonda moy bo'lishi demakdir, lekin odatda lipemiya so'zi bilan qonda ko'p miqdorda moy bo'lishi ifodalanadi. lipodystrophia – yog' almashinuvining buzilishi. lipoida – lipoidlar, organik eritmalarda eriydigan , ammo suvda erimaydigan yog'simon organik moddalar. lipoma-yo'q to'qimadan rivojlanadigan xavfsiz o'sma. lipomatosis – yog' oksidlanishi protsessi susayishi bilan kechadigan umumiy modda almashinuvini buzilishi oqibatida hujayralar va to'qimalarda yog'ning ko'p miqdorda o'tirib qolishi.

10. **penia** -yetishmaslik leucopenia- periferik qonda leykositlar sonining kamayishi.

11. **lysis** -buzilish,yetishmaslik haemolysis – eritrotsitlarning yemirilish jarayoni ; bunda eritrotsit tarkibidagi gemoglobin plazmaga o'tib ketadi.

12. **poësis** - hosil bo'lish ,paydo bo'lish, haemopoësis-qon yaratilishi- qon shaklli elementlari (qizil va oq qon tanachalari) ning hosil bo'lishi

13. **stasis** -to'xtash haemostasis- 1.qon oqishining to'xtashi (ivish); 2. gavdaning ayrim qismlarida qon tomirlarda qon yurishining to'xtab qolishi.

4-Qism

1. **gramma** - tasvir (yozib qo'yish) electrocardiogramma-elektro toki yordamida yurakni tushirilgan tasviri.

2. **graphia** -qayd qilish phlebographia-venalarni rentgen bilan tekshirish

3. **scopia** - maxsus asbob bilan tekshirish bioscopia-tirik organism qismlarini ko'zdan kechirish

4. **myo(s)**-mushak myoblasti –mioblastlar, ko'ndalang- targ'il mushak tolasi hosil bo'ladigan mushak murtagining bir yadroli yoysimon hujayralari. myoglobinum –mioglobin, ishlab turgan mushaklarda bir oz miqdor kislorod jang'arilishini ta'minlab beradigan globulyar oqsil, mushak gemoglobini. myositis –miozit, sklet mushaklarining yallig'lanishi myocardium-yurak mushagi, yurak qavatining mushak devoir. myologia-mushaklar to'g'risidagi fan,anatomiyaning harakat apparatining aktiv tuzilmalari bo'lgan sklet mushaklarini o'rganadigan bo'limi. myorrhexis – mioreksis, mushak uzilishi. myospasmus- miospazm, mushaklarning tortishib qisqarishi, mushaklar changagi.

5. **histo(s)**-to'qima histocyt –gistotsitlar, umurtqalilarning yumshoq biriktiruvchi to'qimasi mahalliy hujayralarining asosiy xillaridan biri. histolysis-gistoliz, organizm to'qimalarining proteolitik fermentlar vositasi bilan parchalanishi, erib shimilishi. histologia – jonli organizmlar to'qimalarining rivojlanishi, tuzilishi va faoliyati haqidagi ta'limot (fan). histona – gistonlar, hujayra mag'izlarining tarkibiy qismi, ishqoriy xususiyatga ega oqsillar.

6. **sclerosis** –qattiqlashish enterosclerosis- ichaklarni qattiqlashishi. osteosclerosis- ortiqcha suyak to'qimasi hosil bo'lishi natijasida suyaklarning qattiqlashishi.

7. **nepbro(s)**-buyrak nephrosis- nefroz, buyrak naychalari epiteliysining distrofiyasi va o'lishi bilan o'tadigan buyrak kasalligi. nephrolithiasis- nefrolitiaz, buyrak tosh kasalligi, ko'pincha buyrak jomida va kamdan-kam buyrakning o'zida (buyrak naylarida) konkrementlar (qum yoki toshlar) paydo bo'lishi bilan o'tadigan kasallik. nephropathia-buyraklarning xilma –xil kasalliklarini belgilash uchun qo'llaniladigan termin. nephroptosis –nefroptoz, buyrakning past joylashishi, harakatchan buyrak, sayyor buyrak. nephrosclerosis- nefroskleroz, biriktiruvchi to'qima o'sib ketishi natijasida buyraklarning qattiqlashishi va bujmayishi. nephrotomia – nefrotomiya, buyrakni buyrak jomigacha kesish. nephrocirrhosis- nefrotsirroz, buyraklarning bujmayishi, bujmaygan buyrak.

8. **pyelo(s)**-buyrak jomi pyelitis-buyrak jomchasini yallig'lanishi. pyelotomia- buyrak jomchasini operativ yo'l bilan ochish. pyeloectasia- buyrak jomchasini kengayishi.

9. **uria** -siydik lithuria-siydikda qumning ajralishi. uraemia – buyraklardan ajralib chiqadigan moddalarning qonda ushlanib qolishidan iborat bo'lgan patologik holat.

10. **litho(s)**-tosh lithiasis-tosh kasalligi, asosan buyraklarda, qovuqda va o't pufagida tosh hosil bo'lishi. lithotomia- (toshni olib tashlash) – o't pufagi, qovuq, buyrak, va boshqa a'zolarida paydo bo'lgan tosh (lar) ni operatsiya yo'li bilan olib tashlash. lithotripsia- (toshni maydalash) –maxsus asbob (litotriptor) yordamida siydik yo'llaridagi, qovuqdagi toshni maydalab olib tashlash.

11. **stoma** -og'iz stomatitis- og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining yallig'lanishi va uning distrofik o'zgarishlari. stomatologus-og'iz bo'shlig'i kasalliklarini davolovchi shifokor. stomorrhagia- milklarning qonashi.

12. **stomia** -su'niy teshik qo'yish choledochostomia-o't yo'lida su'niy teshik ochish. enterostomia- jarrohlik yo'li bilan ingichka ichakdan teshik ochish.

13. **crino**-ajratish endocrinologia-ichki sekretiya bezlarini o'rganuvchi fan.

14. **ptosis** -pastlashish, siljish gastroptosis-me'daning pastga tushishi splenoptosis-taloqning pastga tushishi

15. **entero(n)**-ichak enteralgia – ichak sanchig'i, qattiq og'rishi. enteritis-ingichka ichaklarning yallig'lanishi enteranastomosis (ichak anastomози) – ingichka ichakning ikkita qovuzlogi o'rtasida hirurgik usulda yo'l hosil qilish enterobiasis-oksiriaz –octrisa gijjalari keltirib chiqaradigan, ko'p uchraydigan gijja kasalliklaridan biri. enterohaemorrhagia- ichakdan qon oqishi. enterokinas-ingichka ichak shirasidagi ferment. Enterokinaza ta'sirida tripsinogen tripsinga aylanadi. enterolithus-hazm bo'lmaydigan qattiq moddalar va ularda o'tirib qolgan tuzlardan hosil bo'ladigan ichak toshi.

16. **colo(n)**-yo'g'on ichak colitis-yo'g'on ichak shilliq pardasining yallig'lanishi. colopexia- yo'g'on ichakning biror bo'limini sun'iy ravishda qorin devorining tegishli joyiga birlashtirib qo'yish. colostomia - yo'g'on ichakning biror qismidan operatsiya yo'li bilan yo'l ochib qo'yish.

17. **pexia** -qoplash, mustahkamlash hepatopexia-jigarni qoplash.

18. **tomia** -kesish, yorish myotomia-mushaklarni operativ yo'l bilan kesish osteotomia-suyakni kesish, suyaklar va bo'g'imlardagi har xil patologik protseslar natijasida oyoq-qo'lga vujudga kelgan nuqsonni yo'qotish uchun qilinadigan operatsiya.

19. **ectomia** -olib tashlash keratectomia- ko'z shox pardasini olib tashlash. neurectomia-nervni olib tashlash(kesish). splenoectomia- taloqni olib tashlash.

20. **mono(s)**-bitta monarthrit- ko'pincha so'zak yoki sil tufayli faqat bitta bo'g'imning yallig'lanishi. monographia-bir mavzuda bir savolni ko'rib chiqish. monoplegia- bitta oyoq-qo'l yoki faqat bitta mushak guruhining falajlanishi. monorchismus- bir moyakning tug'ma yo'qligi. monophobia- yolg'izlikdan

qo‘rqish. monocyti- oq qon tanachalari (leykotsitlar) xillaridan biri; leykoplazmasi nisbatan keng jiyakli va yadrosi markazida yoki chetroqda joylashgan eng katta oq qon tanachasi.

21. polo(s)-ko‘p polymorphus-ko‘p obrazli. polyarthritis-bo‘g‘imlarning birdaniga yoki ketma-ket yallig‘lanishi. polymenorhoea- kunlari(6 kundan 12 kungacha) cho‘zilib ketgan hayz. polymorphus-ko‘p obrazli. polyneuritis-ko‘plab nerv tolalarining yallig‘lanishi . polynuclearis-ko‘p yadroga tegishli

22. pas, pan-barcha panhidrosis- badanning haddan tashqari terlashi. pandemia- epidemiya- bir mamlakat territoriyasida , ba‘zan esa jahonning ko‘p mamlakatlarida yuqumli kasallik tarqalishi bilan ta‘riflanadi. panmyelophthisis- (“ko‘mik zaifligi” , applastik kamqonlik) – qon sistemasining ko‘mikni qayta tiklab bo‘lmaydigan nuqsoni va ko‘mik g‘ovaklarida yog‘ to‘qimasi paydo bo‘lishi, qon yaratilishining keskin susayishi bilan o‘tadigan kasalligi. panplegia-falaj,tananing xarakatsizligi

23. ophtalmo(s)-ko‘z ophthalmoblennorrhoea- ko‘z kon‘yuktivasining yiringli yallig‘lanishi;so‘lakli kon‘yuktivit. ophthalmomalacia- ko‘zning juda kam uchraydigan kasalligi; ko‘z ichki bosimi anchagina pasayib ketib , bu- og‘riq va ko‘zning ta‘sirlanishi bilan o‘tadi. ophtalmoscopia-ko‘zning ichini tekshirish .

24. rhino-burun rhinitis-burunni yallig‘lanishi rhinalgia-burundagi o‘g‘riq

25. us(oto)-quloq otitis-quloq yallig‘lanishi. otoblennorrhoea – o‘rta quloq yallig‘langanida quloqdan shilliq-yiringli yoki yiringli suyuqlik oqib chiqishi. otologia- meditsinaning quloq anatomiyasi, patologiyasi,fizologiyasi va kasalliklarini davolashga bag‘ishlangan bo‘limi. otorhinolaryngologia- quloq, burun va tomoq(yutqin, hiqildoq, traxeya) va ularga yondosh sohalar kasalliklari to‘g‘risidagi fan. otorrhagia – bitta yoki ikkala quloqdan qon oqishi. otosclerosis – o‘rta quloqni ichki quloq bilan biriktirib turadigan oval darcha sohasida suyak to‘qimasi o‘sib ketishi bilan xarakterlanadigan quloq kasalligi.

26. opsia - tekshirish biopsia - diagnostika maqsadida ko‘zdan kechirish mikroskopda tekshirish uchun tirik to‘qima yoki organni kesib ochish

5 –Qism

1. trophia -oziqlanish myotrophia-mushakni oziqlanishi. hypertrophia-oziqlanishning ko‘payishi.

2. auto(s)-o‘zi, o‘ziniki autohaemotherapia-odamni o‘z qoni bilan davolash autointoxicatio-o‘z organizmida ishlab chiqadigan zaharli moddalardan zaharlanish autoplastica- bemorning o‘z to‘qima yoki organini boshqa joyga ulash , o‘tkazish. autoreproductio- organism yoki bo‘laklarining takror ishlab chiqarish qobiliyatiga egaligi,shuningdek viruslarning ma‘lum muddatga dastlabkiga o‘xshash tuzilmalar sintez qila olishi. autoscopia- til ildizini pastga va oldinga bosib , xiqildoqni ko‘zgunsiz tekshirish . autosoma- jinsiy xromosadan boshqa xromosolarning

umumiy nomi . autotransfusia – (aytoinfuziya)- oyoqlarni ko‘tarish , o‘rab bog‘lash yoki qorin aortasini bosish yordami bilan qonni yurak tomonga yuborish.

3. **allo(s)**-boshqa allopathia- rasmiy tibbiyotda qo‘laniladigan umumiy qabul qilingan davolash usullari. alloplastica-odamning organ va to‘qimalarini tiklashda nobiologik materiallar (metallar,paraffin,mum,organik shisha,plastik massalar,sintetik tolalar va boshqalar)dan foydalanadigan plastik xirurgik usul.

4. **ergia** -sezuvchanli allergia-sezuvchanlikni oshishi

5. **hetero(s)**-har xil heterophobia-har xil narsadan qo‘rqish. heteroplastica-hayvonlar to‘qimalarini yoki a‘zolarini odamga ko‘chirib o‘tqazish.

6. **genesis** -paydo bo‘lish heterogenesis-kelib chiqishi har xil, turli-tuman.

7. **homeo(s)**-bir xil homeopathia-gomopatiya (bir xil kasallanish) . homoistasis – organism o‘z ichki muhiti tarkibini doimo bir xil saqlab turish xususiyati. homoplastica – bir individuumdan (ya‘ni o‘ziga mustaqil har bir tirik organism) o‘sha turdagi boshqa individuumda to‘qimalarni yoki a‘zolarini to‘sqinsiz o‘tkazish:odamdan-odamga, maymundan – maymunga, itdan-itga va hokazo.

8. **tonia** -bosim ortishi hypertonia-arterial qon bosimini ortishi hypertrichosis – sochlarning haddan tashqari ko‘p o‘shishi. hypertrophia- to‘qima , a‘zo yoki uning bir qismi hajmining kattalashuvi. hyperchloraemia- qondagi xloridlar miqdorining ortib ketishi. hyperchloruria- siydikda xloridlar miqdorining ko‘p bo‘lishi. hypercholesterinaemia- qonda xolestirin miqdorini ko‘payishi.

9. **thermia** -isitish hypotermia-organizmni sovitish(issiq qonli). thermoregulation – (issiqlikni boshqarish) tana haroratini doimiy darajada tutib turadigan odam organizmidagi fiziologik jarayonlar yig‘indisi.

10. **morphia** -ko‘rinish amorphis-formasiz (shaklsiz). morphogenesis – organism organlari, sistemalari va tana qismlarining ham individual (ontogenez), ham tarixiy yoki evolyutsion taraqqiyotda (filogenez) shakllanishi va rivojlanishi. morphologia – organizmlarning onto- va filogenetik taraqqiyotida shakli va tuzilishi to‘g‘risidagi ta‘limot.

11. **dromo(s)** syndromum-patologik holatni xarakterlaydigan va umumiy patogenez bilan birlashgan belgilar guruhi

12. **dynami(s)**-kuch adynamia-kuchsizlanish. dynamometria –har xil mushak guruhlari kuchini o‘lchaydigan usul.

6 –Qism

1. **oxy(s)**-nordon oxygenium-kislarod oxyphilia- hujayra tuzilmalarining nordon bo‘yoqlar bilan bo‘yalish xususiyati.

2. **spondylo(s)**-umurtqa spondylitis-umurtqa yallig‘lanishi spondylo-dinia-umurtqa og‘rig‘i spondylosis- odam umurtqasi o‘rtasidagi bo‘gimlarning xronik degenerative kasalligi. spondylarthritis- (Shtryumpel – Bexterev- mari kasalligi)-

odamning umurtqa pog'onasi bo'gimlarining uzoq davom etadigan sistemli kasalligi : ko'pincha umurtqa pog'onasining harakatsizlanishiga (suyaklanishiga) olib keladi. spondylarthrosis- odam umurtqa pog'onasidagi mayda bo'gimlarning xronik degenerativ kasalligi: ko'pincha umurtqa pog'onasining bel yoki bo 'yin qismida paydo bo'ladi va spondilyoz bilan birga vujudga keladi.

3. myelo(s)-orqa miya myelitis-orqa miyani yallig'lanishi osteomyelitis-miya suyagini yallig'lanishi myelinatio- rivojlanish va tiklanish jarayonida nerv tolasining o'q silindri atrofida myelin hosil bo'lish protsessi. myelographia-umirtqa pog'onasi kanaliga uning o'tkazuvchanligini aniqlash , bitish (obturatsiya)ga olib keladigan protsessni topish va kanalning balandligi, uzunligi va xususiyatini bilish contrast moddalar yuborish. myeloma- (myeloma ,mielomatoz va boshqalar), asosan skelet suyaklarining sistemli shikastlanishi, retikuloplazmatik hujayralarining o'sma tipida ko'payishi va suyaklarda destruktiv o'z o'zidan sinishga moyillik o'zgarishlari bilan karakterlanadi. myelomalacia-orqamiyaning tromboz, emboliya yallig'lanish yoki bosilib qolish natijasida yumshashi. myelomeningitis-orqa miya va pardalarining yallig'lanishi. myelocutus- sitoplazmasida o'ziga xos donachalari bor ko'mik hujayrasi; ko'mik kasalliklarida, mielogen leykemiyada va b. da periferik qonda paydo bo'ladi. myelocephalon- rombsimon miyaning orqa qismi , uzunchoq qismi.

4. polio(s)-kulrang polymyelitis-markaziy nerv sistemasining viruslar keltirib chiqaradigan o'tkir kasalligi. polioencephalitis- bosh miya kul rang moddasining yallig'lanishi.

5. malacia-yumshash osteomalacia- mineral moddalar almashinuvining buzilishi; asosan suyak to'qimasining shikastlanishi bilan o'tib , suyaklar yumshab va qiyshayib qoladi. myomalacia-mushaklarning yumshashi

6. cephalo-bosh cephalgia-bosh og'rig'i. cephalohaematoma-chaqaloq boshining "qon o'smasi", kalla suyaklarining tashqi yuzasi bilan suyak usti pardasi qon quyulishidan hosil bo'ladi.

7. encephalo(n)-bosh miya encephalopathia-bosh miyaning yallig'lanishiga aloqador bo'lmagan shikastlanishini ifodalaydigan jamlovchi termin. encephalographia- oldinda kontrast modda yuqorib , bosh miyani rengen nurlari bilan tekshirish metodi. encephalon- organizmning barcha funksiyalarini boshqarib turadigan regulyator: oldingi miya , o'rta miya, ortqi miya , uzunchoq miyadan tashkil topgan. encephalocete- miya churrasi ;kallaning muqsonli joyidan miya moddasining tug'ma yoki bo'rtib chiqishi .

8. megal(o)s)-katta hepatomegalia-jigarning haddan tashqari kattalashishi. macroscopicus - "asbobsiz" ko'rish megaloblasti- yetilmagan yadrosi bor qizil qon hujayralari. megacolon- odam yo'g'on ichagining qisman yoki boricha kattalashuvi. megalosplenialoqning haddan ortiq katta bo'lishi ; ko'pincha qon

kasalliklarida paydo bo'ladi. megaloccephalia- miyaning bir me'yorda tekis (proportsional) bosh istisqosiz kattalashuvi. megalocytus- bir tekis toq bo'yalgan anomol eritrotsit (mas; xavfli kamqonlikda uchraydi)

9. meso(s)-o'rta mesaxon- akson joylashadigan shvani hujayralarining qarama-qarshi qirralari yaqinlashishi natijasida hosil bo'ladigan ikki qavatli parda. mesaortitis – aorta devorining (o'rta va tashqi qavatlarining) yallig'lanishi. mesarteriitis – arteriya devoir o'rta qavatining yallig'lanishi. mesenterium – (mezenteriy, ichak tutqich) qorindagi har bir a'zo oyoqchasini qoplab qorin devoriga biriktirib turadigan qorin pardasining burmasi. mesenchyma – pusht biriktiruvchi to'qima. mesoadenitis (mezenterint)- bolalik va yoshlik davrida uchraydigan ichak tutqichlar limfatik bezlarining yallig'lanishi. mesovarium – tuxumdon tutqichi; bachadon serbar boylamining orqa yadrosi qismi. mesogastrium – qorinning o'rta qismi, me'da tutqichi. mesoderma (mesoblastys)- pusht o'rta yaprog'i yoki blast. mesocolon –yo'g'on ichak tutqichi. mesosalpinx- bachadon nayi tutqichi, bachadon serbar boylamining qismi. mesencephalon – bosh miyaning Varoli ko'prigi va oraliq miya o'rtasida joylashgan qismi.

10. micro(s)-kichik microscopium- ko'z bilan bevosita tekshirib bo'lmaydigan mayda narsalarni ko'rish uchun ishlatiladigan optik asbob. microcythaemia-qonda mayda qon tanachalari bo'lishi. microelementa- o'simlik va hayvonlar organizmida juda kam miqdorda bo'ladigan kimyoviy elementlar. microchirurgia(micrurgia) - (hujayralarning mikroskop xirurgiyasi)- tsitologik tekshiruvlarda metodik usullar majmuasi. Shu usullar bilan hujayrada har xil operatsialar o'tkaziladi: dorilar yuboriladi, hujayraning tarkibiy qismlarini kesib olib tashlanadi yoki boshqa joyga o'tkaziladi, hujayra kesiladi, igna sanchiladi.

11. oligo(s)-kichikroq oligaemia-qon miqdorining kamayishi oligophrenia-sababiga ko'ra har xil tug'ma esi pastlik va rivojlanmay qolishidan iborat kasalliklar guruhi oliguria – buyraklar ajratadigan siydik miqdorini kamayishi.

12. phobia-qo'rqish cancrophobia-xavfli o'sma(rak) kasalligiga yo'liqib qolish vahimasi(qo'rqish). cremnophobia – pastlikdan qo'qish. megalophobia – normaga nisbatan kattalashib ketishdan qo'rqish. obezophobia – semizlikdan qo'rqish. plegophobia – shol bo'lishdan qo'rqish.

7- Qism

1. myce(s)-zamburug' mycosis-odam va hayvonlarning zamburug'li kasalliklari dermatomycosis-terining zamburug'li kasalligi

2. mneme(mnesia)-xotira mnemastenia-xotira kuchsizlanishi. amnesia-xotiraning yo'q bo'lishi.

3. tropos-yo'nalish

4. topo(s)-joy topalgia-joy og'rig'i. topophobia- joydan qo'rqish

5. **rrhagia**-qon oqishi haemorrhagia-qon tomir devori buzilishi natijasida undan qon oqishi, gavda bo'shliqlariga va to'qimaga qon quyilishi.

6. **rrhaphia**-tikish gastrraphia-me'dani tikish angiorrhaphia-qon tomirni tikish enterorrhaphia-ichakni tikish

11. **gyne**-ayol gynaecologia-ayollar jinsiy kasalliklarini o'rganadigan fan . gynaecomastia- erkaklar ko'rak bezlarining kattalashishi.

12. **pyr**-issiq amidopyrinum-amidopirin pyrogenesis-tana haroratining ko'tarilishi

13. **chroma**-rang achromatopisia-rangni ko'rmaslik. chromatodysopia-rangni ko'rishni buzilishi chromatinum- DNK va gistonlar tarkibiga kiradigan murakkab oqsil;yadro hujayralarining asosiy bo'yoqlar bilan yaxshi bo'yaladigan moddasi. chromatophori- sitoplazmasida ko'p miqdorda pigment donachalari bor hujayralar. chromoproteida- murakkab oqsillar; oqsilning rangli prostetik gruppalar bilan birikmasi. chromosomata- hujayra yadrosining ipsimon, o'z-o'zidan paydo bo'ladigan murakkab taxassuslashgan , irsiyat faktorlari(genlar)ni chiziq tarkibida tutgan struktur elementlar.

8-Qism

1. **steno(s)-stenia**- kuch asthenia-umumiy holsizlik; astenik sindrom-jismoniy va aqliy ishga qobiliyatning uzoq vaqt yo'qolishi yoki tez charchash va toliqish bilan ifodalanadigan kuchsizlik. myasthenia-mushaklar kuchsizlanishi va patologik toliqishi bilan xarakterlanadigan kasallik. angiasthenia-tomirlar kuchsizlanishi

2. **plastica**-asl holga keltirish uchun o'tkazilgan plastik operatsiya blepharoplastica-qovoqlar va qismlarini tiklash maqsadida o'tkaziladigan plastik operatsiya

3. **plegia-falaj irioplegia**- ko'z rangdor pardasi falaji. cardioplegia- yurak falaji, yurak zarbasi.

4. **chylo(s)**-sut shirasi chyluria-buyrakning kengaygan limfa tomirlaridan chiqadigan sut shirasining siydikda bo'lishi. chylus- sut shirasi; qorin bo'shlig'ining limfa tomirlari bo'ylab ichaklardan ko'krak yo'liga oqadigan sutsimon oq (tarkibida yog'lar borligidan) suyuqlik.

5. **odonto**-tish odontalgia- tishlardagi og'riq. odontoblasti- tish dentini hosil qiladigan biriktiruvchi to'qima hujayralari. tumores odontogeni- odatda jag'larda uchraydigan, tish hosil bo'lish protsessi bilan bog'langan o'smalar guruhi. odontologia- tish kasalliklari va ularni davolash haqidagi ta'limot;stomatologia bo'limi. odontoma- har xil (yumshoq va qattiq) tish to'qimalari yig'indisidan iborat o'sma (tishda o'sma) odontorrhagia-tishni oldirgandan so'ng ko'p qonashi odontitis-tishning yallig'lanishi

6. **onco(s)**-o'sma oncologia-o'smalar haqidagi meditsina bo'limi

8. **pneumo(n)**-o'pka pneumolithus-o'pkadagi tosh bo'lib qotib qolgan tuzilma. pneumonia-o'pkaning yallig'lanishi pneumoectomia-o'pkani batamom olib tashlash operatsiyasi. pnemosclerosis-o'pkalarda chandiq biriktiruvchi to'qima o'sib ketishi, ular funksiyasini buzilishiga olib keladi. pneumotherapia-zaryadsizlantirilgan yoki elektr zaryadi bilan boyitilgan havoni nafasga olish yordamida (pnevmatik kamerada) o'pka kasalligini davolash. pneumotomia-o'pkani qirqish. O'pkadagi yiringli bo'shliqni ochish uchun qo'llaniladigan operatsiya. pneumothorax-plevraning vistseral va parietal varaqlari o'rtasida havo yig'ilishi bilan xarakterlanadigan patologik holat. P.artificialis- sun'iy pnevmotoraks- davo maqsadida plevra bo'shlig'iga havo yuborish . oedema pulmonum- pnevmoedema – o'pkalarning kerkishi.

9. **pyo(n)**-yiring pyodermia – yiring hosil qiluvchi kokklar ta'sirida terining yiringli shikastlanishi. pyometra- bachadon ichida yiring to'planishi. pyopericardium-yurak xaltasida yiring to'planishi. pyophtalmia-ko'z sohasining yiringli yallig'lanishi . pyosalpinx- bachadon nayi(Fallopiy nayi) da yiring to'planishi , yiringli xaltaga aylangan bachadon nayi.

10. **kinesi(s)**-harakat kinesitherapia- aktiv va passiv harakatlar bilan davolash; davolash gimnastikasi. kinaesthesia- tananing bironta qismi holatini yoki harakat yo'nalishini sezish.(mushak sezishi).

11. **thrombo(s)**-quyuqlanish thrombinum (thrombosinum)- qonning ivishiga olib keladigan ferment. thrombosis - tomirlarda tromblar hosil bo'lish protsessi, bu qon oqishini sekinlashtiradi yoki to'xtatadi. thrombophlebitis - venalarning tromblar tiqilib qolishidan vujudga keladigan yallig'lanish. thrombocytosis-qonda trombositlar(qon plastinkalari) sonining ko'payishi.

12. **toxico(s)**-zaxarlanish toxaemia- organizmning toksinlardan zaharlanishi (qonning zaharlanishi) toxicologia-zaharlar , ularning organizmga ta'siri, zaharlanishga qarshi kurash va ularni davolash to'g'risidagi ta'limot. toxinum-zahar, ayrim hayvonlar va o'simliklar hosil qiladigan bakteriyalardan ajralib chiqadigan zaharli moddalar. toxoplasmosis- zoonozlar guruhidagi protozoy etiologiyali kasallik.

9 –Qism

1. **mania**-biror narsaga istak paydo bo'lishi megatomania-buyuklik maniyasi (ruhiy bemorlarda uchraydi).

2. **pepsis**-ovqatni hazm qilish pepsinum-me'da shirasining asosiy proteolitik fermenti; proteinazlar guruhiga kiradi. Oksidlarni polipentidlargacha parchalaydi.

3. **sepsis**-chirish sepsisaemia-organizm qonining (yiringlashi)infeksion jarayon sababli paydo bo'lgan infeksiy kasallik(chirish, yiringlash)

4. **splanchno(n)**-ichki a'zolar splanchnologia- anatomiyaning ichki organlarning tuzilishini o'rganadigan bo'limi. splanchnomegalia- ichki organlarning kattalashishi. splanchnoptosis- ichki organlarni o'z joyidan siljishi.

5. **lymph**-limfa lymphadentis-limfa tugunlarning o'tkir yoki surunkali yallig'lanishi. lymphadenoma- limfasimon va bez tarkibiy qismlaridan tuzilgan xavfsiz o'sma. lymphangioma- limfatik tomirlardan hosil bo'lgan yangi tuzilma; limfatik tomirlar rivojlanishining illati. lymphangitis- limfatik tomirlarning yallig'lanishi. lymphangiectasia- limfatik tomirlarning kengayishi lymphagranulomatosi- limfatik tugunlarning o'smasimon o'sishlari bilan kechadigan kasallik. lymphapenia- periferik qonda limfotsitlar sonining kamayishi. lymphasarcoma-limfo retikulyar to'qimadan rivojlanadigan xavfli o'sma. lymphostasis-limfa oqimining to'xtab qolish. lymphocytosis-periferik qonda limfotsitlar sonining ko'payishi; surunkali yuqumli kasalliklarda kuzatiladi.

6. **phone**-tovush phonocardiographia- yurak ishidan vujudga keladigan tovush hodisalarini qayd qilish va ularni izohlashdan iborat yurak – tomirlar sistemasini tekshirish metodlaridan biri. phonendoscopium- tovushlarni kuchaytiradigan, eshitib ko'rish uchun ishlatiladigan asbob. photophobia- yorug'likdan qo'rqish, yorug'likka qaray olmaslik.

7. **phyton**-o'simlik phytotherapia-dorivor o'simliklar bilan davolash.

TAKRORLASH UCHUN KLINIK ATAMASHUNOSLIK BO'LIMIDAN TEST SAVOLLARI

1. To'ldiring. Kasalliklar haqidagi fan.**logia**
a.pathia b.patho c.algia d.plegia
2. To'ldiring. Zamburug'li kasallanish. **myc**.....
a.-oma b.-it is c.-osis d.-iosis
3. To'ldiring. Burun bo'shlig'ini yallig'lanishi. **rhin**.....
a.-oma b.-itis c.-osis d.-iasis
4. To'ldiring. Nutq deffektlarini to'g'rilash. **logo**...
a.plegia b.paedia c.plasia d.poesis
5. To'ldiring. Buyrakka qon quyilishi.**nephrosis**
a.homeo b.haemato c.histo d.hetero
6. To'ldiring. Terini zamburug'li kasallanishi. **dermato**....osis
a.myo b.myelo c.myco d.masto
7. To'ldiring. Bosh miya **kulrang** moddasini yallig'lanishi.
...**encephalitis**
a.poly b.pan c.paedio d.polio

8. To'ldiring. **Venalarni** shamollashi natijasida tromblarni paydo bo'lishi.
thrombo.....itis
a.phlebo b.philo c.phobo d.blepharo
9. To'ldiring. **Rangli** ko'rishni buzilishi. ...dysopsia
a.chromato b.cheilia c.chloro d.chylo
10. To'ldiring. **O't** pufagini olib tashlash.cystectomy
a.chroma b.chole c.chloro d.chylo
11. Ma'nosini bering. **hemiopsia**
a. ko'rishni buzilishi b. rangni ko'rish
c. ko'rmaslik d. chala ko'rish
12. Ma'nosini bering. **Ko'p** barmoqlilik.
a.monodactylia b.polydactylia
c.syndactylia d.adactylia
13. Ma'nosini bering. **Sut** kelishini to'xtashi.
a.coprostasis b.hydrostasis
c.cholestasis d.galactostasis
14. Ma'nosini bering. **Bachadonda** yiringni to'planishi.
a.pyaemia b.pyuria
c.pyothorax d.pyometra
15. Ma'nosini bering. **Qonda** yog' bo'lishi.
a.uraemia b.lipaemia
c.cholaemia d.toxaemia
16. Ma'nosini toping. **Venalarni** kengayishi.
a.phlebostenosis b.phlebosclerosis
c.phlebectomia d.phlebectasia
17. Ma'nosini toping. **Ichak** funksiyasini buzilishi.
a.dysopsia b.dysuria
c.dysenteria d.dysplasia
18. Tarjima qiling. **Yutolmaslik**.
a.apnoe b.aplasia c.atrophia d.aphagia
19. **Yiringni oqishi** – so'zini tarjimasini bering.
a.pyaemia b. pyorrhea c.pyodermia d.pyothorax
20. Tarjima qiling. **Ko'z qovoqlarini (ko'z olmasi bilan) bitib ketishi**.
a.syndactylia b.symblepharia c.synergia d.synostosis
21. «**Yallig'lanish**» ma'nosidagi terminni toping.
a.pneumonia b.lithiasis c.neuralgia d.spondylosis
22. «**Olib tashlash**» ma'nosini beradigan terminni toping.
a.metroptosis b.nephrectomia c.splenectasia d.stenocardia
23. «**Havo, gaz**» ma'nosini beradigan terminni toping.

- a.pneumolysis b.pneumorhexis c.pneumocephalia d.pneumotomia
24. « **Moyillik**» ma'nosini beradigan termini toping.
a.haemophilia b.cardioplegia c.dysplasia d.hydrophobia.
- 25.« **Sezuvchanlikni oshishi**» ma'nosidagi so'zni toping.
a.chirurgia b.allergia c.synergia d.asynergia
26. «**Sezuvchanlikni yo'qolishi**» ma'nosidagi atamani toping.
a.asthesia b.hypaesthesia c.hyperaesthesia d.anaesthesia
- 27.« **Hujayralar soninig kamayishi**» ma'nosidagi atamani toping.
a.cytolysis b.cytopenia c.cytosis d.cytoplasia
- 28.Ma'nosini bering. **Bir barmoqlilik.**
a.dactyloscopia b.monodactylia c.polydactylia d.syndactylia
29. Ma'nosini bering . **Butun tana falaji.**
a.panplegia b.hemiplegia c.monoplegia d.monophobia
30. Tarjima qiling. **Qon ketishi.**
a.splenorrhaphia b.pyorrhoea c.haemorrhagia d.hypergia
31. Tarjima qiling.**Suyaklarni suyak to'qimasi yordamida birikishi.**
a.syndesmologia b.synchondrosis c.syndesmosis d.synostosis
32. Tarjima qiling.**Qarilik kasalliklarini davolash haqidagi ta'limot.**
a.geriater b.geriatria c.gerontologia d.gerontologus
33. Tarjima qiling.**Siydikda qon bo'lishi.**
a.haematuria b.uraemia c.urohaematoma d.cholaemia
34. Ma'nosini bering. **Yurakning tashqi qavati.**
a.endocardium b.pericardium c.epicardium d.myocardium
35. Ma'nosini bering. **Bachadonning shilliq qavati.**
a.parametrium b.perimetrium c.endometrium d.endometritis
36. Ma'nosini bering. **Ko'p oziqlanish.**
a.hypotrophia b.hypertrophia c.atrophia d.dystrophia
37. Ma'nosini bering. **Terining sarg'ayishi.**
a.leucodermia b.erythrodermia c.xantodermia d.cyanosis
38. Tarjima qiling. **Shakarning siydikda bo'lishi.**
a.lipuria b.haematuria c.glykuria d.dysuria
39. To'ldirib yozing.**Siydik pufagi va buyrak jomini yallig'lanishi.**
...cystitis
- a.polio b.poly c.pyelo d.pyo
40. To'ldirib yozing.**Suyak iligining yallig'lanishi. Osteo.....itis**
a.myos b.masto c.metro d .myelo
41. To'ldirib yozing. O'z qonini o'ziga quyish uslubi bilan davolash.
.....haemotherapia
a.allo b.hetero c.homo d.auto

42. To'ldirib yozing. Bronxlarda **tosh hosil bo'lishi**. broncho.....
 a.lithis b.lithotomia c.lithectomia d.lithiasis
43. To'ldirib yozing. Buyrakni **tikish**. Nephro
 a.rhoea b.rhaphia c.rhagia d.rhexis
44. Rangini aniqlang. **Melano-**
 a. oq b. qizil c. sariq d. qora
45. To'ldib yozing. Og'izni **qurishi**.stomia
 a.melano b.cyano c.glyko d.xero
46. To'ldib yozing. Ko'zning **hamma** qavatlarining shamollashi.
ophthalmitis
 a.poly b.polio c.pan d.pathia
47. To'ldib yozing. Havoni **yutish**. aëro.....
 a.phobia b.phibia c.phagia d.plegia
48. To'ldib yozing. **Orqa miyaning** kasallanishi.pathia
 a.myo b.masto c.metro d.myelo
49. To'ldiring. Oq qon tanachalarining **ko'payishi**. leucocyt.....
 a.macro b.poly c.hyper d.osis
50. To'ldiring. Qizil qon tanachalarini **kamayishi**. erythrocyto
 a.oligo b.pexia c.penia d.ptosis
51. To'ldiring. **Ko'p** bo'g'imlarni shamollashi. ...arthritis
 a.oligo b.mono c.pan d.poly
52. To'ldiring. Buyrakda **yiringni** paydo bo'lishi. ...nephrosis
 a.pan b.pyo c.poly d.polio
53. To'ldiring. Siydik chiqish funksiyasining **buzilishi**. ...uria
 a.an b.syn c.epi d.dys
54. To'ldiring. Mushakning **kuchsizlanishi**. My...
 a.stheno b.spiro c.stetho d.asthenia
55. To'ldiring. Ter bezlarining shamollashi. ...adenitis
 a.hidro b.hydro c.hyper d.hypo
56. To'ldiring. Birgalikda **ishlash**. Syn...
 a.crinia b.kinesia c.asthenia d.ergia
57. To'ldiring. Quloqdan **oqishi**. Oto...
 a.rhexis b.rhaphia c.rhagia d.rhoea
58. To'ldiring. Toshni **kesish**. Litho...
 a.tonia b.tomia c.ectomia d.iasis
59. Juftini toping. **hysterodynia**
 a. to'qimani yallig'lanishi b. bachadonni kasallanishi
 c. bachadonni kesish d.bachadondagi og'riq
60. Juftini toping. **pyelitis**

- a. yiringli yallig'lanish b. buyrakni yallig'lanishi
 c. ko'p yallig'lanish d. buyrak jomini yallig'lanishi
61. Juftini toping. **Sutli parhez.**
 a. hydrotherapia b. heliotherapia
 c. phychotherapia d. galactotherapia
62. Juftini toping. **Sekin nafas olish.**
 a. hypotonia b. hypotrophia
 c. hypopnoe d. hypertonia
63. Juftini toping. **O'smalar va ularni davolash bo'yicha mutaxasis.**
 a. geriater b. gerontologus c. oncologus d. gynaecologus
64. Juftini toping. **odontorhagia**
 a. ichakdan qon ketishi b. oshqozondan qon ketishi
 c. quloqdan qon ketishi d. tishdan qon ketishi
65. Juftini toping. **Stomatitis**
 a. tanani yallig'lanishi b. tishni yallig'lanishi
 c. og'iz bo'shlig'ini yallig'lanishi d. umurtqalarni yallig'lanishi
66. Ma'nosini toping. **Hepatopexia**
 a. jigarni pastga qarab siljishi b. jigarni tikib qo'yish
 c. jigarni kasallanishi d. jigarni anastomozi
67. "Bo'g'imlarni **surunkali kasallanishi**" – jumlasini hosil qiling. arthr...
 a. -oma b. -pathia c. -itis d. -osis
68. "**Buyrak tosh kasalligi**" - jumlasini hosil qiling. Nephrolith....
 a. -itis b. -osis c. -pathia d. -iasis
69. "Nerv tolasidan hosil bo'lgan **shish**" - jumlasini hosil qiling. Neuro.....
 a. -itis b. -osis c. -pathia d. -oma
70. "**Tanglayni yorish (kesish)**" ma'nosidagi atamani ko'rsating.
 a. uranotomia b. melotomia c. gonotomia d. ulotomia
71. To'ldiring. Suyaklar haqidagi **ta'limot**. Osteo...
 a. -longia b. -algia c. -odynia d. -logus
72. To'ldiring. **Oshqozon osti bezining** og'rishi. ... odynia.
 a. gaster b. pancreatis c. pancreat d. pancreas
73. To'ldiring. **Tish** og'rishi. ... algia.
 a. stomat b. odont c. dens d. dent
74. To'ldiring. **Umurtqa rentgenografiyasi**.graphia
 a. vertebra b. rhachi c. columnae vertebralis d. spondylo
75. To'ldiring. **Ko'krak qafasini o'lchash**.metria
 a. stetho b. thoraco c. pectus d. thorax
76. Tarjima qiling. Jigardan **kelib chiqqan kasallik**. Hepato.....
 a. -osis b. -itis c. -iasis d. -genus

77. Tarjima qiling. **Boshni o'lash.**
 a.encephalometria b.cephalometria
 c.cephaloscopia d.encephaloscopia
78. Tarjima qiling. **Og'iz bo'shlig'ini asbob bilan tekshirish.**
 a.odontotherapia b.stomatotherapia
 c.stomatoscopia d.odontoscopia
79. Tarjima qiling. **Tishlarni davolash.**
 a.odontotherapia b.stomatotherapia
 c.stomatoscopia d.odontoscopia
80. Tarjima qiling. **Ko'krak qafasida og'riqning pay do bo'lishi.**
 a. algostethos b. stethalgia c. sthometria d. stetopathia
81. Tarjima qiling. **Tovonni yetishmasligi.**
 a.pedometria b.podoscopia c.podographia d.apodia
82. Terminelementni toping. **Yozish jarayoni.**
 a.-iasis b.-therapia c.-gramma d.-graphia
83. Terminelementni toping. **"Kasallik".**
 a. -itis b. -oma c. noso- d. -algia
84. Terminelementni toping. **"Kasallanish".**
 a.chiroscopia b.osteopathia c.periosteum d.brachialgia
85. Terminelementni toping. **"Kelib chiqqan".**
 a.osteogenus b.odontalgia c.pododynia d.chiropasmus
86. Quyidagi ma'noni beradigan old qo'shimchali atamani toping.
"Funksiyaning buzilishi"
 a.nephrosis b.apodia c.dysenteria d.endocranium
87. Quyidagi ma'noni beradigan old qo'shimchali atamani toping.
"Ichki qavat"
 a.epicranium b.parasternalis c.synchondrosis d.endocardium
88. Quyidagi ma'noni beradigan old qo'shimchali atamani toping.
"Tashqi qavat".
 a. hemiparesis b. parametritis c. acheiria d. perimetritis
89. Quyidagi ma'noni beradigan old qo'shimchali atamani toping.
"Normadan yuqori"
 a. peritonealis b. hyperaemia c. hypoplasia d. naemia
90. Quyidagi ma'noni beradigan old qo'shimchali atamani toping.
"Birikish".
 a. syndesmosis b. hydraemia c. secretio d. hyperfuntio
91. Terminni tarjimasini toping. **"endometritis"**
 a. bachadon shilliq pardasini yallig'lanishi b. buyrak jomini shamollashi

c.siydik pufagini kasallanishi d.buyrak jomi bilan siydik pufagini shamollashi

92. Tarjimasini toping. **Lymphacytosis**

- a. limfa hujayralarining kamayishi b. limfositlarni kasallanishi
c. limfositlarni qonda ko'payishi d. limfa hujayralari

93. Tarjimasini toping. **Osteoma**

- a. suyakni o'smasi b. suyak to'qimasidan tuzilgan o'sma
c. suyakni yallig'lanishi d. suyakni kasallanishi

94. Tarjima qiling. **Hepatogenus**

- a. jigarning kasallanishi b. jigarni kelib chiqishi
c. jigarni og'rishi d. jigardan kelib chiqqan kasallik

95. Antonimlar berilgan qatorni ko'rsating.

- a. sclerosis - malacia b. algia - odynia
c. therapia - iatria d. micro - oligo

96. Tarjima qiling. **Lymphacytoma**

- a. limfa tugunlarini shishishi b. limfalarni shishishi
c. limfa hujayralaridan tuzilgan shish d. limfositalarini kasallanishi

97. "Siydik nayining qisqarishi" atamasini tarjima qiling.

- a. ureterostenosis b. urethrospasmus c. ureterosspasmus d. urethrostenosis

98. Juftini aniqlang. **corpus, oris, n**

- a. angion b. Somato c. stomato d. splanchno

99. Juftini aniqlang. **niger, gra, grum**

- a. leuco b. melano c. polio d. xantho

100. Sinonimini tanlang. "**Thorax**".

- a. stethos b. cephalo c. rhinos d. stomato

101. Qarama-qarshi ma'nosini ko'rsating. "**Leucos**".

- a. erythros b. melan c. polio d. xantho

102. Sinonimini tanlang. "**Iater**".

- a. myo b. algia c. medicus d. pathia

103. Terminni ko'rsating. **O't pufagini shamollashi.**

- a. dacryocystitis b. pyelocystitis
c. cystopathia d. cholecystitis

104. Terminni ko'rsating. **Xirurgik operatsiya qilib bezni olib tashlash.**

- a. appendectomy b. adenotomy c. laparotomy d. adenoectomy

105. Kerakli old qo'shimchani qo'ying. Yurakning **ichki qavatini**

shamollashi.

...**carditis**

- a. endo b. epi c. sub d. para

106. Kerakli old qo'shimchani qo'ying. Qonda shakarni **ko'payishi.**

...glykaemia

a.hypo b.hyper c.syn d.para

107. So‘zdagi yetishmagan qismni qo‘ying. Qonda leyko‘tsitlar sonining ko‘payishi. leucocyt...

a.pathia b.poly c.osis d.odynia

108. “Tarkibni kamayishi” ma’nosidagi so‘zni toping.

a.erythrocytosis b.leucopenia c.hydraemia d.hyperthermia

109. “Tarkibni ko‘payishi” ma’nosidagi so‘zni toping.

a.hypotonia b.acheira c.thrombocytosis d.synchondrosis

110. Qanday ma’noni beradi? "ptosis"?

a. davolash b. kengayish c. pastga tushish d. torayish

111. So‘zni yetishmagan qismini to‘ldiring. O‘z qonini o‘ziga quyish.

auto therapia

a.-angi b.-haemo c.-aemia d.-erythro

112. Qaysi grek old qo‘shimchasi “qo‘shilish,bitish” ma’nosini bildiradi?

a. endo b. sim c. syn d. para

113. Tarjima qiling. "ophthalmomicria"

a. kichik bosh b. katta bosh c. kichik ko‘z d. katta ko‘z

114. To‘ldiring.Toloqning katta bo‘lishi. spleno...

a.pathia b.macros c.megalia d.malacia

115.Terining rangini aniqlang. melanodermia

a. qizil b. kul rang c. qora d. oq

116. Apenditsitning simptomlari.appendicitis

a.symptomata b.symptoma c.symptomatibus d.symptomatum

117. Tarjima qiling. Ichaklarning o‘tkir yallig‘lanishini davolash.

Curatioenteritidis

a.acutus b.acuta c.acutum d.acutae

118. Tarjima qiling. Oshqozonning yiringli yallig‘lanishi.purulenta

a.gastritis b.gastritidis c.gastritide d.gastritides

119. Tarjima qiling.Quloqning chuqur ichki qismini yallig‘lanishi.

...interna profunda

a.us otos b.otitis c.otitidis d.otitide

120. Tarjima qiling. Inflammatio vesicae urinariae seu ...

a.cystitis b.cystis c.cystitidis d.cystitide

121. Tarjima qiling. Inflammatio pulmonum seu ..

a.pneumonia b.pneumoniae c.pneumoniaram d.pneumonis

122.Halqumni o‘tkir yallig‘lanishi. ... acuta

a.pharyngitis b.laryngitis c.pleuritis d.stomatitis

125.To‘ldiring. Glaucoma -morbus...,glaucoma non est neoplasma.

a. oculus b. oculi c. oculorum d. oculis

126. Qaysi terminelement “**ulangan joydan, chandiقدan organning bo’shashi (ozod qilish)**” ma’nosini bildiradi?

a. lysis b. ectomia c. sclerosis d. stasis

127. Terminni yetishmagan qismini to’ldiring. Tifga o’xshash kasallik.
..... typhus

a. endo b. peri c. epi d. para

128. Terminni ma’nosini ko’rsating. **haematopericardium**

a. qon haqidagi ta’limot b. perikardda havo bo’lishi

c. yurak oldi bo’lmachasida qonni to’planishi d. pleural bo’shliqda qon bo’lishi

129. Terminni to’ldiring. Tog’ay to’qimalari bilan suyaklarni **birikishi**.
..... **chondrosis**

a. syn b. sym c. meta d. dys

130. Terminni to’ldiring. Suyaklarni suyak to’qimalari bilan birikishi.
Syn osis

a. chondr b. desm c. hist d. ost

131. Terminni to’ldiring. **Ruhiyatga ta’sir ko’rsatib** davolash. ...therapia

a. iatria b. iater c. patho d. psycho

132. Terminni to’ldiring. Bronxlarni zamburug’li **zararlanishi**.
Bronchomyc.....

a. -pathia b. -ismus c. -iasis d. -osis

133. Terminni toping. “**Buzilish**”

a. tomia b. ectomia c. lysis d. stenosis

134. Terminni javobini toping. **Batcha bo’g’imlarni yallig’lanishi**.

a. polyarthritis b. hemiarthritis c. macroarthritis d. panarthritis

135. Terminga yetishmagan qismini to’ldiring. Bachadon **old kletchatkasining yallig’lanishi**. metritis

a. para b. peri c. endo d. epi

136. Terminga yetishmagan qismini to’ldiring. Bachadon **tashqi qavatini yallig’lanishi**. ... metritis

a. epi b. para c. peri d. endo

137. Terminga yetishmagan qismini to’ldiring. Bachadon **shilliq qavatini yallig’lanishi**. metritis

a. syn b. intra c. sub d. endo

138. Terminni tarjimasini toping. **Adenoides**

a. bezlar b. limfa bezlari c. limfa tugunlari d. bezlarni yallig’lanishi.

139. Terminni tarjimasini toping. **Apathia**

a. befarqlik b. yomon ko’rish yoqtirmaslik

c. oldindan bilish d. kasallikni bo'lasligi

140. Terminni tarjima qiling. A'zolarni ko'karishi.

a. podocyanosis b. cheirocyanosis

c. cyanoderma d. cyanosis

141. Terminni tarjima qiling. Buyrak tosh kasalligi.

a. nephrolithus b. nephrolithiasis

c. renolithiasis d. nephropathia

142. Terminga yetishmagan qismni to'ldiring. Mahalliy ko'p qonlilik.

...aemia

a. pan b. poly c. hyper d. macro

143. Terminni tarjima qiling. Suyaklarni oziqlanishini buzilishi.

a. dystrophia ossis b. osteodystrophia

c. osteotrophia d. osteohypotrophi

144. Terminni tarjima qiling. Limfa tugunlarini ko'p yallig'lanishi.

a. polyadenitis b. panadenopathia

c. polyanigitis d. macroangiitis

145. Terminni tarjima qiling. **Physologia.**

a. tabiat haqidagi fan b. organizimni ko'p kuch sarflashi haqidagi ta'limot

c. jismoniy faktorlar haqidagi fan d. organizim funksiyalari haqidagi fan

146. Qaysi qatorda faqat yunoncha so'zlar berilgan?

a. xeroderma, glucosuria, hemiparesis, melanoma, mastoptosis

b. necrobiosis, femininum, sinus, cranium, tumor

c. asphygmia, parotitis, oculus, aqua, vena

d. hyperthermia, patella, symphonia, septum, acidosis

147. Qaysi atamada xatoga yo'l qo'yilganligini aniqlang.

a. cardiosclerosis - yurakning kengayishi b. extensio - yozish

c. ectoblastus - tashqi murtakli yaproq d. hypertonia - qon bosimini

ko'tarilishi

148. "Tananing yarim falaji (sholligi) - ... plegia" atamani yozing.

a. mono b. di c. hemi d. pan

149. Qaysi atamada noto'g'ri tarjima berilganini aniqlang.

a. aphonia - ohangdoshlik b. phlebotomia - venani kesish

c. colopexia - chamber ichakni biriktirish d. urostasis - siydikning to'xtashi

150. Terminni tarjima qiling. **Tovush funksiyasini buzilishi.**

a. dyslogia b. aphonia c. dysphonia d. hypophonia

151. Terminni tarjima qiling. **Monoplegia.**

a. bir tomonlama falajlik b. bitta organ falajligi

c. bitta a'zo falajligi d. quyosh urishi

152. Boshqa hayvonlardan organ yoki to'qimalarni ko'chirib o'tkazishda qaysi terminelement ishlatiladi.
 a. xeno b. auto c. allo d. homeo
153. "Ahvoli (holati) loqaydlilik, beparvolik" atamasi bu ...
 a. apathia b. antipathia c. sympathia d. homeopathia
154. Tarjima qiling. To'g'ri ichakni o'rab turuvchi hujayralarning yallig'lanishi. ...proctitis
 a. para b. peri c. epi d. ecto
155. "Kam harakatchan" termini bu ...
 a. oligokinesia b. hyperkinesias c. akinesia d. bradykinesia
156. "Mo'l, juda ko'p, serob, boy" ma'noga ega bo'lgan suffiksni ko'rsating.
 a. - os b. - e c. - ol d. - ul
157. Qaysi suffiks biron-bir organning yallig'lanishi ni ko'rsatadi?
 a. - it is b. - osis c. - oma d. - gen
158. "osis" - qanday ma'noga ega?
 a. surunkali kasallik b. ko'plik, ko'payish
 c. yallig'lanmagan kasallik d. yuqorida berilganlarning hammasi
159. «Tarqalish, ko'payish» - ma'nosiga ega bo'lgan atamani ko'rsating.
 a. leucocytosis b. megaloblastus c. nephrosis d. polychromia
160. "Ichida, ichki" ma'noga ega bo'lgan yunoncha old qo'chimchani ko'rsating.
 a. endo b. eu c. syn d. en
161. Qaysi yunoncha old qo'shimcha anatomiya terminologiyasida ishlatilmaydi?
 a. hypo b. hyper c. dys d. endo
162. "tension – to'g'rilash" old qo'shimchasini to'ldiring.
 a. ex b. inter c. sub d. in
163. " ... spiratio – nafas olish" old qo'shimchasini to'ldiring.
 a. in b. infra c. inter d. supra
164. "Tashqi (ustki) qobig' (pardasi), to'qima, kapsula" birikmasidagi organning nomi bilan qaysi old qo'shimcha anglatadi?
 a. peri b. para c. meso d. dys
165. "organning yoni yoki atrofidagi xujayrasiga" birikmasidagi ichki organning nomini qaysi old qo'shimcha ko'rsatadi?
 a. para b. peri c. con d. dia
166. Termining sinonimini aniqlang. "Sthenia".
 a. dynamo b. algia c. allo d. oligo
167. Antonimini aniqlang. "homo".

- a. aniso b. allo c. iso d. hetero
168. Pusht (embrion)ning qaysi qatlamlari **ichki** hisoblanadi?
a. entoderma b. epidermis c. mesoderma d. ectoderma
169. Yurak devorining **ustki (tashqi)** qatlamini ko'rsating.
a. epicardium b. pericardium c. myocardium d. endocardium
170. Termining lotincha muqobilini toping. "**Myel**"
a. medulla ossium b. columna vertebralis
c. vesica fellea d. pelvis renalis
171. Termining antonimini aniqlang. "**Ectasia**".
a. stenosis b. penia c. glyc d. sthenia
173. "**Yashil rangli o'sma**" atamasi - bu
a. chloroma b. xantoma c. melanoma d. leucoma
174. Qaysi atama "**moddalar almashinuvi**"ni bildiradi?
a. metabolismus b. antagonismus c. diagnosis d. paramnesia
175. "**Taloqning kengayishi**" atamasini ko'rsating.
a. splenectasia b. gastrectasia c. cystectasia d. stethectasia
176. "**Terining quruqligi**" atamasini ko'rsating.
a. pyodermia b. leucodermia c. sclerodermia d. xerodermia
177. "**Birgalikdagi ijod, ishlash**" atamasini ko'rsating.
a. hypergia b. energia c. asynergia d. synergia
178. "**Yozish, rentgenologik tekshirish**" ma'nosiga ega bo'lgan atamani toping.
a. arthrographia b. cardiogramma c. analgesia d. glossopathia
179. Qaysi terminelement organda **havo** borligini bildiradi?
a. pneumo b. spiro c. aër d. pneoe
180. Atamaning antonimini toping. "**bio**".
a. necro b. oxy c. toxico d. auto
181. Atamaning antonimini toping. "**pharmaco**"
a. toxic b. glyc c. xero d. sphygmo
182. Atamani tarjima qiling. "**oliguria**".
a. siydikning kam ajralishi b. siyishning buzulishi
c. siydikning juda ko'p ajralishi d. qonda siydikning bo'lishi
183. "**Suyaklarni buzilishi, shakllanishi**" terminini ko'rsating.
a. osteodysplasia b. osteodystrophia c. osteogenesis d. osteomyelitis
184. "**Nafas olishning tezlashuvi**" atamasini to'g'ri tarjimasini toping.
a. tachypnoë b. hypopnoë c. hyperpnoë d. bradypnoë
185. "**Qo'l-oyoq kasalligi**" atamasini to'g'ri tarjimasini toping.
a. acropathia b. acrophobia c. acrotismus d. acrodynia

186. "Suyak ko'migining shishi (o'smasi)" atamasini to'g'ri tarjimasini toping.

a. myeloma b. myoma c. myelocela d. myodynia

187. "Buyrakdagi og'riq" atamasini tarjima qiling.

a. nephralgia b. hepatalgia c. nephropathia d. nephrosis

188. "Kindikni yorish (kesish)" atamasini tarjima qiling.

a. omphalotomia b. typhlotomia c. orchitomia d. orchiectomy

189. "Halqumdan qon ketishi" atamasini tarjima qiling.

a. pharyngorrhagia b. pharyngorrhoea c. haemorrhoea d. laryngorrhagia

190. "Nervni tikish" atamasini tarjima qiling.

a. neurorrhaphia b. neuropexia c. neurolysis d. nephrorrhaphia

III BOB. FARMASEVTIK ATAMASHUNOSLIK

Farmasevtik terminshunoslik «farmatsiya» (yun. *pharmakeia* – dori tayyorlash va qo'llash) nomi ostiga birlashuvchi va dori-darmonlar tarkibini o'rganish, qidirib topish, ishlab chiqarish va qo'llash bilan shug'ullanuvchi qator maxsus fanlar majmuasidan iborat. Bu majmuada markaziy o'rinni qo'llash uchun rasmiy ruxsatnomaga ega bo'lgan dorivor moddalar va preparatlar ya'ni dori darmonlar nomenklaturasi egallaydi.

DORI VOSITALARI NOMENKLATURASI

Darsning maqsadi: Ba'zi asosiy farmasevtik terminlarni; dori vositalarining nomlarining yasalish usullari va namunali tuzilishini bilib olish. Talabalarda dori-darmon nomlari va qisman, ularning tarkibiy qismlari yozilish xususiyatlarini bog'lay olish xususiyatini shakllantirish.

Darsning mazmuni: Dorivor preparatlarning nomi asosan II turlanish *genus neutrum*dagi otlar bo'lib, ular *Nominativus Singularis*da **-um**, *Genetivus Singularis*da **-i** qo'shimchasiga ega.

Masalan: *Dermatolum*, *i, n* – dermatol

Analginum, *i, n* – analgin.

Dorivor preparatlar nomidagi familiyalar.

Ba'zan dorivor preparatlar nomida shu dorini yaratgan mualliflarning familiyasi uchrab turadi. Ayollar familiyasi I turlanish, erkaklar familiyasi II turlanish otlari singari turlanadi.

Masalan: liguor Burovi – Burov suyuqligi

tabulettae Carmanovae – Karmanova tabletkalari

Ba'zi familiyalar kelishiklar bo'yicha turlanmaydi.

Masalan: *species Zdrenco* – Zdrenko yig'masi

Balsamum Schostacovsky – Shostakovski balsami.

Dorivor vositalar nomenklaturasi.

Dorivor vosita (medicamentum, remedium) bu odam va hayvonlarning kasalliklarini davolash, oldini olish yoki aniqlash maqsadida ishlatish uchun ruxsat etilgan farmakologik vositadir.

Dorivor modda (materia medica, substantia pharmaceutica) bu alohida kimyoviy birikmadan yoki biologik moddadan iborat bo'lgan dorivor vositadir.

Dorivor o'simliklar xomashyosi bu davolash maqsadida qo'llash uchun ruxsat etilgan o'simliklar xomashyosi.

Dorivor vosita yoki dorivor o'simlik mahsulotiga kerakli davolash ta'siriga erishish uchun berilgan qulay holat dori shakli (**forma medicamentorum**) deb aytiladi.

Dori preparati (praeparatum) bu ma'lum dori shaklidagi dorivor vositadir.

Murakkab dori vositalari bu bir dori shaklida belgilangan dozalarda birdan ortiq ta'sir etuvchi moddalarga ega bo'lgan dorivor vositalardir.

Dorivor vositalar nomenklaturasi (D.V.N.) – bu hozirgi vaqtda ishlatishga ruxsat berilgan hamma dorivor vositalar nomining yig'indisidir.

Dorivor vositalarning hozirgi zamon nomenklaturasi tabiiy paydo bo'lgan va qat'iy tuzilish qoidasiga ega emas. Har bir dorivor vosita ma'lum bir nomlanishga ega bo'ladi. Nomlar esa ixtiyoriy ravishda o'ylab chiqariladi.

Dorivor vositalar nomenklaturasiga vatanimizda ishlab chiqarilgan vositalar nomi bilan birga chet eldan keltirilgan vositalarning nomi ham kiradi.

Dorivor vositalar nomenklaturasining tipik guruhleri

Dorivor vositalar nomenklaturasi oltita tipik guruhga bo'linadi:

a. O'simlik va hayvonlardan olingan dorivor mahsulotlar nomlari.

II. O'simliklar mahsulotidan olingan ajratmalardan iborat bo'lgan dorivor preparatlar nomlari.

III. Dorivor moddalarning trivial nomlari.

IV. Dorivor moddalarning xalqaro patentlanmagan nomlari.

V. Dorivor vositalar(preparatlar)ning savdo nomlari.

VI. Farmakopeynik kimyoviy nomenklatura: kislotalar, oksidlar, tuzlar nomlari.

I tipik guruhga o'simlik va hayvonlardan olingan dorivor mahsulotlarning nomlari kiradi.

I tipik guruhdagi nomlar ikkita otdan tashkil topgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot o'simlik organi (**herba, folium, flos, radix va boshqalar**) yoki mahsulotlarning nomi (**oleum, gummi, resina va boshqalar**)ni ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *herba Leonuri* – arslonquyuqning yer ustki qismi
folium Sennae – sano bargi
oleum Hyoscyami – mingdevona moyi.

II tipik guruh. O'simliklar mahsulotidan olingan ajratmalardan iborat bo'lgan dorivor preparatlar nomlari.

II tipik guruhga quyidagilar kiradi:

1. Zavodlarda ma'lum belgilangan standartlar bo'yicha tayyorlanadigan dorivor preparatlarning nomlari. Bular – nastoykalar, ekstraktlar va sharbatlarning nomlari bo'lib, ikkita otdan iborat bo'lgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot dori turining nomini ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *tinctura Valerianae* – valeriana nastoykasi
extractum Crataegi – do'lana ekstrakti
sirupus Glycyrrhizae – shirinmiya sharbati

2. Damlama va qaynatma nomlari. Ular uchta otdan iborat bo'lgan so'z birikmalaridir. Birinchi ot dori turining nomini ko'rsatadi va bosh kelishikda turadi. Ikkinchi ot o'simlik organini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi. Uchinchi ot o'simlik nomini ko'rsatadi va qaratqich kelishigida turadi.

Masalan: *infusum foliorum Sennae* – sano barglarining damlamasi
decoctum herbae Hyperici – dalachoy (sariqchoy) yer ustki qismining qaynatmasi.

III tipik guruh. Organik kimyoviy moddalarning ilmiy va trivial(shartli) nomlanishi

Dorivor vositalar sifatida qo'llaniladigan organik kimyoviy moddalar ikkita nomga ega: **ilmiy** (tizimli) va **trivial** (shartli).

«**Trivial**» so'zi lotincha "**trivialis**" odatdagi, oddiydan kelib chiqqan.

Odatda ilmiy nomlar uzun bo'lgani uchun ularni tibbiyot amaliyotida ishlatish noqulay. Shuning uchun dorivor vositalar nomi sifatida ilmiy emas, balki

trivial nomlari qo'llaniladi. Trivial nomlar qisqaligi bilan amalda qo'llashga qulaydir.

Masalan: *Dietilamidsulfamidobenzoat* kislota – ilmiy nomlanishi
Etamid – trivial nomlanishi.

Trivial nomlar dorivor vositalarning kimyoviy tarkibini, davolash ta'sirini, farmakologik guruhga mansublikni va boshqa turli belgilarni ifodalaydi.

Dorivor vositalarning trivial nomlaridagi tez-tez takrorlanadigan bo'laklar.

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklar – bu dorivor preparatlar nomida ko'p qo'llaniladigan so'z bo'laklaridir.

Har bir tez-tez takrorlanadigan bo'lak preparat to'g'risida ma'lum bir xborotni (dorining kimyoviy tarkibi, davolash ta'siri yoki farmakologiyasi) beradi.

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni va ularning ma'nosi (ahamiyati)ni bilish ko'p miqdordagi dori nomlarini tushunib olishga yordam beradi.

Masalan: Tarkibida *-alg* tez-tez takrorlanadigan bo'lakli preparat og'riq qoldiruvchi ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek quyidagi preparatlarni shu guruhga kiritish mumkin:

Analginum

Baralginum

Pentalginum

Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni bilish dorivor preparatlarning nomini to'g'ri yozishga yordam beradi.

Dorivor preparatlarga trivial nomlarni berish qoidalari

Dorivor preparatlarning trivial nomlarini nomenklatura komissiyasi beradi. Trivial nomlar qisqacha, talaffuz osonligi, berilgan nomning boshqalardan fonetik - grafik farqlanishi, tez - tez takrorlanadigan bo'laklar qo'llanishining aqlikabi talablarga mos kelishi kerak.

I. Qisqalik. Eng qulay va ko'p uchraydiganlari uch, to'rt va besh bo'g'inli nomlardir.

Masalan: Corazolum, Piperazinum, Tanninum.

Ayrim hollarda ko'p sonli bo'g'inli nomlar ham uchraydi.

Masalan: Sulfadimezinum, Novocainamidum, Phenoxymethylpenicil-linum.

II. Talaffuz osonligi. Talaffuz uchun eng qulay nomlarda undosh unli bilan yoki oson talaffuz qilinadigan ikkita undosh almashinib keladi.

Masalan: Aminazinum, Ditrazinum, Streptocidum, Corvalolum.

III. Berilgan nomning boshqa nomlardan fonetik - grafik farqlanishi.

Yangi dorivor vositaga nom berishda nomenklatura komissiyasi uning talaffuz qilinishi va yozilishi bo'yicha boshqa nomlardan farqlanishni kuzatib boradi. Nomlarda tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ishlatish fonetik - grafik farqlanishni kamaytiradi.

Masalan: Methaminum, Methacinum, Methazidum, Phenadonum, Phenaminum.

IV. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarning qo'llanishi aniqligi. Har bir tez-tez takrorlanadigan bo'lak o'zining aniq manosi (ahamiyati)ga ega ekan, yangi nomlar berilayotganda tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni qo'llashda xatoga yo'l qo'ymaslikni kuzatib borish zarur, chunki bunday xatolar vrach va farmatsevtlardagi noto'g'ri tasavvurga sababchi bo'lishi mumkin.

Trivial nomlar quyidagi usullar bilan farqlanadi: bitta asosga ega bo'lgan hamda ikkita va undan ortiq asosga ega nomlar.

I. Bitta asosga ega bo'lgan nomlarni **-in** yoki **-ol** suffikslarini qo'shish bilan hosil qilish mumkin.

Misol uchun: **Streptomycinum/asos/Streptomyc, -in** suffiks/
Mentholum/asosMentha-/yalpiz/-ol suffiks/

Perefeksli-suffiksli usulda asosga perefiks/old qo'shimcha/ va suffiks qo'yiladi.

Misol uchun. **Antifebrinum, Antistruminum,**
anti- (qarshi)-old qo'shimcha, **-in** suffiks
febris, is, f –isitma ko'tarilishi
struma, ae, f –bo'qoq

II. Ikkita va undan ortiq asosga ega bo'lgan nomlar quyidagi usullar bilan hosil bo'lishi mumkin.

a) Qo'shish: bu usulda asoslar interfiks/ birlashtiruvchi unli/ yordamida yoki unsiz birlashadi.

Misol uchun: **Haematogenum** –gematogen
Haemat+o+gen paydo bo'lishi ,rivojlanish /
Apilacum-apilak
/apis – ari **-lac-sut/**

b) "Abrevatsiya" – qisqartirish so'zi lotincha "**brevis**" kalta so'zidan olingan. Bu usul bilan so'zlardan ajratib olingan ma'noli bo'laklarning qo'shilishidan qisqartirilgan murakkab so'zlar hosil bo'ladi. Bunday so'zlar abbreviatura deb ataladi:

Misol uchun: **Analphenum**-tugmachasimon dorining nomi
Analginum dan – **anal** qismi, va
Phenacetinum dan – **phen** olingan.

c) Abbrevatsion suffiksli usulda abbreviaturaga suffiks qo'shiladi

Misol uchun: *Neriolonum/ /Nerium oleander* – Sambitgul/.
Dorivor vositalarning nomlanishida abbrevatura keng qoʻllaniladi.

IV tipik guruh. Dorivor moddalarning xalqaro patentlanmagan nomlari.

Bugungi kunda turli davlatlarda ishlab chiqarilayotgan bitta dorivor vosita savdoga har xil nom bilan kirib kelmoqda. Hatto bir davlatdagi turli firmalar ham bitta dorivor vositani har xil nomlar va mahsulot belgilari bilan ishlab chiqarmoqda. Bu esa dorivor vositalarning sinonimlarini koʻpayishiga olib keladi.

Masalan: “Pyrantel” dorivor vositasining Bifantrel, Cobantril, Combantrin, Helmex, Helmintox, Medintel, Nemocid, Pamex, Pamotrin va boshqa sinonimlari bor.

Bugungi kunda jahonda mavjud boʻlgan 7000 ga yaqin dorivor vositalarning 70000 ga yaqin nomlari mavjud. Har yili xalqaro patentlanmagan nomlar roʻyxati 120 dan 150 tagacha nomga koʻpayib bormoqda. Dorivor vositalar nomlarining sinonimiyasi salbiy tomonga ega. Dorivor vositalarning umumiy xalqaro nomlari sinonimiyani kamaytirishga yordam beradi. Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti (World Health Organization; qisqacha-WHO) qoshida dori moddalariga halqaro nom berish ishlarini boshqaruvchi maxsus (International Nonproprietary Names For Pharmaceutical Substances; qisqacha-INN) qoʻmita mavjud. Xalqaro nomlardan shu dorivor moddani ishlab chiqaruvchi davlat yoki firma foydalanishi mumkin. Bu nomlar patentlanmagan. Davlat farmakopeyasida patentlanmagan halqaro nomlar (XPN) sinonim sifatida albatta maxsus belgi * bilan koʻrsatiladi.

Dori moddalariga xalqaro nom beruvchi maxsus qoʻmita tomonidan «Dorivor moddalarning patentlanmagan xalqaro nomlarini tuzish uchun amal qilinishi lozim boʻlgan asosiy printsiplar» ishlab chiqildi.

Bosh prinsiplarga asosan XPN talaffuz qilishda va yozishda oson ajratiladigan boʻlishi kerak. Ular uzun boʻlmasligi yoki umumiy qoʻllanishda foydalanib kelinayotgan nomlar bilan adashtirib yuborilmaydigan boʻlishi lozim.

Farmalogik jihatdan yaqin boʻlgan guruhga taalluqli moddalar uchun XPN ushbu taalluqlikni koʻrsatishi lozim.

Dorivor moddalarning patentlanmagan xalqaro nomlari Jahon Sogʻliqni Saqlash Tashkilotining “WHO Drug Information” jurnalida toʻrtta tilda quyidagi ketma-ketlikda yoziladi: lotincha, inglizcha, frantsuzcha va ispancha.

Lotincha	Inglizcha	Frantsuzcha	Ispancha
laronidasum	laronidase	laronidase	laronidasas
amotosalenum	amotosalen	amotosalene	amotosaleno

V tipik guruh. Dorivor vositalar(preparatlar)ning savdo nomlari. Savdo nomlarida so'zlarning yasalishi.

Savdo nomi (ingl. Trade Name) - bu savdo uchun mo'ljallangan preparat (tayyor dorivor vosita) nomidir.

Ishlab chiqaruvchi tomonidan taklif qilingan savdo nomi undan foydalanishga rasmiy ruxsatni olishi zarur. Belgilangan rasmiy savdo nomi berilgan dorivor vosita qonunchilikka muvofiq ro'yxatga olingan bo'lishi lozim. Shundan so'ng dorivor vosita unga berilgan savdo nomi ostida Dorivor vositalarning davlat ro'yxatiga kiritiladi.

Savdo nomlarining kelib chiqish manbalari turlicha. Bular bir xil dorivor substantsiyali preparatlarni turli ishlab chiqaruvchilari tomonidan qo'llanadigan umumiy, nopatentlangan nomlar, shuningdek aniq ishlab chiqaruvchi firma tomonidan qo'llanadigan individual firma nomlaridir. Firma nomlari patentlangan va nopatentlangan bo'ladi.

Umumiy savdo nomlarining kelib chiqish manbalari-bu odatda yoki XPN, yoki alohida mamlakat yoki mamlakatlar guruhida qabul qilingan milliy (farmakopeya) nomdir.

Masalan: Diclofenacum (INN): Germaniya, Hindiston, Isroil, Italiya, Makedoniya, Polsha, Yugoslaviyada; Nifedipinum (INN): Angliya, Germaniya, Bolgariya, Polsha, Xorvatiya, Shvesiyada.

Ayrim dorivor vositalarning savdo nomlarida shu preparat to'g'risida axborot beruvchi qadimgi yunon va lotin tilidagi so'z yasovchi qo'shimchalar uchraydi.

Masalan: Venitan (lotincha vena – vena, ko'k tomir)

Pulmex (lotincha pulmo- opka) Anatomik va fiziologik

Prododerm (yunoncha derma - teri) xususiyatlarini ko'rsatish

Febichol (yunoncha chole- ot, safro) uchun

Laxatin (lot. laxativum-surgi,ich suradigan)

Allergodil - allergiyaga qarshi

Orto-gynest (yunoncha gyne-ayol)-estrogen Farmakoterapevtik ta'sirini

Antithrombinum (yunoncha thrombos-quyuq- ko'rsatish uchun

lashish, ivish)-qon ivishiga qarshi vositalar

Senade (lot.Senna-sano)- sano o'simligidan tayyorlangan preparat

SAVDO NOMLARIDA SO'ZLARNING YASALISHI.

Savdo nomlari mavjud bo'lgan so'z yasash qoidalari va modellaridan farqli ravishda so'z yasashning ma'lum qoidalariga aniq amal qilmasdan shakllanadi. Shunga qaramasdan, so'z yasashning ba'zi usullarini savdo nomlarini berish amaliyotida uchratish mumkin.

1. Asos yoki soʻz qoʻshish - asos yoki soʻzlar birikmasi, koʻpincha biror bir oxirgi boʻgʻinni qoʻshish orqali yasaladi. Asos odatda interfiks yordamida birlashadi, yaʼni birlashtiruvchi unli *-o-*, kam hollarda *-i-*, yoki *-a-*.

Masalan: Valocordinum (lot. *valeo* -sogʻ boʻlish + *-o-* + *cor* , *cordis*-yurak)-Valokordin, Myelosanum (yunoncha *myelos-* miya+ lot. *sano*-davolash)-Miyelosan.

2. Abbreviatsiya (lot. *abbrevio*-qisqartirmoq) - dastlabki soʻz element-larini qoʻshish yoli bilan qisqartma soʻz (abbreviaturalar) hosil boʻlishidir.

Masalan: Calciparinum – *Calci* um + *Heparinum*, Corinfar - *cor*(lot.) - yurak + *infarctus* – infarct

3. Suffiksatsiya - suffiksning asosga biror bir maʼno keltirib chiqarish uchun birlashishidir.

Savdo nomlarida quyidagi suffikslar koʻp qollaniladi:

-in – suffiksi koʻpincha kimyoviy mazmundagi asoslarga qoʻshiladi: Clophelinum- Klofelin, Ditrazinum-Ditrazin, Isadrinum-Izadrin.

Savdo nomenklaturasida *-in*-suffiksi maxsus maʼnoga ega emas.

Masalan: Fungilin, Fulcin, Octadin.

Boshqa suffikslar:

- ❖ *-al-* Abaktal, Almiral, Bronal
- ❖ *-ol-* Aloprol, Asectol, Dopanol
- ❖ *-el-* Dicetel, Divigel, Quamatel
- ❖ *-an-* Advantan, Domenan, Vistagan
- ❖ *-on-* Gutron, Haemiton, Dexason
- ❖ *-en-* Voltaren, Dilren, Vaskoten
- ❖ *-il-*, *-yl-* Retabolil, Donormil, Biacodyl, Amaryl
- ax-*, *-ex-*, *-ix-*, *-ox-* va h.k.

4. Prefiksatsiya- soʻz oʻzagi (asosi) ga prefikslar (old qoʻshimchalar) qoʻshilishi.

Ayrim hollarda savdo nomlarida lotin-yunon prefikslari uchrab, ular kasallik yoki uning sababi, yoki kasallik qoʻzgatuvchisini bildiradigan oʻzak (asos) lar bilan muvofiqlashgan boʻladi, hamda ularni bartaraf qilish harakatlarini koʻrsatadi:

- ❖ *anti-*, *contra-* - qarshi;
- ❖ *a-*, *an-* - inkor etish;
- ❖ *de(s)-* - dan.

Masalan: Antithrombinum (*anti* + yunoncha *thrombos-* quyqa+ *in*) - Antitrombin- ivishga qarshi

Contraspasminum (*contra* + yunoncha *spasmos-* tomir tortishish, spazm + *in*)-

Kontraspazmin – bronxlarni kengaytiruvchi

Abaktal (*a + bacterium + al*) - Abaktal - antibakterial
Decaris (*de + ascaris* - askarida) - Dekaris - gijjalarga qarshi
Savdo nomlarida preparatlarning samaradorligini takidlaydigan prefikslar ham uchraydi.

Masalan:

- ❖ *super-, supra-(lot.)* – ziyod
- ❖ *ultra-* - oortiq, ziyod
- ❖ *eu-(yunoncha)- yaxshi*

Suprastin (*supra + yunoncha asthma, asthmatic-* bog'ilish, astma+ *in*)-
Suprastin – astmaga qarshi, allergiyaga qarshi

Ultraproct (*ultra+ yunoncha proctos-*orqa chiqaruv teshigi)-Ultraprokt-
bavosilni davolash uchun

Eunocin (*eu + lot. nox, noctis-* tun)- Eunocin - uyqu dori.

MURAKKAB DORIVOR PREPARATLARNING NOMLANISHI.

Murakkab dorivor preparatlar ikki yoki undan ortiq dorivor moddalardan iborat bo'ladi va ma'lum dori shaklida (tabletkalar, shamcha, surtma) ishlab chiqariladi.

Murakkab preparatlarning nomi abbreviaturadan iborat bo'lib, hamma yoki ba'zi ingrediylarning nomidan ixtiyoriy ajratib olingan bo'laklardan tashkil topadi.

Masalan: “**Pyrcophenum**” abbreviaturasi *pyr+co+phen(um)* o'laklardan tashkil topgan. Bu bo'laklar Amidopyrinum, Coffeinum, Phenacetinum kabi preparatlar nomidan ajratib olingan. Odatda bunday shartli nom dori shaklining ma'lum ko'rinishiga biriktirib qo'yiladi va qo'shtirnoq ichiga **Nominativus Singularis**da yoziladi: tablettae “Pyrcophenum”, suppositoria “Bethiolium”, dragees “Undevitum”. Murakkab tarkibli tabletkalar va shamchalardagi «tabletkalar» va «shamchalar» so'zlari retseptda **Accusativus Pluralis**da yoziladi:

Masalan: Recipe: Tabulettas “Pyrcophenum” numero 10.

Recipe: Suppositoria “Anusolum” numero 20.

Tabletkalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa, dori shaklidan keyin qaratqich kelishigida yoziladi:

Masalan: Recipe: Tabulettae Cordigiti 0,0008

Shamchalar bitta ta'sir etuvchi moddadan iborat bo'lsa uning nomi dori shakliga *cum* predlogi bilan Ablativusda yoziladi.

1. Tarkibiy qismlar taxminan anatomik, fiziologik va terapevtik xarakterdagi axborotni berishi mumkin.

LOTINCHA	O'ZBEKCHA	MA'NOSI
cor-, card-	-kor-, -kard-	yurakka ta'sir etuvchi, yurak tonusiga ta'sir etuvchi, toj tomirlarni kengaytiruvchi
-vas-, -angi-	-vaz-, -angi-	qon tomirlarni kengaytiruvchi, spazmolitik
-sept-	-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik
-dol-, -alg-	-dol-, -alg-	og'riqsizlantiruvchi, analgetik
-pres (s)-, -ten(s)-	-pres (s)-, -ten	qon bosimini tushiruvchi
-sed-	-sed-	tinchlantiruvchi, sedativ
-pyr-	-pir-	Haroratni tushiruvchi, antipiretik
-aesthes-	-estez-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik
-test-, -vir-	-test-, -vir-	erkak jinsiy gormonlaridan tayyorlangan
-andr-	-andr-	androgen
-thyr-	-tir-	qalqonsimon bez faoliyatigata'sir etuvchi
-myco-	-miko-	zamburug'larga qarshi
-chol-	-xol-	o't haydovchi
-cid- (lot. <i>occidere</i> - o'ldirmoq)	-sid-	mikrobgga qarshi

Masalan: Corvalolum, Cardiovalenum, Valosedan, Apressinum, Angiotensinamidum, Promedolum, Sedalgin, Antipyrinum, Anaesthesinum, Testosteronum, Agovirin, Androfort, Thyrotropinum, Cholosasum, Streptocidum, Mycoseptinum, Enteroseptolum.

2. Farmakologik axborot beruvchi tarkibiy qismlar:

Lotincha	O'zbekcha	Farmakologiyaga mansubligi
-sulfa-	-sulfa-	Antimikrob sulfanilamidlar
-cillin-	-sillin-	Antibiotik penitsillinlar
-mycin-	-misin-	Mikrobgga qarshi antibiotiklar, Streptomyces va boshqa zamburug' shtammalaridan olinadigan mikrobgga qarshi.
-cyclin-	-siklin-	Tetratsiklin hosilalari antibiotiklar
-barb-	-barb-	Uxlatuvchi — barbituratlar, barbiturat kislota hosilalari

-cain-	-kain-	Mahalliy og'riq qoldiruvchi
-cort-	-kort-	Kortikosteroidlar — buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari va ularning sintetik analoglari
-oestr-	-estr-	Estrogenlar — ayol jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglaridan tayyorlangan preparatlar
-andr- -ster-	-andr- -ster-	Androgen steroidlar — erkak jinsiy gormonlari va ularning sintetik analoglaridan tayyorlangan preparatlar

Masalan: Sulfadimezinum, Penicillinum, Streptomycinum, Tetracyclinum, Barbamylum, Novocainum, Corticotropinum, Oestradiolum, Methandrostenolonum.

ESLAB QOLING!

Dragee (birlik), dragees (ko'plik)- draje (turlanmaydi)

Ginseng - jenshen (turlanmaydi)

Da tales doses Numero. - Shunday dozalarda. (son)ta ber.

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

162-mashq. Quyidagi dorivor preparatlar nomini *Nominativus Singularis* va *Genetivus Singularis*da lotin tiliga tarjima qiling.

Amidopirin, dermatol, novokain, kodein, fenobarbital, dibazol, rezerpin, etazol, kofein.

163-mashq. Quyidagi otlarning rodini va kelishigini aniqlang.

1) succi	5) tincturae
2) bolus	6) aquarum
3) crystallorum	7) glucosa
4) folia	8) amyllum

164-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

Pasta Lassari, liquor Kastelliani, solutio Lugoli, species Zdrenko, balsamum Schostacovsky, solutio Ringer-Locke, tinctura Petrovi, unguentum Koncovi, unguentum Wilkinsoni.

165-mashq. Quyidagi dorivor preparatlarning nomini *Gen. Sing.*da yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

Tetracyclinum, Flaminum, Riboxinum, Phytinum, Iodum, Trypsinum, Dimoestrolum, Myelosanum, Olivomycinum, Piperazinum, Cytarabinum, Ergotaminum.

166-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajrating va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Depridol, Algolysin, Bicillinum, Lanocordalum, Furacilinum, Ferrocalum, Viprosalum, Pyromecainum, Cardigin, Anginal, Capresin, Dibazolium, Phenoxyethylpenicillinum, Sovcainum, Tenormal, Anacardiolum, Hexenalum, Barbamylum, Somnafin, Conferon, Tetracyclinum, Streptomycinum, Carminomycinum, Chendal, Valocormidum, Phenaminura, Methindionum, Napnthyzinum, Analginum, Novocainum, Norsulfazolium, Furoplast, Dicainum, Cordalen, Presinol, Vasocil, Methicillinum, Valocordin, Diazolinum, Vasculat, Tetracor, Apresinum, Xycainum, Sulfamonomethoxinum, Dolgit, Barbenyl, Cardiazol, Furosemidum, Vasolanum.

Uyga vazifa

167-mashq. Dori vositalari nomidagi sizga ma'lum tarkibiy qismlarni belgilang, ma'nosini tushuntiring:

A. Valocordinum, Cocarboxylasum, Morphinum, Testoenatum, Mycosolon, Sarcolysinum, Bicillinum, Rifothyroinum, Amycazolum, Mammophysinum, Oestronum, Erythromycinum, Aëvitum, Valosedan, Diiodthyrosinum, Polyoestradiolum, Pharyngosept, Adriamycinum, Mycoseptin, Chinocidum, Chlorophthalmum, Methicillinum, Kanamycinum, Cholosasum.

B. Rifamycinum, Novurit, Sulfazinum, Pantocidum, Pyocidum, Streptodecasum, Norsulfazolium, Urodanum, Adrenalinum seu Epinephrinum, Gonadotropinum, Somatotropinum, Histidinum, Novocainum, Haemodesum, Enterodesum, Haemophobinum, Panangin, Quadevitum.

C. Synoestrolum, Gentamycinum, Synthomycinum, Phenobarbitalum, Barbamylum, Leucogenum, Laevomycesin, Mycoheptinum, Melosanum, Glycerinum, Glucosum, Asthmatinum, Anaesthesinum, Hydrocortisonum.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Fortes fortuna adiuvat* - Jasur kishilarga taqdir yordam beradi.

2. *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* - Tomchi kuchi bilan ommas, tez tushishi bilan tosh teshar.

3. *Higiena amica valetudinis.* - Ozodalik sog'liqning garovidir.

FE'L. FE'LNING GRAMMATIK KATEGORIYALARI. RETSEPTURA.

Darsning maqsadi: Buyruq mayli birlik shakli hamda III shaxs istak mayli birlik va ko'plik shakllarini hosil qilish qoidalarini; fe'lli retseptura formulirovkalarini bilib olish. Fe'l negizini topish va uning tuslanishini aniqlashni; buyruq va istak mayllarining ba'zi shakllarini hosil qilish va tarjima qila olish.

Darsning mazmuni: Predmetning harakatini bildirib nima qildi? nima qilyapti?, nima qilmoqchi? so'roqlariga javob beradigan so'z turkumi *fe'l deb* ataladi. Lotin tilida fe'llar shaxs, son va zamonda o'zgaradi. Fe'l 3 ta shaxs, 2 ta son (birlik va ko'plik), 6 ta zamon, 4 ta mayl va 4 ta tuslanishga ega:

Fe'llar predmetning ish harakatini ifodalaydi. Lotin tilida fe'llar 5 ta grammatik kategoriyaga ega:

- ❖ *Zamon kategoriyasi - Tempus*
- ❖ *Son kategoriyasi - Numerus*
- ❖ *Shaxs kategoriyasi - Persona*
- ❖ *Mayl kategoriyasi - Modus*
- ❖ *Nisbat kategoriyasi - Genus*

Zamon kategoriyasi 2 ta katta guruhga bo'linadi:

I. Tugallanmagan ish-harakatni ifodalovchi -**Infect** zamonlari. Bularga :

- 1) *Praesens* - Hozirgi zamon
- 2) *Imperfectum* - Tugallanmagan o'tgan zamon

3) *Futurum primum* - Kelasi birinchi zamon

II. Tugallangan ish-harakatni ifodalovchi - **Perfect** zamonlari. Bu zamonlarga :

1) *Perfectum* - Tugallangan o'tgan zamon

2) *Plusquam perfectum* - Uzoq o'tgan zamon

3) *Futurum secundum* - Kelasi ikkinchi zamon

Son kategoriyasi ham ikkiga bo'linadi :

❖ *Singularis* - birlik son

❖ *Pluralis* - ko'plik son

Shaxs kategoriyasi ham 3 ga bo'linadi :

❖ *Persona prima* - birinchi shaxs

❖ *Persona secunda* - ikkinchi shaxs

❖ *Persona tertia* - uchinchi shaxs

Mayl kategoriyasi 3 ga bo'linadi:

❖ *Modus Indicativus* - aniqlik mayli

❖ *Modus Imperativus* - buyruq mayli

❖ *Modus Coniunctivus* - shart mayli

Nisbat kategoriyasi ham 2 ga bo'linadi :

❖ *Genus activum* - aniqlik nisbati

❖ *Genus passivum* - majhullik nisbati

Lotin tili fe'llari quyidagi turlarga bo'linadi. Qonun bo'yicha fe'llar negizdagi oxirgi unliga qarab 4 ta tuslanish turiga bo'linadi:

I. - *a* - amare - sevmiq

II. - *e* - monere - ishontirmiq

III a. - *e* - mittēre - jo'natmiq

III b. - *e* - capēre - olmiq

IV - *i* - audore - eshitmiq

Fe'llarning noaniq formasidan *-re-* qo'shimchasi olib tashlansa fe'llarning negizi hosil bo'ladi.

Masalan: laborare – ishlamiq- *re* - labora - ishla

videre - ko'rmiq - *re* - vide - ko'r

legēre -o'qimiqliq - *re* – legē- o'qi

capēre- olmiqliq - *re* - capi - ol

dormore - uxlamiq - *re* -dormo – uxla

Fe'llar 4 ta formaga ega :

1. Praesens indicativi activi

2. Perfectum indicativi activi

3. Supinum

4. Infinitif

Masalan: orno, ornavi, ornatum, ornare- bezatmoq

video, vido vosum, videre - ko'rmoq

lēgo, legi, lectum, legēre - o'qimoq

fecio, feci, fectum, facēre - bajarmoq

audoo, audovi, audotum, audore - eshitmoq

Lug'atlarda fe'llarning 4 asosiy formasi ham shunday beriladi.

Fe'llar zamonlarda tuslanganda aniq va majhul nisbatning quyidagi shaxs-son qo'shimchalari qo'shiladi:

Genus activum		Genus passivum	
sing.	plur.	sing.	plur.
I	o- m	mus	or-r
II	s	tis	ris
III	t	nt	tur

BUYRUQ MAYLI (Imperativ)

Retsepturada buyruq mayli birlikda ishlatiladi xolos. I, II, IV tuslanishlarda fe'lning buyruq mayli negizi bilan mos tushadi. III tuslanishdagi fe'lning negiziga unli «e» qo'shiladi.

Jadvalga e'tibor bering:

Lug'at shakli	Negiz	Buyruq mayli (birlik)	Tarjima
signo, are 1	signa	signa	belgila
misceo, ere 2	misce	misce	aralashtir
recipio, ere 3	recip	recipe	ol
audio, ire 4	audi	audi	eshit

Buyruq maylida ko'p ishlariladigan so'zlar:

- Misce. Da. Signa. - Aralashtir. Ber. Belgila.
- Sterilisa. - Sterilizatsiya qil.
- Repete - Takrorla.
- Da tales doses. - Shunday dozalanda ber.
- Adde. - Qo'sh.

SHART MAYLI (*Conjunctivus*)

Shart mayli fe'l negizini o'zgartirish bilan yasaladi: I tuslanishda «a» «e» ga o'zgaradi. II, III, IV tuslanishlarda negizga «a» qo'shiladi.

Fe'lining ma'nosi	Lug'atshakli	Negiz	O'zgarigan shakli
belgilamoq	signo, are 1	signa	signe
aralastirmoq	misceo, ere 2	Misce	miscea
takrorlamoq	repeto, ere 2	Repet	repeta
tinglamoq	audio, ire 4	Audi	audia

Shart maylida ko'p ishlariladigan so'zlar:

Misceatur.	-	Aralashtirilsin.
Detur.	-	Berilsin.
Signetur.	-	Belgilansin.
Sterilisetur.	-	Sterilizatsiya qilinsin.
Repetatur.	-	Takrorlansin.
Dentur tales doses.	-	Shunday dozalarda berilsin.

Retseptura — bu dorilarni yozish va tayyorlash qoidalarini o'rganuvchi fan. Retsept va uning asosiy qismlari

Retsept - shifokorning dori tayyorlash kerakligi to'g'risida dorixonaga xat orqali murojaat qilishi.

Retsept so'zi «**receptum**» - «olingan» so'zidan kelib chiqqan. Retsept rasmiy hujjat bo'lib, uni yozgan shifokor, shu bilan birga dorini tayyorlab bergan dorishunos ham retseptning to'g'rili uchun yuridik jihatdan javobgardir.

SHART MAYLINING RETSEPTDA QO'LLANILISHI

Retseptda lotin tilida ko'p ma'no beruvchi faqat bitta shart maylining ish harakatiga undash, buyurish ma'nolari ishlatiladi. Retseptda qo'llaniladigan buyruq maylining na'munalari:

Da – ber **Misce** – aralastir **Signa** – belgila

Recipe – ol **Adde** – qo'sh **Repete** – takrorla

Verte – ag'dar **Sterilisa** – qaynatib tozala **Consperge** – sep

Shart maylining shakli ikki xil tarjima qilinadi:

1. Fe'l bilan **bo'lsin** so'zi birgalikda

2. Fe'lining noaniq formasi

Aralashtirilgan bo'lsin Aralastirilsin.

Berilgan bo'lsin! Berilsin.

Faqat 3 shaxs birlik yoki ko'plikda ishlatilib birlikda fe'l negiziga **-tur**, ko'plikda **-ntur** qo'shimchalari qo'shiladi.

Fio, fieri fe'li – birlikda – **t**, ko'plikda **-nt** qo'shimchalariga ega bo'ladi.

Retseptda qo'llaniladigan shart maylining na'munalari

1. **Detur** – Berilsin. Berilgan bo'lsin.

2. **Misceatur** – Aralashtirilsin. Aralashtirilgan bo'lsin.

3. **Signetur** – Belgilansin. Belgilangan bo'lsin.

4. **Repetatur** – Takrorlansin. Takrorlangan bo'lsin .

5. **Sterilisetur** – Qaynatib tozalansin. Qaynatib tozalangan bo'lsin

6. **Dentur tales doses** – Shunday doza berilsin. Shunday doza berilgan bo'lsin

Retseptda **fio,eri** fe'li bilan qo'llaniladigan shakllar:

❖ **Misce, fiat pulvis** – Kukun hosil bo'lgan aralashdir.

❖ **Misce, fiat unguentum** – Maz hosil bo'lgan aralashdir.

❖ **Misce, fiat linimentum** – Liniment hosil bo'lgan aralashdir .

❖ **Misce, fiat pasta** – Pasta hosil bo'lgan aralashdir.

❖ **Misce, fiat emulsum** – Emulsiya hosil bo'lgan aralashdir.

❖ **Misce, fiat suppositorium** – Shamcha hosil bo'lgan aralashdir .

❖ **Misce, fiat suppositorium vaginale** – Qinli shamcha hosil bo'lgan aralashdir

❖ **Misce, fiant pilulae** – Aralashtirib, hab dori tayyorlansin.

❖ **Misce, fiant species** – Aralashtirib, yig'ma hosil qilinsin.

fio, fieri Fe'lining retsepturaformulirovkalari.

fio, fieri fe'li o'zbek tiliga «hosil bo'lmoq» deb tarjima qilinadi. Uning shart mayli quyidagicha hosil bo'ladi. «fi» negiziga suf. «a» qo'shiladi va 3 shaxs birlikda fiat shakliga ega bo'ladi, 3 shaxs ko'plikda fiant shakliga ega.

Birlik

Misce, fiat pulvis.

- Aralashdir, kukun hosil bo'lsin.

Misce, fiat unguentum.

- Aralashdir, surtma (maz) hosil bo'lsin.

Misce, fiat linimentum.

- Aralashdir, liniment hosil bo'lsin.

Misce, fiat pasta.

- Aralashdir, pasta hosil bo'lsin.

Misce, fiat emulsum.

- Aralashdir, emulsiya hosil bo'lsin.

Misce, fiat suppositorium.

- Aralashdir, sham hosil bo'lsin.

Misce, fiat suppositorium

- Aralashdir, vaginal shamcha hosil

vaginale. bo'lsin.

NB! (Nota Bene!) – Yaxshi tushun! E'tibor ber!

Bu formulirovkalarda *Misce* — Aralashtir fe'li buyruq maylida birlikda berilgan, shart maylida qo'llanmaydi.

1 Musta qil bajarish uchun mashqlar.

168-mashq. Berilgan fe'llarning buyruq va shart maylini hosil qiling:

Belgilamoq, tozalamoq, bermoq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq, takrorlamoq, yashamoq, sog'lom bo'lmoq, eshitmoq, oziqlanmoq.

169-mashq. Atamalarni tarjima qiling.

Kseroform surtmasi, dibazol tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, yalpiz barglarining damlamasi, adrenalineritmasi, qalampir yalpiz moyi, amidopirin donachalari, ixtiol surtmasi, evkalipt barglarining damlamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spirti.

170-mashq. Retseptlarda qo'llaniladigan quyidagi gaplarni tarjima qiling.

1. 1,5 ml kanakunjut moyidan qo'sh.
2. 30,0 xloroform surtmasini ol.
3. 10 ml marvaridgul tindirmasini va 15 ml. valeriana

indirmasini aralashtir.

4. 3 ml qalampir yalpiz moyidan qo'sh.
5. 25,0 sintomitsin linimentidan ber.
6. Kanakunjut moyining emulsiyasini ol.
7. 10 ml adrenalineritmasidan ber.
8. 20 ml kanakunjut moyini sterilizatsiya qil.

Uyga vazifa

171-mashq. Fe'llarni turlanishi va asosini aniqlang

Legere – o'qimoq, sterilisare – qaynatib tozalamoq, recipere – olmoq, diluere – qo'shmoq, valere – sog' bo'lmoq, munire – himoya qilmoq, coquere – qaynotmoq, laborare – ishlar, obducere – parda bilan qoplamoq.

172-mashq. Buyruq maylini hosil qiling.

consperegere – sepmoq, signare – belgilamoq, studere – o'qimoq, extrahere – chiqarmoq, colare – suzmoq, sezmoq, solvere – eritmoq, miscere – aralashtirmoq, addere – qo'shmoq, finire – tugatmoq, vertere – ag'darmoq.

173-mashq. Fe'llardan lotin tilida buyruq va shart mayllarini hosil qiling. belgilamoq, sterillamoq, bermoq, davolamoq, aralashtirmoq, qo'llamoq,

qaytarmoq, yashamoq, sog' bo'lmoq, tugatmoq, eshitmoq, oziqlantirmoq.

174-mashq. Retseptlarda qo'llaniladigan quyidagi gaplarni tarjima qiling.

1. Dibazol va papaverin berilsin.
2. Shamchalardan 6 dona berilsin.
3. Evkalipt moyi berilsin.
4. Amidopirin eritmasi berilsin.
5. Valeriana ildizining damlamasi berilsin.
6. Novokain eritmasi sterilizatsiya qilinsin.
7. Surtma (maz) takrorlansin.
8. Ekstrakt berilsin.
9. Vaginal shamchalar berilsin.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Natura sanat, medicus curat morbos* - Shifokor davolaydi, tabiat sog'aytiradi.
2. *Nihil est tam populare, quam bonitas* - Xalq yahshilikni yuksak qadrlaydi.
3. *Nil desperandum* - Hech qachon umidsiz bo'lma

Nazorat uchun savollar.

1. Lotin tilida shart va buyruq mayillari qanday?
2. Yig'malar yozilganda qanday ibora ishlatiladi?
3. *Misce. Da. Signa.* Shart maylida qanday bo'ladi?
4. *Accusativus* qanday kelishik?
5. Retseptura iboralari qanday?
6. Fe'l nechta tuslanishga ega?
7. Fe'lda nechta mayl bor?

Leksik minimum

Fe'llar

addo, ere 3	- qo'shmoq	audio, ire 4	- eshitmoq
curo, are 1	- davolamoq	do, dare 1	- bermoq
finio, ire 4	- tugatmoq	misceo, ere 2	- aralashtirmoq
recipio, ere 3	- olmoq	repeto, ere 3	- qaytarmoq
signo, are 1	- belgilamoq	steriliso, are 1	- sterillamoq
verto, ere 3	- burmoq	salveo,	
valeo, ere 2	- sog' bo'lmoq, kuchli bo'lmoq, xayrlashmoq		

Dorivor o'simliklar

Convallaria, ae f - marvaridgul

Eucalyptus, <i>i f</i>	- evkalipt
Mentha (<i>ae f</i>) piperita (us, a, um)	- qalampir yalpiz
Salvia, <i>ae f</i>	- mavrak
Valeriana, <i>ae f</i>	- valeriana

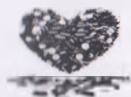
Dorivor moddalar

Adrenalinum, <i>i n</i>	- adrenalin
Amidopyrinum, <i>i n</i>	- amidopirin
Dibazolium, <i>i n</i>	- dibazol
Ichtyolum, <i>i n</i>	- ixtiol
Norsulfazolum, <i>i n</i>	- norsulfazol
Novocainum, <i>i n</i>	- novokain
Oleum (<i>i n</i>) Ricini (us, <i>i m</i>)	- kanakunjut moyi
Papaverinum, <i>i n</i>	- papaverin
Sulfadimezinum, <i>i n</i>	- sulfadimezin
Synthomycinum, <i>i n</i>	- sintomitsin
Xeroformium, <i>i n</i>	- kseroform
Solutio Ammonii (um, <i>i n</i>) caustici (us, a, um)	- ammiak eritmasi, novshadil

spirti

Boshqa so'zlar

rectificatus, a, um	- tozalangan
spiritus, us <i>m</i>	- spirt
spirituosus, a, um	- spirtli

RETSEPT STRUKTURASI.

Darsning maqsad: Retsept yozib berish asosiy qoidalarini bilib olish; retseptdagi lotincha qismni rasmiylashtira olish.

Darsning mazmuni: Retsept bu shifokorning dori tayyorlash, tayyorlangan dorini qabul qilish usullari ko'rsatmasi va davolash uchun bemorga berish kerakligi to'g'risidagi dorixonaga xat orqali murojjaat qilishi. "Retsept" so'zi/lot. Receptum, *i, n/* lotin tilidagi reciperi-olmoq fe'lidan yasalgan.

Retsept aniq va tushunarli siyoh rangda yoki ruckkada barcha ko'rsatilgan qoidaga asosan yoziladi. Retsept varaqasini to'g'rilashga yo'l qo'yilmaydi.

RETSEPT TUZILISHI

Har bir retsept 9 qismga bo'linadi:

1. ***Inscriptio*** – davolash muassasasini manzili va telefon raqami

2. *Datum* – retsept yozilgan kun, oy, yil
3. *Nomen aegroti* – bemorning ismi va sharifi
4. *Aestas aegroti* – bemorning yoshi
5. *Nomen medici* – shifokorning ismi va sharifi
6. *Designatio materiarum* – dorining nomi va miqdori
7. *Subscriptio* – dorixonada dorini tayyorlash to'g'risida ko'rsatma
8. *Signatura* – belgilansin. Har doim lotin tilidagi *Signa /Signetur/* belgilansin, belgilangan bo'lsin fe'li bilan bog'lanib, undan so'ng rus tilida yoki o'zbek tilida bemorga dorini qabul qilish usuli haqida ko'rsatma beriladi.
9. *Nomen et sigillum medici personale* – shifokorning imzosi va shaxsiy muhri.

Retsept varaqasining orqa tomoni

Shifokorga eslatma

- davolash-profilaktika muassasasining shartli belgisi bosmoxona usulida bosiladi yoki to'rtburchak muhr qo'yiladi;
- retsept lotin tilida tushunarli qilib, aniq harflar bilan siyohda yoki sharikli ruckkada yoziladi, retseptni tuzatish man etiladi;
- bir retsept varaqasida tarkibida zaharli yoki nasha moddasi bo'lgan bitta dori yoki ikkita oddiy va kuchli ta'sir etuvchi dori bo'lishi mumkin;
- faqat qabul qilingan qistqartma otlarning shartli belgisi yozilishi kerak;
- qattiq va sochiluvchan moddalar – grammlarda (0,1; 0,001; 1,0), suyuqliklar - millilitrlarda , grammlarda va tomchilarda yozilishi kerak;
- dorini qabul qilish usuli bemor tushunadigan tilda yozilishi kerak, ichki, ma'lum kabi umumiy ko'rsatmalar bilan cheklanish mumkin emas;
- retsept shifokorning imzosi, shaxsiy muhri bilan tasdiqlanishi lozim.

RETSEPTNI YOZISH QOIDASI

Retseptni yozishdan oldin quyidagi qoidalarni bilish kerak:

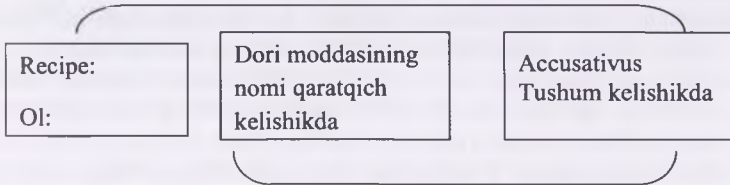
1. Bitta retsept varaqasida faqat bitta dorining nomi yoziladi va ayrim holatlarda ikki dori turini yozish mumkin.
2. Dorini tezlik bilan tayyorlash yoki berish kerak bo'lsa retsept varaqasining yuqori qismiga:

Cito – Tez! Tezlik bilan

Statim – Darhol so'zlari yoziladi.

Retseptning 9 qismidan 6-7-si, 8-qismining birinchi so'zi lotin tilida yoziladi. Retseptning 6-asosiy qismi shartli belgi *Rp: /Recipe –ol/-recipere* – olmoq fe'lining buyruq mayli 3-shahs birlik sonidagi formasi bilan boshlanadi. So'ngra bosh harf bilan dori nomi (qaratgich kelishigida) yoziladi, keyin miqdor ko'rsatiladi

Qancha? Nimadan?

Nimadan?

Retseptni quyidagi qoidalar yordamida yozish kerak.

1. Har bir dori moddasining nomi yangi satrdan yoziladi
2. Har bir qator bosh harf bilan boshlanadi.
3. Dori moddani yoki o'simlikning nomi ham bosh harfda yoziladi.
4. Har bir modda nomi qaratqich kelishigida yoziladi
5. Qattiq va sochiluvchan moddalar miqdori grammlarda, suyuqliklar millilitrlarda arab raqamlari bilan /5,0; 0,5; 0,05/, tomchilar esa rim raqamlari bilan so'zdan so'ng "tomchi" chiqish kelishigida turadi.

1,0 – gramm

0,1 – detsigramm

0,01 – santigramm

0,001 – milligramm

0,0001 – detsimilligramm

0,00001 – santimilligramm

0,000001 – mikrogramm

guttam I – bir tomchi

guttas II – ikki tomchi

Dori moddalarning biologik ta'sir birligi qisqacha **BT** shaklida, soni esa arab raqamlari bilan birliklar, mingliklar, milionlarda belgilanadi

6. Agar ikki dori moddasining miqdori teng bo'lsa, belgi ana teng miqdori ko'rsatiladi.

7. Agar dori moddasi / tabletka, shamcha/ standart holatda yoziladi. Bu vaqtda birinchi o'rinda dori shaklining nomi **Accusativus pluralis** / tushun kelishigi ko'plik/da so'ngra preparat nomi **Nominativus** yoki **Ablativus cum predlogi** bilan va doza miqdori / numero 6; 10 va boshqalar/ ko'rsatiladi.

Recipe: Tabulettas "Besaolum" numero 6.

Recipe: Suppositoria cum Glycerino numero 12.

Bu yerda doza ham ko'rsatilishi mumkin.

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Neomycino sylfate numero 30

Recipe: Tabulettas Bromcamphorae 0,15 numero 10

Designatio materiarum ni ikki holatda yozish mumkin.

1) Barcha dori shakllarini ifoda etayotganda ularni sonini keng ma'noda yozish.

2) Aniqlovchini nomlanishi murakkab tartibga ega uning tarkiblari faqat

qisqartma holatda ifoda etiladi.

Retseptning yettinchi qismida shifokor dorishunosga dori moddalariga qanday ishlov berish /aralashtirib, tozalab/, dori moddasiga qanday shakl berish/kukun, maz, hab dori/, qanday miqdorda/tabletka, pilyula, ampula/da va so'ngra dorilarni qanday narsaga o'rab yoki solib/qog'ozga, qora rangli shishachada/ berishligi haqida kerakli ko'rsatmalar beradi.

8. shartli qisqartirilgan S harfi bilan boshlanadi (**Signa** – belgila, ya'ni bu **Signare** belgilamoq fe'lining buyruq maylining 3 shaxs birlik sonidir, yoki shart maylining **Singnetur** – belgilansin). Bu qism rus tilida yoki ona tilida bemorga shifokor dori miqdori, vaqti, dorini qanday usulda qabul qilish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Signa: 15 tomchidan kuniga ikki marta ovqatdan yarim soat oldin.

Signa: 1 tabletkadan kuniga 3 mahal

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

175-mashq. Terminlarni lotin tiliga tarjima qiling.

Kseroform malhami, dibazol tabletkalari, yalpiz tindirmasi, papaverin eritmasi, yalpiz barglari damlamasi, mavrak barglari damlamasi, adrenalin eritmasi, qalampir yalpiz moyi, amidopirin granulalari, ixtiol malhami, evkalipt barglari damlamasi, sulfadimezin tabletkalari, evkalipt moyi, kanakunjut moyining emulsiyasi, novshadil spriti.

176-mashq. Gaplarni lotin tiliga tarjima qiling:

1) 5 ml kanakunjut moyi qo'sh.	2) 30,0 kseroform malhami ol.
3) 3 ml qalampir yalpiz moyi qo'sh.	4) 25,0 sintomitsin surtmasi ber.
5) 20,0 kanakunjut moyi emulsiyasi ol.	6) 10 ml adrenalin eritmasi ber.
7) 10 ml marvaridgul tindirmasi va
15 ml valeriana tindirmasini aralashtir.	8) 20 ml kanakunjut moyini sterilla.
	9) Salom; xayr.

177-mashq. Gaplarni lotin tiliga tarjima qiling:

2) dibazol va papaverin berilsin.	2) 6 dona shamcha berilsin.
3) evkalipt moyi berilsin.	4) amidopirin eritmasi berilsin.
5) valeriana ildizi damlamasi berilsin.	6) novokain eritmasi sterillansin.
7) malham qaytarilsin.	8) ekstrakt berilsin!
9) qin shamchalari berilsin!	

178-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling

1. Recipe: Tincturae Convallariae 15 ml

Signa: 15 tomchidan kuniga 2-3 marta

2. Recipe: Tabuletas Monomycini 0,05 numero 20

Signa: 1 tabletkadan kuniga 3-4 marta 15 min ovqatdan oldin

Uyga vazifa

179-mashq. Yetmayotgan tugallanmalarni qo'ying:

Recipe: Suppositori... cum Ichtyol... numero 10

Recipe: Tabulett... extract... Valerian... 0,02 obduct... numero 50

Recipe: Spirit... aethylic... 95% - 20 ml

Aqu... pro injection... 10 ml

Recipe: Pulver... cum Oxytetracyclin... pro suspension... 30,0

180-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling

1. Recipe: Codeini 0,05

Sirupi Althaeae 10,0

Aquae destilatae 50ml

Signa: sirtqi, tashqi

2. Recipe: Sirupi Aloës cum Ferro 100,0

Da .Signa: 1 choy qoshiqdan kuniga $\frac{1}{4}$ stakanda 3 marta

3. Recipe: Solutionis Jodi spirituosae 2 ml

Tanini 3,0

Glycerini 10 ml

Misce. Da.

Signa: milkga suykash uchun

(Solutio, onis, f – eritma)

4. Recipe: Dragee Diazolini 0,05

Da tales doses numero 20

Signa : Kuniga 3 marta 1 ta donachadan ovqatdan keyin .

5. Recipe: Olei Ricini 30,0

Xeroformii 1,5

Misce. Da.

Signa: surtmali bog'lamlar uchun.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Labor omnia vincit* - Mehnat hamma narsani yengadi.

2. *Mala herba cito crescit* - Begona o't joy tanlamaydi.

3. *Mendaci homini verum quidem dicenti credere non solemus* -

Yolg'onchining rost gapi ham yolg'on bo'lur.

Nazorat uchun savollar

1. Retsept nima?

2. Retsept qanday tuziladi.

3. Retseptlarni yozish qoidalari nimalardan iborat?

4. Retseptdagi lotincha qismlar qanday rasmiylashtiriladi?

RETSEPT VARAQASINING NAMUNASI

(davolash-profilaktika muassasasining nomi va rekvizitlari ko'rsatilgan shtampi o'rni)	_____ _____ _____ (Nodavlat davolash-profilaktika muassasasi litsenziyasining tartib raqami, berilgan sanasi, amal qilish muddati)	(davolash - profilaktika muassasasining nomi va rekvizit-lari ko'rsatilgan shtampi o'rni)	_____ _____ _____ (Nodavlat davolash-profilaktika muassasasi litsenziyasining tartib raqami, berilgan sanasi, amal qilish muddati)
RETSEPT		RETSEPTNING yirtma koreshogi	
Kattalarga	Bolalarga	Kattalarga	Bolalarga
(keraksizi o'chirilsin)		(keraksizi o'chirilsin)	
Retsept yozilgan sana		Retsept yozilgan sana	
Kun _____	Oy _____	Yil _____	Yil _____
Bemorning F.I.O.: _____ _____		Bemorning F.I.O.: _____	
Bemorning yoshi: _____			
Shifokorning F.I.O.: _____		Shifokorning F.I.O.: _____	
Kasallik tarixi № _____		Kasallik tarixi № _____	
Rp: _____ (savdo nomi)		Rp: _____ (savdo nomi)	
_____ (xalqaro patentlanmagan nomi) D.S. _____		_____ (xalqaro patentlanmagan nomi) D.S. _____	
Shifokorning imzosi _____ tel: _____ (shifokorning shaxsiy muhri o'rni)		Berilayotgan dori vositasining nomi va seriyasi: _____	
Retseptning amal qilish muddati _____		Farmasevt xodimning F.I.O.: _____ (imzosi) (Dorixona shtampi o'rni)	

RETSEPTDAGI MUHIM QISQARTMALAR.

Darsning maqsadi: Umum qabul qilingan retseptura qisqartmalarini bilib olish. Qisqartmalarni qoʻllagan holda retseptdagi lotincha qismni rasmiylashtira olish.

Darsning mazmuni: retseptlardagi soʻzlarni quyidagicha qisqartirish mumkin:

1. Retseptlarda soʻzlarni qisqartirganda koʻpincha ularning boshlangʻich qismi olinadi.

Masalan: semen – sem., folium – fol.

2. Agar soʻzning bosh qismida qatorasiga bir nechta undosh harflar kelsa, soʻzni qisqartirganda ular saqlanib qoladi.

Masalan: emplastrum – empl., infusum – inf.

3. Retseptlarda tez-tez uchrab turadigan soʻz va iboralar bitta harfgacha qisqartirilishi mumkin.

Masalan: Misce – M., Da - D., Signa – S.

Retseptlarda qisqartirishga ruxsat etilgan soʻz va iboralar roʻyxati.

Soʻz yoki ibora	Qisqartirish	Oʻzbekcha tarjimasi
ana	āā	teng miqdorda, baravar
aqua destillata	aq.dest.	distillangan suv
cortex	cort.	poʻstloq
Da (Detur) tales doses numero	D.t.d.N.	Shunday dozalardan. (son) ber. (berilgan boʻlsin)
decoctum	dec.	qaynatma
dilutus	dil.	suyultirilgan
Divide in partes aequales	Div.in p.aeq.	Teng qismlarga boʻling
emulsum	emuls.	emulsiya
emplastrum	empl.	malham
Extractum extractum	extr.	ekstrakt
fiat yoki fiant	f.	hosil boʻlguncha
flos	fl.	gul
folium	fol.	barg
fructus	fr.	meva
guttas	gtt.	tomchi
herba	hb.	oʻt, yer ustki qismi

in ampullis	in amp.	ampulada
in capsulis	in caps gel	jelatinli kapsulalarda
in obl.	in oblatiis	g'iloflarda
in tab.	in tabulettiis	tabletkalarda
in vitr. nigr.	in vitro nigro	qora shishada
linim.	linimentum	surtma
liq.	Liquor	suyuqlik
M.	Misce, Misceatur	Aralashtir, Aralashtirilsin
mucil.	Mucilago	shilliq
N.	Numero	sonda, dona
obd.	obductus, a, um	qoplangan, qobiqli
ol.	Oleum	moy
past.	Pasta	pasta
praec., pct., ppt.	praecipitatus, a, um	cho'kma
pro inject.	pro injectionibus	ineksiya uchun
pulv.	Pulvis	kukun
q. s.	quantum satis	qancha kerak bo'lsa
r., rad.	Radix	ildiz
Rp.	Recipe	OI
rectif.	rectificatus, a, um	tozalangan
rhiz.	Rhizoma	ildizpoya
S.	Signa, Signetur	Belgila, Belgilansin
sem.	Semen	urug'
simpl.	Simplex	oddiy
sir.	Sirupus	sirop
sol.	Solutio	eritma
spec.	Species	yig'ma
spir.	Spiritus	spirt
Steril.	Sterilisa! Sterilisetur!	Sterilla! Sterillansin!
supp.	suppositorium	shamcha
supp. vagin.	suppositorium vaginale	qin shamchasi
susp.	Suspensio	suspenziya
tab.	Tabuletta	tabletk
t-ra, tinct.	Tinctura	tindirma
ung.	unguentum	malham

1. Dori vositasining terapevtik yo'nalganligini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-alg-, -dol-	og'riq qoldiruvchi, analgetik	Promedolum
-aller(g)-	allergiyaga qarshi	Allergival
-atrax-	Tinchlantiruvchi	Atraxin
-barb-	uyqu chaqiruvchi	Barbamyllum
-chol(e)-, -bil-	o't haydovchi	Cholenzimum
-cid- (<i>lot. occidere - o'ldirmoq</i>)	mikrobgga, parazitga qarshi	Streptocidum
-cor-, -card-	yurakka oid, toj tomirlarini kengaytiruvchi	Corvalolum
-c(o)um-, -arol-	qon ivishiga to'sqinlik qiluvchi	Acenocumarol
-haem(at)-, -aem-	qon yaralishini rag'batlantiruvchi	Haematogenum
-lax-	bo'shashtiruvchi, surgi	Acetolax
-myc(o)-, -fung-	zamburug'ga qarshi	Amycazolom
-orex-	ishtaha tushiruvchi	Anorex
-peps-	ovqat hazm bo'lishini tartibga soluvchi	Pepsinum
-pres(s)-, -ten-	qon bosimini tushiruvchi, gipotenziv	Apressinum
-phlog- (<i>-flog-</i>)	yallig'lanishga qarshi	Flogicort
-pyr-	harorat tushiruvchi	Antipyrium
-sed-, -tranqu-, -val-	tinchlantiruvchi, sedativ	Sedonal
-sept-	zararsizlantiruvchi, antiseptik	Enteroseptolum
-trast-, -gnost-, -graf-	rentgen kontrast, tashxisga oid	Choletrast
-tromb-	tromblar agregatsiyasiga to'sqinlik qiluvchi	Trombolytinum
-ur-	siydik haydovchi	Diurometan
-vas-, -angi-	qon tomirini kengaytiruvchi, spazmni yo'qotuvchi	Vasodilatol
-verm-, -helm(int)-	gijjaga qarshi	Univerm
-vom(it)-, -emet-	qayt qilishga qarshi	Emetisan

2. Dori vositaning farmakologik guruhini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

1) og'riqsizlantiruvchilar

aesthes-	og'riqsizlantiruvchi, anestetik	Anaesthesinum
-cain-	mahalliy og'riqsizlantiruvchi	Novocainum
-morph- (yun. Morpheus - Morfey, tush ma'budi)	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	Morphinum
-narc-	umumiy og'riqsizlantiruvchi (narkotik)	Narcotan

2) antibiotiklar, mikrobg qarshilar:

-ceph- (-cef-, -cep-)	sefalosporinlar guruhi antibiotiklari	Cephaloridinum
-cillin-	penitsillinlar guruhi antibiotiklari	Oxacillin
-cyclin-	tetrasiklin guruhi antibiotiklari	Tetracyclinum
-mycin-, -mycetin-	<i>Streptomyces</i> shtammi zamburug'laridan ishlab chiqariladigan antibiotiklar	Laevomycetinum
-sulfa-	mikrobg qarshi sulfanilamidlar	Norsulfazolum

3) gormonal:

-cort(ic)-	buyrak usti bezi po'stlog'i gormonlari	Hydrocortisonum
-gest-	sariq tana gormonlari	Progesteronum
-insul-	me'da osti bezi gormonlari	Insulincridesum
-oestr- (yun. oistros - ehtiros)	ayol jinsiy gormonlari vositalari	Dimoestrolum
-stan-, -ster-, -vir-, -andr-, -test-	erkak jinsiy gormonlari vositalari	Tetrasteronum
-parathy-	qalqon oldi bezi vositalari	Parathyreoidinum
-pitu(itr)-	gipofiz orqa bo'lagi vositalari	Pituitrinum
-thyr- (-tyr-, -tir-)	qalqonsimon bez faoliyatiga ta'sir etuvchi vositalar	Liothyroninum

4) fermentli:

-as-	Fermentlar	Lydasum
-------------	------------	---------

5) vitaminli:

-vit-	vitaminlar	Hexavitum
-------	------------	-----------

3. O'simlik yoki hayvon mahsulotlarini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar:

-al(li)-	sarimsoq, piyoz	Allisatum
-anth-	gul	Strophanthinum
-api-, -virap-	asalari hayot faoliyati mahsulotlari	Apisatronum
-haemato-	hayvon qoni	Haematogenum
-ichthy- (<i>yun.</i> ichthyos - baliq)	qazilma baliq va boshqa dengiz hayvon qoldiqlari tutgan tog' jinslari	Ichthyolum
-papaver-	ko'knor boshchasi, guli, urug'i	Papaverinum
-phyll-	barg	Euphyllinum
-phyt-	o'simlik	Phytinum
-rhiz-	ildiz, ildizpoya	Glycyrrhizin
-theo- (1. <i>yun.</i> theobroma - "ma'budlar taomi", kakao; 2. <i>xit.</i> thea - choy)	choy bargi	Theophyllum
-vipr-	ilon zahri	Vipraxinum

Keng tarqalgan dori shakllari

aerosolum, in	aerozol
applicatio, onis f	applikatsiya (<i>balchiq, parafin qo'yish muolajasi</i>)
auristilla, ae f	quloq tomchisi
bacillus, i m	tayoqcha
butyrum, i n	sariyog'
capsula, ae f	kapsula
capsula, ae f amyloacea seu oblata	kraxmalli kapsula yoki g'ilofli
capsula, ae f gelatinosa	jelatinali kapsula
charta, ae f	qog'oz
caramelum, i n	karamel
cataplasma, atis n	kataplasma (mahalliy isitish uchun xamirsimon yoki bo'tqasimon qorishma)
collyrium, i n	ko'z malhami

conspersio, onis f	sepki
cremor, oris m	krem
decoctum, i n	qaynatma
dragée (fr.)	draje
emplastrum, i n	plastir
emulsum, i n	emulsiya
extractum, i n	ekstrakt
globulus, i m	sharcha
granulum, in	granula
gutta, aef	tomchi
infusum, i n	damlama
limonatum, i n	limonad
linimentum, i n	surtma
lotio, onis f	losyon
membranula ophtalmica seu lamella ophtalmica	ko'z pilyonkalari
mixtura, ae f	aralashma
naristilla, ae f	burun tomchisi
oleum, i n	moy
pasta, ae f	pasta
potio, onis f	ichimlik
pulvis, eris m	kukun
sapo, onis m	sovun
serum, i n	zardob
sirupus, i m [medicinalis]	sirop
solutio, onis f	eritma
solvella, ae f	eriydigan tabletka
species, ei f (ko'plikda species, erum)	yig'ma
suppositorium, i n	shamcha
suspensio, onis f	suspenziya
stylus, i m seu stylum, i n	qalam
tabuletta, ae f	tabletk
tabuletta obducta	qobiqli tabletk
tinctura, aef	tindirma
unguentum, i n	malham
vaccinum, i n	vaksina, emlik

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

181-mashq. O'zbekcha so'zlarni lotin tiliga tarjima qiling:

Recipe: Tabulettas (yo'talga qarshi) numero 12

Recipe: Tabulettas Furacilini 0,02

(tashqaridan qo'llash uchun).

Recipe: Aetheris (narkoz uchun) 100 ml. Recipe: Solutionis Di prophyllini 10% — 5 ml.

Da tales doses numero 6 (ampulalarda).

Quyidagi retseptlarni tarjima qiling:

1. Ol: Valeriana ekstrakti 0,3.

Do'lana nastoykasi 0,15. Ravoch nastoykasi 0,8.

Barbital-natriy 0,2. Etil spirti 20 ml.

Distillangan suv 200 ml gacha. Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

2. Ol: Marvaridgul nastoykasi.

Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml. Nitroglitserin eritmasi 1% — 1 ml.

Validol 2 ml.

Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.

3. Ol: Monomitsin 0,25

Shunday dozalarda 10 dona ber. Belgila.

4. Ol: Barbital-natriy 0,5.

Kakao moyi keragicha, shamcha hosil qilish uchun. Shunday dozalarda 12 dona berilsin.

Belgilansin.

5. Ol: Eufillin 0,1.

Dimedrol 0,0125. Shakar 0,2.

Aralashtir, kukun hosil bo'lsin.

Shunday dozalarda 12 dona kapsulalarda ber. Belgila.

182-mashq. Tarjima qiling:

Qalampir yalpiz moyi, mavrak bargi, marvaridgul o'ti; valeriana nastoykasi, evkalipt moyi, belladonna ekstrakti, furatsilin pastasi, kordigitli shamchalar, tetratsiklin surtmasi, sintomitsin linimenti, novokainli vaginal shamchalar, ravoch ildizining kukuni, chayono't barglarining damlamasi, efir narkoz uchun, do'lana nastoykasi, itjumrut po'stlog'ining qaynatmasi, kordiamin shpris tyubiklarda inyeksiya uchun, ampulalardagi pioesid, zig'ir urug'larining shillig'i, etil spirti, ergotal eritmasi ineksiya uchun.

183-mashq. Retseptni o'qing va tarjima qiling:

1. Recipe: Tincturae Convallariae 15 ml.
Signa.
2. Recipe: Codeini 0,5
Sirupi Althaeae 10,0. Aquae distillatae 50,0. Signa.
3. Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 2 ml.
Tannini 3,0. Glycerini 10 ml. Misce. Da. Signa.

Tarjima qiling:

1. Ol: Marvaridgul nastoykasi.
Valeriana nastoykasi tengma-teng 10 ml. Suyuq do'lana ekstrakti 5 ml.
Mentol 0,05.
Aralashtirilsin. Berilsin. Belgilansin.
2. Ol: «Novomigrofen» tabletkalari 12 dona. Berilsin. Belgilansin.
3. Ol: Sintomitsin linimenti 1%. Novokain bilan 0,5 % — 50,0. Berilsin.

Belgilansin.

4. Ol: Dibazol eritmasi 5 ml.
Shunday dozalarda ampulalarda 6 dona ber. Belgilansin.
5. Ol: Moyli nitroglitserin eritmasi 1% — 0,0005.
Shunday dozalarda kapsulalarda 6 dona ber. Belgilansin.
6. Ol: Amidopirin.
Analgin tengma-teng 0,25.
Shunday dozalarda tabletkalarda 12 dona ber. Belgila.

Uyga vazifa

184-mashq. Qisqartma so'zlar bilan tarjima qiling va qisqartmasiz o'qing:
Noto'g'ri tarjima qilingan terminlarni toping.

Oleum Ricini, infusum gemmorum Betulae, tincture Valerianae, globula et suppositoriae, tinctura Strychosi, sirupi Rubi idaei, tinctura Leonurae, oleum Anisi.

185-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Da aegotae decoctum gemmarum Pini.
2. Oleum Ricini in capsulis datur.
3. Oleum Terebinthinae ex Pino conficitur.
4. Praeparatum Cardiovalenum extractum Crataegi continet.
5. Sirupus Glycyrrhizae, sirupus Sacchari, si - rupus Citri in medicina adhibentur.
6. Pilula in officina praeparantur.

186-mashq. Tarjima qiling.

1. Ol: Askarbinat kislotasi eritmasidan 5% 1ml
Shunday miqdorda 20 ampulada ber.
Belgila: Muskulga 1 ml da.

2. Ol: Rovocho ildizi poroshogidan teng miqdorda magniy oksididan 0,03
Belgila: 1-kukundan kuniga 2-3 mahal .
3. Ol: Angishvinogul bargi nastoykasidan 0,5 180 ml
Oddiy sharbatdan 20 ml
Aralashtir. Ber
Belgila: Kuniga 1-osh qoshiqdan 3 -4 mahal .
4. Ol: Qaytarilgan temirdan
Askarbinat kislotasidan 0,1
Kukun hosil bo'lgunicha aralashtir
Shunday miqdorda 20 temirli kapsulalardan ber
Belgila. Kuniga 1-kapsuladan 3 mahal .
5. Ol: Tozalangan oltingugurtdan 0,3
Shaftoli moyidan 0,05
Aralashtirilsin. Tozalansin .
Berilsin.
Belgilansin . In'eksiya uchun.
6. Ol: Strixnin nitratidan 0,05
50 miqdorda plyulalar hosil bo'lsin .
Ber.
Belgila: kuniga 2 mahal 1 pilyuladan.
7. Ol: Eufillindan 0,1
Dimedroldan 0,00125
Shakardan 0,2
Kukun hosil bo'lguncha aralashtir .
12 miqdordagi kapsulada ber.
Belgila: kuniga 3 mahal 1 kapsuladan .
8. Ol: Itjumrit po'stlog'idan
Chayono't barglaridan teng miqdorda 15,0
Qalampir yalpizi barglaridan
Valerina ildizi bilan ildizpoyasidan teng miqdorda 5,0
Yig'ma (species) hosil bo'lguncha aralashtir .
Ber.
Belgila: kechqurun va ertalab 1/2 stakanda ichilsin.

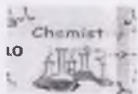

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Cedant arma togae* - Tinchlik oldida urush chekinsin.
2. *Consuetudo est altera natura* - Tarki odat amri mahol.
3. *De lingua stulta incommoda multa* - Avval o'yla, keyin so'zla.

Nazorat uchun savollar

1. Qisqartmalar retseptda qanday yoziladi?
2. Dori vositasining terapevtik yo'nalganligini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar qaysilar?
3. Dori vositaning farmakologik guruhini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlarga qaysilar kiradi?
4. O'simlik yoki hayvon mahsulotlarini ko'rsatuvchi tarkibiy qismlar qaysilar?
5. Keng tarqalgan dori shakllariga nimalar kiradi?

LOTIN TILIDA KIMYOVIY NOMENKLATURA. KIMYOVIY MODDALARNING NOMLANISHI.

Darsning maqsad: Talabalarda eng muhim kimyoviy elementlarning lotincha nomlarini bilish; lotin tilida kislota va oksidlarning nomlarini yasash ko'nikmalarini o'stirish.

Darsning mazmuni: Barcha lotincha kimyoviy moddalarning nomi ikkinchi turlanish sredniy roddagi otlar bo'lib, Nominativus singularisda – um, Genetivus singularis da – i qo'shimchasiga ega bo'ladi.

Maqsad: Muhim kimyoviy moddalar lotincha nomlarini bilib olish. Kislota va oksidlarning nomlarini lotin tilida hosil qila olish.

Kimyoviy moddalarning nomlari

Barcha kimyoviy moddalarning nomlari II turlanish *n* rodidagi otlar bo'lib, faqat ikkita: *Sulfur, uris, n* (III turlanish) – oltingugurt va *Phosphorus, i, m* – fosfor kimyoviy moddalarining nomi bundan istisno.

NB! Kimyoviy moddalarning belgisi lotincha nomlardan olingan bo'lib, ularning orfografik xususiyatini aks ettiradi: *Ca - Calcium, Fe - Ferrum, K - Kalium* va boshqalar.

Kimyoviy modda	Lotincha nomi	O'zbekcha nomi
<i>Al</i>	Aluminium, i n	aluminium
<i>Ag</i>	Argentum, i n	kumush
<i>As</i>	Arsenicum, i n	margimush
<i>Au</i>	Aurum, i n	oltin
<i>B</i>	Bromum, i n	brom
<i>Ba</i>	Barium, i n	bariy
<i>Bi</i>	Bismuthum, i n	vismut
<i>C</i>	Carboneum, i n	uglerod

<i>Ca</i>	Calcium, i n	kalsiy
<i>Cl</i>	Chlorum, i n	xlor
<i>Cu</i>	Cuprum, i n	mis
<i>F</i>	Fluorum, i n (<i>lot.</i>) seu Phthorum (<i>yun.</i>)	ftor
<i>Fe</i>	Ferrum, i n	temir
<i>H</i>	Hydrogenium, i n	vodorod
<i>Hg</i>	Hydrargyrum, i n	simob
<i>I</i>	Iodum, i n	yod
<i>K</i>	Kalium, i n	kaliy

Faqat *sulfur*, *uris*, *n* –oltingugurt (III-turlanish) va *phosphorus*, *i*, *m* –fosfor (II-turlanish) bu qoidadan mustasno. Chet mamlakatlaridan chiqarilgan ayrim moddalar lotin tilida boshqacha nomlanadi

Na - sodium – natriy

Hg - mercurium – simob

K - potassium – kaliy

Atom raqami	Belgi	Nomi	Ism va ramzning kelib chiqishi
89	<i>Ac</i>	Aktiniy	Yunoncha: <i>aktinos</i> , "nur" (chunki u qorong'uda ko'k chiroq bilan yonadi)
13	<i>Al</i>	Alyuminiy	Lotin: <i>alumen</i> , "alum" (kaliy alyuminiy sulfat)
95	<i>Am</i>	Ameritsiy	Amerika qit'asi nomi bilan atalgan, chunki lantanidlar seriyasidagi uning ustidagi element Yevropa nomi bilan atalgan
51	<i>Sb</i>	Surma	Yunoncha: <i>anti</i> + <i>monos</i> , "yolg'iz emas" (chunki u hech qachon boshqa element bilan birlashtirilmagan holda topilmagan); <i>Sb belgisi stibium</i> mineral surma sulfidining lotincha nomidan kelib chiqqan
18	<i>Ar</i>	Argon	Yunoncha: <i>argos</i> , "bo'sh" (reaktivligi sababli)
33	<i>As</i>	Arsenik (<i>mishyak</i>)	<i>Arsenik o'z ichiga olgan mineral orpiment</i> , <i>arsenikon</i> degan yunoncha so'z nomi bilan atalgan ; <i>bu nom arabcha zarnik</i> so'zidan olingan
85	<i>At</i>	Astatin	yunoncha: <i>astatos</i> , "beqaror"

56	<i>Ba</i>	Bariy	Yunoncha: <i>barys</i> , "og'ir" (ba'zi bariy minerallarining yuqori zichligiga ishora)
97	<i>Bk</i>	Berkelium	Berkli sharafiga nomlangan, Kaliforniya, birinchi ishlab chiqarilgan shahar
4	<i>Be</i>	Berilliy	<i>Berillo</i> minerali yunoncha so'z nomi bilan atalgan
83	<i>Bi</i>	Vismut	Nemischa vismut o'z ichiga olgan mineral vismutinit, <i>Bisemutum</i> so'zidan kelib chiqqan holda nomlangan .
107	<i>Bh</i>	Borium	Kvant nazariyasi asoschilaridan biri bo'lgan fizik Nils Bor sharafiga nomlangan
5	<i>B</i>	Bor	Arabcha: <i>buraq</i> , "boraks" (natriy borat)
35	<i>Br</i>	Brom	Yunoncha: <i>bromos</i> , "xush" (brom elementi - dahshatli hidli qizil-jigarrang suyuqlik)
48	<i>Cd</i>	Kadmiy	Yunoncha kalamın minerali, <i>kadmiya</i> so'zidan kelib chiqqan . Kalamın - sink karbonatning mineral shakli; kadmiy birinchi marta ayrim kalamın rudalari sifatida kuzatilgan
20	<i>Ca</i>	Kaltsiy	Lotin: <i>kalx</i> , "ohak" (kaltsiy oksidi)
98	<i>Cf</i>	Kaliforniy	Kaliforniya shtati va universiteti nomi bilan atalgan
6	<i>C</i>	Uglerod	Lotin: <i>uglerod</i> , "ko'mir"
58	<i>Ce</i>	Seriy	Asteroid Ceres sharafiga nomlangan (u Rim qishloq xo'jaligi ma'budasi sharafiga nomlangan)
55	<i>Cs</i>	Seziy	Lotin: <i>caesius</i> , "osmon moviy" (seziy tuzlari qizdirilganda ko'k rang hosil qiladi)
17	<i>Cl</i>	Xlor	Lotin: <i>chloros</i> , "yashil-sariq" (elementar xlor - och, sariq-yashil gaz) .
24	<i>Cr</i>	Chromium	Yunoncha: <i>xroma</i> , "rang" (u ishlab chiqaradigan rang-barang tuzlarning xilma-xilligi tufayli)
27	<i>Co</i>	Kobalt	Nemischa : <i>kobold</i> , "goblin" (kumush konchilari mishyak o'z ichiga olgan smaltitni kumush rudasi bilan adashtirib qizdirganlarida hosil bo'lgan zaharli mishyak bug'lari tufayli)

29	<i>Cu</i>	Mis	Qadimgi inglizcha: mis , o'z navbatida (Cu belgisi bilan birga) lotin <i>cuprum</i> , " <i>Kiprorolidan</i> " (Rim imperiyasi davrida O'rta yer dengizida mis yetkazib beruvchi etakchi) dan olingan.
96	<i>Cm</i>	Kurium	Radioaktivlikni kashf etgan Mari va Per Kyuri sharafiga nomlangan
110	<i>Ds</i>	Darmshtadti um	Og'ir ionlarni o'rganish laboratoriyasi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) joylashgan va element birinchi ishlab chiqarilgan Germaniyaning Darmshtadt shahri sharafiga nomlangan.
105	<i>Db</i>	Dubnium	Birlashgan yadroviy tadqiqotlar instituti joylashgan Rossiyaning Dubna shahri nomi bilan atalgan
66	<i>Dy</i>	Disprosium	Yunoncha: <i>dysprositos</i> , "olish qiyin" (chunki elementning birinchi izolyatsiyasi qiyin ajratish ketma-ketligini talab qildi)
99	<i>Es</i>	Eynshteyniy	Fizik Albert Eynshteyn sharafiga nomlangan
68	<i>Er</i>	Erbium	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
63	<i>Eu</i>	Yevropiy	Yevropa qit'asi nomi bilan atalgan
100	<i>Fm</i>	Fermiy	Birinchi yadro reaktorining ixtirochisi, fizik Enriko Fermi sharafiga nomlangan.
9	<i>F</i>	Ftor	Lotin: <i>fluere</i> , "oqib ketmoq"
87	<i>Fr</i>	Frantsiy	Frantsiya nomi bilan atalgan, u birinchi izolyatsiya qilingan mamlakat
64	<i>Gd</i>	Gadoliniy	Gadolinit mineralining nomini birinchi bo'lib o'rgangan shved kimyogari Yoxan Gadolin nomi bilan atalgan.
31	<i>Ga</i>	Galiy	Lotincha Frantsiya, <i>Gallia</i> (u kashf etilgan mamlakat) so'zi bilan atalgan.
32	<i>Ge</i>	Germaniy	Lotincha <i>Germaniya</i> , <i>Germania</i> so'zi bilan atalgan
79	<i>Au</i>	Oltin	Metallning anglo-sakson nomi; Au belgisi lotincha nomidan olingan, <i>aurum</i> , "porloq tong"
72	<i>Hf</i>	Gafniy	<i>Kopengagen</i> , <i>Hafniya</i> degan lotincha so'z nomi bilan atalgan

108	<i>Hs</i>	Hasiy	Og'ir ionlarni o'rganish laboratoriyasi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) joylashgan Germaniyaning Gessen shtati nomi bilan atalgan.
2	<i>He</i>	Geliy	yunoncha: <i>gelios</i> , "Quyosh" (geliy quyosh tutilishi paytida Quyosh tojidan chiqadigan yorug'likni tahlil qilishda topilgan)
67	<i>Ho</i>	Holmiy	<i>Stokgolv</i> , <i>Holmia</i> degan lotincha so'z nomi bilan atalgan
1	<i>H</i>	Vodorod	Yunoncha: <i>gidro</i> + <i>genlar</i> , "suv hosil qiluvchi" (bu nom elementga frantsuz kimyogari Antuan Lavuazye tomonidan berilgan)
49	<i>In</i>	Indiy	Lotin: <i>indicum</i> , "indigo" (atom spektrining yorqin binafsha chizig'idan keyin)
53	<i>I</i>	Yod	Yunoncha: <i>yodlar</i> , "binafsha" (elementli yod yaltiroq, binafsha rangli kristallar hosil qiladi)
77	<i>Ir</i>	Iridium	Lotin: <i>iris</i> , "kamalak" (u hosil qilgan rangli birikmalar tufayli)
26	<i>Fe</i>	Temir	Anglo-sakson: <i>iren</i> ; Fe belgisi lotincha <i>ferrum</i> nomidan keladi
36	<i>Kr</i>	Kripton	Yunoncha: <i>kriptos</i> , "yashirin" (chunki u argon namunasida "yashirin" edi)
57	<i>La</i>	Lantan	Yunoncha: <i>lantanein</i> , "yashirin" (chunki element seriy rudalarida nopoklik sifatida "yashirin" topilgan)
103	<i>Lr</i>	Lorensiy	Tsiklotron ixtirochisi fizik Ernest O. Lorens nomi bilan atalgan.
82	<i>Pb</i>	Qo'rg'oshin	Metallning anglo-sakson nomi; Pb belgisi lotincha nomi, <i>plumbundan</i> olingan
3	<i>Li</i>	Litiy	yunoncha: <i>litos</i> , "tosh"
71	<i>Lu</i>	Lutetiy	Parij uchun qadimgi so'z bo'lgan <i>Lutecia</i> sharafiga nomlangan
12	<i>Mg</i>	Magniy	Gretsiya markazidagi Tesaliyadagi Magnesiya tumani nomi bilan atalgan
25	<i>Mn</i>	Marganets	Lotin: <i>magnes</i> , "magnit" (chunki uni to'g'ri davolash bilan ferromagnit qilish mumkin)
109	<i>Mt</i>	Meitnerium	Uran yadroviy parchalanishi mumkinligini tan olgan birinchi olimlardan biri bo'lgan fizik Lise Meitner sharafiga nomlangan.

101	<i>Md</i>	Mendeleviya	Elementlarning davriy sistemasini yaratuvchi kimyogar Dimitriy Mendelev sharafiga nomlangan.
80	<i>Hg</i>	Simob	Hg belgisi lotincha nomidan olingan, <i>hydragyrum</i> , "suyuq kumush"
42	<i>Mo</i>	Molibden	Yunoncha: <i>molibdos</i> , "qo'rg'oshin" (qo'rg'oshinga o'xshashligi sababli)
60	<i>Nd</i>	Neodimiy	Yunoncha: <i>neos + didymos</i> , "yangi egizak" (bu nom ilgari aniqlangan "didimiy" elementi aslida praseodimiyum va neodimiy sifatida qayta yozilgan ikkita element ekanligi tushunilganida berilgan)
10	<i>Ne</i>	Neon	Yunoncha: <i>neos</i> , "yangi"
93	<i>Np</i>	Neptun	Quyosh tizimida Uranidan keyin keladigan Neptun sayyorasi nomi bilan atalgan
28	<i>Ni</i>	Nikel	Nemischa : <i>kupfernickel</i> , "Qadimgi Nikning mis" (ya'ni, iblisning mis yoki soxta mis, chunki u ko'pincha mis bilan xato qilingan)
41	<i>Nb</i>	Niobiy	Niobiyning tantalga o'xshashligi tufayli Tantalning qizi bo'lgan, yunon mifologiyasidagi personaj Niobe nomi bilan atalgan; metallurglar tomonidan "kolumbiy" (Cb) nomi bilan ham tanilgan [
7	<i>N</i>	Azot	Lotin: <i>nitron + genlar</i> , "nitr hosil qiluvchi" (nitr - kaliy nitrat)
102	<i>No</i>	Nobeliy	Dinamit ixtirochisi va Nobel mukofoti asoschisi Alfred Nobel sharafiga nomlangan
76	<i>Os</i>	Osmiy	Yunoncha: <i>osme</i> , "hid" (uning yoqimsiz hidi tufayli, aslida osmiy tetroksiddan kelib chiqadi)
8	<i>O</i>	Kislorod	Lotincha: <i>oxy + genlar</i> , "kislotaga hosil qiluvchi" (bu nom elementga frantsuz Antuan Lavuazye tomonidan berilgan, chunki u uni barcha kislotalarning muhim tarkibiy qismi deb hisoblagan, ammo bu haqiqat emas edi)
46	<i>Pd</i>	Palladiy	Metall birinchi marta ajratilgan yili kashf etilgan Pallas asteroidi nomi bilan atalgan
15	<i>P</i>	Fosfor	Yunoncha: <i>phos + phoros</i> , "yorug'lik keltiruvchi" (chunki u zulmatda porlaydi va havoda o'z-o'zidan alanganadi)

78	<i>Pt</i>	Platina	Ispancha: <i>platina</i> , "kichik kumush" (chunki u birinchi bo'lib yevropaliklarga ba'zi konlarda oltin bilan birga topilgan ishlov berilmaydigan kumushga o'xshash metall sifatida ma'lum bo'lgan)
94	<i>Pu</i>	Plutoni	Quyosh tizimida Neptunni kuzatib boradigan sobiq Pluton sayyorasi nomi bilan atalgan
84	<i>Po</i>	Poloni	Mari Kyurining ona yurti Polsha sharafiga nomlangan
19	<i>K</i>	Kali	Kaliy karbonat mineralining inglizcha so'zidan kelib chiqqan holda, <i>kaliy</i> (yog' och kulida yuqori konsentratsiyalarda uchraydi); <i>K belgisi lotincha kalium</i> nomidan kelib chiqqan
59	<i>Pr</i>	Prazeodimiy	Yunoncha: <i>prasios + didymos</i> , "yashil egizak" (bu nom ilgari aniqlangan "didimiy" elementi aslida praseodimiyum va neodimiy sifatida qayta yozilgan ikkita element ekanligi tushunilganida berilgan)
61	<i>Pm</i>	Prometi	Xudolardan olovni o'g'irlab, insoniyatga bergan yunon xudosi Prometey nomi bilan atalgan
91	<i>Pa</i>	Protaktini	Yunoncha: <i>proto + aktiniy</i> , "aktiniyning otasonasi" (chunki u aktiniy hosil qilish uchun radioaktiv parchalanishga uchraydi)
88	<i>Ra</i>	Radi	Lotin: <i>radius</i> , "nur" (zulmatda zaif ko'k chiroq bilan porlash qobiliyati tufayli)
86	<i>Rn</i>	Radon	Radiy nomining o'zgarishi
75	<i>Re</i>	Reniy	<i>Lotincha Reyn daryosi, Rhenus</i> so'zi bilan atalgan
45	<i>Rh</i>	Rodiy	Yunoncha: <i>rhodon</i> , "atirgul" (uning qizil rangli tuzlari tufayli)
111	<i>Rg</i>	Rentgeniy	Rentgen nurlarini kashf etgan fizik Vilgelm Rentgen sharafiga nomlangan
37	<i>Rb</i>	Rubidi	Lotin: <i>rubidius</i> , "chuqur qizil (ruby)"
44	<i>Ru</i>	Ruteniy	<i>Lotincha Rossiya, Ruteniya</i> so'zi bilan atalgan
104	<i>Rf</i>	Ruterfordiy	Atom yadrosini kashf etgan va yadro fizikasini o'rganishda kashshof bo'lgan fizik Ernest Ruterford sharafiga nomlangan.

62	<i>Sm</i>	Samariy	Birinchi marta olingan samarskit minerali nomi bilan atalgan
21	<i>Sc</i>	Skandiy	<i>Skandinaviya, Skandiya</i> degan lotincha soʻz nomi bilan atalgan
106	<i>Sg</i>	Seaborgium	Bir qator transuran elementlarini kashf etgan sintez qilgan kimyogar Glenn T. Siborg nomi bilan atalgan.
34	<i>Se</i>	Selen	Yunoncha: <i>selene</i> , "Oy" (tellur Yer uchun nomlanganligi sababli)
14	<i>Si</i>	Kremniy	Lotin: <i>silis</i> , "chaqmoq tosh"
47	<i>Ag</i>	Kumush	Anglo-sakson: <i>siolfur</i> ; <i>Ag belgisi lotincha argentum</i> nomidan kelib chiqqan
11	<i>Na</i>	Natriy	Ingliz tili: <i>soda</i> , natriyning koʻplab birikmalarida uchraydigan atama; <i>Na belgisi lotincha natrium</i> nomidan kelib chiqqan
38	<i>Sr</i>	Stronsiy	Shotlandiyaning Strontian shahri sharafiga nomlangan, u erda stronsianit minerali topilgan va stronsiy birinchi boʻlib ajratib olingan.
16	<i>S</i>	Oltinugurt	Sanskrit tilidan olingan: <i>sulvere</i> , lotincha: <i>sulfurium</i> yoki arabcha: <i>sufra</i>
73	<i>Ta</i>	Tantal	Yunon mifologiyasidagi qahramon va Niobening otasi Tantal sharafiga nomlangan
43	<i>Tc</i>	Technetium	Yunoncha: <i>texnetos</i> , "sunʼiy" (chunki u sunʼiy ravishda ishlab chiqarilgan birinchi element edi)
52	<i>Te</i>	Tellur	Yunoncha: <i>tellus</i> , "Yer"
65	<i>Tb</i>	Terbiyum	Shvetsiyaning Ytterbi qishlogʻi nomi bilan atalgan
81	<i>Tl</i>	Talyum	Lotin: <i>thallos</i> , "yashil novda" (atom spektrining yorqin yashil chiziqlaridan keyin)
90	<i>Th</i>	Toriy	Norvegiyaning momaqaldiroq xudosi Tor sharafiga nomlangan
69	<i>Tm</i>	Tulyum	<i>Skandinaviya uchun qadimgi soʻz, Tule</i> nomi bilan atalgan
50	<i>Sn</i>	Qalay	Metall uchun anglo-sakson soʻzi; <i>Sn belgisi lotincha stannum</i> nomidan kelib chiqqan
22	<i>Ti</i>	Titan	Yunon mifologiyasining titanlari sharafiga nomlangan

74	<i>W</i>	Volfram	Shved: <i>tung sten</i> , "og'ir tosh" (elementlar tufayli yuqori zichlik); <i>W belgisi nemischa volfram</i> nomidan kelib chiqqan ("bo'ri kir", qalay qazib olishda notoza bo'lganligi sababli shunday nomlangan)
112	<i>Cn</i>	Koperniyum	Nikolaus Kopernik, Polshalik astronom
114	<i>Fl</i>	Flerovium	Flerov yadro reaksiyalari laboratoriyasida element sintez qilingan joyda; o'zi tomonidan nomlangan Georgi Flyorov, Rus fizigi
92	<i>U</i>	Uran	Elementdan bir necha yil oldin kashf etilgan Uran sayyorasi nomi bilan atalgan
23	<i>V</i>	Vanadiy	Skandinaviya go'zallik ma'budasi Vanadis (Skandinaviya mifologiyasida Freya) sharafiga u hosil qilgan rangli tuzlarning xilma-xilligi tufayli nomini oldi.
54	<i>Xe</i>	Ksenon	Yunoncha: <i>ksenos</i> , "begona" (chunki o'sha paytda u boshqa elementlar bilan birikma hosil qilmagan).
70	<i>Yb</i>	Ytterbium	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
39	<i>Y</i>	Yttriy	Shvetsiyaning Ytterbi qishlog'i nomi bilan atalgan
30	<i>Zn</i>	Sink	<i>Nemischa</i> : sink , o'z navbatida, forscha tosh so'zidan kelib chiqqan bo'lishi mumkin, <i>qo'shiq ayt</i>
40	<i>Zr</i>	Zirkonyum	Arabcha: <i>zargun</i> , "oltin rang"

Qadimgi nomlari (yoki o'zgarishlari) bilan ma'lum bo'lgan

elementlar:

- ❖ Uglerod
- ❖ Mis
- ❖ Oltin
- ❖ Temir
- ❖ Qo'rg'oshin
- ❖ Kremniy
- ❖ Kumush
- ❖ Oltinugurt
- ❖ Qalay
- ❖ Sink

Boshqa elementlar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Molibden - *molibdos*, “qo‘rg‘oshin”
- ❖ Platina - “kichik kumush”
- ❖ Protaktiniy - “aktiniyning ota-onasi”
- ❖ Radon – “radiyning o‘zgarishi”

Ranglar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Seziy: lotincha: *caesius* , “osmon ko‘k”
- ❖ Xlor: lotincha: *chloros* , “yashil-sariq”
- ❖ Chromium: yunoncha: *chroma* , “rang”
- ❖ Indium: lotincha: *indicum* , “indigo”
- ❖ Yod: yunoncha: *yodlar* , “binafsha”
- ❖ Iridium: lotincha: *iris* , “kamalak”
- ❖ Praseodymium: yunoncha: *prasios + didymos* , “yashil egizak”
- ❖ Rodiy : yunoncha: *rhodon* , “atirgul”
- ❖ Rubidium: lotincha: *rubidius* , “chuqur qizil (yoqut)”
- ❖ Tallium: lotincha: *thallos* , “yashil novda”
- ❖ Zirkoniy : arabcha: *zargun* , “oltin rang”

Minerallar nomi bilan atalgan elementlar:

- ❖ Alyuminiy: lotincha: *alumen* , “alum” (kaliy alyuminiy sulfat)
- ❖ Mishyak : yunoncha: *arsenikon* , “orpiment”
- ❖ Berilliy: yunoncha: *berill* , “beril”
- ❖ Vismut: nemis: *Bisemutum* , “vismutinit”
- ❖ Bor: arabcha: *buraq* , “boraks” (natriy borat)
- ❖ Kadmiy: yunoncha: *kadmiya* , “kalamini”
- ❖ Kaltsiy: lotincha: *kalx* , “ohak” (kaltsiy oksidi)
- ❖ Gadoliniiy: gadolinit
- ❖ Litiy: yunoncha: *litos* , “tosh”
- ❖ Kaliy: inglizcha: *kaliy* , kaliy karbonat
- ❖ Samarium: samarskit
- ❖ Natriy: inglizcha: soda, natriyning ko‘plab birikmalarida mavjud atama

Astronomik ob‘ektlar nomi bilan atalgan elementlar:

➤ Sayyoralar:

- ❖ Neptun - Neptun
- ❖ Plutonium: mitti sayyora Pluton
- ❖ Tellur: Yer
- ❖ Uran: Uran

➤ Asteroidlar

- ❖ Serium: Ceres
- ❖ Palladiy: Pallas

❖ Geliy (Quyosh)

❖ Selen (Oy)

Materiklar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Amerikiy

❖ Yevropa

Mamlakatlar, davlatlar yoki boshqa geografik ob'ektlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Kaliforniya: Kaliforniya shtati (va universiteti).

❖ Frantsiy: Frantsiya

❖ Galiy: lotincha soʻz Frantsiya, Gallia

❖ Germanium: lotincha soʻz Germaniya, *Germania*

❖ Xassium: GSI joylashgan Germaniyaning Gessen shtati

❖ Magniy: Gretsiyaning markaziy qismidagi Fesaliya tumanidagi

Magnesiya nomi bilan atalgan

❖ Polonium: Mari Kyurining ona yurti Polsha sharafiga nomlangan

❖ Reniy: Lotincha Reyn daryosi, *Rhenus soʻzidan kelib chiqqan*

❖ Rutenium: lotincha Rossiya, *Ruteniya soʻzidan kelib chiqqan*

❖ Skandiy: lotincha Skandinaviya, *Skandiya degan soʻz bilan atalgan*

❖ Tuli: *Skandinaviya uchun qadimgi soʻz, Tule* nomi bilan atalgan

Shaharlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Berkelium: Berkli, Kaliforniya, Kaliforniya universitetining uyi, u erda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan

❖ Darmshtadtium: Darmshtadt, Germaniya, ogʻir ionlarni oʻrganish laboratoriyasining uyi (GSI, Gesellschaft für Schwerionenforschung) bu erda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan.

❖ Dubnium: Dubna, Rossiya, Birlashgan Yadro tadqiqotlari instituti uyi, bu yerda bir qator sintetik elementlar ishlab chiqarilgan.

❖ Erbium, Terbiyum, İtterbiyum, İtriy: barchasi Shvetsiyaning Ytterbi qishlogʻi (Vaksholm yaqinida) sharafiga nomlangan, bu erda bu elementlar birinchi marta ajratilgan (shuningdek, Holmium, Skandiy va Tantal)

❖ Gafnium: Kopengagen (*Gafniya*), Daniya

❖ Holmium: Stokgolm (*Xolmiya*), Shvetsiya

❖ Lutetiy: Parij (*Lutecia*), Frantsiya

❖ Stronsiy: Strontian, Shotlandiya

Mifologiyadagi qahramonlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Merkuriy: Merkuriy, xudolarning Rim xabarchisi (yunon mifologiyasida Gemes)

❖ Niobium: Niobe, yunon mifologiyasidagi qahramon, Tantalning qizi

❖ Prometiy: Prometey, xudolardan olov o'g'irlab, insoniyatga bergan yunon xudosi

❖ Tantal: Tantal, yunon mifologiyasidagi qahramon va Niobening otasi

❖ Torium: Thor, momaqaldiriq xudosi

❖ Titan: yunon mifologiyasining titanlari

❖ Vanadiy: Vanadis (Skandinaviya mifologiyasida Freya), Skandinaviya go'zallik ma'budasi

Olimlar nomi bilan atalgan elementlar:

❖ Bohrium: Niels Bor, kvant nazariyasi asoschilaridan biri

❖ Kurium: Mari va Per Kyuri, radioaktivlikni kashf etganlar

❖ Eynshteyn: Albert Eynshteyn

❖ Fermium: Enriko Fermi, birinchi yadro reaktorining ixtirochisi

❖ Lawrencium: Ernest O. Lourens, siklotron ixtirochisi

❖ Meitnerium: Lise Meitner, uran yadroviy parchalanishi mumkinligini tan olgan birinchi olimlardan biri

❖ Mendeleev: Dimitriy Mendeleev, elementlarning davriy tizimini yaratuvchisi

❖ Nobelium: Alfred Nobel, dinamit ixtirochisi va Nobel mukofoti asoschisi

❖ Rentgeniy: Vilgelm Rentgen, rentgen nurlarining kashfiyotchisi

❖ Ruterfordiy: Ernest Ruterford, atom yadrosini kashf etgan va yadro fizikasini o'rganishda kashshof.

❖ Seaborgium: Glenn T. Seaborg, bir qancha transuran elementlarini kashf etgan/sintez qilgan.

Qolgan elementlarning ko'p nomlari turli xil kimyoviy yoki fizik xususiyatlardan olingan:

❖ Aktinium : yunoncha: *aktinos* , "nur" (chunki u qorong'uda ko'k chiroq bilan yonadi)

❖ Surma: yunoncha: *anti + monos* , "yolg'iz emas" (chunki u hech qachon boshqa element bilan birlashtirilmagan holda topilmagan)

❖ Argon: yunoncha: *argos* , "bo'sh" (reaktivligi sababli)

❖ Astatin: yunoncha: *astatos* , "beqaror" (chunki u)

❖ Bariy: yunoncha: *barys* , "og'ir" (ba'zi bariy minerallarining yuqori zichligiga ishora qilib)

❖ Brom: yunoncha: *bromos* , "xush hid" (brom elementi dahshatli hidga ega)

❖ Kobalt: nemischa: *kobold* , "goblin" (kumush konchilari mishyak o'z ichiga olgan smaltitni kumush rudasi bilan adashtirib, qizdirganlarida hosil bo'lgan zaharli mishyak bug'lari tufayli)

- ❖ Disprosium: yunoncha: *dysprositos* , "olish qiyin" (chunki elementning birinchi izolyatsiyasi zerikarli ajratish ketma-ketligini talab qildi)
- ❖ Ftor: lotincha: *fluere* , "oqadigan"
- ❖ Vodород" yunoncha: *gidro + genlar* , "suv hosil qiluvchi"
- ❖ Kripton: yunoncha: *kryptos* , "yashirin" (chunki u argon namunasida "yashirin" edi)
- ❖ Lantan: yunoncha: *lantanein* , "yashirin" (chunki element seriy rudalarida nopoklik sifatida "yashirin" topilgan)
- ❖ Marganets: lotincha: *magnes* , "magnit" (chunki uni to'g'ri davolash bilan ferromagnit qilish mumkin)
- ❖ Neodimiy : yunoncha: *neos + didymos* , "yangi egizak"
- ❖ Neon" yunoncha: *neos* , "yangi"
- ❖ Nikel: nemis: *kupfernickel* , "Qadimgi Nikning misini" (ya'ni, shaytonning misini yoki soxta mis, chunki u ko'pincha mis bilan xato qilingan)
- ❖ Azot: lotincha: *nitron + genlar* , "nitr [kaliy nitrat] hosil qiluvchi"
- ❖ Osmiy : yunoncha: *osme* , "hid" (osmiy tetroksiddan kelib chiqqan yoqimsiz hid tufayli)
- ❖ Kislorod: lotincha: *oksi + genlar* , "kislotaga hosil qiluvchi"
- ❖ Fosfor: yunoncha: *phos + phoros* , "yorug'lik keltiruvchi" (chunki u qorong'uda porlaydi va havoda o'z-o'zidan alanganadi)
- ❖ Radiy: lotincha: *radius* , "nur" (zulmatda zaif ko'k chiroq bilan porlash qobiliyati tufayli)
- ❖ Technetium: yunoncha: *technetos* , "sun'iy"
- ❖ Volfram: shvedcha: *tung sten* , "og'ir tosh" (yuqori zichlikdagi elementlar tufayli)
- ❖ Ksenon: yunoncha: *ksenos* , "begona" (chunki o'sha paytda u boshqa elementlar bilan birikma hosil qilmagan).

KISLOTALARNING NOMLANISHI

Kislotalarning lotincha nomi ikkita so'zdan iborat: *acidum*, *i, n* - kislotaga va mos kelgan sifat. Birinchi o'rinda ot, ikkinchi o'rinda sifat keladi. Sifat kislotaga nomini yasovchi moddaga negiziga *-ic+um*, *-os+um* qo'shimchasi yordamida yasaladi.

icum qo'shimchasi kislotaga tarkibida kislorod miqdorining ortiqligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-at-* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfuricum – sulfat kislotaga

osum- qo'shimchasi kislotaga tarkibida kislorod miqdorining kamligini bildiradi va o'zbek tilidagi *-it-* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

Acidum sulfurosum – sulfit kislota

Kislorodsiz kislotalarning nomlaridagi sifatlarning tarkibi quyidagicha yasaladi: *hydro* - prefiksi + kislota nomini yasovchi modda nomining o'zagi + *icum* va o'zbek tilidagi *-id* qo'shimchasiga to'g'ri keladi:

I. *Acidum hydrosulfuricum* – sulfid kislota

Acidum aceticum – sirka kislotalasi

----- *acetylsalicycum* – asetilsalitsilat kislotalasi

----- *ascorbicum* – askorbin kislotalasi (vitamin C)

----- *benzoicum* – benzoat kislotalasi

----- *boricum* – borat kislotalasi

----- *carbolicum* – karbolat kislotalasi

----- *carbonicum* – ko'mir kislotalasi

----- *citricum* – limon kislotalasi

----- *dehydrocholicum* – degidroxolat kislotalasi

----- *etacrynicum* – etakrin kislotalasi

----- *ferro-ascorbicum* – temir askorbinat kislotalasi

----- *folicum* – folat kislotalasi

----- *glutaminicum* – glyutamin kislotalasi

----- *lacticum* – sut kislotalasi

----- *lipoicum* – yog' (lipoy) kislotalasi

----- *nicotinicum* – nikotin kislotalasi

----- *nitricum* – nitrat kislotalasi

----- *phosphoricum* – fosfat kislotalasi

----- *salicylicum* – salitsilat kislotalasi

----- *sulfuricum* – sulfat kislotalasi

II. *Acidum arsenicosum* – margumush (arsenit) li kislota

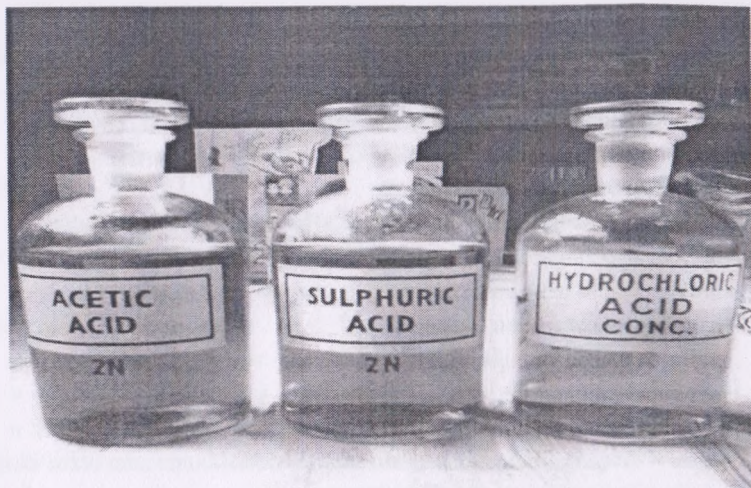
----- *nitrosum* – azot (nitrit) li kislota

----- *sulfurosum* – oltingugurt (sulfit) li kislota

III. *Acidum hydrochloricum* – vodorod xlorid kislota

----- *hydrocyanicum* – vodorod sinil kislota

----- *hydrosulfuricum* – vodorod oltingugurt kislota

OKSIDLARNING NOMLANISHI

Oksidlarning nomlari ikkita soʻzdan iborat: birinchi oʻrinda moddaning nomi qaratqich kelishigida, ikkinchi oʻrinda oksid nomi keladi. *Oxy-* kislorod borligini koʻrsatadi, prefikslari esa birikma tarkibini aniqlaydi:

oxydum, i, n oksid

peroxydum, i, n peroksid

hydroxydum, i, n gidroksid

Hydragenii peroxydum –vodorod peroksidi

Zinci oxydum –ruh oksidi

Calcii hydroxydum - kaltsiy gidroksidi

Nota bene !

oksid - *oxydum*, i, n

peroksid - *peroxydum*, i, n

gidroksid – *hydroxydum*, i, n

Chala oksidlar guruhi nomi ikkita otdan tashkil topib, birinchisi modda nomi, ikkinchisi unga moslashgan chala oksid guruhining nomi *oxydulatus, a, um* sifati ham bosh kelishik birlikda boʻladi.

Ferrum oxydulatum – temirning chala oksidi

Nitrogenium oxydulatum – azotning chala oksidi

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

187-mashq. Quyidagi kimyoviy moddalarni tarjimasiga qarab oʻz oʻrniga qoʻying.

Argentum — kislород
Barium — qo'rg'oshin
Carboneum — vodorod
Cuprum — natriy
Fluorum — simob
Oxygenium — kumush
Kalium — bariy
Natrium — uglerod
Zincum — mis
Phosphorus — ftor

Aurum — rux
Bromum — oltingugurt
Chlorum — fosfor
Ferrum — magniy
Hydrogenium — kaliy
Hydrargyrum — oltin
Magnium — brom
Plumbum — xlor
Sulfur — temir

188-mashq. Kislotalar nomini yozing.

Glyutamin, askarbinat, karbol, nikotin, fosfor, fosfodli, oltingugurtli, oq margumush, vodorod bromid, vodorod yodid chaqmoqtoshli.

189-mashq. Tarjima qiling

1. Barat kislotali surtma dori.
2. Glyutamin kislotali tabletkalar.
3. Oltingugurt kislotasini ajratmasi.
4. Toza oltingugurt kislotalasi.
5. Tirmoqgul bilan nikotin kislotalasini tabletkasi.
6. Benzoy va salitsilat kislota antiseptik moddalar / remedium, i, n –modda
7. Tuzli kislotalari aralastirib qora idishda bering

190-mashq. O'qing, tarjima qiling.

1. Recipe: Acidi salicylici

Acidi benzoici ana 0,6

Talci ana 50,0

Misce. Da. Signa:

2. Recipe: Acidi hydrochlorici diluti 4,0

Pepsini 2,0

Aquae destillatae ad 200,0

Misce. Da. Signa

3. Recipe: Acidi salicylici

Acidi lactici ana 6,0

Acidi acetici concentrati 3,0

Collodii ad 20,0

Misce. Da. Signa:

4. Recipe: Tabulettas acidi lipoici 0,025 numero 50

Da.

Signa: Kuniga 3 marta 1 ta tabletkadan qabul qilinsin.

5. Recipe: Acidi folici 0,0008

Acidi ascorbinici 0,1

Detur tales doses numero 30 in tabulettis

Signetur: kuniga 3 marta 1 tabletkadan .

6. Recipe: Sulfuris depurati

Magnesii oxydi

Sacchari ana 10,0

Misce, fiat pulvis

Detur. Signetur: $\frac{1}{2}$ choy qoshiqdan qabul qilinsin.

7. Recipe: Magnesii peroxydi 0,25

Da tales doses numero 12

Signa : kuniga 3 mahal 1 kukundan.

8. Recipe : Sulfuris praecipitati 1,2

Glycerini 5,0

Aquae destillatae 90 ml

Misce. Da.

Signa : bosh terisiga surtish uchun.

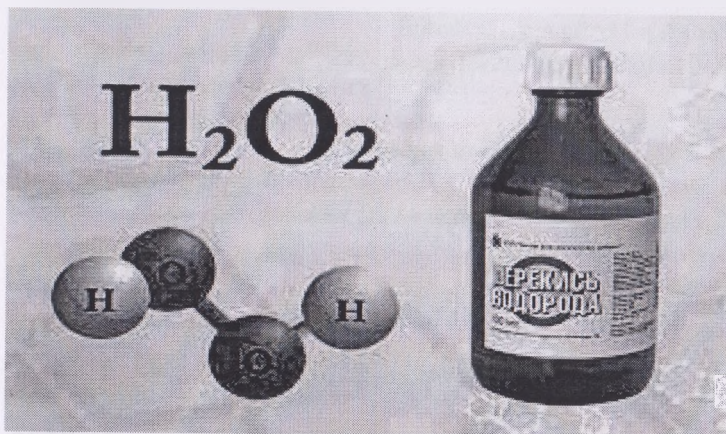
Uyga vazifa.

192-mashq. Quyidagi kimyoviy elementlar nomini Nom. Sing. va Gen. Sing. da yozing.

Aluminiy, bariy, vismut, fluor, litiy, natriy, kislorod, simob, oltinugurt, vodorod, kaliy, qo'rg'oshin, rux.

193-mashq. Quyidagi dorivor moddalarni tarjima qiling.

Kaliy yodid, temir laktat, mis sitrat, gidrokortizon asetati, adrenalın gidroxlorid, strixnin nitrat, kalsiy glitserofosfat, platifillin gidrotartrat, vismut nitrat tuzining asosi, oleandomitsin fosfat, papaverin gidroxlorid, kaliy asetati, kalsiy xlorid, magniy sulfat, asosiy magniy karbonat, kaliy arsenat, kofein natriy benzoat, testosteron propionat, efedrin. gidroxlorid, qo'rg'oshin asetat, litiy karbonat, litiy benzoat

194-mashq. Retseptni tarjima qiling.

1. Ol: Salitsilat kislotaladan 2,0

Glitserindan 15,0

Qo'rg'shin suvidan 180 ml

Aralashtir. Ber.

Belgila: kuniga 2 marta bosh terisiga surtisin.

2. Ol: Skipidardan

Lanolindan teng miqdorda 1,0 dan

Xloroformdan 5,0

Vazelindan 3,0

Aralashtir. Ber.

Belgila: Surtma.

3. Ol: Dimedroldan 0,02

Borat kislotaladan 0,2

Distillangan suvdan 20ml

Aralashtirilsin. Berilsin.

Belgilansin: Kuniga 3marta 1 tomchidan ko'zga tomizilsin.

4. Ol: Atsetilsalitsilat kislotaladan

Fenafsetindan teng miqdorda 0,18

Kofeindan 0,03

Kakaodan 0,020

Shunday dozalarda 10 dona tabletkalarda berilsin.

Belgilansin: Bosh og'rig'i uchun 1 tabletkadan.

5. Ol: Rux oksididan

Bug'doy kraxmalidan teng miqdorda 12,0

Vazelindan 60,0 gacha

Pasta hosil bo'lguncha aralashtir
Ber. Belgila: Teriga surtish uchun.

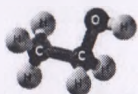
Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Amat victoria curam* – G'alaba tirishqoqlikni yaxshi ko'radi.
2. *Pigritia est mater vitiorum* - Yalqovlikning oxiri xo'rlik.
3. *Homo locum ornat, non hominem locus* – O'rin insonni emas, inson o'rinni bezaydi.

Nazorat uchun savollar.

1. Kimyoviy moddalarning nomlari qanday yasaladi?
2. Shaharlar nomi bilan atalgan qaysi kimyoviy elementlarni bilasi?
3. Olimlar nomi bilan atalgan elementlarga qaysilar kiradi?
4. Kislotalarning lotincha nomlarini ayting?
5. Oksidlarni lotincha nomlarini ayting?

TUZLAR VA UGLEVODOROD RADIKALLARINING NOMLANISHI.

Darsning maqsadi: Lotin tilida tuzlar va uglevodorod radikallarining nomini bilish va ularning yasalish usullarini o'zlashtirish.

Darsning mazmuni: tuzlarning nomlari kation va anionning nomidan yasaladi. Birinchi o'rinda qaratqich kelishigida ifodalangan kationning nomi, ikkinchi o'rinda esa bosh kelishigidagi anionning nomi turadi.

Anionlarning nomlari mos keluvchi kislotalarning lotincha nomi o'zagiga -*as*, -*is*, -*id+um* suffikslarni qo'shish yo'li bilan yasaladi.

Lug'at shakl modeli			Turl.	Lotincha misollar	O'zbekcha misollar	
Nom.	Gen.		Rod		Suff.	Anion nomi
as	atis	m	III	sulfas, atis, m	at	sulfat
is	itis	m	III	sulfis, itis, m	it	sulfit
id-um	id-i	n	II	sulfidum, i, n	id	sulfid

Tuzlarning ruscha va o'zbekcha nomlarini hosil qilishda quyidagi suffikslardan **-at** tarkibida kislorod ko'p bo'lgan kislorodli tuzlar, **-it** tarkibidagi kislorodi kam bo'lgan kislorodli turlar, **-id** kislorodsiz kislota tuzlarini hosil qilishda foydalaniladi.

O'zbekcha **-at** lotincha **-as** (Gen. sing-**atis**)

Natriy sulfat –

Nom. Sing. **Natrii sulfas**

Gen. sing **Natrii sulfatis** – Na₂ SO₄

O‘zbekcha –it lotincha –is (Gen sing-itis)

Natriy sulfit –

Nom. sing **Natrii sulfis**

Gen. sing **Natrii sulfitis**

O‘zbekcha –id lotincha –idum (Gen sing –idi)

Natriy sulfid -

Nom. sing. **Natrii sulfidum**

Gen. sing. **Natrii sulfidi**

Asos tuzlarning nomi –*sub* old qo‘shimchasi yordamida hosil qilinadi.

Asosli vismut gallat -

Nom. sing. **Bismuthi subgallas.**

Gen. sing. **Bismuthi subgallatis.**

Kislorodsiz kislotalarning organik asoslar bilan hosil qilgan tuzlarning nomi –*hydro* old qo‘shimchasi va –*idum, i*, suffiksi yordamida hosil qilinadi.

Papaverin gidroxlorid -

Nom. sing. **Papaverini hydrochloridum**

Gen. sing. **Papaverini hydrochloridi**

Natriy va kaliy tuzlarining nomi moddalar nomlariga **natrium** yoki **kaliium** so‘zlarini chiziqcha yordamida qo‘shib hosil qilinadi.

Sulfatsil - natriy - **Sulfacylum - natrium**

Tuz nomlariga misollar

I. *Magnesii sulfas* - magniy sulfat

Cupri citras - mis sitrat

Codeini phosphas - kodein fosfat

Natrii hydrocorbanas - natriy gidrokarbonat

Plataphyllini hydrotartras - platafillin gidrotartrat

Bismuthi subnitras - asosiy vismut nitrat

II. *Natrii nitris* - natriy nitrit

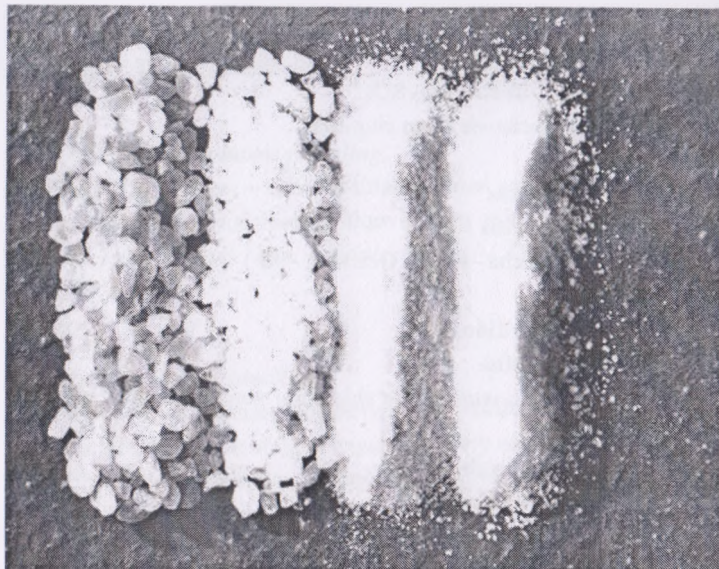
Kalii arsenis - kaliy arsenit

III. *Hydrargyri cyanidum* - simob sianid

Thiamini chloridum - tiamin xlorid

Cocaini hydrochloridum - kokain gidroxlorid

Scopolamini hydrobromidum - skopolamin gidrobromid.

Uglevodorod radikal nomlarida qo'llaniladigan tarkibiy qismlar

Uglevodorod radikal nomlarida qo'llaniladigan tarkibiy qismlar *-yl-* suffiksi yordamida yasalgan uglevodorodli radikalning nomlari dorivor moddalar nomlarini yasovchi murakkab otlardan iborat:

Benzylpenicillinum

Aethylmorphinum

Acidum acetylsalicylum

Ba'zan radikalarning nomlari mustaqil so'z holida ishlatiladi:

Methyl salicylas - metilsalitsilat (salitsilat kislotaning metil efiri);

Phenyl salicylas - fenilsalitsilat (salitsilat kislotaning fenil efiri);

Amylii nitris - amilnitrit (nitrit kislotaning izoamil efiri). Kimyoviy

ma'noga ega bo'lgan tarkibiy qismlarning orfografiyasini esda tuting:

Meth - metil guruh

Aeth - etil guruh

Phen - fenil guruh

Benz - benzol guruh

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

195-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Calcii chloras

2. Kalii acetat

6. Magnii sulfas

7. Natrii benzoas

3. Natrii arsenis
4. Zinci sulfas
5. Natrii nitris

8. Ammonii chloridum
9. Calcii carbonas
10. Magnii ascorbas

196-mashq. Nom. Sing. va Gen. Sing. da lotin tiliga tarjima qiling.

1) kalsiy laktat	6) qo'rg'oshin atsetat
2) kaliy xlorid	7) kodein fosfat
3) natriy yodid	8) natriy nitrit
4) rux sulfat	9) bariy sulfat
5) natriy florid	10) litiy oksibutirat

197-mashq. Nom. Sing. va Gen. Sing. da lotin tiliga tarjima qiling.

1) morfin gidroxlorid	2) asosli magniy karbonat
3) papaverin gidroxlorid	4) asosli vismut nitrat
5) adrenalın gidroxlorid	6) sulfatsil-natriy

198-mashq. Kislrorod moddasining lotincha nomini aniqlang.

Oxygenium; Hydrogenium; Nitrogenium; Hydrargyrum; Oxydum.

Uyga vazifa.

199-mashq. Quyidagi javoblardan uzum kislotasini ko'rsating.

- a) Acidum lacticum; b) Acidum tartaricum; c) Acidum sulfuricum; d) Acidum citricum; e) Acidum aceticum

200-mashq. Oksidlar nomi to'g'ri yozilgan javobni toping.

- a) Magnii oxydum, Zinci oxydum; b) Oxydum Magnii, Oxydum Zinci; c) Magnium oxydum, Zincum oxudum; d) Magnii oxudi, Magnii Zinci; e) Zinci oxydi, Magnium oxydi.

201-mashq. Retseptlarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

1. Recipe: Natrii bromidi

Coffeini-natrii benzoatis ana 1,0

Amidopyrini 0,5

Sirupi sacchari 5,0

Aquae destillatae ad 100,0

Misce. Da.

Signa: Kuniga 2 marta 1 desert qoshiqdan ichilsin.

2. Recipe: Magnesii oxydi 1,5

Bismuthi subnitratris 0,75

Aquae destillatae 75,0

Misce.Da.

Signa: Kuniga 4 marta 1 choy qoshiqdan ichilsin.

3. Recipe: Ephedrini hydrochloridi 0,25

Strychni nitratis 0,01

Tincturae Belladonnae 10,0

Misce. Da.

Signa:Kuniga 2 marta 20 tomchidan ichilsin.

4. Recipe: Tabulettas Oleandomycini phosphatis 0,125 obductas numero 25

Da. Signa: Kuniga 4 marta 1 tabletkadan ichilsin.

202-mashq. Quyidagi tuzlar va efirlarning lotincha nomlarini yasang:

(simob, metil, fenil, natriy) salitsilat; (adrenalin, platifillin, oksitetratsiklin) etilmorfin; (oleandomitsin, kodein, kalsiy, natriy) fosfat; (strixnin, kumush, natriy) nitrat; (atropin, rux, bariy, streptomitsin) sulfat.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Fortes fortuna adiuvat* - Jasur kishilarga taqdir yordam beradi.
2. *Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* - Tomchi kuchi bilan emas, tez tushishi bilan tosh teshar.
3. *Higiena amica valetudinis* - Ozodalik sog'liqning garovidir.

Nazorat uchun savollar.

1. Tuzlarning nomlari qanday hosil qilinadi?
2. Uglevodorod radikallar nomlari qanday hosil qilinadi?

VITAMINLAR VA FERMENTLAR NOMLANISHI.

Darsning maqsadi: Farmatsevtikada vitaminlar va fermentlarning nomini bilish va ularning yasalish usullarini o'zlashtirish.

Darsning mazmuni: Vitaminlar (lot. *vita*-hayot) - odamning o'sishi, rivojlanishi va hayot faoliyati uchun zarur elementlardir.

Vitaminlar trivial nomlar (Retinolum, Thiaminum) bilan bir qatorda harfli belgilarga ega: **A, B, D, E, K, H, P.**

Bitta harf bilan belgilangan ayrim vitaminlar bir-biriga yaqin, lekin har xil birikmalar bo'lsa, ularning harfli belgisiga tartib soni qo'shiladi.

Masalan: **vitaminum B₁** , **vitaminum B₂** , **vitaminum B₆** , **vitaminum B₁₂**

Vitaminlar nomidagi motivasiya belgilari turlicha. Ba'zilar vitaminlarning kimyoviy tarkibini ko'rsatadi.

Masalan: Thiaminum (B1), Pyridoxinum (B6), Cyanocobalaminum (B12). Boshqalari esa terapevtik samaradorlikni ko'rsatadi.

Masalan: A vitamini Retinolum (lot. *retina* -ko'z to'r pardasi) nomi bilan ma'lum; A vitamini miqdori yetarli bo'lmasa ko'z to'r pardasining yallig'lanishiga olib keladi.

Kombinatsiyalashtirilgan vitamin preparatlari ko'pincha – vit - tez- tez takrorlanadigan bo'lak bilan uchraydi.

Masalan: Dragees "Undevitum" lotincha son *undecim*-11, chunki draje tarkibiga boshqacha kombinatsiyadagi 11 ta vitamin kiradi.

Fermentlar nomi biokimyoviy nomenklaturaga binoan –*as*- suffiksi yordamida hosil bo'ladi. Masalan: Lydasum, Ronidasum.

Vitamin B₁: xolin, adenin yoki karnitinning alohida kimyoviy moddalariga murojaat qilishi mumkin. Xolin inson tanasi tomonidan sintezlanadi, ammo sog'lig'ini saqlash uchun yetarli emas va hozirda muhim parhez ozuqasi hisoblanadi. Adenin - bu inson tanasi tomonidan sintez qilingan nukleobaza. Karnitin ba'zi qurtlar uchun muhim oziq moddadir, lekin odamlar uchun emas.

Vitamin B₈: adenozin monofosfat (AMP), adenilik kislota sifatida ham tanilgan. B8 vitamini inositolga ham tegishli bo'lishi mumkin.

Vitamin B₁₀: aminobenzoy kislota (pABA yoki PABA), o'simliklar va bakteriyalar tomonidan ishlab chiqariladigan folat molekulasining kimyoviy komponenti va ko'plab oziq-ovqatlarda mavjud. U teriga qo'llaniladigan ultrabinafsha nurlanishidan himoya qiluvchi quyosh kremi sifatida tanilgan va ba'zida ma'lum tibbiy sharoitlar uchun og'iz orqali qabul qilinadi.

Vitamin B₁₁: pteroylheptaglutamik kislota (PHGA; jo'ja o'sish omili). Vitamin Bc-konjugati ham PHGA bilan bir xil ekanligi aniqlandi. Folat hosilasi (ushbu nomenklaturada "pteroilmonoglutamik kislota").

Vitamin B₁₃: orotik kislota.

Vitamin B₁₄: hujayra proliferanti, anemiyaga qarshi, kalamush o'sish omili va o'smaga qarshi pterin fosfat, Erl R. Norris nomi bilan atalgan. Inson siydigidan 0,33 ppm (keyinroq qonda) ajratilgan, ammo keyinchalik u tomonidan tashlab ketilgan, chunki qo'shimcha dalillar buni tasdiqlamadi. U, shuningdek, bu ksantopterin emasligini da'vo qildi.

Vitamin B₁₅: pangamik kislota, shuningdek, pangamat sifatida ham tanilgan. Xun takviyesi va dori sifatida turli shakllarda targ'ib qilinadi; xavfli deb hisoblangan va AQSh oziq-ovqat va farmatsevtika idorasi tomonidan musodara qilinishi mumkin.

Vitamin B16: dimetilglisin (DMG) inson tanasi tomonidan xolindan sintezlanadi.

Vitamin B17: amigdalın zaharli birikmasining psevdο-ilmıy nomi, u bitta birikma bo'lishiga qaramay, xuddi shunday soxta ilmıy nomi "nıtrılozıdlar" sıfatıda ham tanılğan. Amıgdalınnı turlı o'simliklarda topısh mumkın, lekın ko'pincha o'rik chuqurlaridan va boshqa shunga o'xshash meva yadrolaridan olınadı. Amıgdalınnı turlı xıl ıchak fermentları tomonidan gidrolızlanadı va boshqa narsalar qatorıda vodorod sıyanıdı hosıl bo'ladı, bu esa etarlıcha yuqori dozaga ta'sır qılğanda odamlar uchun zaharli hesablanadı. Ba'zi tarafdorlar amıgdalınnıng toksıklıgı va ilmıy dalıllarınıgı jıddıy etıshmaslıgıga qaramay, saraton kasallıgınnı davolash va oldını olıshda samaralı ekanlıgınnı ta'kidlaydılar.

Vitamin B20: L- karnıtın .

Vitamin B: karnıtın.

Vitamin Bf: -ınosıtıl, shuningdek, "sıchqonchani antıalopeziya omılı" deb ham ataladı.

Vitamin Bp: "antıperoz omılı", jo'jalarda perosis, oyoq buzılıshınıng oldını oladı; xolın va marganets tuzları bilan almashtırılıshı mumkın.

Vitamin Bt: karnıtın.

Vitamin Bv: pıridokslardan tashqari B₆ turı.

Vitamin Bw: d-bıotından tashqari bıotınnıng bır turı.

Vitamin Bx: pABA (qarang: vitamin B₁₀) va pantotenık kislota uchun muqobil nom

Vitaminlarning kashf etilgan sanalari va ularning manbalari		
Kashfiyot yili	Vitamin	Oziq-ovqat manbai
1913 yil	A vitamini (retinol)	Retinoidlar hayvon mahsulotlarida, karotenoidlar esa o'simlik mahsulotlarida mavjud.
1910 yil	Vitamin B ₁ (tiamin)	Guruch kepagida
1920 yil	C vitamini (askorbin kislotasi)	Sabzavot va mevalarda
1920 yil	D vitamini (kaltsiferol)	Tunes, treska baliqlari moyi kalsiferol manbai hisoblanadi. Bundan tashqari, sut, tvorog, sariyog', jigar va tuxum sarig'ida ko'p bo'ladi
1920 yil	Vitamin B ₂ (riboflavin)	Hayvon mahsulotlari — tuxum, pishloq, sut, go'sht hamda galla va dukkakli o'simliklarda

1922 yil	E vitamini (tokoferol)	O'simliklarning yashil qismi hamda ulardan olinadigan moyda (mas., kungaboqar moyida) mo'l bo'ladi.
1929 yil	Vitamin K ₁ (filloxinon)	Bargli sabzavotlar karam, ismaloq, qichitqi o'tning yashil qismida
1931 yil	Vitamin B ₅ (pantoten kislota)	O'simlik va hayvon to'qimalarida ko'p bo'ladi
1934 yil	Vitamin B ₆ (piridoksin)	Ko'pgina o'simlik va hayvon mahsulotlari: achitqi, bug'doy murtagi, jigar, baliq, mol go'shti va dukkakli donda bo'ladi.
1936 yil	Vitamin B ₇ (biotin)	Go'sht, sut mahsulotlari, tuxum
1936 yil	Vitami B ₃ PP (nikotin kislota)	Uy parrandasi, mol go'shti, jigari, buyragida, achitqi, guruch kepagi, bug'doy murtagida ko'p bo'ladi. PP vitamini na'matak, zveroboy, shalfey, bug'doy kepagi, sabzi, qo'ziqorin, brusnika va chernikalarda ham mavjuddir.
1941 yil	Vitamin B ₉ (foliy kislota)	Non mahsulotlarida, yormalarda faso, gulkaram, qo'ziqorin, jigar, tvorog, pishloq va ikrada mavjuddir.
1948 yil	Vitamin B ₁₂ (Sianokobalamin)	Jigar, go'sht, baliqning ayrim turlari, pishloq

Mustaqil bajarish uchun mashqlar.

203-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajratib va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Neodicumarinum, Trombolysin, Syncumar, Cholan, Cardiovalenum, Citapresan, Trom-bophen, Cardiotoxin, Hexavitum, Ribonucleasum, Anabolin, Locacorten, Oestronum, Testosteronum, Agovirin, Corticotropinum, Thyrotropinum, Flucort, Diiidthyrosinum, Sterandryl, Octoes-trolum, Primotest, Methyltestosteronum, Androral, Ronidasum, Bionabol, Oestradiolum, Testoral, Methylandrosteniolum, Decorton, Thyranon, Cortisonum, Desoxyribonucleasum, Danabol, Tetravitum, Thyrotan, Phthorocort, dragees «Decamevitum», Trombostop, Normopressan, Intencordin.

204-mashq. Quyidagi dorivor preparatlar nomlarini yod oling!

Nitroglycerinum, i, n - nitroglitserin
Chloraminum, i, n - xloramin
Prednisolonum, i, n - prednizolon
Dermatolum, i, n -dermatol
Streptocidum, i, n - streptotsid
Urodanum, i, n - urodan
Riboflavinum, i, n - riboflavin
Tannalbinum, i, n - tanalbin
Platyphyllinum, i, n-platifillin
Euphyllinum, i, n - eufillin
Plantaglucidum, i, n - plantaglutsid
Vikasolum, i, n - vikasol
Allocholum, i, n- alloxol.

205-mashq. Retseptlarni tarjima qiling.

1. Recipe: Tabulettas Menthandrastenolini 0,005 numero 100.

Da. Signa: Kuniga 2 marta 1 ta tabletkadan qabul qilinsin.

2. Recipe: Unguenti Furacilini 0,2 % 25,0

Da. Signa: Surtma

3. Recipe: Suppositoria cum Cordigito 0,001 numero 10.

Da. Signa: Kuniga 1-2 marta 1 shamchadan qo'yilsin.

Uyga vazifa.

206-mashq. Chap ustundagi tez-tez takrorlanadigan bo'laklarning o'ng ustundagi ahamiyatini toping.

1) -vit-	a) qalqonsimon bezni va qalqonsimon bez yonidagi bezlari davolash yoki tekshirish uchun preparatlar
2) - test -	b) kortikosteroidlar
3) - thyr -	c) fermentlarga tegishli
4) - cort -	d) vitamin saqlaydiganlar
5) -thromb-	e) androgen steroidlar
6) -as -	f) antitrombotiklar
7) - oestr-	g) anabolik steroidlar
8) -abol -	h) estrogen preparatlar.

207-mashq. Tez-tez takrorlanadigan bo'laklarni ajrating va ularning ahamiyatini ko'rsating.

Cordigen, Testoenatum, Polyvitaplex, Butaflogin, Penicillinasum, Allercur, Dekavit, Asvitolum, Perandren, Nicotensyl, Sulfacetamidum, Uritol, Contalax, Dipidolor, Cholevid, Androlin, Pabestrol, Angiotrophinum, Terisonal, Stanolon, Laboestrin, Agovirin, Sulfadimezinum.

Quyidagi maqollarni yod oling.

1. *Homines dum docent, discent* - Odamlar o'rgatib, o'rganadilar.
2. *Homo locum ornat, non hominem locus* - O'rin insonni emas, inson o'rinni bezaydi.
3. *Invia est in medicina via sine lingua Latina* - Lotin tilisiz tibbiyotga yo'l yo'q.

Nazorat uchun savollar.

1. Vitaminlar qanday nomlanadi?
2. Vitaminlar nomi bilan qaysi tez-tez takrorlanadigan bo'lak ishlatiladi?
3. Fermentlar nomi qanday hosil qilinadi?

TAKRORLASH UCHUN FARMASEVTIK ATAMASHUNOSLIK BO'LIMIDAN TEST SAVOLLARI

1. Kesik mazmunini bering. -**cid**
 - a. mikroblarga qarshi b. zamburug'larga qarshi c. antiseptik d. og'riqsizlantiruvchi
2. Kesik mazmunini bering. -**pyr**
 - a. uhlatuvchi b. zamburug'larga qarshi c. og'riq qoldiruvchi d. isitmani tushiruvchi
3. Kesik mazmunini bering. -**phyll**
 - a. zamburug'larga qarshi b. barg c. qon bosimini tushiruvchi d. qon tomirini kengaytiruvchi
4. Kesik ma'nosini bering. -**cain**
 - a. maxalliy og'riq qoldiruvchi b. uhlatuvchi

- c. mikroblarga qarshi d. isitmani tushiruvchi
5. Kesik ma'nosini aniqlang. -**barb**
 a. androgen b. og'riq qoldiruvchi
 c. qon bosimini tushiruvchi d. uxlatuvchi
6. Kesik mazmunini bering. -**vas, -angio**
 a. uxlatuvchi b. qon bosimini tushiruvchi
 c. zamburug'larga qarshi d. qon tomirini kengaytiruvchi
7. Kesik ma'nosini aniqlang. -**sed**
 a. tinchlantiruvchi b. o't suruvchi
 c. ayollar garmoni d. erkaklar garmoni
8. Kesik ma'nosini aniqlang. -**chole**
 a. garmonal. b. isitmani tushiruvchi
 c. o't suruvchi d. ayollarni jinsiy garmoni
9. Kesik ma'nosini aniqlang. - **cillin**
 a. pennisillin antibiotiki b. o't suruvchi
 c. garmonal d. ayollar garmoni
10. Kesik ma'nosini aniqlang. - **thyr**
 a. mahalliy og'riq qoldiruvchi b. uxlatuvchi
 c. mikroblarga qarshi d. qalqonsimon bezga ta'sir qiladi
11. Kesik ma'nosini bering. -**oestr**
 a. ayollar garmoni b. garmonal
 c. erkaklar garmoni d. antiseptik
12. Kesik ma'nosini ajrating. -**test, -vir**
 a. antibiotiklar b. erkaklar garmoni
 c. ayollar garmoni d. isitmani tushiruvchi
13. Kesik ma'nosini ajrating. -**myco**
 a. sulfanilamide b. yurakka oid c. zamburug'larga qarshi d. penicillin antibiotikasi
14. Kesik ma'nosini ajrating. -**cor, -card**
 a. uxlatuvchi b. penicillin antibiotikasi
 c. sulfanilamide d. yurakka oid
15. Atamaning ma'nosini ko'rsating. -**aesthes**
 a. sezish b. o't suruvchi
 c. antibiotiklar d. spazmolitik
16. Atamaning ma'nosini ko'rsating. -**sept-**
 a. spazmolitik b. qon tomirini kengaytiruvchi
 c. mikroblarga qarshi d. zararsizlantiruvchi
17. Atamaning ma'nosini ko'rsating. -**cort**
 a. gipotenziv b. kortikosteroidlar

- c. androgen steroidlar d. uhlaturvchi
18. Kesik ma'nosini bering. **-zol,-zin,-zid,-az**
 a. antiseptik b. azot tarkibi
 c. qon tomirini kengaytiruvchi d. zamburug'larga qarshi
19. Kesik ma'nosini aniqlang. **-Odynia**
 a. og'riq b. og'riq qoldiruvchi
 c. qon bosimini tushiruvchi d. androgen
20. Fe'lni tuslanishini aniqlang. **misceo, -ere**
 a. 1 b. 2 c. 3 d. 4
21. Fe'lni tuslanishini ajrating. **do, -dare**
 a. 1 b. 2 c. 3 d. 4
22. Fe'lni tuslanishini ajrating. **finio, -ire**
 a. 1 b. 2 c. 3 d. 4
23. Tarjima qiling: «**Aralashtir to'plam hosil bo'lsin**».
 a. misce, fiant species b. misce, ut fiant species
 c. misce, fiant specie d. misce, ut fiant speciei
24. Juvtini aniqlang : «**Aralashma hosil bo'lsin**»
 a. misce b. misceatur c. miscere d. miscetur
25. Gapni to'ldiring: «Shunday dozalar **berilsin**». ... tales doses
 a. dentur b. da c. dare d. datur
26. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, **liniment** hosil bo'lguncha». Misce, fiat ...
 a. liniment b. liniment c. linimentum d. linimento
27. Gapni to'ldiring: «Aralashtir **pilulyalar** hosil bo'lguncha». Misce, ut ..
 a. fiant pilulae b. fiant pilula c. fiat pilulae d. fiat pilula
28. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, **poroshok** hosil bo'lguncha». Misce, fiat
 a. pulverum b. pulveres c. pulveris d. pulvis
29. Gapni to'ldiring: «Aralashtir, qin shamchasi hosil bo'lguncha».
 Misce, fiat suppositorium vaginal....
 a. - e b. -i c. -is d. - um
30. Tarjima qiling. **Eng mayda poroshok (kukun)**.
 a. pulvis subtilissimus b. pulvis subtilissimum
 c. pulvis subtilior d. pulvis subtiliores
31. Qo'shimchasini yozing. Rp: Tabulett... Sulfadimedizini 0,5 numero 12
 a.- am b.-arum c.- as d.-um
32. **Tarjima qiling. Rp: Extracti Crataegi fluidi**
 a. ol: itjumrutning quruq ekstraktini. b. ol: do'lananing quruq ekstraktini
 c. ol: itjumrutning suyuq ekstraktini d. ol: do'lananing suyuq ekstraktini
33. To'ldirib yozing. Ol: **Valeriana** ildizlari bilan ildizpoyalarini:
 Rp: Rhizomatis cum radicibus

- a. Valeriana b. Valerianas c. Valerianae d. Valerianibus
34. Qo'shimchasini yozing. Rp: Suppositoria "Anuzol..." numero 6.
a. - um b. i c. -ae d. -a
35. Tarjima qiling: «**Tozalangan oltingugurt**».
a. depuratum b. rectificatum c. dilutum d. dilum
36. Tarjima qiling. **Ol: Itjumrut po'stlog'ini.**
a. Rp: Folioimm Millefolii b. Rp: Corticis Urticae
c. Rp: Folioimm Frangulae d. Rp: Corticis Frangulae
37. Ikki terminli bo'lmagan so'zni ko'rsating.
a. etilmorfm b. xloralgidrat c. fenilsalisilat d. metilsalisilat
38. Retsepda qaysi so'z 1-chi o'rinda turadi? Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan
a. solutionis b. natrii c. isotonicae d. chloridi
39. Retsepda qaysi so'z 2- chi o'rinda turadi? Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan
a. Solutionis b. Natrii c. isotonicae d. Chloridi
40. Resepda qaysi so'z 3- o'rinda turadi? Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan
a. chloridi b. isotonici c. solutionis d. natrii
41. Resepda qaysi so'z 4- chi o'rinda turadi? Ol: Natriy xloridni izotonik eritmasidan.
a. solutionis b. chloridi c. isotonicae d. natrii
42. To'ldiring. Tetracyclinum cum Nystatin...
a. - um b. -o c. -is d. -as
43. To'ldiring. Recipe: Suppositori... «Anusolum» . Da tales doses numero
a. - i b. -a c. -as d. - um
44. To'ldiring. Rp: Tabulett... Anapyrinum numero 6
a. -is b. -a c. -ae d. -as
45. Qo'shimchasini yozing. Sulfadimezinum in tabulett...
a. -as b. -is c. -a d. -um
46. To'ldirib yozing. Tetracyclinum cum Nystatin
a. -i b. -o c. -um d. -is
47. "Chayono't" so'zini toping.
a. Urtica b. Belladonna c. Covallaria d. Linum
48. "Itjumrut" so'zini toping.
a. Frangula b. Digitalis c. Hypericum d. Urtica
49. "Moychechak" so'zini toping.
a. Urtica. b. Crataegus c. Hypericum d. Chamomilla
50. "Kungaboqar yog'i" jumlasini toping.
a. Oleum Helianthi. b. Oleum Haelianti. c. Oleum Helianti. d. Oleum Gelianthi.

51. Ma'nosini toping - "**kanakunjut moyi**".
 a. Oleum Rhicini b.Oleum Ricini c.Oleum Rhecini d.Oleum Riceni
52. Juftini toping. **Herba Thermopsidis**
 a.termopsis o'ti. b.angishvona gul o'ti. c.bahorgi Adonis o'ti. d.sariq choy o'ti
53. Qo'shimchasini yozing. Rp: Solutionis Synoestrolis oleos
 a. -a b.-ae c.-um d. -i
54. To'ldiring. Ol: 5% jod eritmasidan **5 tomchi**
 a.guttas V b.guttae V c.guttam 5 d.gutta 5
55. To'ldiring: «Ol: mavrak **barglarini**». Rp: ... Salviae
 a.folium b.folia c.folii d.foliorum
56. To'ldiring: «In'eksiyalar uchun suv». Aqua pro
 a.injectiones b.injectinis c.injectionibus d.injectionum
57. Juftini toping: «**Novshadil - anis tomchilari**».
 a.liquor Ammonii anisati b.sulfur depuratum
 c.solutio ammonii caustici d.spiritus rectificatus
58. Juftini toping: «**Novshadil spirti**».
 a.solutio Ammonii caustici b.sulfur depuratum
 c.spiritus rectificatus d.liquor ammonii anisati
59. To'ldiring: «**Tozalangan spirt**».
 a.rectificatus b.causticus c.depuratus d.dilutus
60. Kerakli qo'shimchani yozing. Rp: Solutionis Jodi spirituous...
 a. - i b. -a c. -um d. -ae
61. Kerakli qo'shimchani qo'ying. Rp: Tabulett... Tetracyclini obduct... .
 a.- am b.-ae c.-as d.- a
62. To'ldiring: «Aralashtir, shamchalar hosil bo'lguncha». Misce,
 a.fiant suppositorium b.fiat suppositoria
 c.fiat suppositorium d.fiant suppositoria
63. Juftini toping: « **mayda poroshok (kukun)**».
 a.pulvis subtilis b.pulvis simplex
 c.pulvis subtili d.pulvis subtile
64. To'ldiring. Rp: Pulveris Glycyrrhizae composit...
 a. - us b.-a c. -um d. - i
65. To'ldiring: «Ber qora shisha idishda». Da in vitr... nigr...
 a.- um b.-a c.-o d.- us
66. To'ldiring. Recipe: Spiritus aetylic...
 a.- a b.- us c.-um d.-i
67. To'ldiring. Recipe: Specierum diuretic....
 a.-um b.-ae c.-arum d.-us
68. "**Id**" suffuksiga ma'nosini toping (tuzlarda).

- a.-idum b.-osum c.-icum d.-as
- 69. Retseptalar (kislotalarda) o'z b - at suffikslariga mos keladiganini toping.**
 a.- icum b.-osum c.- idum d.-as
- 70. - it suffiksiga to'g'ri keladiganini toping.**
 a.- osum b.- idum c.-icum d.-as
- 71. To'ldiring. Acidum hydrobrom ...**
 a.- icum b.-osum c.- idum d.-as
- 72. To'ldiring. Acidum hydrochlor...**
 a.- icum d.-osum c.- idum d.-as
- 73. Juftini toping: «Limon kislotasi».**
 a.acidum citricum b.acidum aceticum
 c.acidum nitricum d.acidum carbonicum
- 74. Asosiy tuzlardagi anionlarning old qo'shimchasini toping.**
 a.-yl b.-sub c.hydro d. -meth
- 75. Tuzni toping.**
 a.plumbi acetat b. zinci oxydum
 c. magnesi peroxydum d. acidum lipoicum
- 76. Oksidni toping.**
 a.alumini peroxydum b. kalii iodidum
 c. acidum lacticum d. argenti nitras
- 77. Tuzni toping.**
 a.calcii sulfat b. hydrargyri oxydum
 c. alumini hydroxydum d. acidum nitrosum
- 78. Tuzlardagi anionlarning old qo'shimchasini toping.**
 a.sub - b. -yl c. hydro - d. meth-
- 79. Oksidni toping.**
 a.hydrogenii oxydum b. kalii jodidum
 c. cupri citras d. codeini phosphas
- 80. Ma'nosini toping: «Oltinugurt kislotasi».**
 a.acidum sulfuricum b. acidum nitricum
 c. acidum citricum d. acidum aceticum
- 81. Tarjima qiling: «Bir marta qo'llaniladigan doza». pro ...**
 a. dosi b. dosis c. doses d. dies
- 82. Moslashtiring: «Vitaminli to'plam». species ...**
 a. vitaminosae b. vitaminosa c. vitaminosum d. avitaminosus
- 83. Qattiq dori shaklini toping.**
 a. pulvis,eris,m b. tincture c. pasta d. suppositorium
- 84. To'ldiring: «Surtish uchun kukunlar». Pulver.... ad usum externum**
 a.-es b. -um c. -ibus d. -s

85. Tarjima qiling: «Do'landa **mevalari** va gullari». et flores Crataegi
 a. fructu b. fructuum c. fructibus d. fructus
86. To'ldiring. **Ichkariga qo'llash uchun** eritma. Solutio ad
 a. usum internum b. usu intemo c. usus internus d. usuum internum
87. To'ldiring: «Strixning **eng yuqorigi** 1 marta ichiladigan dozasi dan 15 tomchidan». pro dosi Strychnini guttas XY
 a. optimus b. optima c. optimo d. opticus
88. To'ldiring: Oddiy va **murakkab** poroshok . Pulvis simplex et pulvis ...
 a. compositus b. composite c. compositum d. composito
89. To'ldiring: «Ko'krak eliksiri - balg'am ko'chiruvchi vosita».
 Elixir ... est remedium ex pectorans
 a. pectoral b. pectoralis c. thoracica d. thoracicum
90. To'ldiring. Solutio vitamini B -12 in ampullis ...(mushaklar aro in'eksiyalar uchun).
 a. pro injectionibus intramuscularis b. ad injectionibus intramuscularibus
 c. pro injectione intramusculari d. ad injectiones intra
91. To'ldiring: «**Eriydigan** sulfasil». Sulfacylum ...
 a. solubile b. siccum c. siccum d. solibulis
92. To'ldiring: «Solodka **extrakti** bilan ko'krak elersiri».
 Elixir pectorale seu elixir cum ... Glycyrrhizae
 a. extracto b. extractum c. extractis d. extracta
93. To'ldiring. Oq loy shakliga ega bo'lgan dori. Bolus alba remedium ... est.
 a. constituens b. corrigens c. basis d. remedium
94. "**Adonis vernalis**" oilasiga mansub bo'lmagan preparat shaklini toping.
 a. Aether medicinalis b. Adonidur
 c. Adonidis vernalis d. tincturae Adonidis vernalis
95. Moslashtiring. Remedia ... (oddiy va murakkab) et composita.
 a. simplicia b. simplex c. simplicis d. simplici
96. To'ldiring. Tabulett. .. Furacilini
 a. -is b. -a c. -ae d. -arum
97. Kerakli harflarni qo'ying. Co... einum
 a. f b. ff c. ph d. th
98. Tarjima qiling: «Kukunlar oddiy, murakkab, yirik va mayday bo'ladi».
Pulveres grossi et subtiles ... et compositi sunt.
 a. simplices b. simplicis c. simplex d. simplici
99. To'ldiring. Tibbiyot sovuni - oq kukun. Sapo medicinalis ... pulvis est.
 a. albus b. leucos c. alba d. album
100. To'ldiring: «Emulsiyalar **yog'li** va urug'li bo'ladi». Emulsa ... et seminalia sunt.

- a. oleosa b. oleosus c. oleosum d. oleosum
101. Mayda kukunni teng ikkiga bo'l. Divide pulvis....inpartes aequales.
a.subtilis b. sutile c. subtili d. subtilia
102. Kapsular elastik, yumshoq yoki qattiq bo'lishi mumkin.
Capsulae, seu elasticae, seu molles seu..../qattiq / sunt durae
a. dura b. durum c. durus d. duri
103. **Juftini aniqlang. Hb. Millefolli**
a.bo'yumodron o'ti b. angishvona gul o'ti
c. Bahorgi Adonis Vernalis bargi d. termopsis o'ti
104. **Mos keladiganini toping. Hb. Hyperici**
a. sariqchoy o'ti b. angishvona gul o'ti
c. bahorgi Adonis Vernalis bargi d. termopsis o'ti
105. Mos keladiganini toping. Hb. Digitalis
a. angishvona gulining o'ti b. sariqchoy o'ti
c. bahorgi Adonis Vernalis bargi d. termopsis o'ti
106. Mos keladiganini toping. Hb. Adonidis vernalis
a. angishvona gulining o'ti b. bahorgi Adonis Vernalisning o'ti
c. sariqchoy o'simligining yer ustidagi qismi d. termopsis o'ti
107. Qo'shimchasini yozing. Rp: Unguenti Xeroformi...5%-10,0
a.-as b. -arum c. -i d. -um
108. Qo'shimchasini yozing. Rp: Solutionis Synoestrolis oleos
a. -a b. -ae c. -um d. -i
109. O'zbekcha zo'zlarni lotinchaga o'giring.
Rp. Tabulettas / yo'talga qarshi / numero 12
a. contra tussim b. contra mortem c. per os d. post mortem
110. Qo'shimchasini yozing. Rp: Tabulett... Digoxini 0,0001.
Da tales doses numero 12
a. -ae b. -am c. -i d. -um
111. Tarjima qiling: «**Tozalangan oltingugurt**». Sulfur
a. depuratum b. restificatum c. dilutum d. dilum
112. Almashtiring. Rp.: Aetheris / **narkoz uchun**/ 100 ml. да /qora shisha idishda /
a. pro narcosi; in vitro nigro b. in vitro nigro; pro narcosi
c. pos mortem in vitro nigro d. contra tussim, ad decubitus
113. Qo'shimchasini yozing. Rp: Tabulett... "Theophyllin..." numero 10
Detur. Signetur:
a. - as,-um b. -a,-as c. -ia,-ium d. - as,-a
114. To'ldiring. **Oxac...llinum**
a.-e b. -i c. -y d. -ae

115. Tarjima qiling: «Tirik organizmda».
 a. in vivo b. in vitro nigro c. in vitro d. in vitrum
116. To'g'ri javobni toping.
 a. in tabulettis obductis b. in tabullettis obductas
 c. in tabulettas obductas d. in tabletis obductis
117. To'ldiring: «Ichqariga qo'llash uchun». ad us... intern...
 a.- u b. -um c. - o d. -is
118. To'ldiring: "Angishvonagul bargi". ... folium
 a. Digitalis b. Leonuri c. Quercus d. Crataegi
119. To'ldiring: «Sariqchoy o'ti». herba
 a. Hyperici b. Salviae c. Chamomillae d. Rhei
120. Mos keladiganini toping. Тиосульфат
 a. thiosulfat b. thiosulfas c. thiosulphas d. thiosulphat
121. Mos keladiganini toping: «Sulfamonometoksin».
 a. sulfamonomethoxinum b. sulfamonomethoxin
 c. sulphamonometoxin d. sulphamonomethoxinum
122. Mos keladiganini toping: «Ixtiyol».
 a. Ichthyolum b. Ihthyolum c. Ichtiolum d. Ichtyolum
123. Qo'shimchasini to'ldiring: «Gulhayri ildizining damlamasi».
 Infus Radic Althae ...
 a. - i, -is, -ae b. -o, -is, -a c. - i, -i, -ae d. -is, -i, -o
124. Qo'shimchasini yozing: «5 tomchidan novshadil spirtidan».
 Solution ... Ammon caustic... gutt.. V
 a.- i, -ibus, -ii, -as b. - um, -i, -i, -am c. -es, -um, -i, -as d.- is, -ii, -i, -as
125. Mos keladiganini toping: «Efinilestradiol».
 a. Aethynyloestradiolum b. Aethynilestradiolum
 c. Aethynyloestradiolum d. Aethynyloestradiolum
126. Qo'shimchasini qo'ying: «Astmaga qarshi to'plam». Spec.... antiasthmatic....
 a. - erum, is b. -ei, -i c. -erum, -arum d. -es, -is
127. So'zlarni to'g'ri joylashtiring.
 a. da in vitro nigro b. in vitro nigro da
 c. da in nigro vitro d. in, nigro, da, vitro
128. So'zlarni to'g'ri joylashtiring: numero 20, obductas, Pentoxyli, tabulattas,
 0.2
 a. Tabulettas Pentoxyli obductas 0.2 numero 20.
 b. Pentoxyli tabulettas obductas numero, 02
 c. Tabulettas obductas Pentoxyli numero 20 , 02.
 d. Tabulettas Pentoxyli obductas 0.2 numero 20

129. Qo'shimchasini yozing. Tabulett... Oleandomycin... phosphat... obduct... numer....
- a. - as, -i, -is, -as, -o b. - is, -i, -i, -us, -o
c. -am, -is, -i, -am, -I d. -as, -i, -e, -e, -o
130. So'zlarni to'g'ri joylashtiring. ad, Natrii, solutionis, chloridi, 100 ml, isotonicae
- a. Solutionis Natrii chloridi isotonicae ad 100ml
b. Natrii chloridi isotonicae solutionis ad 100 ml
c. Solutionis isotonicae Natrii chloradi ad 100 ml
d. Isotonicae solutionis Natrii chloradi ad 100 ml
131. So'zlarni to'g'ri joylashtiring. in, dosis, numero 20, tales, da, capsulis
- a. da tales doses numero 20 in capsulis b. da in capsules tales doses numero
c. da numero 20 in capsules tales doses d. in capsules tales doses da numero 20
132. Qo'shimchalarini yozing. Recipe Solution... Hydrogen.. peroxyd... concentrat
- a. - is, -ii, -i, -ae b. - um, -i, -i, -ae
c. -es, -i, -i, -ae d. -is, -i, -i, -a ei -is, -i, -i, -a
133. Qo'shimchalarini yozing. Recipe Tabulett... "Microiod..." cum Phenobarbital... obduct... numer... 40
- a. -is, -i, -is, -as, -a b. -am, -i, -o, -am, -o
c. -arum, -um, -o, -as, -a d. -as, -um, -o, -as, -o
134. Kislotani nomini qo'ying. Recipe : Tabulettas acidi obductas
- a. phosphatis b. glutaminici c. Hydrocartisoni d. Hydrogenii
135. Anionni nomini qo'ying. Solutionis Platyphyllini ...
- a. hydrotartratis b. Natrii c. borici d. oxydi
136. To'g'ri javobni toping. Recipe : Olei ...
- a. Ricini b. Belladonnae c. Vinylini d. iodidi
137. Ma'no jihatdan boshqa so'zlarga to'g'ri kelmaydigan so'zni toping. a. Iodum b. barium c. Aluminium d. Novocanium
138. Ma'no jihatdan boshqa so'zlarga to'g'ri kelmaydigan so'zni toping, a. Cuprum b. Aetharolum c. Euphyllinum d. Mentholum
139. Umumiy ma'no beradigan so'zni toping.
- a. Belladonna b. Herba c. Rheum d. Urtica
140. Umumiy ma'no beradigan so'zni toping.
- a. Tabuleta b. Tefracyclinum c. Dimedrolum d. Penicillinum
141. So'zda nechta qism bo'lagi bor? **Phenoxymethylpenicillinum**
- a. 4 b. 5 c. 6 d. 2
142. To'ldiring. Str...chninum a. -i b. -e c. -y d. -ae
143. To'ldiring: «Shaftoli moyi». Oleum ...

a. Hyperici b. Persicori c. Chamomillae d. Persicorum

144. Odatda qisqarmaydi:

a. dori shaklini nomlanishi b. farmasevtga bo'lgan turli topshiriqlar

c. o'simliklar qismini bildiruvchi so'zlar d. galen preparatlarining nomlari

145. "moy" so'zi qanday qisqartiriladi? Recipe: Olei Menthae guttas III

a. o. b. olei. c. ole. d. ol.

146. "Qaynatma" so'zini qanday qisqartirish mumkin?

a. dec. b. deco. c. decact. d. de.

147. "1 Tomchi" so'zi qanday qisqartiriladi?

a. gtt I. b. gt. I c. g. I d. gut I

148. "Ildiz" so'zini qisqartiring. Rp: Pulveris radices Rhei.

a. r. b. ra. c. radi. d. radic.

149. "Moychechak gullari" iborasi retseptda qanday yoziladi

a. Rp: Flores Chamomillae b. Rp: Floris Chamomillae

c. Rp: Fl Chamomillae d. Rp: Flor Chamomillae

150. "Borat kislotasi" iborasini qisqartirish shaklini toping

a. acidum boricum b. ac. boricum c. ad boricum d. acidum bor

A

a, ab (*Abl. bilan*) - ~dan uzoq
abdōmen, īnis n - qorin
abdominalis, e - qoringa oid
abdūcens, entis - uzoqlashtiruvchi
(asab tolası)
abdūco, ěre 3 - uzoqlashmoq
abductor, ōris m - uzoqlashtiruvchi
(mushak)
ablatio, ōnis f - olib tashlash, ko'chib
 tushish, ablyatsiya
abortus, us m - bola tashlash, abort
abscessus, us m - yiring bog'lagan
 yara, chipqon, abscess
absens, entis - mavjud emas
absentia, ae f - mavjud emaslik
absque (*Abl. bilan*) - ~dan uzoqda,
 ~siz
abstractus, a, um - mavhum, abstrakt
ac - va, hamda
academia, ae f - akademiya
accessorius, a, um - qo'shimcha
accidentalıs, e - tasodifiy, ikkinchi
 darajali
accumulatio, ōnis f - to'plash
accūso, āre 1 - ayblamoq
acetabūlum, i n - quymuch kosasi
acetylsalicylicus, a, um -
 atsetilsalitsilat
Achilles, is m - Axill (*yunon*
qahramoni)
acīdum, i n - kislota
acquisītus, a, um - orttirilgan
acromialis, e - akromionga oid
acromion, i n - akromion
actio, ōnis f - harakatlanish
activātus, a, um - faollashgan
actus, us m - harakat, ta'sir, akt
acusticus, a, um - tovush beruvchi
acūtus, a, um - o'tkir
ad (*Acc. bilan*) - ~ga, uchun

LUG'AT

addo, ěre 3 - qo'shmoq

adductor, ōris m - yaqinlashtiruvchi
(mushak)
adhibeo, ěre 2 - qo'llamoq
adipōsus, a, um - yog'li, yog'ga oid
adītus, us m - kirish
adjūto, āre 1 - ko'maklashmoq,
 yordam bermoq
adjūvans, antis - ko'makchi,
 yordamchi
adjūvo, āre 1 - yordamlashmoq
adminiculum, i n - tirkagich
adōnis, īdis m, f - sug'uro't
adonisīdum, i n - adonizid
adrenalīnum, i n - adrenalin
adultus, a, um - voyaga yetgan,
 balog'atga yetgan
adventitiuıs, a, um - biriktiruvchi
 to'qimali, adventitsial
aeger, gra, grum - bemor, kasal,
 xasta, betob
aeger, gri m - bemor, kasal
aegrōtus, a, um - kasallangan,
 xastalangan
aemulatio, ōnis f - bellashish
aequalis, e - teng, baravar
aeque - teng ravishda, bir xil
aēr, aēris m - havo
aērōnum, i n - aeron
Aesculapius, i m - asklepiy (*tabobat*
san'ati ma'budi)
aetas, ātis f - yosh
aeternus, a, um - abadiy
aether, ēris m - efir
aethereus, a, um - efirli
aethylicus, a, um - etilli
aethylium, i n - etil
aethylmorphīnum, i n - etilmorfin
aēvītum, i n - aevit

afferens, entis - olib keluvchi,
afferent (markazga intiluvchi)
affero, afferre - olib kelmoq
agger, ěris m - to'p
aggregātum, i n - to'planma
agīto, āre 1 - 1) harakatga keltirmoq,
harakatlantirmoq; 2) chayqatmoq
agnosco, ěre 3 -tan olmoq, rozi
bo'lmoq
ala, ae f - qanot
alaris, e - qanotga oid
albūmen, ĩnis n - oqsil
albus, a, um - oq
alcōhol, olis n -alkogol
alcoholicus, a, um - alkogolli
alea, ae f - qur'a
aliēnus, a, um - begona
alimentarius, a, um - oziq-ovqatga
oid, alimentar
alius, a, ud - boshqa, o'zga
allergicus, a, um - allergik
alo, ere 3 -parvarish qilmoq, tayanch
bo'lmoq
aloē, ěs f - aloe, sabur
alopecia, ae f - alopetsiya
alter, ěra, ěrum - ikkisidan biri,
ikkinchi, boshqa
alternans, antis -navbatlanadigan,
o'zgaruvchan
althaea, ae f -gulxayri
altus, a, um - baland
alūmen, ĩnis n - achchiqtosh
(*aluminium-kaliyli*)
alveolaris, e - alveolaga oid
alveolus, i m - katakcha, alveola
amabilis, e - muloyim, yoqimli
amans, antis - sevuvchi, sevikli
amārus, a, um - achchiq
amens, entis - aqlsiz
amīca, ae f - dugona
amicitia, ae f - do'stlik
amīcus, i m - do'st

amidochlorīdum, i n - amidoxlorid
amidopyrīnum, i n - amidopirin
aminazīnum, i n - aminazin
ammoniātus, a, um - ammiakli
amnion, i n - qog'onoq, amnion
amo, āre 1 - sevmoq
amor, ōris m - sevgi
amorphus, a, um - amorf
ampicillinum, i n - ampitsillin
ampulla, ae f - kengayma, ampula
ampullaris, e - ampular
amputatio, ōnis f - kesib tashlash,
amputatsiya
amylum, i n - amil
amo'lum, i n - kraxmal
ana - teng, ~dan
anaesthesīnum, i n - anestezin
analginum, i n - analgin
analīs, e -orqa chiqaruv teshigiga oid,
anusga oid
analō'sis, is f -tahlil
anamnēsis, is f - xotira, anamnez
anatomicus, a, um - anatomik
anconeus, a, um - tirsakka oid
(*mushak*)
aneurysma, ātis n - anevrizm
angioneuroticus, a, um -
angionevrotik
angūlus, i m - burchak
animus, i m - ruh, qalb; aql
anīsum, i n - arpabodiyon
ankylōsis, is f - ankiloz
annus, i m - yil
ansa, ae f -sirtmoq
anserinus, a, um -g'ozga oid
ante (Acc. bilan) - ~dan oldin
antebrachium, i n - bilak
anterior, ius - old, oldingi
anthelminthicus, a, um - gijjaga
qarshi
anthrax, ācis m - kuydirgi

antiasmaticus, a, um - astmaga qarshi
antibioticum, i n - antibiotik
antidōtum, i n - ziddi zahar, antidot
antisepticus, a, um - antiseptik
antrum, i n - g'or, kavak
anūlus, i m - halqa, uzuk
anus, i m - orqa chiqaruv teshigi, anus
aorta, ae f - aorta
aorticus, a, um - aortaga oid
apertūra, ae f - tuynuk, apertura
apertus, a, um - ochiq
apex, icis m - cho'qqi, oxir
apthae, arum f - aftlar
apomorphinum, i n - apomorfin
aponeurōsis, is f - serbar pay, aponevroz
appendix, icis f - ortiq, o'simta, appendiks
appetitus, us m - ishtaha
aqua, ae f - suv
aqu(a)eductus, us m - suv yo'li
aquīla, ae f - burgut
arachnoidea, ae f - o'rgimchak to'ri
arbor, oris f - daraxt
arcuātus, a, um - ravoqsimon
arcus, us m - ravoq, yoy
area, ae f - maydon (*doiraviy*)
argumentum, i n - dalil, isbot
armātus, a, um - qurollangan
arnīca, ae f - arnika (*o'simlik*)
ar(r)hythmia, ae f - aritmiya
ars, artis f - san'at, fan, hunar, mashg'ulot
arsēnis, Itis m - arsenit
artefactum, i n - sun'iy hosila, artefakt
arteria, ae f - arteriya
arteriōsus, a, um - arterial
articularis, e - bo'g'imga oid
articulatio, onis f - bo'g'im

arytenoideus, a, um - cho'michsimon
ascendens, entis - ko'tariluvchi
ascendō, ere 3 - ko'tarilmoq
aseptice - aseptik, aseptik sharoitda
asinus, i m - eshak
asper, era, erum - g'adir-budur; qattiqqo'l
asperitas, atis f - g'adir-budurlik
asthenicus, a, um - kuchsiz, astenik
astrum, i n - yulduz
atheroscleroticus, a, um - aterosklerotik
atlas, antis m - birinchi bo'yin umurtqasi, atlant
atque - va, hamda
atrium, i n - dahliz
atrium cordis - yurak bo'lmachasi
atrociter - berahm, beshafqat
atropinum, i n - atropin
auctor, oris m - muallif
audeo, ere 2 - botinmoq, qaror qilmoq
audio, ire 4 - eshitmoq
auditivus, a, um - eshishga oid
auditus, us m - eshish qobiliyati
augeo, ere 2 - ko'paytirmoq, yiriklashtirmoq
aureus, a, um - tilla rang
auricūla, ae f - quloqcha, quloq supراسي
auricularis, e - quloqqa oid, quloqsimon
auris, is f - quloq
auscultatio, onis f - eshitib ko'rish, auskultatsiya
aut - yoki
autonomicus, a, um - muxtor, vegetativ
aveo, ere 2 - sog' yashamoq, barhayot bo'lmoq
avis, is f - qush
axillaris, e - qo'ltiqosti

axis, is *m* - o'q; ikkinchi bo'yin umurtqasi

B

bacca, *ae f* - rezavor meva
barba, *ae f* - soqol
barbitālum, i *n* - barbital
basilaris, *e* - asosiy
basis, is *f* - asos, bazis (murakkab retseptdagi asosiy vosita)
beātus, *a*, *um* - baxtli
belladonna, *ae f* - belladonna
bene - yaxshi
benignus, *a*, *um* - yaxshi sifatli, xavfsiz
benzoas, ātis *m* - benzoat
benzoicus, *a*, *um* - benzoyli
benzonaphthōlum, i *n* - benzonaftol
benzylpenicillīnum, i *n* - benzilpenitsillin
bibo, ēre 3 - ichmoq
biceps, cipītis - ikki boshli
bicuspidalis, *e* - ikki tavaqali
bifurcatio, ōnis *f* - ikkilanish, ayri
biliaris, *e* - o'tga oid
bilifer, ēra, ērum - o'tga oid
biliōsus, *a*, *um* - o'tga oid
bini, *ae*, *a* - ikkitadan
bis - ikki marta
bivalens, entis - ikki valentli
biventer, tra, trum - ikki qorinli
bolus, i *f* - loy, gil
bonum, i *n* - yaxshilik, ezgulik
bonus, *a*, *um* - yaxshi, xayrli, ezgu
boricus, *a*, *um* - borli
bos, bovis *m* - buqa
bovīnus, *a*, *um* - buqaga oid
brachium, i *n* - yelka
bregma, ātis *n* - bregma
brevis, *e* - kalta
brevīter - qisqa
bromcamphōra, *ae f* - bromkamfora
bromīdum, i *n* - bromid

bronchialis, *e* - bronxial, bronxga oid
bronchus, i *m* - bronx
bubo, ōnis *m* - limfa tugunidagi yallig'lanishli shish, bubon
bucca, *ae f* - lunj
buccalis, *e* - lunjga oid
buccinātor, ōnis *m* - lunj (*mushagi*)
bulbus, i *m* - piyozbosh
bulbus oculi - ko'z olmasi
bulla, *ae f* - pufak
bullosus, *a*, *um* - pufakli
bursa, *ae f* - halta

C

cacāo *n* - kakao
c(a)ecum, i *n* - ko'r ichak
c(a)ecus, *a*, *um* - ko'r
cadāver, ēris *n* - murda
calāmus, i *m* - qalam
calcaneus, *a*, *um* - tovonga oid
calcaneus, i *m* - tovon suyagi
calcar, āris *n* - pix
calcificatio, ōnis *f* - ohaklanish, kalsifikatsiya
calculōsus, *a*, *um* - toshli, toshga oid yoki toshlar tomonidan chaqirilgan
calcūlus, i *m* - toshcha
callōsus, *a*, *um* - qadoqli
calor, ōris *m* - issiq; tanadagi yuqori harorat
calvaria, *ae f* - kalla gumbazi
calx, calcis *f* - tovon
calyx, o'cis *m* - kosacha
camēra, *ae f* - kamera
camphōra, *ae f* - kamfora
canalicūlus, i *m* - naycha, kanalcha
canālis, is *m* - nay, kanal
cancer, cri *m* - xavfli o'sma, rak
candidus, *a*, *um* - qordek oppoq
canīnus, *a*, *um* - itga oid; dens
canīnus - qoziq tish
canis, is *m*, *f* - it
cantus, us *m* - kuy, qo'shiq

capillaris, e - qil tomirga oid, kapillar
capitātus, a, um - boshchali
capitūlum, i n - boshcha
capsūla, ae f - g'ilof, kapsula (*anat., dori shakli*)
caput, itis n - bosh
carbo, ōnis m - ko'mir
carbōnas, ātis m - karbonat
carcinōma, ātis n - saraton
carcinomatōsus, a, um - saratonga oid
cardiācus, a, um - yurakka oid
cardinalis, e - bosh, asosiy, muhim
cardiovalēnum, i n - kardiovalen
caries, ēi f - karies
caritas, ātis f - mehr, iltifot
caroticus, a, um - uyqu arteriyasiga oid
carōtis, tidis (arteria) f - uyqu arteriyasi
carpēus, a, um - qo'lning kaft usti qismiga oid
carpus, i m - qo'lning kaft usti qismi
cartilagineus, a, um - tog'ayga oid
cartilāgo, inis f - tog'ay
caruncūla, ae f - etcha
casus, us m - hodisa; kelishik
cataracta, ae f - katarakta
catarrhalis, e - shilliq qavatning yallig'lanishiga oid, kataral
cathēdra, ae f - minbar, kafedra
cauda, ae f - dum, quyruq
causa, ae f - sabab, bois, *Abl. causā* - ~ sababli, ~ tufayli
causalis, e - sababli
caute - ehtiyotlik bilan
caveo, ēre 2 - ehtiyot bo'lmoq
caverna, ae f - bo'shliq, g'or
cavernōsus, a, um - g'orsimon
cavitas, ātis f - bo'shliq
cavum, i n - bo'shliq, cho'nqir
cavus, a, um - kavak

celer, ēris, ēre - tez
celeriter - tezkor
cellūla, ae f - hujayra; katakcha
cellularis, e - hujayraga oid
cementum, i n - sement (*tishniki*)
census, us m - baho, narx
centralis, e - markaziy
cerebellaris, e - miyachaga oid
cerebellum, i n - miyacha
cerebralis, e - bosh miyaga oid, serebral
cerebrospinalis, e - bosh-orqa miyaga oid
cerēbrum, i n - bosh miya
cerno, ēre 3 - farqlamoq, muhokama qilmoq
certus, a, um - sodiq, ishonchli, ma'lum, aniq
cervicalis, e - bo'yinga oid
cervicobrachialis, e - bo'yin-yelkaga oid
cervix, icis f - bo'yin
chamomilla, ae f - moychechak
chiasma, ātis n - kesishma
chinīnum, i n - xinin
chinosōlum, i n - xinozol
chirurgia, ae f - jarrohlik, xirurgiya
chlorīdum, i n - xlorid
chloroformium, i n - xloroform
chlorophylliptum, i n - xlorofillipt
choānae, ārum f - xoanalar, yoriqlar
chole, es f - o't, safro
choledōchus, a, um - o'tga oid
chondrocītus, i m - xondrotsit
chorda, ae f - tor, sim, xorda
chorioideus, a, um - tomirli
chorion, i n - xorion
chronicus, a, um - surunkali
cibus, i m - ovqat, taom
cicatrix, icir f - chandiq, tirtiq
ciliaris, e - kiprikli
cinereus, a, um - kulrang

cingo, ěre 3 - o'rab olmoq
 cingūlum, i n - kamar, belbog'
 circularis, e - aylana, sirkular
 circūlus, i n - aylana
 circumductio, ōnis f - aylanma
 harakatlanish
 circumferentia, ae f - atrof, tevarak
 circumflexus, a, um - aylanib
 o'tuvchi
 cirrhōsis, is f - sirroz
 cisterna, ae f - sistema (suv ombori)
 citissime - zudlik bilan, shoshilinch
 cito - tez
 citras, ātis m - sitrat
 civitas, ātis f - jamiyat, davlat; shahar
 claudicatio, ōnis f - oqsoqlanish,
 cho'loqlanish
 clausus, a, um - yopiq
 clavicūla, ae f - o'mrov suyagi
 clavicularis, e - o'mrov suyagiga oid
 clīvus, i m - nishab
 clūnes pl. - ket
 coagulatio, ōnis f - ivish,
 koagulyatsiya
 coccygēus, a, um - dum suyagiga oid
 coccyx, ŷgis m - dum suyagi
 cochlea, ae f - chig'anoq
 cochlear, āris n - qoshiq
 cochlearis, e - chig'anoqqa oid
 codeīnum, i n - kodein
 coffeīnum, i n - kofein
 coffeinum(i)-natrii benzoas(ātis) -
 natriy kofein-benzoati
 cogīto, āre 1 - fikrlamoq
 cognitio, ōnis f - bilish
 cognosco, ěre 3 - anglamoq, bilmoq
 cogo, ěre 3 - majburlamoq
 collargōlum, i n - kollargol
 collateralis, e - yonlama
 collēga, ae m, f - sherik, hamkasb
 collegium, i n - jamiyat, kengash
 colloquium, i n - suhbat, musohaba

collum, i n - bo'yin
 colon, i n - chamber ichak, qarta
 color, ōris m - rang, tus
 columna, ae f - pog'ona, ustun
 coma, ātis n - og'ir behushlik holati,
 koma
 comitans, antis - kuzatuvchi, hamroh
 commissūra, ae f - bitishma
 commotio, ōnis f - chayqalish
 communicans, antis - biriktiruvchi
 communico, āre 1 - bog'lamoq,
 birlashtirmoq
 commūnis, e - umumiy
 commūto, āre 1 - o'zgartirmoq,
 almashtirmoq
 compactus, a, um - zich
 compartimentum, i n - o'rin
 complētus, a, um - to'liq
 complexus, us m - bog'lanish, birikma
 complicātus, a, um - asoratlangan
 compōno, ěre 3 - taxlamoq, ulamoq;
 hosil qilmoq, tarkib topmoq
 compositio, ōnis f - tarkibtopish
 compositus, a, um - murakkab
 concentrātus, a, um - to'yingan
 concha, ae f - chig'anoq
 concīsus, a, um - kesilgan
 concordia, ae f - yakdillik
 concrementum, i n - konkrement
 (tana bo'shlig'i va to'qimalaridagi
 zich hosila)
 concrētus, a, um - qalin, tig'iz;
 ashyoviy, muayyan
 conditio, ōnis f - sharoit
 condylaris, e - do'ngga oid
 condo'lus, i m - do'ng(qubbasimon
 o'siqcha)
 confirmo, āre 1 - tasdiqlamoq
 confluens, entis - qo'shiluvchi
 confluo, ěre 3 - qo'shilmoq
 congenītus, a, um - tug'ma

congestivus, a, um -turib qolgan, dimlangan
conicus, a, um -konussimon
conjunctivus, a, um - biriktiruvchi to'qimaga oid
conjungo, ěre 3 - biriktirmoq
connexus, a, um - bog'langan
conoideus, a, um - konussimon
consensio, ōnis f -hamfikrlik, rozilik
consilium, i n - majlis, kengash
consolatio, ōnis f -taskin; taskin so'zlari
conspergo, ěre 3 -sochib tashlamoq
constitūens, ěntis - shakllantiruvchi, shakl hosil qiluvchi
constituo, ěre 3 - shakllantirmoq; o'ratmoq
consto, āre 1 - iborat bo'lmoq
constrictio, ōnis f - torayma
constrictor, ōris m - toraytiruvchi (*mushak*)
constructio, ōnis f -tuzish
consuetūdo, īnis f -odat
consūmo, ěre 3 -sarflamoq; *Pass. da* g'oyib bo'lmoq, vafot etmoq
contactus, a, um -kontaktli
contineo, ěre 2 -asramoq
contingēns, ěntis - yetuvchi
contortus, a, um -taxlangan
contra (Acc. bilan) - qarshi ~, ~ xilof
contractio, ōnis f -qisqartirish
contractūra, ae f -tirishish, kontraktura
contraho, ěre 3 -törtishmoq, qisqartirmoq
contrarius, a, um -qarama-qarshi
contusio, ōnis f -lat yeyish
convalesco, ěre 3 - sog'aymoq
convallaria, ae f - marvaridgul
convulsivus, a, um -tirishtiradigan
coquo, ěre 3 - qaynatmoq
cor, cordis n - yurak

coracoideus, a, um - tumshuqsimon
corazōlum, i n - korazol
cornea, ae f -muguz parda
corneus, a, um - muguzli
cornu, us n - shox, muguz
corōna, ae f - toj
coronarius, a, um -tojsimon
corōno, āre 1 -toj kiydirmoq
corpus, ōris n - tana; to'plam
corpusculum, i n - tanacha
corrīgens, ěntis -tuzatuvchi
corrigo, ěre 3 - tuzatmoq
corrugātor, ōris m - chimiruvchi (*mushak*)
cortex, ěcis m - po'stloq
corticalis, e - po'stloqqa oid
corticopontocerebellaris, e - po'stloq-ko'prik-miyachaga oid
costa, ae f - qovurg'a
costalis, e - qovurg'aga oid
costarius, a, um - qovurg'ali
cotyllicus, a, um - kosachali
coxa, ae f - chanoq; sonning yuqori qismi
cranialis, e - kallaga oid
cranium, i n -kalla
crassus, a, um - yo'g'on, semiz
crataegus, i f -do'lana
creber, bra, brum -tez-tez
cremaster, ěris m - moyakni ko'taruvchi (*mushak*)
crēna, ae f - yoriq, darz
creo, āre 1 - yaratmoq
crescentia, ae f - o'sish, yiriklashish
cresco, ěre 3 - o'smoq
cribrōsus, a, um - g'alvirsimon
cribrum, i n - g'alvir
cricoesophageus, a, um - uzuk-qizilo'ngachga oid
cricoideus, a, um - uzuksimon
cricopharyngeus, a, um - uzuk-halqumga oid

crista, ae f - qirra
crouposus, a, um - krupoz
cruciātus, a, um - kesishgan,
 xochsimon
cruciformis, e - xochsimon
crus, cruris n - boldir; oyoqcha
cruX, cruris f - xoch
crystallisātus, a, um - kristalli
cuboideus, a, um - kubsimon
culex, ĩcis m - kuleks (*chivini*)
culmen, ĩnis n - cho'qqi
culpa, ae f - ayb
cum (Abl. bilan) - ~ bilan; ~ paytida
cumūlo, āre 1 - yig'moq; yetmoq
cuneiformis, e - ponasimon
cunēus, i m - pona
cura, ae f - g'amxo'rlik
curatio, ōnis f - davolash;
 g'amxo'rlik qilish
curo, āre 1 - davolamoq; g'amxo'rlik
 qilmoq
curriculum, i n - yugurish
cursus, us m - yo'l, yo'nalish
curvatura, ae f - egrilik
cuspis, ĩdis f - tig', nish; tavaqa
cutaneus, a, um - teriga oid
cuticūla, ae f - pardapo'st
cutis, is f - teri
cyanīdum, i n - sianid
cylindricus, a, um - silindrsimon
cysta, ae f - pufak, kista
cysticus, a, um - pufakli; siydik yoki
 o't pufagiga oid
cystōsus, a, um - kistoz

D

damno, āre 1 - mahkum qilmoq
de (Abl. bilan) - ~ haqida
debeo, ēre 2 - majbur bo'lmoq
debilitio, āre 1 - susaytirmoq
decem - o'n
deciduus - tushib qoluvchi, to'kilib
 tushuvchi; sut (tishi)

decimus, a, um - o'ninchi
declive, is n - nishab
decoctum, i n - qaynatma
decubitus, us m - yotoq yarasi
decussatio, ōnis f - kesishma
dedico, āre 1 - sharaflamoq,
 bag'ishlamoq
deformans, antis - xunuklashtiruvchi,
 deformatsiyalovchi
deformo, āre 1 - xunuklashtirmoq,
 badbashara qilmoq
delirium, i n - alahsirash, jinnilik
deltoideus, a, um - deltasimon
 (*yunoncha Δ ga o'xshash*)
demonstratio, ōnis f - namoyish etish
denique - nihoyat, endi
dens, ntis m - tish
dentalis, e - tishga oid
dentinum, i n - dentin
depressor, ōris m - tushiruvchi
 (*mushak*)
depressivus, a, um - tushkun
depurātus, a, um - poklangan
descendens, entis - tushuvchi,
 pasayuvchi
descendo, ēre 3 - tushmoq, pasaymoq
desiderātus, a, um - tilangan,
 kutilgan
desiderum, i n - tilak, istak
desino, ēre 3 - yakunlamoq,
 tugallanmoq
destillātus, a, um - distillangan
desum, deesse - kam bo'lmoq,
 yetishmaslik
deus, i m - xudo
dexter, tra, trum - o'ng
diabētes, ae m - diabet
diabeticus, a, um - diabetga oid
diabōlus, i m - iblis
diagnōsis, is f - tashxis
diaethylstilboestrolum, i n -
 dietilstilbestrol

diamēter, tri f - ko'ndalang kesim
o'lchami, diametr
diaphragma, ātis n - ko'krak-qursoq
pardasi, diafragma
diapho'sis, is f - diafiz
diarrhoea, ae f - ich ketishi
diastēma, ātis n - oraliq
dibazōlum, i n - dibazol
dicendum - aytib o'tish kerak
dichlothiazidum, i n - dixlotiazid
dico, āre 1 - voqif qilmoq
dico, ēre 3 - so'zlammoq
dictum, i n - ifoda, hikmat
dies, ēi m, f - kun
differens, entis - farqlanuvchi
differentia, ae f - farq
diffēro, differre - farqlanmoq
difficile - qiyinchilik bilan
difficilis, e - qiyin
diffundo, ēre 3 - to'kmoq, sochmoq
diffūsus, a, um - yo'yoq, diffuz
digastricus, a, um - ikki qorinli
digitalis, e - barmoqqa oid
digitalis, is f - digitalis (*o'simlik*)
digitātus, a, um - barmoqsimon
digitus, i m - barmoq
dignosco, ēre 3 - aniqlamoq, tashxis
qo'yimoq
dignus, a, um - munosib
dilatatio, ōnis f - kengayish,
dilatatsiya
dilatātor, ōris m - kengaytiruvchi
(*mushak*)
diluo, ēre 3 - eritmoq
dilūtus, a, um - eritilgan
diploē, ēs f - diploe (*kalla gumbazi
suyaklarining o'rta g'ovak qatlami*)
dirīgo, ēre 3 - yo'naltirmoq
disciplīna, ae f - ta'lim, fan
discipūlus, i m - ta'lim oluvchi
disco, ēre 3 - ta'lim olmoq,
o'rganmoq

discus, i m - gardish
disseminātus, a, um - tarqoq
distalis, e - markazdan uzoqlashgan,
distal
distantia, ae f - masofa; farq
distinguo, ēre 3 - farqlamoq
diu - uzoq vaqt
diverticūlum, i n - bo'rtma,
divertikul
divido, ēre 3 - bo'lmoq
divīsus, a, um - bo'lingan
divisio, ōnis f - bo'lim
divitiāe, ārum f - boyluk
do, āre 1 - bermoq
doceo, ēre 2 - ta'lim bermoq,
o'rgatmoq
doctor, ōris m - ustoz, muallim,
murabbiy
doctrīna, ae f - ta'limot
dolens, entis - og'riqli, og'riqqa oid
doleo, ēre 2 - og'rirmoq
dolor, ōris m - og'riq
domesticus, a, um - xonaki
donum, i n - hadya, sovg'a
dorsalis, e - orqa tomonga qaragan,
dorsal
dorsum, i n - orqa, orqa tomon
dosis, is f - doza
dragēe - draje
dubium, i n - shubha
duco, ēre 3 - olib bormoq
ductulus, i m - oqimcha
ductus, us m - oqim
dulcis, e - shirin
dum - hali
duo, duae, duo - ikki
duodēcim - o'n ikki
duodēcimus, a, um - o'n ikkinchi
duodenojejunalis, e - o'n ikki
barmoq-och ichakka oid
duodēnum, i n - o'n ikki barmoq
ichak

duplex, ĩcis - ikki karra
dura mater – qattiq miya pardasi
durus, a, um - qattiq
dyspnoē, ēs f - harsillash, nafas qisishi

E

eczēma, ātis n - ekzema
edo, ēre 3 - yemoq, oziqlanmoq
effectus, us m - ta'sir, harakat
effērens, entis - olib chiquvchi, olib ketuvchi
effēro, efferre - olib chiqmoq
efficio, ēre 3 - chaqirmoq
ego - men
ellipsoideus, a, um - ellipssimon
elōquens, entis - so'zamol
eloquentia, ae f - so'zamollik, notiqlik
embryo, ōnis m - pusht, homila
emīnens, entis - ajralib turuvchi, turtib chiqqan
eminentia, ae f - tepalik, bo'rtiq
emphysēma, ātis n – a'zolarida havoning ko'payishi
emplastrum, i n - malham
emulsum, i n - emulsiya
enamēlum, i n - emal
encephālon, i n - bosh miya
endemicus, a, um - mahalliy
enim - axir
epicondo'lus, i m - do'ng usti o'siqchasi
epidemicus, a, um - epidemiya
epigastricus, a, um – oshqozon usti soha
epiglottis, ĩdis f - hiqildoq usti sohasi
epilepticus, a, um - tutqanoqli
epiphysialis, e - epifizga oid
epipho'sis, is f - epifiz
epithelialis, e - epiteliyga oid
equator, ōris m - ekvator

erector, ōris m - to'g'rilovchi (*mushak*)
ergo - demak, binobarin
erro, āre 1 - yanglishmoq, xato qilmoq
error, ōris m - xato, ishtiboh, gumrohlik
eruditio, ōnis f - ta'limolish; ziyoli bo'lish
eruptio, ōnis f - toshma
esophagēus, a, um - qizilo'ngachga oid
esophāgus, i m - qizilo'ngach
esse - qarangsum, esse
est - qarangsum, esse
et - va
ethmoidālis, e – g'alvirsimon
etiam - hamda
eucalyptus, i f - evkalipt
evacu, āre 1 – bo'sh
e, ex (Abl. bilan) - ~dan chiqqan
exceptio, ōnis f - ro'yxatdan chiqarish
exemplar, āris n - namuna, misol
exemplum, i n - misol
exercitatio, ōnis f - mashq qilish
exītus, us m - oqibat
exophthālmus, i m – eksoftalma
experimentum, i n – ilmiy tadqiqot
exsisto, ēre 3 – paydo bo'lish
extirpatio, ōnis f – barham berish
extensio, ōnis f - yozilish
extensor, ōris m - yozuvchi (*mushak*)
extensus, a, um - yozilgan
externus, a, um - tashqi
extractum, i n - ekstark
extrāho, ēre 3 – chiqarib olmoq
extraordinarius, a, um - favqulotda
extrasystōle, es f - ekstrasistola
extrauterīnus, a, um – bachadondan tashqari
extremītas, ātis f - oxir, uch
exulcērans, antis - buzilish

exulceratus, a, um - buzilgan
exulcĕro, āre - buzmoq

F

fabŭla, ae f - masal, ertak
facialis, e - yuzga oid, yuzaki
facies, ĕi f - yuz; yuza
facĭle - yengil
facio, ĕre 3 - qilmoq, harakat qilmoq
factitiŭs, a, um - sun'iy
factum, i n - qilingan, bajarilgan
factus, a, um - sodir etilgan
fallo, ĕre 3 - aldamoq
falsus, a, um - yolg'on; qalbaki
falx, falcis f - o'roq
fames, is f - ochlik
familia, ae f - oila
farfāra, ae f - tuyatovon (*o'simlik*)
fascia, ae f - o'ram; fassiya
fasciculus, i m - tutam, tizimcha
fauces, um fpl. - esnash
febrĭlis, e - yuqori harorat
febris, is f - isitma
fel, fellis n - o't, safro
felicitas, ātis f - baxt
felleus, a, um - safroga oid
femĭna, ae f - ayol kishi
feminĭnus, a, um - ayolga oid
femur, ōris n - son, son suyagi
fenestrātus, a, um - tugallangan
festĭno, āre 1 - shoshilmoq
fetus, us m, foetus, i m - xomila
fibra, ae f - tola
fibrŏsus, a, um - tolali, fibroz
fibŭla, ae f - kichik boldir suyagi
fibularis, e - kichik boldir suyagiga oid
fido, ĕre 3 - ishonmoq
fidus, a, um - ishonchli
filia, ae f - qiz
filiformis, e - ipsimon
filum, i n - ip
finio, ĩre 4 - tugatmoq

finis, is m - chegara, oxiri, maqsad
fio, fiĕri - hosil bo'lmoq
firmo, āre 1 - mustahkamlamoq
fissŭra, ae f - yoriq
fixus, a, um - qotirilgan, mustahkam, harakatsiz
flavus, a, um - sariq
flexio, onis f - bukilish
flexor, ōris m - bukuvchi (*mushak*)
flexura, ae f - bukilma
flos, floris m - gul
fluctuans, antis - tebranuvchi; yetim (*qovurg'a*)
fluidis, a, um - suyuq
flumen, ĩnis n - daryo, oqim
fluo, ĕre - oqmoq
fluvius, i m - daryo
foetor, oris m - yoqimsiz hid
folium, i n - barg, yaproq
foliātus, a, um - yaproqsimon
follicŭlus, i m - folikula
fontĕcŭlus, i m - liqildoq
forāmen, ĩnis n - teshik
forma, ae f - shakl, ko'rinish
formo, āre 1 - shakl, ko'rinish
formŏsus, a, um - chiroyli
fornix, ĩcis m - gumbaz
fossa, ae f - cho'zinchoq chuqur
fovea, ae f - dumaloq chuqur
foveŏla, ae f - dumaloq chuqurcha
fractŭra, ae f - sinish
frangŭla, ae f - itjumrut
frenŭlum, i n - yugancha
frequens, entis - tez-tez puls
frons, frontis f - peshona
frontalis, e - peshonaga oid; frontal
fructuŏsus, a, um - mevali
fructus, us m - meva
frustra - maqsadsiz, foydasiz, bekorga
fumus, i m - tutun
functio, ōnis f - funktsiya

funda, *ae f* - sopqon
fundamentalis, *e* - asosiy
fundiformis, *e* - sopqonsimon
fundus, *i m* - tub
fungiformis, *e* - zamburug'simon
furiōsus, *a, um* – qahrli, aqlan
ozgan
furor, *ōris m* - quturish
fusiformis, *e* - duksimon

G

galanthus, *i m* - boychechak
galea, *ae f* - qalpoq
gallus, *i m* - xo'roz
ganglion, *i n* – nerv tuguni
gaster, *tris f* - oshqozon, me'da
gastricus, *a, um* – oshqozonga oid
gastrocnemius, *a, um* - orqa boldirga
oid
gastroduodenalis, *e* – oshqozon – 12
barmoqli ichakka oid
gaudeo, *ēre 2* - shodlanmoq
gaudium, *i n* - xursandchilik
gemellus, *a, um* - egizak
gemma, *ae f* - kurtak
generalis, *e* - umumiy; urug'ga oid
genioglossus, *a, um* - engak-tilga oid
geniohyoideus, *a, um* - engak-til osti
genitalis, *e* - jinsiy
gens, *gentis f* – xalq, qabila
genu, *us n* - tizza
genus, *ēris n* – rod, jins
gigantocellularis, *e* – yirik hujayraga
oid
gigno, *ēre 3* – tug'moq
gingīva, *ae f* - milk
gingivalis, *e* - milkka oid
ginglymus, *i m* - g'altaksimon
bo'g'im
glabella, *ae f* - qanshar
gladium, *i n*; **gladius**, *i m* - xanjar
glandula, *ae f* - bez
glans, *glandis f* - boshcha

glaucōma, *ātis n* – gloukoma
glenoidalis, *e* - bo'g'im chuquriga oid
globūlus, *i m* - sharcha
glomus, *ēris n* - koptok
gloria, *ae f* - shuhrat
glossopharyngēus, *a, um* - til-
halqumga oid
glottis, *īdis f* – xususiy ovoz aparati
glucōnas, *ātis m* - glukonat
glucōsum, *i n* - gluchoza
glu(a)ēus, *a, um* - dumbaga oid
glycerophosphas, *ātis m* -
glitserofosfat
gracīlis, *e* - nozik
gradus, *us m* - qadam
gramma, *ātis n* - gramm
granūlum, *i n* - granula
gratis – tekinga, bepul
gratus, *a, um* - yoqimli
gravīda, *ae f* - xomilador
graviditas, *ātis f* - xomila
gravis, *e* – o'g'ir
grex, *gregis m* - poda
grossus, *a, um* - yirik
gutta, *ae f* - tomchi
gyrus, *i m* - pushta

H

habeo, *ēre 2* – ega bo'lmoq
habitus, *us m* - ko'rinish
haec - qarang
haemorrhagicus, *a, um* - gemoragik
haereo, *ēre 2* – osilib turmoq
hallux, *ūcis m* - oyoqning bosh
barmog'i
hamātus, *a, um* - ilmoqsimon
hamūlus, *i m* - ilmoqcha
haurio, *īre 4* - chizmoq
hastrum, *i n* - charxpalak; *gaustra*
(*chambar ichakning aylana qavarig'i*)
helianthus, *i m* - kungaboqar
hemispherium, *i n* - yarimshar
hepar, *ātis n* - jigar

hepaticus, a, um - jigarga oid
herba, ae f - o't
hernia, ae f - churra
hernialis, e - churraga oid
heroicus, a, um - kuchli ta'sir
qiluvchi
herpes, ētis m - herpes
hiatus, us m - tirqish
hic, haec, hoc - bu
hic - shu yerda
hilaritas, ātis f - quvnoq
hilus, i m - darvoza
hippocampus, i m - gipokamp,
dengiz oti
hippocraticus, a, um - gipokratga
oid
hippophae, ēs f - oblipixa
hirudo, īnis f - zuluk
hirundo, īnis f - qaldirg'och
historia, ae f - tarix
homatropīnum, i n - gomatropin
homo, īnis m - odam
honor, ōris m - sharaf
horizontalis, e - ufqiy, gorizontal
horreo, ēre 2 - qo'rqmoq
hostis, is m - dushman
humanitas, ātis f - inson parvarlik
humānus, a, um - insoniy
humeralis, e - yelkaga oid
humērus, i m - yelka suyagi
humor, ōris m - namlik
humus, i f - yer, tuproq
hydrobromidum, i n - gidrobromid
hydrocarbōnas, ātis m -
gidrokarbonat
hydrochloridum, i n - gidroxlorid
hydroiodidum, i n - gidroyodid
hydrotartras, ātis m - gidrotartrat
hydroxo'dum, i n - gidroksid
hygiēna, ae f - gigiyena
hyoglossus, a, um - til osti-tilga oid
hyoideus, a, um - til osti (suyagi)

hypericum, i n - zveroboy
hypogastricus, a, um - oshqozon osti
hypoglossus, a, um - til osti (nerv)
hypophysis, is f - gipofiz
hypothēnar, āris n - gipotenar (qo'l
jimjilog'i asosidagi tepalik)

I

ibi - u yerda
ichthyolum, i n - ixtiol
ictērus, i m - sariq kasalligi
idem, eadem, idem - o'sha
igītur - shunday qilib
ignis, is m - olov
ignorantia, ae f - bilmaslik
ignōtus, a, um - noma'lum
ile, ilis n, ilia, ilium pl - yonbosh
sohasi
ileum, i n - yonbosh ichak
ileus, i m - ichak tutilishi
iliācus, a, um - yonboshga oid
iliohypogastricus, a, um - yonbosh-
qorin ostiga oid
ille, illa, illud -u, o'sha
imāgo, īnis f - tasvir
imitatio, ōnis f - taqlid qilish
immāturus, a, um - yetilmagan
imminens, entis - xatarli
immissio, ōnis f - muqaddima
immodice - meyorsiz, haddan ziyod
impar, pāris - juftsiz; tengsiz
impedio, īre 4 - xalaqit bermoq,
to'sqinlik qilmoq
imperītus, a, um - malakasiz
imperium, i n - hokimiyat; davlat,
imperiya
impēro, āre 1 - hokimlik qilmoq
impetīgo, īnis f - impetigo (teri
yiringchali infeksiyali kasalligi)
impressio, ōnis f - botiq, iz
imus, a, um - chuqur da joylashgan
in - ~ga, ~da (Acc. bilan qayerga?;
Abl. bilan qayerda?)

inanīter - behuda
incarceratio, ōnis f - qisilish (*ko'p hollarda churraniki*)
incertus, a, um - noto'g'ri
incipiens, entis - boshlanayotgan
incipio, ěre 3 - boshlamoq, kirishmoq
incisio, ōnis f - kesik, kertik
incisivus, a, um - kesuvchi
incisura, ae f - o'yma, kemtik
inclinatio, onis f - engashish
inclusio, ōnis f - kiritish
incognītus, a, um - notanish, noma'lum
incomplētus, a, um - noto'liq
increSCO, ěre 3 - o'smoq
incus, ūdis f - sandon
index, icis m - ko'rsatkich, ko'rsatkich barmoq
indicatio, ōnis f - ko'rsatish
infāns, ntis m, f - bola, farzand
inferior, ius - pastki
inflammatio, ōnis f - yallig'lanish
inflammatorius, a, um - yallig'lanishli
influo, ěre 3 - quyilmoq, to'kilm^oq
infraarticularis, e - bo'g'im osti
infraclavicularis, e - o'mrov suyagi osti
infrahyoideus, a, um - til osti bezi ostiga oid
infrajugularis, e - bo'yinturuq osti
infraorbitalis, e - ko'z kosasi osti
infundibūlum, i n - quyg'ich
infūsum, i n - damlama
ingenium, i n - qobiliyat, iste'dod
inguen, inis n - chov
inguinalis, e - chovga oid
inhalatio, ōnis f - nafas olish, ingalatsiya
initium, i n - ibtidosi
injectio, ōnis f - dori yuborish, ineksiya

innōcens, entis - zararsiz
insanabilis, e - bedavo
insania, ae f - aqldan ozish
insānus, a, um - aqldan ozgan
insertio, ōnis f - birikish
inserviendus, a, um - ~ uchun xizmat qiluvchi
instantia, ae f - qat'iyat, tirishqoqlik
insufficientia, ae f - yetishmovchilik
insum, inesse - bo'lmoq (*ichkarida*)
integer, gra, grum - shikastsiz, buzilmagan
integratio, ōnis f - tiklanish, yangilanish
integrītas, ātis f - butunlik, but saqlanish
intellectus, a, um - bilingan
intellēgo, ěre 3 - tushunmoq
intentio, ōnis f - bitish
inter (Acc. bilan) - orasida, ~aro
intercarpēus, a, um - kaft orasiga oid
intercostalis, e - qovurg'a orasi
interdum - ba'zida
interlobularis, e - bo'lakchalar aro
intermaxillaris, e - yuqori jag; orasiga oid
intermedius, a, um - oraliqdagi
intermittens, entis - navbatlanuvchi, uzuq-uzuq
intermittio, ěre 3 - to'xtatmoq
intermuscularis, e - muskul orasiga oid
internus, a, um - ichki
interosseus, a, um - suyaklararo
interphalangēus, a, um - falangalar aro
interradicularis, e - ildiz orasiga oid
interrōgo, āre 1 - so'ramoq
interstitialis, e - oraliqqa oid
intervaginalis, e - qin oralig'igaoid

intervallum, *i n* - oraliq, masofa,
interval
intervertebralis, *e* – umurtqalararo
intestinalis, *e* - ichakka oid
intestinum, *i n* - ichak
intestinum crassum - yo‘g‘on ichak
intestinum tenue - ingichka ichak
intra (*Acc. bilan*) - ~ichi
intralobularis, *e* – bo‘laklar ichiga oid
intramuscularis, *e* – mushak ichiga
oid

intranatalis, *e* – tug‘riq ichida
invaginatio, *ōnis f*- invaginatsiya
inversus, *a, um* - to‘ntarilgan,
aynigan
investio, *īre* - kiymoq
invius, *a, um* - o‘tib bo‘lmaydigan,
yo‘lsiz

iodidum, *i n* - yodid
ipse, ipsa, ipsum - o‘z
ira, *ae f*- g‘azab
irascor, irasci - g‘azablanmoq
iris, *īdis f* – kamalak parda
irrisor, *ōris m* - mazaxchi
ischadicus, *a, um* - quymuchga oid
ischium, *i n* - quymuch, o‘tirg‘ich
isogēnus, *a, um* - izogen
isotonicus, *a, um* - izotonik
isthmus, *i m* -bo‘g‘iz
ita - shunday

J

jejunalis, *e* - och ichakka oid
jejūnum, *i n* - och ichak
jucunde - quvonib, sevinib
jucundus, *a, um* - yoqimli
judex, *īcis m* - qozi
judicium, *i m* - mulohaza, fikr
jugularis, *e* - bo‘yinturuqqa oid
jugum, *i n* - tepalik
junctūra, *ae f* - qo‘shilish, bog‘lanish
juniperus, *i f* - qora archa
juvans, adjuvans, *antis* – qarang

juvenalis, *e* - yoshlikka oid
juvenilis, *e* - yoshlarga xos, yosh
juvēnis, *e* - yosh, o‘spirin
juventus, *ūtis f* - yoshlik; o‘spirinlik
juvo, *āre 1* - yordam bermoq
juxtā (*Acc. bilan*) - ~ atrofi, ~ yoni

K

kalanchoē, *ēs f* - kalanxoe (*o‘simlik*)
kalium, *i n* - kaliy
keratīnum, *i n* - muguz modda,
keratin
khellinum, *i n* - kelling

L

labialis, *e* - labga oid
labium, *i n* - lab, dudoq
labor, *ōris m* - mehnat, ish
laboriōsus, *a, um* - mehnatkash
labōro, *āre 1* - ishlamoq
labyrinthicus, *a, um* - labirintli
lac, lactis *n* - sut
lactas, *ātis m* - laktat
lacer, *ēra, ērum* - yirtilgan
lacrima, *ae f* - ko‘z yoshi
lacrimalis, *e* – ko‘z yoshga oid
lacteus, *a, um* - sutli
lactifer, *ēre, ērum* – sutga boy
lacūna, *ae f* - o‘yiq, bo‘shliq
laedo, *ēre 3* – zarar yetkazmoq
laesio, *ōnis f* - jarohat
laesus, *a, um* - jarohatlangan
lambdoideus, *a, um* - lambdasimon
(yunoncha *Λ ga o‘xshash*)
lamella, *ae f* - yupqa qatlam, plastinka
lamīna, *ae f* - plastina
lapsus, *us m* - xato
largus, *a, um* - ko‘lamdor
larynx, *yingis m* - hiqildoq
lateralis, *e* - tashqari, yondagi,
chetdagi, lateral (*o‘rtalikdan uzoq
turuvchi*)
latens, *entis* - yashirin, latent
lateo, *ēre 2* - yashirmoq

Latīne - lotincha
Latīnus, a, um - lotin
latissīmus, a, um - eng keng, serbar
latitūdo, īnis f - en
latus, ēris n - biqin
latus, a, um - keng
laudo, āre 1 - maqtamoq
laxans, antis - bo'shashtiruvchi
laxo, āre 1 - susaytirmoq
legalis, e - huquqiy, qonuniy; sudga oid
lego, ēre 3 - o'qimoq
leo, ōnis m - arslon
leonūrus, i m - pusturnik
lens, lentis f - gavhar
lente - sekin
leporīnus, a, um - quyonga oid
letalis, e - halokatli
levātor, ōris m - ko'taruvchi
(mushak)
lex, legis f - qonun
libellus, i m - kitobcha
libenter - bajonidil
liber, bri m - kitob
liber, ēra, ērum - erkin, mustaqil
libīdo, īnis f - hirs
licet - ruxsat beriladi, ijozat etiladi
lien, ēnis m - taloq
ligamentum, i n - boylam
lignum, i n - xoda, tarasha
limbus, i m - hoshiya, jiyak
limen, īnis n - chegara, ostona
limītans, antis - chegaralanuvchi
limīto, āre 1 - chegaralamoq
linea, ae f - yo'l, chiziq
lingua, ae f - til
lingualis, e - tilga oid
lingūla, ae f - tilcha
linimentum, i n - boylam
linum, i n - zig'ir
liquor, ōris m - suyuqlik; eritma

liquor Ammonii anisātus (i) –
 nashatir-arpabadion suyuqligi
littēra, ae f - harf, xat; asar
lobaris, e - bo'lakka oid
lobūlus, i m - bo'lakcha
lobus, i m - bo'lak
localis, e - mahalliy, lokal
loco, āre 1 - joylamoq
locus, i m - joy
longitudinalis, e - bo'ylama
longus, a, um - uzun
loquor, loqui - gapirmoq
lumbāgo, īnis f - otish
lumbalis, e - belga oid
lumbosacralis, e - bel-dumg'azaga oid
lumbricalis, e - chuvalchangsimon
lumbus, i m - bel
lumen, īnis n - yoritqich, mash'al
lunātus, a, um - o'roqsimon;
 yarimoysimon (*suyak*)
lusus, us m - o'yin, ermak
lutum, i n - loy, balchiq
lux, lucis f - nur, yog'du
lymphaticus, a, um - limfaga oid

M

Maecēnas, ātis m - metsenat
magister, tri m, magistra, ae f -
 o'qituvchi, murabbiy
magnitūdo, īnis f - o'lcham
magnus, a, um - katta
majalis, e - may oyiga oid
major, jus - katta, kattaroq
malignus, a, um - yomon sifatli,
 xavfli
malleōlus, i m - to'qmoqcha; to'piq
mamma, ae f - sut bezi, ko'krak(*bezi*)
mandibūla, ae f - pastki jag'
mandibularis, e - pastki jag'ga oid
manubrium, i n - dasta, sop
manus, us f - qo'l panjasi; qo'l

manuscriptum, *i n* - qo'lyozma
mare, *is n* - dengiz
margo, *inis m* - chekka, qirg'oq
mas, **maris** *m* - erkak kishi
masculinus, *a, um* - erkakka oid
massa, *ae f* - massa
massa pilularum -hapdorili massa
masseter, **ēris** *m* - chaynovchi
massetericus, *a, um* - chayno'vga oid
mastoideus, *a, um* - so'rg'ichsimon
mater, **tris** *f* - miya pardasi
matrix, **icis** *f* - asos
maxilla, *ae f* - ustki jag'
maxillaris, *e* - ustki jag'ga oid
maximus, *a, um* - eng katta
me - meni
meatus, *us m* - yo'l, yo'lak
medialis, *e* - ichkari, medial
(o'rtalikka yaqin turuvchi)
mediānus, *a, um* - o'rtalikdagi
mediastinalis, *e* - ko'ks oralig'iga oid
mediastinum, *i n* -ko'ks oralig'i
medicamentum, *i n* - dori
medicīna, *ae f* - tibbiyot
medicinalis, *e* - tibbiyotga oid
medīco, **āre 1** - tuzatmoq
medīcus, *i m* - shifokor
medius, *a, um* - o'rtadagi
medulla, *ae f* - miya; mag'iz
medulla oblongāta - uzunchoq miya
medulla ossium - suyak iligi
medulla spinalis - orqa miya
medullaris, *e* - miyaga oid
mel, **mellis** *n* - asal
membrana, *ae f* -parda
membranaceus, *a, um* - pardali
membranūla, *ae f* -yupqa parda
membrum, *i n* - mucha
memoria, *ae f* - hotira
meninx, **ngis** *f* - miya pardasi
meniscus, *i m* - menisk

mens, **mentis** *f* - aql
mensis, *is m* - oy
mentalis, *e* - engakka oid
mentha, *ae f* - iyak
mentholum, *i n* - dori mentol
mentum, *i n* - engak, dahan, iyak
mesialis, *e* - o'rta, mezial
metacarpus, *i m* - qo'l kafti
metapho'sis, *is f* - metafiz
metatarsus, *i m* - oyoq kafti
metastasis, *is f* - metastas
metastaticus, *a, um* - metastazga oid
methylenum coeruleum - metilen ko'ki
methylī salicylas (ātis) *m* - metil-salitsilat
methyloestradiolum, *i n* - metil-estradiol
meus, *a, um* - meniki
millefolium, *i n* - ming barg
minimus, *a, um* - eng kichik
minor, **minus** - kichik, kichikroq
miraculum, *i n* - mo'jiza
misceo, **ēre 2** - aralashtirmoq
miseria, *ae f* - bahtsizlik
mitralis, *e* - ikki tavaqali
mixtura, *ae f* - mikstura
mixtus, *a, um* - aralashtirilgan
mobilis, *e* - harakatchan
modiolus, *i m* -gupchak
(*g'ilgirakniki*); tugun (*og'iz burchagida hosil bo'luvchi*)
modus, *i m* - qiyofa
molaris, *e* - katta oziq(*tish*)
molestus, *a, um* - tortishuvchan
mollis, *e* - yumshoq
mollities, **ēi** *f* - yumshoqroq
monocularis, *e* - bir ko'zlik
mons, **montis** *m* - balandlik
monstro, **āre 1** - ko'rsatmoq
morbus, *i m* - kasallik
mordeo, **ēre** - tishlamoq

morior, mori - o'lmoq
moritūrus, a, um - o'linga
 yo'naltiruvchi
mors, mortis f - o'lim
morsus, a, um - tishlangan
mortalis, e - o'lim talvasasi
mortuus, a, um - o'lik
mos, moris m - urf-odat
motorius, a, um - harakatlantiruvchi
mucilāgo, īnis f - shilliq
mucōsus, a, um - shilliqli
mucus, i m - shilliq
mulier, ēris f - ayol kishi
multifidus, a, um - ko'p bo'lakli
multigravīda, ae f - homlador
multipolaris, e - ko'p qutbli
multiplex, īcis - ko'p marotaba
multivesicularis, e - ko'p pufakli
multum - ko'p
multus, a, um - ko'p sonli
mundus, i m - olam yaratilishi
munus, ēris n - qobilyat
musca, ae f - pashsha
musculāris, e - mushakka oid
musculus, i m - mushak
mutatio, ōnis f - mutatsiya, o'zgarish
muto, āre - o'zgartirmoq
mutus, a, um - soqov
mylohyoideus, a, um - jag'-tilosti
myocardium, i n - miokard

N

nam - negaki
naphtha, ae f - neft
naphtalānum, i n - naftalan
narcōsis, is f - narkoz
naris, is f - burun teshigi
nasalis, e - burunga oid
nascor, nasci - tug'ilmoq
nasociliaris, e - burun kiprikka oid
nasolacimalis, e - burun ko'z
 yoshiga oid

nasus, i m - burun
nates pl. - ket
natura, ae f - tabiat
naturalis, e - tabiiy
natus, a, um - tug'ma, tug'ilgan
navicularis, e - qayiqsimon
nec- yo'q
necessarius, a, um - zarur
necessitas, ātis f - zarurat
necrōsis, is f - o'lik to'qima
necroticus, a, um - o'lik to'qimaga
 oid
nemo, īnis - hech kim
neonātus, i m -
neoplasma, ātis n - yangi paydo
 bo'lgan
nervōsus, a, um - asabiy
nervus, i m - asab
nescio, īre 4 - bilmaslik
niger, gra, grum - qora
nihil I - hech narsa
nihil II - hech qanaqasiga
nimum, i n - ortiqcha
nisi - agarda
nitens, entis - yaltiroq
nitras, ātis m - nitrat
nitris, ītis m - nitrit
nobilis, e - mashhur
nocens, entis - zararli
noceo, ēre 2 - zarar yetqizmoq
nodūlus, i m - tuguncha
nodus, i m - tugun
noli - yo'q
nolo, nolle - tilamaslik
nomen, īnis n - nom, ism, termin
nomino, āre 1 - atamoq
non - no~ yo'q
nonus, a, um - to'qqizinchi
nos - biz (*Nom. va Acc.*)
noster, tra, trum - bizniki
noto, āre 1 - belgilamoq
notio, ōnis f - tushuncha

notus, a, um - taniqli
novem - to'qqiz
nucha, ae f - bo'yin, ensa
nuclearis, e - yadroli
nucleus, i m - yadro
nullus, a, um - hech qanday
numērus, i m - son
nunquam - hech qachon
nutricius, a, um - oziqalantiruvchi
nutrio, ire 4 - oziqlantirish
nutrix, icis f - boquvchi
nux, nucis f - yong'oq
nystatnum, i n - nistatin

O

abdūco, ěre 3 - qoplamoq
obductus, a, um - qobiqli
obliquus, a, um - qiyshiq
oblongātus, a, um - uzunchoq
observatio, ōnis f - kuzatish
obstetricius, a, um - akusherlika oid
obturātus, a, um - yopiq
obturatorius, a, um - yopqichga oid
occipitalis, e - ensaga oid
occipitofrontalis, e - ensa-peshonaga oid
occipitotemporalis, e - ensa chakkaga oid
occiput, itis n - boshning orqa qismi, ensa
occlūsio, ōnis f - yopilish, tutashish
octāvus, a, um - sakkizinchi
octo - sakkiz
octoestrolum, i n - oktestrol
oculomotorius, a, um - ko'zni harakatga keltiruvchi
oculus, i m - ko'z
odi, odisse - nafratlanmoq, yomon ko'rmoq
odor, ōris m - hid
oedēma, ātis n - shish
(o)esophagēus, a, um - qizilo'ngachga oid

(o)esophāgus, i m - qizilo'ngach
officīna, ae f - ustaxona; dorixonona
officium, i n - majburiyat
olecrānon, i n - tirsak o'sig'i
oleōsus, a, um - moyli
oleum, i n - moy
oleum Helianthi - kungaboqar moyi
oleum Olivārum - zaytun moyi
oleum Persicōrum - shaftoli moyi
oleum Ricīni - Kanakunjut yog'i
oleum Terebinthīnae - skipidar
olīva, ae f - zaytun (*mevasi*)
omen, inis n - charvi
omentalis, e - charviga oid
omentum, i n - charvi
omnis, e - har kim
omohyoideus, a, um - kurak-til osti
operatio, ōnis f - operatsiya
ophthalmicus, a, um - ko'zga oid
opinio, ōnis f - fikr, qarash, munosabat
oppōnens, entis - qarshi qo'yuvchi
oppōno, ěre 3 - qarshi qo'ymoq
oppositio, ōnis f - qarshi qo'yish
opticus, a, um - ko'rishga oid
optime - eng yaxshi ko'rinishda
optimus, a, um - juda yaxshi
opus, ěris n - ish, mexnat, faoliyat
opus n - ehtiyoj
oralis, e - og'izga oid
orbicularis, e - aylanma
orbita, ae f - ko'z kosasi
orbitalis, e - ko'z kosasiga oid
ordinarius, a, um - oddiy holat
organismus, i m - organizm
orgānum, i n, orgānon, i n - a'zo
origo, inis f - paydo bo'lish
orno, āre 1 - yasatmoq
orōtas, ātis m - orotat
orthodontia, ae f - ortodontiya
os, ōris n - og'iz
os, ossis n - suyak

osseus, a, um - suyakka oid
ossificatio, *ōnis f* - suyaklanish,
ossifikatsiya
ostium, i n - tirqish, teshik
ovalis, e - tuxumsimon, oval
ovarium, i n - tuxumdon
ovum, i n - tuxum; tuxum hujayra
oxydulātus, a, um - oksidlanuvchi
oxo'dum, i n - oksid

P

pacificus, a, um - tinchlika oid
paeonia, ae f - gulli nomi pion
palatīnus, a, um - tanglayga oid
palatoglossus, a, um - tanglay-tilga
oid
palātum, i n - tanglay
palma, ae f - qo'l kafti yuzasi
palmaris, e - qo'l kafti yuzasiga oid
palpatio, *ōnis f* - paypaslash,
palpatsiya
palpēbra, ae f - qovoq (*ko'zniki*)
pancreas, *ātis n* - me'da osti bezi
panniculus, i m - qiyqim
papilla, ae f - so'rg'ich
papillaris, e - so'rg'ichga oid
par, paris - teng, bir xil
paraly'sis, is f - shol
parasternalis, e - to'sh atrofi
parathy(e)oideus, a, um -
qalqonoldiga oid
parco, *ēre 3* - avaylamoq
parencho'ma, *ātis n* - xususiy modda
parēsis, is f - falaj, yarim falaj
paries, *ētis m* - devor
parietalis, e - tepa (*suyagi*) ga oid
parietooccipitalis, e - tepa-ensaga oid
pario, *ēre 3* - tug'moq
paro, *āre 1* - tayyorlamoq
parōtis, *otīdis f* - quloq oldi
pars, partis f - qism, tomon
partialis, e - qisman
partus, us m - tug'ruq

parvus, a, um - kichik
pasta, ae f - pasta
patella, ae f - tizza qopqog'i
pater, tris m - ota
pathologicus, a, um - patologik
patiens, entis - chidamli
patiens, entis m, f - bemor
patria, ae f - vatan
paulo - kam odamga
paupertas, *ātis f* - faqirlik
pax, pacis f - tinchlik
pecten, *īnis n* - taroq; o'rkach
pectoralis, e - ko'krakka oid
pectus, *ōris n* - ko'krak
pedicūlus, i m - oyoqcha
pedunculus, i m - oyoqcha
pelvīnus, a, um; pelvīcus, a, um -
chanoqqa oid
pelvis, is f - chanoq, tos, jom
pelvis renalis - buyrak jomi
penis, is m - jinsiy olat
pennātus, a, um - patli
per (*Acc. bilan*) - orqali
percussio, *ōnis f* - perkutsiya
perdūco, *ēre 3* - olib kelmoq
pereo, ire - yoqolib ketmoq
perfectus, a, um - mukammal
perficio, *ēre 3* - mukammallashmoq
perforatio, *ōnis f* - teshilish
perforātus, a, um - teshilgan
periarterialis, e - arteriya atrofi
periculōsus, a, um - havfli
pericūlum, i n - haf-hatar
perin(a)eum, i n - chot
perinealis, e - chotga oid
periodontium, i n - tish suyak usti
pardasi, periodont
periosteum, i n - suyak usti pardasi,
periost
periphericus, a, um - chetda
joylashgan, periferik
periton(a)eum, i n - qorin parda

perivascularis, e – tomir atrofi
 permanens, entis - doimiy
 perniciosus, a, um – o'limli
 peron(a)eus, a, um - kichik boldir
 (suyagi) ga oid
 peroxo'dum, i n - peroksid
 perpendicularis, e - tik,
 perpendikular
 perpendo, ěre 3 – o'Ichamoq
 perpetuus, a, um - uzluksiz
 persicum, i n - shaftoli
 persōna, ae f - yuz, shaxs
 pes, pedis m - oyoqkafti, oyoq
 pessimus, a, um – o'latga oid
 pestis, is f - o'lat
 petrosquamosus, a, um - tosh-
 tangasimon
 petrōsus, a, um - toshsimon
 phalanx, ngis m - barmoq
 pharmācon, i n - dori
 pharyngēus, a, um - halqumga oid
 pharynx, ngis m - halqum
 phenomēnon, i n - fenomen
 phenylli salicylas(ātis) m - fenil-
 salitsilat
 philosophia, ae f - falsafa
 philosōphus, i m - faylasuf
 philtrum, i n - muhabbat sharbati;
 labdagi egat
 phlegmōne, es f - flegmona
 phosphas, ātis m - fosfat
 phrenicus, a, um – diafragmaga oid
 physiologicus, a, um – fiziologiyaga
 oid
 pia(ae) mater(tris) – yumshoq parda
 pigritia, ae f – yalqo'v
 pilūla, ae f - hapdori
 piperītus, a, um - qalampirli
 piriformis, e - noksimon
 pisiformis, e - no'xatsimon
 pīsum, i n - no'xat

pius, a, um – yumshoq (miyaga
 tegishli)
 placentalis, e - yo'ldoshga oid
 planta, ae f - o'simlik; oyoq kafti
 yuzasi
 plantaris, e - oyoq kafti yuzasiga oid
 planus, a, um - yassi
 plasma, ātis n - plazma
 platysma, ātis n -bo'yinning teri osti
 mushagi
 plenus, a, um – to'la
 plexus, ūs m - chigal
 plica, ae f - Burma
 plumbum, i n - qo'rg'oshin
 pluralis, e – ko'plik
 plus – plus, musbat
 pneumonia, ae f - pnevmoniya
 pollex, īcis m - qo'lning bosh
 barmog'i
 polus, i m - qutb
 polypus, i m - polip
 pons, pontis m - ko'prik
 poples, ītis m - taqim; taqim
 chuqurchasi
 popūlus, i m - xalq
 porta, ae f - darvoza
 porto, āre 1 – olib yurmoq
 porus, i m - teshikcha
 possum, posse – holatda bo'lmoq
 post (Acc. bilan) - ~dan keyingi
 posterior, ius - orqa, orqadagi
 postganglionaris, e – tugun orti
 postquam – undan keyin
 potentia, ae f - kuch, qudrat
 potestas, ātis f - qudratli
 potus, us m - ichkilik
 praecentralis, e – markaz oldi
 praecipitatus, a, um - presipitat
 praeclearus, a, um - ajoyib
 praecox, cōcis – vahtan oldin
 praemium, i n - mukofot
 pr(a)emolaris, e - kichik oziq(tish)

praeparo, are 1 - tayyorlamoq
praesens, entis - hozirgi
praeter (Acc. bilan) - ~dan tashqari
praxis, is f - amaliyot
precor – iltimos qilmoq
prepericardialis, e – yurak usti pardasi
preputium, i n - kertmak
prevertebralis, e – umurtqa oldi
primarius, a, um - birlamchi
primum - birinchidan, avvalambor
primus, a, um - birinchi
princeps, cĭpis m - boshliq, rahbar, xo'jayin
principium, i n -negiz, manba
prior, ius -avvalgi
pro (Abl.) - uchun
probabilis, e – haqiqatga yaqin
procĕdo, ĕre 3 - chiqmoq
procerus, a, um - xushbichim, gavdali, baland bo'yli; takaburlar (*mushagi*)
processus, us m - 1) jarayon, usul; 2) o'simta
procul - yoqolsin
profecto - albatta
professor, ōris m - professor
profundus, a, um - chuqur
prognōsis, is f - prognoz
progrediens, entis – o'sib boruvchi
progredior, progredi – oldinga yurmoq
promĭnens, entis - bo'rtib turuvchi, ajralib turuvchi
promontorium, i n - burun; qavariq
pronatio, ōnis f - ichki tarafga burilish
pronātor, oris m - ichki tarafga buruvchi (*mushak*)
prophylaxis, is f - profilaktika
propitiōnas, ātis m - propionat
proprius, a, um - xususiy

prostāta, ae f – prostata
prostaticus, a, um – prostataga oid
prosum, prodesse – yordam bermoq
protego, ĕre 3 – himoya qilmoq
protuberantia, ae f - do'nglik
provōco, āre 1 - chaqirmoq
proximalis, e - tanaga yaqinroq, proksimal
prudenter - aqlan
prurĭgo, ĭnis f - qichitqi
prurĭtus, us m – terini qichishi
psoas, ātis n - bel (*mushagi*)
pterygoideus, a, um - qanotsimon
pterygopalātĭnus, a, um - qanot-tanglayga oid
pubes, is f - qov
publicus, a, um - jamiyat
puer, ĕri m - bola
pulcher, chra, chrum - ajoyib
pulex, ĭcis m - burga
pulmo, ōnis f - o'pka
pulmonalis, e - o'pkaga oid
pulpa, aef-go'sht; pulpa
pulpōsus, a, um - go'shtli; dirildoq (*o'zak*)
pulsus, us m - puls
pulverātus, a, um – kukunsimon
pulvĕro, āre 1 – kukunga aylantirmoq
pulvĭnar, āris n - yostiq
pulvis, ĕris m - kukun
punctio, ōnis f - punksiya
punctum, i n - 1) lahza; 2) sanchiq; 3) nuqta
punctus, a, um -sanchilgan
pupilla, ae f - qorachiq
purificātus, a, um - tozalangan
purifico, are 1 - tozalamoq
purulentus, a, um - yiringli
purus, a, um - toza
pus, puris n - yiring, fasod
putāmen, ĭnis n – post, qobiq

putridus, a, um - chirigan
pyloricus, a, um - pilorusga oid,
pilorik
pylōrus, i m - darvozabon; pilorus
pyramidalis, e - piramidasimon
pyrāmis, īdis f - ehrom, piramida

Q

quadrangularis, e - to'rtburchak
quadrātus, a, um - tomonlari teng
to'g'ri to'rtburchak, kvadrat
quadriceps, cipītis - to'rt boshli
quadrigemīnus, a, um - to'rt boshli
quae - qarang
quaero, ěre 3 - izlamoq, so'ramoq
qualis, e - qaysi
quantum satis - keragicha
quartis, a, um - to'rtinchi
quasi - huddi
quaterni - to'rttadan
quattuor - to'rt
quercus, us f - eman
quies, etis f - tinchlik, dam olmoq
quilibet, quaelibet, quodlibet - har
qaysi
quinque - besh
quintus, a, um - beshinchi
quisquam, quidquam - nimadur,
kimdur
quivis, quaevis, quidvis - har kim,
har qaysi
quoque - ham, hamda
quot - qancha

R

rabies, ěi f - qutirish
radialis, e - nurli; bilak (*suyagi*) ga oid
radiatio, ōnis f - radiatsiya
radius, i m - bilak suyagi
radix, īcis f - ildiz
ramus, i m - shox
raphe, es f - chok
rapiō, ěre 3 - o'g'irlamoq
rarus, a, um - kamyob

rasus, a, um - qirtishlangan
ratio, ōnis f - usul
reactio, ōnis f - reaksiya
reanimatio, ōnis f - jonlantirish
recessus, us m - chuqurlik, cho'ntak
recipiens, entis - qabul qiluvchi
recipio, ěre 3 - olmoq
reconvalescens, entis - tuzalib
borayotkan
rectalis, e - to'g'ri ichakga oid
recte - to'g'ri
rectificātus, a, um - tozalangan
rectum, i n - to'g'ri ichak
rectus, a, um - to'g'ri
recurrēns, entis - qaytuvchi
reductus, a, um - qayta tiklangan
reflexio, ōnis f - bukilish
refluxus, us m - refluks
refractio, ōnis f - refraksiya
regio, ōnis f - soha
rego, ěre 3 - boshqarmoq
regredior, regrēdi 3 - orqaga
qaytmoq
regūla, ae f - qoida
rehabilitatio, ōnis f - reabilitatsiya
reliquus, a, um - qolganlar
remedium, i n - dori
remittens, entis - vahtincha jim
bo'luvchi
ren, renis m - buyrak
renalis, e - buyrakka oid
reperio, īre 4 - topib olmoq
repetitio, onis f - takrorlash
repēto, ěre 3 - takrorlamoq
repositio, ōnis f - joylash, o'rnatish
res, rēi f - buyum, vaziyat
resectio, ōnis f - organi olib tashlash
resistentia, ae f - chidamlilik
respicio, ere 3 - olmoq
respiratorius, a, um - nafasga oid
respublica, ae f - respublika
restitutio, ōnis f - qayta tiklanish

rete, is *n* - to‘r
 retina, ae *f* - to‘rcha
 retinaculum, i *n* - bog‘ich
 retromandibularis, e - pastki jag‘
 orti
 retroperitonealis, e - qorin parda orti
 rex, regis *m* - shox, qirol
 rheum, i *n* - ravoch
 rhizōma, ātis *n* - ildizpoya
 rhomboideus, a, um - rombsimon
 ricinus, i *m* - kana kunjut
 rima, ae *f* - yoriq, tirqish
 risorius, a, um - kuluvchi
 rodo, ěre 3 - g‘ajimoq
 r(o)entgenum, i *n* - rentgen
 rosa, ae *f* - atir gul, na‘matak
 rostrum, i *n* - tumshuq
 rotator, ōris *m* -
 aylantiruvchi (*mushak*)
 rotundus, a, um - yumaloq
 rubens, entis - qizg‘ish
 rubeola, ae *f* - qizilcha
 ruber, bra, brum - qizil
 Rubia(ae) tinctōrum - ro‘yan
 rubor, ōris *m* - qizarish
 Rubus idaeus, i *m* - xo‘jag‘at
 rudis, e - xom, chala
 rumex, icis *m* - shovul
 rumpo, ěre 3 - buzmoq, uzmoq
 ruptūra, ae *f* - yorilish
 rus, ruris *n* - qishloq; ruri - qishloqda
 ruta, ae *f* - toshbaqa toli (*o‘simlik*)

S

saccharum, i *n* - shakar
 saccus, i *m* - qop, halta
 sacer, cra, crum - dumg‘azaga oid
 sacrālis, e - dumg‘azaga oid
 sacrococcygēus, a, um - dumg‘aza
 quymuchga oid
 saeculum, i *n* - asr
 saepe - tez tez

sagittalis, e - nayza yo‘nalishidagi,
 sagittal
 sal, salis *n, m* - tuz
 salicylas, ātis *m* - salitsilat
 salicylicus, a, um - salitsilatli
 salivarius, a, um - so‘lakka oid
 salivatorius, a, um - so‘lakka oid
 salpinx, ngis *f* - bachadon nayi
 saluber, bris, bre - sog‘lom
 salus, ūtis *f* - sog‘liq
 salūto, āre 1 - salomlashmoq
 salvia, ae *f* - shalfey
 sanans, antis - davolo‘vchi
 sanatio, ōnis *f* - sog‘aytirmoq,
 tuzatmoq
 sanguifer, ěra, ěrum - qon tashuvchi
 sanguineus, a, um - qonga oid
 sanguis, inis *m* - qon
 sanitas, ātis *f* - sog‘liq
 sano, ar 1 - davolamoq
 sanus, a, um - sog‘lom
 sapiens, entis - aqilli
 sapientia, ae *f* - donishmand
 sapio, ěre 3 - aqilli bo‘lmoq
 sapo, ōnis *m* - sovun
 sarcōma, ātis *n* - o‘sma
 sartorius, a, um - tikuvchilikka oid
 satis - yetarli
 scabies, ēi *f* - qichima
 scalēnus, a, um - narvonsimon
 scaphoideus, a, um - qayiqsimon
 scapūla, ae *f* - kurak
 scatūla, ae *f* - quti
 scelēton(um), i *n* - skelet
 schizandra, ae *f* - limon o‘t
 scientia, ae *f* - ilm, fan
 scio, ěre 4 - bilmog
 scribo, ěre 3 - yozmoq
 scriptus, a, um - yozilgan
 se - o‘zimni
 discerno, ěre 3 - ajratmoq

secrētum, i n - ajratma
sectio, ōnis f - ajratmoq, kesmoq,
 ochmoq
sectio caesara - kesib ochish
sectio lēgalis - sud-med ekspertizasi
secundarius, a, um - ikkilamchi
secundum (Acc. bilan) - kelishilgan
 holda
secundus, a, um - ikkinchi
 sed - lekin
sella, ae f - egar
semen, ĩnis n - urug‘
semicircularis, e - yarim aylanali
semilunaris, e - yarimoysimon
seminālis, e - urug‘li
semper - har doim
senectus, ūtis f - qarilik
senex, senis m, f - keksa
senīlis, e - keksalikka oid
sensorius, a, um - sezuvchan
sensus, us m - sezgi
sentio, ĩre 4 - sezmoq
sepāro, āre 1 - ajratib olmoq
septalis, e - to‘siqli
septem - yetti
septĭmus, a, um - yettinchi
septum, i n - to‘siq
serōsus, a, um - serroz
serotĭnus, a, um - kechikkan; aql
 (tish)
serpens, entis - o‘rmalo‘vchi
serpo, ěre 3 - o‘rmalamoq
serrātus, a, um - tishli (*arrasimon*)
serum, i n - zardob
servo, āre 1 - avaylamoq
servus, i m - xizmatkor
sēsamum, i n - kunjut
sesamoideus, a, um - kunjutsimon
 seu - yoki
sex - olti
sextus, a, um - oltinchi

sexus, us m - jins
si - agar
siccus, a, um - quruq
sigmoideus, a, um -
 sigmasimon (*yunoncha σ ga o‘xshash*)
signo, āre 1 - belgilamoq
signum, i n - belgi
silvester, tris, tre - o‘rmonli
simĭlis, e - o‘xshah
simplex, ĩcis - sodda
simplicitas, ātis f - soddalik
sincĭput, ĩtis n - boshning old qismi
singularis, e - birlik
singŭlus, a, um - bittali
sine - siz
sinister, tra, trum - chap
sinus, us m - bo‘shliq
sirŭpus, i m - sirop
sitis, is f - chanqoq
situs, us m - joylashish
 sive - yoki
skelēton, i n - qarang scelēton
sociētas, ātis f - o‘rtoqchilik
solanaceae, ārum f (pl.) -
 ituzumdoshlar
solānum, i n - ituzum
Solānum tuberōsum, i n - kartoshka
solitŭdo, ĩnis f - yolg‘izlik
solubĭlis, e - eritilgan
solus, a, um - yagona
solutio, ōnis f - eritma
solutio Ammonii caustici - noshatir
 spirti
solŭtus, a, um - eritilgan
solvo, ěre 3 - eritmoq
somnus, i m - tush
soror, ōris f - singil
spasmolyticus, a, um - spazmolitik,
 bo‘shashtiruvchi
spatium, i n - bo‘shliq
species, ěi f - o‘t yeg‘masi

specificus, a, um - maxsus
spero, āre 1 – umid qilmoq
spes, ēi f - umid
sphenoidalis, e -
ponasimonga (*suyakka*) oid
sphenopalatinus, a, um - ponasimon-
tanglayga oid
spheroides, a, um - sharsimon
sphincter, ēris m - qisuvchi (*mushak*)
spina, ae f - o'tkir qirra
spinalis, e - orqa miyaga oid; o'tkir
qirraga oid
spinōsus, a, um - o'tkir qirrali
spirituōsus, a, um - spirtli
spiritus, us m - spirt
spissus, a, um - quyuq
splachna pl. – ichki organlar
splēn, ēnis m - taloq
splenius, a, um - tasmasimon
spongiōsus, a, um - g'ovak
spontaneus, a, um – o'z o'zidan
spritz-tubūla, aef – shprits-tubik
spurius, a, um - soxta
squama, ae f - tanga
squamōsus, a, um - tangasimon
stapes, ēdis m - uzangi
statium – zudlik bilan
status, us m - holat
sterilisātus, a, um -
sterilizatsiyalangan
sterilisō, āre 1 – sterilizatsiya qilmoq
sterilitas, ātis f - bepushtlik
sternocleidomastōideus, a, um -
to'sh-o'mrov-so'rg'ichsimon
sternocostalis, e – to'sh-qovurg'aga
oid
sternohyoideus, a, um - to'sh-tilosti
strenothy(e)oideus, a, um – to'sh-
qalqonga oid
sternum, i n - to'sh suyagi
stigma, ātis n - gavhar

stratum, i n - qavat
stria, ae f - hoshiya
strictus, a, um -
stroma, ātis n – sinch, tayanch
strophanthinum, i n - strofantin
struma, ae f - bo'qoq
studeo, ēre 2 – shug'ullanmoq
studium, i n – mashg'ulot
stultitia, ae f - ahmoqlik
stultus, a, um - ahmoq
stupor, ōris m – bog'lanib qolmoq
stylohyoideus, a, um - bigiz-tilosti
styloideus, a, um - bigizsimon
stylopharyngēus, a, um - bigiz-
halqumga oid
sub (Acc., Abl. bilan) – osti, tagi
subcarbōnas, ātis m – karbonat asosi
subcutaneus, a, um – teri ostiga oid
subhepaticus, a, um – jigar osti
sublingualis, e – til osti
submandibularis, e – pastki jag'
ostiga oid
subnitras, ātis m – nitrat asosi
subscapularis, e – kurak osti
substantia, ae f - modda
subtendineus, a, um – pay osti
subtilis, e – kichik, nozik, yupqa
succurro, ēre 3 – yordam bermoq
succus, i m - sharbat
sudorifer, ēra, ērum – terlo'vchi
sufficiens, entis - yetarli
sufficio, ere 3 – yetarli bo'lmoq
sulcus, i m - egat
sulfas, ātis m - sulfat
sulfur, ūris n - oltingugurt
sum, esse – bo'lmoq
summa, ae f - yakun
summus, a, um - yuqori
sumo, ēre 3 – qabul qilmoq
suo, ēre 3 - tikmoq
super (Acc. bilan) - ustidan

supercilium, i n - qosh
superficialis, e - sayoz, sirtqi, yuzaki
superficies, ēi f - yuza
superior, ius - yuqorigi
supinatio, ōnis f - tashqi tarafga
 burilish
supinātor, ōris m - tashqi tarafga
 buruvchi (*mushak*)
suppositorium, i n - shamcha
suppuratīvus, a, um - yiringli
supra – usti, yuqorisi
supraclavicularis, e - o‘mrov usti
suprahyoideus, a, um - til osti
 (*suyagi*) usti
supraorbitalis, e – ko‘z ko‘yasi
 ustiga oid
suprarenalis, e – buyrak usti
suprēmus, a, um – eng yuqorigi
sūra, ae f - boldir orqa qismi
suspensorius, a, um - osib
 qo‘yluvchan
sustentāculum, i n - tayanch
sutūra, ae f - chok
suus, a, um – o‘z
sympathicus, a, um - simpatik
sympnosis, is f - bitishma, simfiz
symptomā, atis n - simptom
syndrōmum, i n - sindrom
synoestrōlum, i n - sinstrol
synovialis, e - sinovial
systema, ātis - tizim
systōle, es f - sistola

T

tabes, is f - qurish
tabūla, ae f - doska, yozuv taxtasi
tabletta, ae f - tabletka
taceo, ēre 2 – jim turmoq
t(a)enia, ae f - tasma
talaris, e - oshiq suyagiga oid
talcum, i n - talx
talis, e - shunday

talocruralis, e – tizza tovonli
talus, i m - oshiq suyagi
tanninum, i n - tanin
tarsus, i m - oyoqning kaft usti qismi
tectōrius, a, um - qoplovchi
tēctus, a, um - qoplangan, yashirin
tegmen, īnis f - qopqoq, tom
tego, ēre 3 - qoplamoq
tela, ae f - negiz; mato
temporalis, e - chakkaga oid
tempus, ōris n - chakka; zamon
tendineus, a, um - payli
tendo, īnis m - pay
tensor, ōris m - taranglovchi
tenuis, e - dumaloq
teres, ētis - yumaloq
terminalis, e - yakuniy, chegaraviy
terminatio, ōnis f - yakunlash
terra, ae f - yer
territorium, i n - teritoriya
tertius, a, um – o‘n uch
testis, is m - moyak, urug‘don
textus, us m - to‘qima
thalāmus, i m - talamus
thenar, āris n - tenar (*qo‘lning bosh
 barmog‘i asosidagi tepalik*)
theoria, ae f - nazariya
thermopsis, īdis f - termopsis
thesaurus, i m - hazina
thiosulfas, ātis m - tiosulfat
thoracicus, a, um – ko‘krak qafasiga
 oid
thorax, ācis m - ko‘krak qafasi, ko‘ks
thyr(e)oideus, a, um - qalqonsimon
thyrohyoideus, a, um - qalqon-til osti
tibia, ae f - katta boldir suyagi
tibialis, e - katta boldir (*suyagi*)ga oid
tinctūra, ae f - tindirma
tonsilla, ae f - murtak
torus, i m - bolish
totius - totus, a, um *Gen. sing.*

totus, a, um - hammasi
toxicus, a, um - zaharli
trabēcula, ae f - kichik to'sin
trachēa, ae f - kekirdak
tractus, us m - kekirda yo'li
traho, ěre 3 - sudramoq
transeo, transĭre – bosib o'tmoq
transfusio, ōnis f – qon quyish
transplantatio, ōnis f – ko'chirib o'tkazish
transversalis, e -ko'ndalang
transversus, a, um - ko'ndalang
trapezius, a, um -trapetsiya
trapezoideus, a, um -
trapetsiyasimon
trauma, ātis n - shikast
tredĕcim - o'n uch
tremens, entis -
tremor, ōris m -
tres, tria - uch
triangularis, e - uchburchak
triceps, cipĭtis - uch boshli
tricuspidālis, e - uch tavaqali
trigeminus, a, um - uchlik
triginta - o'ttiz
trigōnum, i n - uchburchak
triplex, ĭcis - uchlamchi
triquetrum, i n - uch qirrali
tristitia, ae f – g'am, tashvish
tritĭcum, i n - bug'doy
tritus, a, um - ishqalangan
trochanter, ěris m - ko'st
trochanterĭcus, a, um -ko'stga oid
trochlea, ae f - g'altak
trochlearis, e - g'altakka oid
trochoideus, a, um - aylantiruvchi
trophicus, a, um – oziqlanuvchi
truncus, i m - poya, tana
tu - sen
tuba, ae f - nay
tubarius, a, um – nayga oid

tuber, ěris n - do'mboq, g'udda
tubercŭlum, i n - do'mboqcha, g'uddacha
tuberositas, ātis f - do'mboqlik
tubŭla, ae f – tubik
tubŭlus, i m - naycha
tumor, ōris m - osma
tunĭca, ae f - parda; ko'ylak
turcĭcus, a, um - turkcha
turpis, e - qiyofasiz
tussis, is f - yo'tal
tuto - havfsiz
tympanicus, a, um – nog'ora pardaga oid
tympanŭm, i n - nog'ora pardasi

U

ulcus, ěris n - yara
ulna, ae f - tirsak suyagi
ulnaris, e - tirsak(suyagi) ga oid
uncinātus, a, um - ilgaksimon
undecim - o'n bir
undecĭmus, a, um - o'n birinchi
unguentum, i n - malham
unguis, is m - tirnoq; changal
unus, a, um - bir
urĕter, ěris m - siydik nayi
urethra, ae f - siydik chiqaruv yo'li
urethralis, e - siydik chiqaruv yo'liga oid
urgens, entis - shoshilinch
urinarius, a, um – siydikka oid
urogenitalis, e – siydik chiqaruv jinsiy yo'li
urtĭca, ae f – gazanda, chayon o't
usque (Acc. bilan) - gacha
ustus, a, um - yoqilgan
usus, us m – ishlatilishi, malaka
ut - uchun
uterĭnus, a, um - bachadonga oid
uterus, i m - bachadon
utilis, e - foydali

uvūla, *ae f*- tilcha

V

vacuum, i n – bo'shliq
vado, ēre 3 - yurmoq
vagīna, ae f - qin
vaginalis, e - qinli; qinga oid
vagus, a, um - adashgan (*asab*)
valens, entis – sog'lom, kuchli
valeriāna, ae f - valeriana
valetūdo, īnis f - sog'liq
vallatus, a, um - tarnovsimon
valva, ae f - klapan
valvula, ae f - tuvoq
vanitas, ātis f - bepusht
varicōsus, a, um – venaning
kengayishi
varius, a, um - turli
vas, vasis n - tomir
vāstus, a, um - 1) xilvat, kimsasiz; 2)
bepoyon, serbar; 3) xo'ra; 4) omi,
qo'pol
vegetatīvus, a, um - vegetativ
vel – yo'ki
velociter - tez
velum, i n - parda
vena, ae f - vena
venēnum, i n - zahar
venio, ire 4 – kelmoq
venōsus, a, um - venozli
venter, tris m - qorin
ventralis, e - oldingi (qorin) tomonga
qaragan, ventral
ventricularis, e - qorinchaga oid
ventricūlus, i m - qorincha
venūla, ae f - venacha
venus, ēris f - muhabbat
ver, veris n - bahor
verbum, i n – so'z, fe'l
veritas, ātis f - haqiqat
vermiformis, e - chuvalchangsimon
vermis, is m - chuvalchang

vernalis, e - bahoriy
versio, ōnis f – homlani bachadonda
burilishi
versus, a, um - burilgan
vertebra, ae f - umurtqa
vertebralis, e - umurtqaga oid
vertex, īcis m - tom; tepa
verto, ēre 3 – o'girmoq
verum – to'g'ri, aqlan
verus, a, um - haqiqiy, chin
vesīca, ae f - pufak
vesīca fellea - o't pufagi
vesīca urinaria - siydik pufagi
vestibūlum, i n - dahliz
vestmentum, i n - kiyim
veto, are 1 - taqiq
via, ae f – yo'l
victoria, ae f - g'alaba
victus, a, um – ga'labaga erishgan
video, ēre 2 - ko'rmoq
viginti - yigirma
villus, i m - tuk; vorsinka
villōsus, a, um - tukli
vinco, ēre 3 – g'alaba qozonmoq
vinculum, i n - boylam
vinum, i n - musallas
viola, ae f - binafsha
vir, viri m - erkak
vireo, ēre 2 – kuchli bo'lmoq
virgo, īnis f - qiz
viride, is n – ko'kat
virtus, ūtis f – kuch-qudrat
virus, i n - virus
viscus, ēris n – ichki organlar
visio, ōnis f – ko'rish qobiliyati
visus, us m – ko'rish
vita, ae f - hayot
vitalis, e - hayotiy
vitamīnum, i n - vitamin
vitiōsus, a, um - buzilgan
vitreus, a, um – shishasimon

vitrum, i n – shisha idish
vivendum, i n - hayot
vivens, entis – yashuvchan
vivo, ěre 3 - yashamoq
vivus, a, um - tirik
vocalis, e - ovozga oid
vola, ae f - kaft
volo, velle - hohlamoq
voluptas, ātis f - lazzatlanish
volvūlus, i m – ichak buralib qolishi
vomer, ěris m - dimog‘ suyagi
vos - siz
vox, vocis f - ovoz

vulgāris, e - oddiy
vulnus, ěris n - yara
vultus, us m - yuz tuzilishi, qiyofa

X

xeroformium, i n - kseroform
xiphoideus, a, um - xanjarsimon

Z

Zea(ae) mays(ydis) - makkajo‘xori
zincum, i n - rux
zygōma, ātis n - yonoq
zygomatīcus, a, um - yonoqqa oid

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAT RO'YXATI

1. Dilmurodov N.B., Eshmatov G.X. «Hayvonlar anatomiyasi» fanidan amaliy laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha o'quv qo'llanma. Toshkent, 2018-yil.
2. L.X.Bozorova, N.S.Suyundikov, X.X.Xolmatov "Lotin tili". – Toshkent "Fan" nashriyoti. 2005.
3. N.B.Dilmurodov, O.N.Choriyev, Sh.Z.Doniyorov, E.A.Muxtorov. Lotin tili va veterinariya atamalari. Uslubiy qo'llanma. "FAN BULOG'I". Samarqand. 2023
4. M.M.Miralimov "Farmatsevtik texnologiya asoslari". "Ibn- Sino" nashriyoti. Toshkent. 2001.
5. M.M.Miralimov "Yig'indi preparatlar texnologiyasi". "Ibn-Sino" nashriyoti. Toshkent. 2001.
6. M.N.Boliyev. "Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi" – Toshkent "ILM ZIYO" nashriyoti. 2005.
7. Niyozov X.B., "Umumiy va xususiy xirurgiya". O'quv qo'llanma. Toshkent, 2015 yil. "F.Nasimov"
8. Norboyev Q.N., Bakirov B.B., Eshbo'riyev B.M. Hayvonlarning ichki yuqumsiz kasalliklari. Darslik. Samarqand, SamDU tahririy-nashriyot bo'limi, 2020.
9. Salimov X.S., Qambarov A.A. "Epizootologiya". Darslik Toshkent - 2016 yil.
10. Shodiyeв N.Sh., Dilmurodov N.B. "Sitologiya, gistologiya va embriologiya". Toshkent, 2015. – 339 bet.
11. A.P.Белоусова, М.М.Дебабова, С.В.Шевченко Латинский язык с основами ветеринарной терминологии: учеб. Пособие. - Москва: Лань. УМО, 2008.
12. A.P.Белоусова, М.М.Дебабова, С.В.Шевченко Латинский язык с основами ветеринарной терминологии: учеб. Пособие. - Москва: Лань. УМО, 2015.
13. Волохина Г.А., Федоринова Н.Н. Латинский язык. - Воронеж, ВГУ, 1997.
14. Г.И.Валл Латинский язык. - М. Высшая школа: Мин. образ. РФ, 2004.
15. Гончарова Т.И. Латинский язык [электронный ресурс]: Учебник. - Москва: ООО «Научно-издательский центр ИНФРА-М», 2013.
16. Зеленеvский Н.В. Международная ветеринарная анатомическая номенклатура на латинском и русском языках. Nomina Anatomica Veterinaria [электронный ресурс]. - Москва: Лань, 2013.

17. М.Г.Травицкая, Ф.И.Мучник, Х.Х.Халматов «Латинский язык». – Ташкент «Ибн-Сино». 1991.
18. М.Д.Машковский «Лекарственные средства». - Москва «Новая волна». 2008.
19. М.Н.Чернявский «Латинский язык и основы медицинской терминологии». - Москва «Шико». 2007.
20. Н.Г.Цветикова Ветеринарная терминология: метод. пособие для студентов факт. ветеринар. медицины оч. и заоч. форм обучения. - Воронеж: ВГАУ, 2008.
21. Под ред. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии: учебник для студентов медицинских институтов. - Минск: Высшая школа, 1989.
22. Рустамов Х.К., Акбутаев Я.А., Нарзиев Б.Д. “Оператив хирургия ва топографик анатомия”. Ўқув қўлланма. “Зарафшон”, Самарқанд, 1997 йил.
23. Сақун О.В. Латинский язык. - Воронеж, ВГАУ, 1998.
24. Ф.Ибодуллаев «Қишлоқ хўжалиқ хайвонларининг патологик анатомияси». – Тошкент «Ўзбекистон». 2000.
25. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы фармацевтической терминологии: учебник для студентов фармацевтических институтов. - М. Медицина, 1984.
26. Ю.И.Городкова «Латинский язык». – Ростов н/Д: «Феникс». 2002.

MUNDARIJA

Soʻz boshi.....	3
I BOB ANATOMIK VA GISTOLOGIK ATAMASHUNOSLIK	4
Lotin tili va veterinariya atamalari faniga kirish.....	4
Lotin tili fonetikasi.....	7
Unli tovushlar alaffuzi.....	14
Diftonglar talaffuzi.....	15
Undosh tovushlar talaffuzi.	18
Harf birikmalarining talaffuzi.....	20
Digraflar talaffuzi.....	20
Soʻzlarning boʻgʻinlarga boʻlinishi.....	24
Urgʻu qoidalar.....	25
Morfologiya. Soʻz turkumlari. Ot soʻz turkumi. Anatomik atamashunoslikda I va II turlanishdagi otlar	29
Otning negizini aniqlash.....	34
Ot rodini aniqlashning umumiy qoidalari.....	34
Veterinariya tibbiy mutaxassisliklari.....	38
III, IV va V turlanishdagi otlar.	40
Moslashmagan aniqlovchi.....	47
Sifat soʻz turkumi. Sifatning gramatik kategoriyalari.	49
Moslashgan aniqlovchi.....	50
Sifat darajalari. Qiyosiy darajani hosil qilish. Anatomik atamalarda koʻp uchraydigan qiyosiy darajadagi sifatlar.....	53
Anatomik va gistologik atamalarda sifatning orttirma darajasi. Sifat haqidagi maʼlumotlarni umumlashtirish.....	56
Sifatlarni ot oʻrnida ishlatilishi.....	58
Notoʻgʻri darajali sifatlar.....	61
Yetishmagan darajali sifatlar.....	61
Veterinariya atamalarini yasalishi.....	63
Predlog (old koʻmakchi)lar va bogʻlovchilar.....	69
Anatomik terminlarni birlik va koʻplik shaklida ishlatilishi.....	76
Son soʻz turkumi.....	79
Qon tomirlar tizimi haqidagi ilm – angiologia.....	87
Olmosh va ravish soʻz turkumlari.....	88
I boʻlim anatomiya va gistologiya atamashunoslik taʼlimoti boʻyicha takrorlash	97
Veterinariya tibbiyotida qoʻllaniladigan qisqartma soʻzlar.....	98
Takrorlash uchun anatomiya va gistologiya atamashunosligi boʻlimidan test savollari.....	100

II BOB KLINIK ATAMASHUNOSLIK. KLINIK ATAMALARNI YASASH USULLARI	113
Yunon alifbosi. Atamashunoslikda soʻz yasashining umumiy tushunchalari..	113
Klinik atama, soʻzlarning boʻlinishi va yunon-lotin atama elementlari.....	120
Suffiksatsiya.....	122
Soʻz yasash usullari. Prefiksatsiya.....	130
Klinik atamalarning tuzilishi. Yunon-lotin dubletlari va yakka termin elementlari.....	139
A'zo, tana qismlarin va yuz jag'ni ifodalovchi yunon-lotin dubletlari.....	141
Fan, ta'lim, to'qima, organlarni ifodalovchi yunon-lotin atama elementlari (AE).....	145
Organ va tana qismlarining grekcha, lotincha, o'zbekcha dubletlari.....	147
Funksional va patologik holatlarni hamda jarayonlarni ifodalovchi yakka atama elementlari (AE).....	151
Turli fizik xususiyatlar, sifatlar, munosabatlar va boshqa belgilarni ifodalovchi atama elementlari.....	156
Organ va to'qimalardagi patologik, terapevtik va xirurgik usullarni ifodalovchi yunon atama elementlari.....	160
Infektsion va parazitologik atama elementlari.....	163
Klinik atamashunoslikka oid termin elementlari.....	168
Takrorlash uchun klinik atamashunoslik bo'limidan test savollar.....	181
III BOB FARMATSEVTIK ATAMASHUNOSLIK	194
Dori vositalari nomenklaturasi.....	194
Savdo nomlarida soʻzlarning yasalishi.....	200
Murakkab dorivor preparatlarning nomlanishi.....	202
Fe'l. Fe'ning grammatik kategoriyalari. Retseptura.....	206
Retsept strukturasi.....	213
Retseptni yozish qoidasi.....	214
Retseptdagi muhim qisqartmalar.....	219
Lotin tilida kimyoviy nomenklatura. Kimyoviy moddalarning nomlanishi	228
Kislotalar nomlanishi.....	240
Oksidlarning nomlanishi.....	242
Tuzlar va uglevodorod radikallarining nomlanishi.....	246
Vitaminlar va fermentlarning lotincha nomlanishi.....	250
Takrorlash uchun farmasevtik atamashunoslik bo'limidan test savolla.....	255
LUG'AT.....	266
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAT RO'YXATI.....	296

**X.B.YUNUSOV, N.B.DILMURODOV, O.N.CHORIYEV,
SH.Z.DONIYOROV, E.A.MUXTAROV**

**LOTIN TILI VA
VETERINARIYA ATAMALARI
FANIDAN AMALIY MASHG'ULOTLAR**

o'quv qo'llanma

Toshkent, "Fan ziyosi" nashriyoti, 2023, 300 bet

"Fan ziyosi" nashriyoti MCHJ

Litsenziya № 3918, 18.02.2021.

Manzil: Toshkent, Navoiy ko'chasi, 30

**Nashriyot direktori
Muharrir
Texnik muharrir**

**I.Xalilov
N.Tojiqulova
L.Fayziyev**

Qog'oz bichimi 60x84 ^{1/16}.

Times New Roman garniturası.

Shartli hisob tabog'i – 18,7. Nashriyot hisob tabog'i – 19,7

Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 12/13

«Sogdiana ideal print» MCHJda chop etildi.
Samarqand sh., Tong k.,55

978-9910-743-3-3-7

9 789910 743337 >